

Nr 122

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m.; given Stockholms slott den 16 mars 1956.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om jordbrukskasserörelsen; samt
- 2) lag om vissa kreditinrättnings konkurs.

GUSTAF ADOLF

Sam. B. Norup

Propositionens huvudsakliga innehåll

Jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet regleras f. n. av förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor och av lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit samt av ytterligare några specialförfattningar. I fråga om kreditkassornas organisation gäller därjämte den allmänna föreningslagstiftningen.

Genom propositionen framlägges förslag att speciallagstiftningen skall sammanföras i *en* författning, lagen om jordbrukskasserörelsen. Därmed kommer jordbrukskasserörelsen att inordnas under en speciallagstiftning av samma valör som de för affärsbanker och sparbanker gällande lagarna om bankrörelse och om sparbanker. Den allmänna föreningslagstiftningen skall alltjämt tillämpas, i den mån speciallagstiftningen ej innehåller särregler.

Vad angår jordbrukskasserörelsens organisation innebär förslaget en betydelsefull omdaning av rörelsens topplad, vilket nu utgöres av Svenska jordbrukskreditkassan. Denna kassa skall ersättas av en riksorganisation, som skall överta de administrativa uppgifterna. Vid sidan härav förutsättes

att ett bankaktiebolag, jordbrukets bank, skall bildas och utföra topporganisationens bankmässiga funktioner. Banken skall icke ingå i jordbrukskasserörelsen utan vara ett serviceorgan åt denna.

Centralkassor och jordbrukskassor bibehålles i stort sett vid sin nuvarande organisation och sina hittillsvarande uppgifter. En viss uppmjukning av reglerna för medlemskap i jordbrukskassa vidtages. Sålunda skall kommun kunna antagas såsom medlem. Liksom hittills kan endast medlemmarna få lån i kreditkassorna. Kassemedlemmarnas personliga ansvarighet bortfaller. Kreditkassorna skall således ej vidare vara ekonomiska föreningar m. b. p. a. utan ekonomiska föreningar av gängse typ.

Vad beträffar jordbrukskasserörelsens verksamhet har i förslaget reglerna om maximering i förhållande till det egna kapitalet av centralkassas rätt till inlåning utformats på samma sätt som motsvarande regler för sparbankerna enligt 1955 års lag om sparbanker. I förhållande till gällande reglering innebär den föreslagna viss lättnad.

Centralkassorna skall, liksom affärsbankerna och sparbankerna, kunna utge förlagsbevis. Förlagsinlåningen skall, under förutsättning av Kungl. Maj:ts tillstånd, i viss utsträckning kunna räknas såsom inlåningsgrundande eget kapital.

Förslagets bestämmelser om centralkassas kassareserv följer helt motsvarande bestämmelser i 1955 års lag om bankrörelse. Förslaget medför, att den hittillsvarande kassareservskyldigheten vidgas. Centralkassa skall nämligen hålla kassareserv ej blott såsom hittills med 25 procent av avista-förbindelserna utan därutöver med 4 procent av övriga förbindelser.

De föreskrifter i förslaget som avser kassornas utövande av bankmässig rörelse innebär, allmänt sett, att kassorna får möjlighet att bedriva sin verksamhet på ett rationellare och mera bankmässigt sätt än enligt gällande lagstiftning. Särskilt må anmärkas, att förslaget frångått de schablonmässiga spärregler för utlåningen till samma kredittagare, som tillämpas enligt gällande lagstiftning. Förslaget upptar i stället efter förebild av lagen om bankrörelse en allmänt hållen regel att kassa icke bör bevilja kredit åt samma kredittagare i sådan utsträckning att fara kan uppkomma för kassans säkerhet.

Mot den vidgade friheten för kasserörelsen att arbeta i bankmässiga former svarar skyldighet att tillämpa regler av liknande slag som de för banker och sparbanker också i fråga om bl. a. sättet för årsredovisning och revision samt i fråga om det allmännas auktorisation och tillsyn. Den offentliga tillsynen över kasserörelsen skall utövas huvudsakligen i samma former som hittills. En nyhet är att bank- och fondinspektionen, som är tillsynsmyndighet, skall utse revisor i centralkassa.

Tilläggas må att i propositionen föreslås, å ena sidan, att det allmänna icke vidare skall äga utse representanter i topporganisationens styrelse samt, å andra sidan, att det statliga stödet till jordbrukskasserörelsen skall upphöra. Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassornas grundfon-

der skall sålunda återlämnas till staten och de hittills från nionde huvudtiteln lämnade förvaltningsbidragen skall icke vidare utgå. Inom kasserörelsen planeras i gengäld åtgärder för att stärka rörelsens kapitalbildning.

Den föreslagna lagstiftningen är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1957. Vissa bestämmelser föreslås dock skola tillämpas redan från och med den 1 juli 1956.

Förslag
till
Lag
om jordbrukskasserörelsen

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Jordbrukskasserörelsens huvudsakliga ändamål är att tillgodose jordbrukets kreditbehov samt att främja sparverksamhet.

I jordbrukskasserörelsen ingå dels jordbrukets kreditkassor, vilka utgöras av jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit, dels en riksorganisation.

Kreditkassorna och riksorganisationen skola registreras såsom ekonomiska föreningar. Vad om sådana föreningar är i lag stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kreditkassorna och riksorganisationen, såvitt ej annat följer av vad nedan förordnas.

2 §.

Jordbrukskassa skall bestå av minst tjugu medlemmar.

3 §.

Till centralkassa skola, där ej för särskilt fall Konungen annat medgiver, minst tio jordbrukskassor vara anslutna.

4 §.

Jordbrukskassas firma skall innehålla ordet »jordbrukskassa». Centralkassas firma skall innehålla uttrycket »centralkassa för jordbrukskredit». Varken jordbrukskassas eller centralkassas firma behöver innehålla orden »ekonomisk» och »förening» eller förkortningen »ek. för.».

Ej må annan än förening som avses i denna lag i sin firma eller eljest vid beteckning av rörelsen använda ordet jordbrukskassa eller uttrycket centralkassa för jordbrukskredit eller ordet jordbrukskreditkassa.

5 §.

Jordbrukskasserörelsen skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

Om jordbrukskasserörelsens organisation och de olika organens uppgifter

Jordbrukskassorna

6 §.

Jordbrukskassa har till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt medlemmarna.

7 §.

Sedan beslut fattats att bilda jordbrukskassa och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos länsstyrelsen. I ärendet skall tillsynsmyndigheten höras samt tillfälle beredas riksorganisationen och den centralkassa, vari jordbrukskassan skall bliva medlem, att avgiva yttrande.

Finner länsstyrelsen att stadgarna överensstämmer med denna lag samt lag och författning i övrigt ävensom att stadgarna innehålla föreskrifter som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter, skall länsstyrelsen stadfästa stadgarna och godkänna kassan. Stadfästelse skall ock sökas på beslut om ändring i jordbrukskassas stadgar.

8 §.

Registrering av jordbrukskassa såsom ekonomisk förening må ej ske med mindre kassan godkänts och stadfästelse meddelats på dess stadgar. Ej heller må registrering ske av ändring i stadgarna med mindre stadfästelse meddelats på ändringsbeslutet.

9 §.

Jordbrukskassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i centralkassa.

10 §.

Jordbrukskassas verksamhetsområde fastställs av riksorganisationen. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra jordbrukskassors.

11 §.

Jordbrukskassa är ansvarig för centralkassans förbindelser i enlighet med vad därom stadgas i 21 §.

12 §.

Till medlem i jordbrukskassa må antagas den som äger eller brukar jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde,

den som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen annan fastighet än jordbruksfastighet, om han själv idkar jordbruk eller därtill hörande binäring eller fiske eller ock med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet,

bolag, förening eller annan sammanslutning, som har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller intressen som äro gemensamma för utövare av sådana näringar (*jordbruksorganisation*), samt

kommun vars förvaltningscentrum är beläget inom kassans verksamhetsområde.

Annan än i första stycket sägs må antagas till medlem i jordbrukskassa om vid särskild prövning hinder däremot funnits ej föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål.

Riksorganisationen äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i jordbrukskassa och äger förbehålla sig eller centralkassa sådan särskild prövning som sägs i andra stycket.

13 §.

Jordbrukskassa må ej utan centralkassans tillstånd förskaffa sig kredit av annan än centralkassan.

Såsom ombud för centralkassan har jordbrukskassa att, i den ordning

riksorganisationen bestämmer, förmedla inlåning för centralkassans räkning samt att i övrigt biträda centralkassan i dennas verksamhet.

14 §.

Jordbrukskassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar.

Jordbrukskassans sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer må ej överstiga en tiondel av kassans hela utlåning. Samma lag vare i fråga om den sammanlagda utlåningen till kommuner.

15 §.

Jordbrukskassa skall ställa sig till efterrättelse de instruktioner och anvisningar för verksamheten som meddelas av riksorganisationen och centralkassan, hålla hos jordbrukskassan ineliggande kontanta medel och övriga tillgångar samt kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning av behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassan ävensom tillhandagå dem med de upplysningar som de begära angående verksamheten.

16 §.

Jordbrukskassas styrelse skall bestå av minst fem och högst sju ledamöter. Riksorganisationen äger dock efter hörande av centralkassan, om särskilda skäl därtill äro, medgiva jordbrukskassa att för viss tid, ej över fem år, utse högst nio styrelseledamöter.

Kassans firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Centralkassorna

17 §.

Centralkassa för jordbrukskredit har till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt medlemmarna.

Centralkassa äger från allmänheten mottaga inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas ävensom upptaga lån mot sådana för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar som medföra rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (*förlagsbevis*).

Det åligger centralkassa, att i den mån så erfordras, meddela instruktioner och anvisningar för de anslutna jordbrukskassornas verksamhet samt att öva kontroll och tillsyn över dessa kassor.

18 §.

Sedan beslut att bilda centralkassa fattats och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos Konungen. Konungen prövar stadgarnas överensstämmelse med denna lag samt lag och författning i övrigt så ock om stadgarna innehålla föreskrifter som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter. Finnes den tillämnade rörelsen vara nyttig för det allmänna, stadfäster Konungen stadgarna och godkänner kassan.

På beslut om ändring i centralkassas stadgar skall ock sökas Konungens stadfästelse. Konungen må uppdraga åt tillsynsmyndigheten att i Konungens ställe meddela stadfästelse på ändringsbeslut.

Registrering av centralkassa såsom ekonomisk förening må ej ske med mindre kassan godkänts och stadfästelse meddelats på dess stadgar. Ej heller må registrering ske av ändring i stadgarna med mindre stadfästelse meddelats på ändringsbeslutet.

19 §.

Centralkassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i riksorganisationen.

20 §.

Centralkassas verksamhetsområde skall angivas i dess stadgar. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra centralkassors.

21 §.

Kunna centralkassas förbindelser icke infrias med anlitan­de av dess egna medel, äger centralkassan infor­dra tillskott från de anslutna jordbrukskassorna. Därvid skall beloppet av jordbrukskassas tillskott bestämmas i förhållande till jordbrukskassans låneskuld till centralkassan vid utgången av räkenskapsåret närmast före det då tillskott infor­dras. Kan jordbrukskassa icke utgiva infor­drat tillskott, skola övriga till centralkassan anslutna jordbrukskassor efter den angivna fördelningsgrunden ansvara för bristen.

22 §.

Till medlem i centralkassa må allenast antagas jordbrukskassa vars styrelse har sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde, samt

jordbruksorganisation som sägs i 12 §.

Riksorganisationen äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i centralkassa.

23 §.

Konungen må lämna centralkassa tillstånd att inom hela sitt område eller del därav själv utöva den verksamhet som eljest ankommer på jordbrukskassa. Har sådant tillstånd lämnats, äger centralkassan, såvitt gäller det område som avses med tillståndet, antaga medlemmar enligt samma bestämmelser som jordbrukskassa. I samband med att tillstånd lämnas äger Konungen meddela de särskilda föreskrifter beträffande kassans organisation och verksamhet som må prövas erforderliga.

24 §.

Centralkassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar samt åt jordbruksorganisation eller kommun som är medlem i ansluten jordbrukskassa.

Kreditgivningen till jordbrukskassor skall företrädesvis ske mot säkerhet av jordbrukskassornas fordringsbevis med tillhörande säkerheter.

Centralkassans sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer må ej överstiga en tiondel av kassans hela utlåning. I fall som sägs i 23 § äger dock Konungen på begäran bestämma att centralkassas sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer må uppgå till viss kvotdel, överstigande en tiondel men ej en sjättedel av hela utlåningen.

Vad i tredje stycket stadgas skall gälla jämväl i fråga om den sammanlagda utlåningen till kommuner.

25 §.

Centralkassa skall ställa sig till efterrättelse de instruktioner och anvisningar för verksamheten som meddelas av riksorganisationen, hålla hos centralkassan in­nelliggande kontanta medel och övriga tillgångar samt kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning av behöriga företrädare för riksorganisationen ävensom tillhandagå dem med de upplysningar som de begära angående verksamheten.

26 §.

Centralkassas styrelse skall bestå av minst fem och högst nio på kassans stämma valda ledamöter. Dessa styrelseledamöter skola utse verkställande direktör att under styrelsens inseeende leda verksamheten. Utses annan än styrelseledamot till verkställande direktör, skall denne ingå som ledamot i styrelsen. Styrelsen äger därjämte förordna ställföreträdare för verkställande direktören. Därest till ställföreträdare utses annan än styrelseledamot eller suppleant, skall ställföreträdaren ingå som suppleant i styrelsen. Verkställande direktör eller annan annan befattningshavare i centralkassan må icke vara ordförande i styrelsen.

Av styrelseledamöterna må högst en eller, om antalet styrelseledamöter överstiger fem, högst två vara befattningshavare i jordbrukskassa, som är ansluten till centralkassan.

Styrelsen åligger att i en för ett år i sänder fastställd instruktion meddela föreskrifter angående den befogenhet i olika avseenden, som skall tillkomma verkställande direktören. Uppdrag som meddelas i instruktion för verkställande direktör må när som helst återkallas eller inskränkas. Utan hinder av uppdrag äger styrelsen själv avgöra varje slag av ärende.

27 §.

Centralkassas firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Riksorganisationen

28 §.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation är ett organ för central ledning, samordning och kontroll av jordbrukets kreditkassor och deras verksamhet. Annan än centralkassa för jordbrukskredit kan ej antagas såsom medlem i riksorganisationen.

I riksorganisationens verksamhet ingår

att meddela instruktioner och anvisningar för centralkassornas och jordbrukskassornas verksamhet,

att följa och, i mån av behov, genom undersökning eller på annat sätt övervaka kassornas verksamhet,

att främja sparverksamhet, samt

att fullgöra de särskilda uppgifter som eljest enligt denna lag ankommer på riksorganisationen.

Registrering av riksorganisationen såsom ekonomisk förening må ej ske med mindre Konungen meddelat stadfästelse på dess stadgar. Ej heller må registrering ske av ändring i stadgarna med mindre stadfästelse meddelats på ändringsbeslutet.

Om kreditkassornas verksamhet*Reservfond*

29 §.

I stället för bestämmelserna i 17 § lagen om ekonomiska föreningar skall gälla följande.

Av kreditkassas årsvinst, efter avdrag för vad som åtgår till täckande av möjligen förefintlig förlust från föregående år, skola minst femtio procent avsättas till reservfond. Då reservfonden uppgår till belopp som motsvarar tio procent av kassans utlåning vid utgången av det senast förflutna räkenskapsåret, må vidare avsättning till fonden upphöra. Nedgår fonden under vad sålunda stadgats, skall avsättning ånyo vidtaga.

Till reservfonden skola alltid läggas inträdesavgifter samt vad medlem vid avgång ur kassan icke återfår av sina insatser.

Nedsättning av reservfonden må, förutom i fall som avses i 87 § 3 mom., beslutas allenast för täckande av förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått på kassans verksamhet i dess helhet och som icke kan ersättas av befintliga, till framtida förfogande avsatta medel.

Rörelsen

30 §.

Jordbrukskassa må utlåna penningar samt anskaffa medel för utlåningen i den ordning denna lag föreskriver ävensom idka verksamhet som står i samband med utlåningen och medelsanskaffningen.

Centralkassa må

in- och utlåna penningar samt idka verksamhet som därmed står i samband,

ingå garantiförbindelser med iakttagande i tillämpliga delar av de regler för beredande av kredit som meddelas i denna lag, samt förmedla inhemska obligations- och kommunlån.

Ej må kassa idka annan bankmässig verksamhet än sådan som enligt vad ovan stadgas är medgiven, med mindre Konungen eller myndighet som Konungen förordnar efter ansökan meddelat tillstånd därtill. Tillstånd må ej meddelas jordbrukskassa att för egen räkning driva inlåning från allmänheten. I fråga om tillstånd att mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning skall gälla, att tillstånd ej må meddelas med mindre sådan verksamhet prövas, med hänsyn till kassans organisation och förvaringsanordningar samt fonder, kunna med trygghet anförtros åt kassan. Tillstånd må återkallas, då förutsättningarna för tillståndets meddelande finnas icke vidare föreligga.

31 §.

Insättas penningar hos centralkassa för att där innestå viss tid, mot eller utan ränta, skall bevis, som kassan därom utfärdar, ställas till viss man och innehålla, att överlåtelse må ske endast till viss man samt att överlåtelsen bör till nye ägarens säkerhet anmälas hos kassan.

En och samma insättares tillgodohavande på sparkasseräkning eller därmed likartad räkning må icke annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver femtontusen kronor. Då, efter vad i 32 § stadgas, för samma person utfärdats flera motböcker, skall dock vad nyss är sagt gälla i fråga om tillgodohavandet enligt varje särskild motbok.

Centralkassa må icke ikläda sig skyldighet att annorledes än viss tid, minst en vecka, efter uppsägning återbetala på sparkasseräkning insatta medel; kassan dock obetaget att, då sådant prövas kunna ske utan olägenhet, medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång. Insättning på sparkasseräkning antecknas i motbok som utlämnas till räkningshavaren. Då medel på sådan räkning lyftas, skall anteckning därom göras i motboken. Ej må kassan träffa förbehåll som skulle medföra att betalning till annan än rätt innehavare av motboken kunde återropas av kassan.

I fråga om efterlysning och dödande av förkommen motbok gäller vad därom är stadgat beträffande motbok med bank.

32 §.

Omyndig må utan särskild tillåtelse av förmyndaren förfoga över medel, som den omyndige, efter det han fyllt sexton år, själv insatt hos centralkassa. Sådana medel må ej av kassan utbetalas till förmyndaren utan den omyndiges samtycke. Har förmyndaren erhållit överförmyndarens tillstånd

att omhändertaga medlen och därom hos kassan företett bevis, äger den omyndige ej längre förfoga över medlen. I fall varom nu är sagt skall anteckning, att den omyndige ej äger förfoga över innestående medel, verkställas på bevis eller i motbok, som av kassan utlämnats, när beviset eller motboken företes hos kassan.

I fråga om medel, som stå under förvaltning av förmyndare eller god man efter vad i föräldrabalken är stadgat, må, utom såvitt angår ränta som inestått kortare tid än ett år, uttag utan överförmyndarens tillstånd göras allenast såframt förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren äger när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Har sådant förordnande meddelats, skall anteckning därom verkställas på bevis, som utfärdats om insättningen, eller i motbok som utlämnats av kassan. Överförmyndare, förmyndare och god man äga på begäran erhålla bevis angående beloppet av de medel, som insätts eller inestå, så ock, om meddelat tillstånd icke blivit använt, intyg därom.

Utän hinder därav, att motbok rörande insättning på sparkasseräkning eller därmed likartad räkning förut utfärdats, må ny motbok utfärdas för den, till vilkens förmån medel insätts med förbehåll som i andra stycket avses, så ock för omyndig, som fyllt sexton år, för vilken utfärdats motbok på medel, varöver den omyndige ej äger själv förfoga. Innestå medel, som förvaltas av förmyndare eller god man, på motbok med sådant förbehåll, må annan motbok utfärdas för insättning av medel utan förbehåll.

33 §.

Kreditkassa må ej utfärda tryckta eller graverade, till innehavaren eller till viss man eller order ställda förbindelser eller ikläda sig ansvarighet för sådana förbindelser.

Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla av centralkassa utställda räntebärande förlagsbevis som lyda på minst etthundra kronor.

34 §.

Centralkassa äger mottaga inlåning med
dels ett belopp motsvarande summan av

a) hos centralkassan och de anslutna jordbrukskassorna inneliggande kontanta medel;

b) vad för centralkassans räkning inestår hos Sveriges riksbank, riksgäldskontoret eller postsparbanken eller på postgiro eller hos inländskt bankaktiebolag, sparbank eller annan centralkassa;

c) centralkassan och de anslutna jordbrukskassorna tillhöriga, på inländsk penninginrättning dragna checkar samt av inländsk bank eller av sparbank eller av annan centralkassa utställda egna växlar, betalbara vid anfordran;

d) marknadsvärdet, dock högst nominella värdet, på centralkassan tillhöriga av svenska staten utfärdade skattkammарväxlar, på sådana centralkassan tillhöriga obligationer, vilka utfärdats av svenska staten, Sveriges allmänna hypoteksbank eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt på andra centralkassan tillhöriga inhemska obligationer, vilka äro av fullgod beskaffenhet;

e) fordringar på grund av lån, för vilkas fulla gäldande staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig; samt

f) fordringar, för vilka säkerheten utgöres av fullgoda inhemska obligationer, beräknade till marknadsvärdet dock högst nominella värdet,

inteckning i jordbruks-, bostads- eller affärsfastighet inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet, eller

inteckning i tomträtt till bebyggd fastighet, såvida den eller de byggnader, som finnas uppförda därpå, äro avsedda väsentligen för bostadsändamål, inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet på byggnaderna;

dels ock därutöver ett belopp av högst tolv och en halv gånger centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital.

I intet fall må dock inlåningen med avdrag av ett belopp, motsvarande de medel som upptagits under a) — c) i första stycket ävensom, i den mån återstående löptid utgör högst ett år, skattkammarväxlar samt statens, Sveriges allmänna hypoteksbanks och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer, överstiga femtio gånger centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital.

Såsom inlåning anses *dels* centralkassans samtliga skuldförbindelser utom vad som må vara outtaget av krediter i räkning, som kassan beviljat, *dels* beloppet av de garantiförbindelser, som centralkassan iklätt sig, i den mån dessa förpliktelser icke täckas av hos kassan insatta, till kassan pantförskrivna medel, *dels ock* anslutna jordbrukskassors förbindelser till annan än centralkassan.

På ansökan av centralkassa äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret samt tillsynsmyndigheten, medgiva att av centralkassan utställda förlagsbevis icke skola anses såsom inlåning samt att med eget kapital må likställas, intill ett belopp motsvarande högst hälften av det belopp vartill centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital uppgår, nominella värdet på förlagsbevis, utställda av centralkassan.

35 §.

Centralkassa är skyldig att hålla en med hänsyn till rörelsens art och omfattning tillräcklig kassareserv, bestående av tillgångar som kunna med lätthet förvandlas i penningar.

Kassareserven skall jämte ineliggande kontanta medel minst uppgå till belopp lika med summan av

a) tjugufem procent av de förbindelser, som det åligger kassan att fullgöra vid anfordran eller efter uppsägning inom kortare tid än en månad, garantiförbindelser och inlåning på sparkasseräkning undantagna;

b) fyra procent av sådana kassans förbindelser, som ej skola motsvaras av kassareserv enligt a), garantiförbindelser samt förlagsbevis eller därmed jämförliga förbindelser undantagna.

Nedgår kassareserv under vad nu är sagt, skall den, så snart det kan ske, åter uppbringas till föreskrivet belopp.

Pantsatt sådan tillgång, som i första stycket sägs, må icke inräknas i kassareserven; dock att, där tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit, som ej av centralkassan till fullo begagnats, den må beräknas till det belopp, som centralkassan enligt avtalet är berättigad vid anfordran ytterligare utbekomma.

36 §.

Kredit från kreditkassa skall lämnas mot revers eller i räkning eller genom växeldiskontering. Om jordbrukskassa beviljar kredit i räkning, skall räkningen genom jordbrukskassans förmedling öppnas i vederbörande centralkassa.

Reverslån må beviljas på högst ett år eller, om pant av fastighetsinteckning eller obligationer blivit ställd, på viss tid, högst tre månader, efter uppsägning. Kredit i räkning må beviljas på högst ett år. Växel må diskonteras på högst sex månader. Omsättning av kredit må kunna medgivas.

37 §.

Kreditkassa må icke bevilja kredit, utan att säkerhet som av kassan prövas betryggande ställes antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den, åt vilken krediten beviljas. Mot in-teckning i jordbruksinventarier må kredit ej beviljas, kassan dock obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet. Jordbrukskassa må bevilja kredit mot förlagsin-teckning allenast om annan i och för sig fullgod säkerhet ställes eller centralkassan för varje särskilt fall lämnat medgivande.

Lån mot pant av aktier eller förlagsbevis må utlämnas av centralkassa eller av jordbrukskassa efter centralkassans medgivande högst till sammanlagt belopp motsvarande hälften av den långivande kassans eget kapital; dock att kassa icke må såsom pant mottaga aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse eller har till uppgift att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen, eller förlagsbevis, som sådant bolag eller centralkassa utställt. Ej heller må kreditkassa såsom pant godtaga bevis om andel i eller tillskott till kreditkassan själv eller annan jordbrukets kreditkassa.

Utän hinder av vad i första stycket stadgas må kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet ävensom allmän kassa eller inrättning, vars reglemente blivit fastställt av Konungen, så ock bankaktiebolag eller sparbank kunna erhålla kredit utan särskild säkerhet. Vad i första stycket stadgas skall ej heller avse lån, för vars fulla gäldande staten eller kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig.

38 §.

Kreditkassa skall tillse, att icke åt samma kredittagare eller åt kredittagare som äro förbundna med varandra i väsentlig ekonomisk intresse-gemenskap beviljas kredit i sådan omfattning att därav kan uppkomma fara för kassans säkerhet. Med kredit skall härvid jämställas borgen och annan garantiförpliktelse till kassan ävensom av kassan ingången garantiförpliktelse för kredittagaren.

39 §.

Jordbrukskassa må ej, med mindre centralkassan därtill lämnat medgivande, utlämna lån mot skuldförbindelse, för vars uppfyllande ledamot av jordbrukskassans styrelse, revisor i jordbrukskassan eller suppleant för styrelseledamot eller revisor eller ock befattningshavare i kassan svarar i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman.

40 §.

Kreditkassa må ej förvärva fast egendom eller tomträtt, såframt ej med fånget åsyftas att bereda kassan eller ansluten kassa lokaler för dess inrymmande. För samma ändamål må jämväl förvärvas bostadsrätt till lägenhet, aktie i bolag, som uteslutande har till syfte att förvalta för omförmälda användning förvärvad fast egendom eller tomträtt och vars aktiekapital uppgår till minst en tredjedel av egendomens bokförda värde, eller förlagsbevis, utfärdad av sådant bolag. Vill kreditkassa göra förvärv som här sägs skall frågan härom upptagas på stämman. Åtgärden må ej vidtagas, om ej minst två tredjedelar av samtliga röstande uttalat sig för densamma samt beslutet tillika godkänts av riksorganisationen.

Av lös egendom må kreditkassa i övrigt ej förvärva annat än penningar, obligationer, skattkammarväxlar, av rörelsen betingade fordringar samt sådana inventarier, som anskaffas för rörelsen eller till fastighet eller lokal,

som kassan innehar. Dock må centralkassa använda ett belopp motsvarande högst en tiondel av kassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital till förvärv av andel i sådan ekonomisk förening eller aktie i sådant bolag, som tillgodoser för kreditkassor gemensamma intressen, eller av förlagsbevis, som utgives av föreningen eller aktiebolaget, eller såsom tillskott i övrigt till föreningen eller aktiebolaget.

41 §.

Utän hinder av vad i 40 § stadgas må kreditkassa, för att skydda fordran, på offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom som är för fordringen utmätt eller pantsatt, så ock såsom betalning för fordran övertaga för fordringen pantsatt eller annan egendom, därest det är uppenbart att kassan eljest skulle lida avsevärd förlust, dock icke i någotdera fallet bevis om andel i eller tillskott till kreditkassan själv eller annan jordbrukets kreditkassa.

Egendom, som kassan förvärvat med stöd av bestämmelserna i denna paragraf, skall åter avyttras, så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

Förvärv enligt denna paragraf skall ofördröjligen anmälas hos tillsynsmyndigheten.

42 §.

Jordbrukskassa må ej utöva verksamhet vid avdelningskontor eller filial av annat slag utan medgivande av riksorganisationen.

Centralkassa äger icke utan tillstånd av Konungen eller myndighet Konungen förordnar öppna avdelningskontor inom annan kommun än där huvudkontoret är beläget.

Styrelsens årsredovisning

43 §.

Jämte vad i bokföringslagen föreskrives om inventarium, balansräkning samt vinst- och förlusträkning skall i fråga om styrelsens årsredovisning gälla vad i 38 och 39 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 40—44 §§ sistnämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 44—48 §§ nedan.

44 §.

Kreditkassas tillgångar må, såframt ej nedan annorlunda stadgas, icke upptagas vare sig över verkliga värdet eller till högre belopp än det vartill kostnaderna för deras anskaffning uppgått.

Andra tillgångar än sådana, som äro avsedda till stadigvarande bruk för kassan, må, såframt upplysning om förhållandet lämnas i förvaltningsberättelsen, upptagas till högre belopp än som motsvarar kostnaderna för deras anskaffning, dock ej över verkliga värdet.

Hava under räkenskapsåret kostnader nedlagts för förbättring på tillgång avsedd till stadigvarande bruk för kassan eller hava sådana kostnader balanserats från tidigare räkenskapsår, må de inräknas i anskaffningskostnaderna. Tillgång varom nu sagts må ej eljest upptagas till högre belopp än det vartill den var uppförd i närmast föregående balansräkning. Dock må tillgång, vilken måste anses äga ett bestående värde väsentligt överstigande nämnda belopp, upptagas till högst detta värde, såframt tillsynsmyndigheten medgivit uppskrivningen. I fråga om fast egendom må ej i något fall uppskrivning ske över senast fastställda taxeringsvärdet.

Osäkra fordringar skola upptagas högst till det belopp varmed de beräknas komma att inflyta. Vårdelösa fordringar må icke upptagas såsom tillgång. Förvaltningskostnader må icke upptagas såsom tillgång.

45 §.

I balansräkningen skola tillgångar och skulder fördelas i poster på sätt som må anses påkallat med hänsyn till verksamhetens art och allmänna bokföringsgrunder.

Fordran på insats må icke upptagas såsom tillgång. Redovisningen av inbetalda insatser må ske sålunda att i balansräkningen hela insatskapitalet anmärkes med angivande av vad härav icke är guldets samt skillnaden utföres såsom särskild skuldpost.

Ej må medelsredovisning ske under benämningen pensionsfond eller understödsfond eller under annan benämning, som utmärker att fonden bildats för tryggnad av pension eller eljest för anställdas eller deras anhörigas välfärd.

Inom linjen skall anmärkas sammanlagda beloppet av kreditkassans borgers- och övriga ansvarsförbindelser, i den mån de icke upptagits bland skulderna. Tillika skall inom linjen upptagas av kassan ställda panters sammanlagda bokförda värde.

Inom linjen skall ock angivas sammanlagda beloppet för år av pensioner, utgående på grund av förpliktelser, vilka ej upptagits såsom skuld i balansräkningen. Pensionsförpliktelse, som i närmast föregående balansräkning upptagits såsom skuld, må ej redovisas inom linjen.

46 §.

Vinst- och förlusträkning skall så uppställas att en tillfredställande redovisning erhålles för huru vinsten eller förlusten för räkenskapsåret uppkommit. Därvid skall iakttagas att intäkter och kostnader fördelas i lämpliga poster.

47 §.

I förvaltningsberättelsen skall, i den mån det finnes kunna ske utan förfång för kreditkassan, upplysning lämnas om sådana för bedömningen av kassans ställning och resultatet av dess verksamhet samt styrelsens förvaltning viktiga förhållanden, vilka ej framgå av balansräkningen eller vinst- och förlusträkningen, så ock om händelser av väsentlig betydelse för kassan, jämväl där de inträffat efter räkenskapsårets slut.

Där medelantalet i kassans tjänst under räkenskapsåret anställda överstiger tio, skall i förvaltningsberättelsen uppgivas medelantalet anställda. För sådant fall skall ock, i den mån motsvarande uppgifter ej lämnas i vinst- och förlusträkningen, i särskilda poster upptagas sammanlagda beloppet av utbetalda löner och ersättningar under räkenskapsåret dels till styrelsen och andra personer i ledande ställning, dels ock till övriga befattningshavare hos kassan.

Har uppskrivning av tillgång, avsedd till stadigvarande bruk för kassan, verkställts för räkenskapsåret, skall redogörelse lämnas för grunden till uppskrivningen, för det belopp varmed uppskrivning skett och för användningen av beloppet. Att i förvaltningsberättelsen skall lämnas upplysning, därest andra tillgångar upptagits till högre belopp än kostnaderna för deras anskaffning, stadgas i 44 § andra stycket.

Styrelsen skall i förvaltningsberättelsen framställa förslag om avsättning till reservfond, därest sådan avsättning skall ske, så ock i övrigt förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen.

48 §.

Styrelsen skall senast sju månader efter räkenskapsårets utgång i huvudskrift eller avskrift hålla redovisningshandlingarna för året jämte revisionsberättelsen hos kassan tillgängliga för envar som vill taga kännedom om desamma. Skulle stämmans beslut i anledning av den framlagda balansräkningen innebära ändring däri, skall jämväl protokoll eller annan handling, som utvisar beslutet, hållas tillgängligt på sätt nyss sagts.

Centralkassas redovisningshandlingar och revisionsberättelsen skola hållas tillgängliga såväl inom kassans och dess avdelningskontors som inom anslutna jordbrukskassors expeditiionslokaler.

Revision

49 §.

I fråga om revision av styrelsens förvaltning och kreditkassas räkenskaper skall i tillämpliga delar gälla vad i 45, 46 och 49 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 47, 48, 50 och 51 §§ nämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 50—54 §§ nedan.

50 §.

Antalet revisorer skall i jordbrukskassa vara lägst två och i centralkassa lägst tre.

Till revisor i centralkassa må ej utses styrelseledamot i eller befattningshavare hos ansluten jordbrukskassa.

Av revisorerna i centralkassa utses en av tillsynsmyndigheten enligt vad i 70 § är stadgat och en av riksorganisationen. Minst en av centralkassas revisorer skall vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor. För auktoriserad revisor skall finnas suppleant som jämväl är auktoriserad revisor.

51 §.

Hava revisorer ej utsetts till föreskrivet antal eller hava revisorer utsetts utan iakttagande av bestämmelserna i 46 § 1 mom. lagen om ekonomiska föreningar eller 50 § andra eller tredje stycket denna lag, åligger det styrelsen och styrelseledamot att ofördröjligen göra anmälan om förhållandet hos tillsynsmyndigheten. Anmälan må göras även av medlem i kreditkassan eller borgenär.

52 §.

Det åligger revisorerna vid fullgörandet av sitt uppdrag

att granska kassans böcker och andra räkenskaper;

att taga del av styrelsens och stämmans protokoll samt av de instruktioner, anvisningar eller andra föreskrifter rörande kreditgivningen, som utfärdats av styrelsen eller verkställande direktören;

att verkställa inventering eller kontrollera verkställd inventering av de hos kreditkassan inneliggande kontanta medlen och övriga tillgångar;

att tillse huruvida kassans organisation av och kontroll över bokföringen och medelsförvaltningen är tillfredsställande; samt

att, sedan de årliga redovisningshandlingarna avgivits, granska nämnda handlingar.

Minst en gång varje halvår skola revisorerna

granska större krediter och andra större placeringar av kassans medel;

granska av styrelsen vidtagna åtgärder i fråga om förvaltning och avyttring av egendom, som kassan inköpt eller övertagit jämlikt 41 §;

taga del av de förelägganden och erinringar, som av tillsynsmyndigheten kunna hava gjorts till kassan; samt

taga del av rapporter över inspektioner och undersökningar rörande kassan.

I övrigt skola revisorerna vidtaga de åtgärder som må vara erforderliga för ett behörigt fullgörande av revisionsuppdraget.

53 §.

De på stämman valda revisorerna hava att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som meddelas av stämman och ej innefatta inskränkning i deras i lag stadgade skyldigheter eller eljest strida mot lag eller författning eller mot stadgarna.

Styrelsen skall giva revisor tillgång till kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt i övrigt det biträde, som av honom påkallas för uppdraget. Av revisor begärd upplysning angående förvaltningen må ej av styrelsen vägras.

Revisorerna skola skriftligen delgiva styrelsen de erinringar i fråga om kassans verksamhet, till vilka deras granskning må giva anledning.

54 §.

1 mom. Revisorerna skola för varje räkenskapsår avgiva en av dem undertecknad revisionsberättelse, som skall överlämnas till styrelsen minst två veckor före kassans ordinarie stämman. Revisorerna skola ock inom samma tid till styrelsen återställa de till dem överlämnade redovisningshandlingarna.

Revisorerna i centralkassa skola därvid på balansräkningen samt vinst- och förlusträkningen hava tecknat påskrift med yttrande, huruvida dessa handlingar överensstämma med kassans av dem granskade böcker eller icke, och skall påskriften i övrigt beträffande granskningen innefatta hänvisning till revisionsberättelsen.

2 mom. Revisionsberättelsen skall innehålla redogörelse för resultatet av revisorernas granskning samt uttalande, huruvida anmärkning i avseende på de till revisorerna överlämnade redovisningshandlingarna, kassans bokföring eller inventeringen av dess tillgångar eller eljest beträffande förvaltningen av kassans angelägenheter föreligger eller icke. Föreligger anledning till anmärkning, skall denna angivas i revisionsberättelsen. Revisorerna äga ock i berättelsen meddela erinringar, som de anse böra komma till medlemmarnas kännedom.

Revisionsberättelsen skall innehålla särskilt uttalande angående omfattningen av den av revisorerna verkställda granskningen;

kreditkassans förvaltningsutgifter;

den inre kontrollen inom kassan;

fastställelse av balansräkningen;

ansvarsfrihet för styrelseledamöterna; samt

styrelsens förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen, därvid skall angivas huruvida förslaget omfattar stadgad avsättning till reservfonden.

Har tillgång upptagits till högre värde än i senaste fastställda balansräkning eller har tillgång som anskaffats under räkenskapsåret upptagits till högre värde än anskaffningskostnaden, skall särskilt uttalande därom göras i revisionsberättelsen.

Revisor, som hyser från de i revisionsberättelsen gjorda uttalandena skiljaktig mening eller eljest finner särskilt uttalande påkallat, äger till revisionsberättelsen foga yttrande därom, såframt han ej avgiver särskild revisionsberättelse.

Stämman

55 §.

1 mom. I fråga om kreditkassas stämman skall i tillämpliga delar gälla vad i 52—56 §§, 57 § 1 mom. och 58—62 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 57 § 2 mom. nämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 2 mom. nedan.

2 mom. Styrelsen är pliktig att på ordinarie stämman, i den mån det av medlem åskas och kan ske utan förfång för kassan eller nämnvärd olägenhet för enskild, meddela till buds stående närmare upplysningar angående förhållanden som kunna inverka på bedömandet av värdet av kassans tillgångar, av dess ställning i övrigt och av resultatet av dess verksamhet samt av styrelsens förvaltning av kassans angelägenheter.

Det åligger styrelsen att jämväl eljest på stämman giva medlem upplysning efter vad nu är sagt i avseende på ärende som skall förekomma på stämman.

Finner styrelsen att begärd upplysning icke kan av styrelsen utan förfång för kassan eller nämnvärd olägenhet för enskild lämnas på stämman, skall upplysningen i stället lämnas till revisorerna inom två veckor därefter. Revisorerna skola inom en månad efter stämman till styrelsen avgiva skriftligt yttrande, huruvida den begärda upplysningen lämnats till dem samt huruvida upplysningen enligt deras mening bort föranleda ändring i revisionsberättelsen eller eljest giver anledning till erinran. Där det är fallet, skall ändringen eller erinringen angivas i yttrandet. Revisorernas yttrande skall av styrelsen hållas hos kassan tillgängligt för medlemmarna samt i avskrift översändas till medlem, som framställt begäran om upplysningen.

Likvidation och upplösning

56 §.

I fråga om likvidation och upplösning av kreditkassa skall i tillämpliga delar gälla vad i 80—82 §§, 83 § första och sista styckena, 84—90, 92, 93 och 95 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 70—79 §§, 83 § andra stycket, 91 § och 94 § nämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 57—67 §§ nedan.

Vid tillämpningen av nämnda bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar skall iakttagas

att i 80 § hänvisningarna till 47 och 50 §§ i stället skola avse 51—53 och 71 §§ samt 78 § denna lag,

att i 81 § hänvisningarna till 40—44 §§ i stället skola avse 43—48 §§ denna lag samt att hänvisningarna till 50 och 51 §§ i stället skola avse 52—54 §§ denna lag,

att i 87 och 89 §§ hänvisningarna till 51 § i stället skola avse 54 § denna lag,

samt att anmälan och meddelande varom sägs i 92 och 93 §§ skola ske, förutom för registrering, jämväl till tillsynsmyndigheten.

57 §.

Kreditkassas stämman äger besluta att kassan skall träda i likvidation. I annat fall än i 58 § sägs är sådant beslut icke giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande stämmor och på den sista stämman biträts av minst två tredjedelar av samtliga röstande. Är för giltighet av beslutet något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, länder det till efterrättelse.

Föreligger ej fall som i 58 § sägs, må kassans stämman kunna i beslutet

föreskriva, att likvidationen skall inträda först viss kommande dag högst två månader därefter, dock senast första dagen av nästa räkenskapsår.

58 §.

Har kreditkassa icke öppnat sin rörelse inom ett år från det kassan godkändes,

eller har kassans hela rörelse överlåtits till annan kassa,

eller har godkännandet för kassan återkallats,

eller har antalet medlemmar nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader,

och har ej på grund av anmälan inom sex veckor därefter enligt 63 § i föreningsregistret blivit infört att kassan trätt i likvidation, skall rätten, på ansökan av styrelseledamot eller medlem av kassan eller på anmälan av tillsynsmyndigheten och efter kassans hörande förklara, att kassan skall träda i likvidation; och skall rätten förelägga kassan att inom viss tid, ej understigande sex veckor, till rätten ingiva bevis, att registrering skett enligt 63 §, vid äventyr att eljest en eller flera likvidatorer förordnas av rätten.

Genom rättens försorg skall ofördröjligen avsändas dels till länsstyrelsen för registrering meddelande om beslut att kassan skall träda i likvidation, dels ock till tillsynsmyndigheten underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress.

59 §.

Beslutar stämman att kassan skall träda i likvidation, skall stämman välja två eller flera likvidatorer; dock må i stadgarna kunna bestämmas, att en eller flera likvidatorer skola tillsättas i annan ordning att jämte de på stämman valda deltaga i likvidationen.

Har rätten enligt 58 § förklarat att kassan skall träda i likvidation, åligger det styrelsen att genast sammankalla stämman för val av likvidatorer, ändå att ändring sökes i beslutet.

Då likvidatorer utsetts på stämman eller förordnats av rätten, skall kassan anses hava trätt i likvidation, såframt ej stämman, efter vad i 57 § andra stycket sägs, beslutat att likvidationen skall inträda först senare dag.

60 §.

Utser kreditkassa ej likvidatorer, ehuru antalet medlemmar i kassan nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader, äro de, som med vetskap om förhållandet deltaga i beslut om fortsättande av kassans verksamhet eller handla på dess vägnar, ansvariga för uppkommande förbindelser en för alla och alla för en såsom för egen skuld. Därefter utgången av nämnda tid om tre månader tillräckligt antal medlemmar inträder, äger dock ej ansvarighet rum för förbindelse, som uppkommer sedan det föreskrivna lägsta medlemsantalet sålunda uppnåtts.

61 §.

Likvidator skall vara myndig här i riket bosatt svensk medborgare.

Uppdraget att vara likvidator gäller intill dess likvidationen blivit avslutad, men den som meddelat uppdraget må när som helst entlediga likvidatorn och utse annan i hans ställe. Kreditkassas stämman äger ock utse likvidator i stället för likvidator, som förordnats av rätten i annat fall än nedan i fjärde stycket sägs.

Om likvidator, som är vald på stämman, entledigas eller eljest avgår eller avlider eller hinder för honom att vara likvidator uppkommer enligt första

stycket och suppleant ej finnes, åligger det övriga likvidatorer att ofördröjligen sammankalla stämma för val av ny likvidator.

Visar likvidator uppenbarligen motvilja eller försummelse vid fullgörande av sitt uppdrag, äger rätten, på anmälan av tillsynsmyndigheten eller likvidationsrevisor och efter likvidatorns hörande, entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Har rätten entledigat likvidator och i hans ställe förordnat annan, skall underrättelse därom med angivande av dennes fullständiga namn och postadress genom rättens försorg ofördröjligen avsändas till tillsynsmyndigheten.

Vad i denna paragraf är stadgat om likvidator skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant för likvidator.

62 §.

Finnes kreditkassa, som enligt verkställd registrering trätt i likvidation, sedermera sakna till föreningsregistret anmälda behöriga likvidatorer, skall rätten på ansökan av medlem, borgenär eller annan, vars rätt kan vara beroende av att någon finnes som äger företräda kassan, eller på anmälan av länsstyrelsen eller tillsynsmyndigheten förordna likvidatorer.

Genom rättens försorg skall till tillsynsmyndigheten ofördröjligen avsändas underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress.

63 §.

Likvidatorerna skola ofördröjligen för registrering anmäla att kassan trätt i likvidation eller, om likvidationen efter vad i 57 § andra stycket sägs skall inträda viss kommande dag, att kassan träder i likvidation den dagen. Anmälningen skall innehålla uppgift om likvidatorerna samt, där suppleanter för dem utsetts, om dessa. Skall befogethet att teckna kassans firma ej tillkomma allenast likvidatorerna gemensamt, skall vidare uppgivas av vilka och hur firman skall tecknas.

Sker ändring i avseende på de till likvidatorer eller suppleanter utsedda personerna eller ifråga om rätten att teckna kassans firma eller ändras kassans postadress, skola likvidatorerna därom ofördröjligen göra anmälan för registrering. Rätt att göra anmälan tillkommer den som beröres av anmälningen.

I övrigt skall beträffande anmälan, varom i första och andra styckena sägs, vad i 9 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat för där avsedda fall äga motsvarande tillämpning; anmälningen skall innehålla uppgift om dagen för val eller rättens förordnande.

64 §.

I inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation skola upptagas kassans tillgångar och skulder, tillgångarna till verkliga värdet. Insatskapitalet skall i balansräkningen upptagas inom linjen. I övrigt skall beträffande inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation gälla vad i 7 och 8 §§ bokföringslagen är stadgat.

65 §.

Har i anledning av kreditkassas likvidation ombud förordnats av tillsynsmyndigheten enligt 76 §, må kassans egendom ej avyttras under hand utan ombudets samtycke. Finnes han hava utan skäl vägrat sitt samtycke, äger myndigheten på ansökan av likvidatorerna tillåta försäljningen. Samtycke, som nu är sagt, är ej av nöden då likvidatorerna vilja till gällande börspris överlåta på fondbörs noterat värdepapper.

66 §.

Hava under likvidationen kreditkassas tillgångar så nedgått i värde, att fara är för handen, att de ej fullt förslå till skuldernas gäldande, och är ej ställningen sådan, att kassans egendom genast bör avträdas till konkurs, skola likvidatorerna om ställningen, så snart det kan ske, lämna meddelande på stämma och till denna kalla jämväl de kända fordringsägare, vilka ännu icke erhållit betalning.

67 §.

Där efter avslutande av kreditkassas konkurs överskott ej finnes, anses kassan upplöst, då konkursen avslutades.

Finnes överskott skall likvidation verkställas och skall i avseende därpå vad eljest gäller om likvidation äga motsvarande tillämpning, dock ej 81 § lagen om ekonomiska föreningar. Har ej inom en månad efter konkursens avslutande för registrering anmälts, att kassan trätt i likvidation, skall rätten, på ansökan av styrelseledamot, medlem eller borgenär eller på anmälan av tillsynsmyndigheten, förklara, att kassan skall träda i likvidation. I fråga om ärendets handläggning och om beslutet skall i tillämpliga delar gälla vad i 58 § är stadgat.

Hade kassan, i fall som avses i andra stycket, trätt i likvidation, innan dess egendom avträdades till konkurs, skall gälla vad som i 92 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat.

Om den offentliga tillsynen

68 §.

Tillsynsmyndigheten skall övervaka, att jordbrukets kreditkassor och riksorganisationen i sin verksamhet ställa sig till efterrättelse denna lag och andra författningar, såvitt de hava särskilt avseende på jordbrukskasserörelsen, ävensom de för riksorganisationen och kassorna gällande stadgarna samt de föreskrifter, som med stöd av bestämmelse i lag eller stadgar meddelats av stämma eller styrelse.

Det åligger tillsynsmyndigheten att jämväl i övrigt med uppmärksamhet följa jordbrukskasserörelsen i den mån så erfordras för kännedom om de förhållanden som kunna inverka på kreditkassas säkerhet eller eljest äro av betydelse för en sund utveckling av rörelsen.

Tillsynsmyndigheten är icke på grund av vad här föreskrivits pliktig att övervaka iakttagandet av sådana bestämmelser, som angå jordbrukskasserörelsens inre angelägenheter.

69 §.

Tillsynen över jordbrukets kreditkassor utövas med ledning av handlingar, vilka jämlikt lag eller eljest insändas till tillsynsmyndigheten, ävensom upplysningar, som inhämtas vid undersökning eller annorledes. Undersökning skall anställas så ofta sådan av myndigheten anses erforderlig eller av Konungen anbefalles.

70 §.

Tillsynsmyndigheten skall förordna en revisor att med övriga revisorer deltaga i granskningen av centralkassas räkenskaper och styrelsens förvaltning. Myndigheten äger när som helst återkalla förordnande som här avses och i stället utse ny revisor. För revisor, varom i denna paragraf stadgas, skall myndigheten utfärda instruktion.

71 §.

På anmälan varom sägs i 51 § skall tillsynsmyndigheten, i fall då revisorer icke utsetts till föreskrivet antal, förordna revisor eller revisorer. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid med vad i 46 § 1 mom. andra stycket lagen om ekonomiska föreningar stadgas, skall på anmälan därom tillsynsmyndigheten förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. Har anmälan ej gjorts av kreditkassans styrelse, skall före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet. Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Tillsynsmyndigheten äger när som helst återkalla förordnandet och i stället utse ny revisor.

72 §.

Tillsynsmyndigheten äger sammankalla kreditkassas styrelse, när sådant prövas nödigt. Har styrelsen icke efterkommit av myndigheten framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra stämma, må kallelse utfärdas av myndigheten.

Den som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har befogenhet att företräda myndigheten äger närvara vid stämma eller av myndigheten utlyst styrelsesammanträde och deltaga i överläggningarna.

73 §.

Därest tillsynsmyndigheten så finner erforderligt, må myndigheten meddela närmare föreskrifter om sättet att föra kreditkassas räkenskaper, om förvaring av värdehandlingar samt om inventering av dessa handlingar.

74 §.

Kreditkassas styrelse åligger

att när som helst för den befattningshavare hos tillsynsmyndigheten, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda myndigheten, samt för den särskilda undersökning, Konungen kan finna för gott anställa, hålla de hos kreditkassan inneliggande kontanta medlen och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning, samt

att jämväl i övrigt tillhandahålla myndigheten eller sådan befattningshavare därstädes, som ovan sagts, de upplysningar rörande kassan som äskas.

Yppas anledning till antagande att centralkassa gjort sådana förluster att rubbning uppstått i det förhållande, som enligt 34 § skall förefinnas mellan centralkassas inlåning samt kassans och anslutna jordbrukskassors eget kapital, skall centralkassans styrelse ofördröjligen låta upprätta särskild balansräkning enligt 44 och 45 §§ för utvisande av centralkassans ställning samt, därest balansräkningen bekräftar antagandet i fråga, ofördröjligen avsända meddelande härom till tillsynsmyndigheten.

Centralkassas styrelse åligger därjämte att på den tid och i den ordning tillsynsmyndigheten bestämmer tillhandahålla myndigheten de redovisningshandlingar, översikter och övriga handlingar, rörande kassans och de anslutna jordbrukskassornas ställning som av tillsynsmyndigheten äskas.

75 §.

Har kreditkassas styrelse eller stämma fattat beslut, vilket står i strid med lag eller stadgarna, må tillsynsmyndigheten förbjuda verkställighet av beslutet. Myndigheten må ock förelägga styrelsen att, om beslut som nyss

sagts gått i verkställighet, göra rättelse där så kan ske samt att fullgöra vad styrelsen åligger enligt lag eller stadgarna. Sådant föreläggande må dock, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, icke av myndigheten meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

Ändå att avvikelser från lag eller stadgar icke skett, äger tillsynsmyndigheten meddela de erinringar beträffande kassans verksamhet, som myndigheten kan finna påkallade.

Underlåter kassa att ställa sig till efterrättelse av myndigheten meddelat förbud eller föreläggande eller handhar kassan eljest sina angelägenheter på sätt, som är ägnat att rubba förtroendet till kassan, har tillsynsmyndigheten att göra anmälan därom hos den myndighet, som godkänt kassan; och äger den myndigheten återkalla godkännandet.

Tillsynsmyndigheten äger förelägga vite vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna lag.

76 §.

Träder kreditkassa i likvidation, äger tillsynsmyndigheten förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet, samt att i övrigt övervaka likvidationen.

Likvidatorerna skola bereda ombudet tillfälle att när som helst inventera kreditkassans ineliggande kontanta medel och övriga tillgångar samt granska kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar; och må av ombudet begärd upplysning angående förvaltningen ej av likvidatorerna förvägras.

Tillsynsmyndigheten äger under likvidationen i avseende på likvidatorer och stämma enahanda befogenhet som, innan kassan trätt i likvidation, enligt denna lag tillkommer myndigheten beträffande styrelse och stämma.

Tillsynsmyndigheten må, därest så prövas erforderligt, förordna likvidationsrevisor. Beträffande denne skall vad om revisor i 70 § sägs äga motsvarande tillämpning.

77 §.

Har centralkassas egendom avträtts till konkurs, förordnar tillsynsmyndigheten ett allmänt ombud att såsom konkursförvaltare delta i konkursboets förvaltning med övriga konkursförvaltare.

Utän hinder av beslut, som kan vara fattat om delning av förvaltningen av boet, äger allmänna ombudet delta i förvaltningen i alla dess delar. Ombudet äger beträffande medförvaltare göra sådan anmälan, som sägs i 80 § konkurslagen.

Om arvode till ombud gäller vad i konkurslagen är i allmänhet stadgat beträffande arvode till konkursförvaltare.

78 §.

Till revisor, likvidationsrevisor eller ombud som förordnas enligt 70, 71 eller 76 § skall ersättning med belopp som tillsynsmyndigheten bestämmer utgivas av den kassa som avses med förordnandet.

79 §.

Vad i 69 §, 72 §, 74 § första och tredje styckena, 75 § första, andra och fjärde styckena, 76 §, 77 § samt 78 § stadgas skall i tillämpliga delar gälla jämväl med avseende på tillsynen över riksorganisationen. På riksorganisationen skall särskilt ankomma att, på den tid och i den ordning tillsynsmyndigheten äskar, tillhandahålla översiktliga uppgifter beträffande jordbrukskasserörelsen i dess helhet.

80 §.

Till bestridande av kostnaden för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet skall jordbrukskasserörelsen årligen erlägga bidrag. Närmare

föreskrifter om fastställande av bidrag och bidrags erläggande meddelas av Konungen.

81 §.

Ledamot av eller befattningshavare hos tillsynsmyndigheten må ej vara ledamot i styrelsen för eller revisor i eller anställd hos kreditkassa eller riksorganisationen.

82 §.

Över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, må klagan föras hos Konungen, men beslutet går ändå i verkställighet, om icke Konungen annorlunda förordnar.

Straffbestämmelser

83 §.

Med avseende på jordbrukets kreditkassor skola, i stället för vad i 110—112 §§ lagen om ekonomiska föreningar stadgas, gälla de straffbestämmelser som nedan upptagas i 84—86 §§. I fråga om riksorganisationen skall, förutom nyss nämnda bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar, gälla stadgandet i 84 § 3 denna lag.

84 §.

Med dagsböter eller fängelse straffes

1. styrelseledamot, vilken vid upprättande av förvaltningsberättelse, balansräkning eller vinst- och förlusträkning som avses i 38 § lagen om ekonomiska föreningar eller i 81 § samma lag, jämförd med 56 § denna lag, eller i 74 § andra stycket denna lag uppsåtligen förfar i strid med bestämmelserna i 43 §, 44 §, 45 § andra, tredje, fjärde och femte styckena, 46 § eller 47 § denna lag;

2. likvidator, vilken vid upprättande av balansräkning, likvidationsräkning eller förvaltningsberättelse som avses i 83 § första och tredje styckena eller 86 § lagen om ekonomiska föreningar eller i 89 § samma lag, jämförd med 56 § denna lag, eller i 64 § denna lag uppsåtligen förfar i strid med bestämmelser i sagda lagrum;

3. styrelseledamot, likvidator eller befattningshavare, vilken uppsåtligen eller av vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift vid lämnan-
de av upplysning som avses i 69, 74, 76 eller 79 § denna lag;

4. revisor eller likvidationsrevisor, vilken i revisionsberättelse eller annan handling, som framlägges på stämman eller annorledes hålles tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade, eller i påskrift å sådan handling uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift rörande kreditkassas angelägenheter eller uppsåtligen eller av grov vårdslöshet underlåter att göra anmärkning beträffande förvaltningen, ändå att anledning därtill föreligger.

Har gärning som avses i första stycket 1 eller 2 skett av vårdslöshet, är straffet dagsböter.

85 §.

Med dagsböter straffes

1. den som bryter mot vad i 4 § andra stycket stadgas;

2. styrelseledamot, vilken uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i ansökan om stadfästelse på kassas stadgar;

3. styrelseledamot, likvidator eller annan, som i anmälan för eller ansökan om registrering eller i handling som fogas därvid eller i uppgift varom förmåles i 10 § lagen om ekonomiska föreningar uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift;

4. styrelseledamot eller likvidator, vilken, i annat fall än i 84 § första stycket 1 och 2 samt andra stycket avses, uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i handling, som hålles tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade eller framlägges på stämman, eller i påskrift å sådan handling;

5. styrelseledamot, vilken deltagit i beslut om åtgärd som strider mot bestämmelserna i 9 eller 19 §;

6. styrelseledamot eller likvidator, som uppsåtligen eller av vårdslöshet i strid med bestämmelserna i 18 § lagen om ekonomiska föreningar låter verkställa utdelning eller utbetalning till medlem eller annan;

7. revisor, likvidationsrevisor eller revisors eller likvidationsrevisors medhjälpare som, oaktat han insett eller bort inse, att skada därav kunnat följa, yppar något av vad vid verkställd granskning kommer till hans kännedom. utan att det med nödvändighet erfordras för fullgörande av hans uppdrag.

86 §.

Med dagsböter straffes ock

1. styrelseledamot eller likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som är meddelad i 10 § första eller andra stycket lagen om ekonomiska föreningar eller i 48 § eller 53 § andra stycket denna lag eller i 80 § sista stycket eller 81 § sista stycket förstnämnda lag, vartdera lagrummet jämfört med 53 § andra stycket och 56 § denna lag;

2. styrelseledamot eller likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som beträffande anmälan för registrering är meddelad i 37, 68, 90 eller 92 § lagen om ekonomiska föreningar eller i 63 § denna lag;

3. styrelseledamot eller likvidator, som underlåter att till revisor eller likvidationsrevisor avlämna handlingar enligt vad som stadgas i 38 § andra stycket, 81 § andra stycket, 83 § sista stycket eller 86 § sista stycket lagen om ekonomiska föreningar eller i 89 § första stycket samma lag, jämfört med 56 § denna lag;

4. styrelseledamot eller likvidator, som försummar att fullgöra vad i 55 § sista stycket, 84 § sista stycket, jämfört med 55 § sista stycket, eller 86 § andra stycket sista punkten lagen om ekonomiska föreningar finnes stadgat eller som underlåter att iakttaga föreskrift, som med avseende på framläggande av handlingar på stämman eller tillhandahållande av handlingar viss tid före stämman är meddelad i 57 § 1 mom. 81 § andra stycket, 87 § andra stycket eller 89 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar eller i 81 § sista stycket samma lag, jämfört med 56 § denna lag;

5. revisor, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som meddelats i 54 § 1 mom. denna lag eller i 81 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar, så ock likvidationsrevisor, som försummar att fullgöra vad i 87 § första stycket första punkten eller 89 § första stycket fjärde punkten sistnämnda lag finnes stadgat.

Särskilda bestämmelser

87 §.

1 mom. Jordbrukskassa må övertaga annan jordbrukskassas rörelse eller del därav, såframt riksorganisationen det medgivit.

Ej må centralkassa övertaga annan kreditkassas rörelse eller del därav, med mindre Konungen eller myndighet Konungen förordnar prövat övertagandet icke vara till skada för det allmänna samt lämnat tillstånd därtill.

2 mom. Har kreditkassa övertagit annan kassas rörelse helt eller delvis och finnes bland sistnämnda kassas tillgångar egendom, som kreditkassa ej må förvärva, må den egendomen, även om sådant fall ej är för handen som i 40 eller 41 § sägs, förvärfvas av den övertagande kassan. Egendom som kassan på detta sätt förvärvat skall, i den mån egendomen ej, jämlikt vad i nyss-

nämnda lagrum stadgas, må av kassan behållas, åter avyttras så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

3 mom. Om del av kreditkassas rörelse skall övergå till annan kassa, må efter beslut av förstnämnda kassa och med godkännande av tillsynsmyndigheten och riksorganisationen eller, såvitt gäller övergång endast mellan jordbrukskassor inom samma centralkassas verksamhetsområde, med godkännande av riksorganisationen ensam reservfonden nedsättas med skäligt belopp.

88 §.

Vad i 96—98 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat om fusion skall ej gälla jordbrukets kreditkassor.

89 §.

Enskildas förhållanden till kreditkassa må ej i oträngt mål yppas.

90 §.

Driver kreditkassa verksamhet i strid med föreskrift i 9 eller 19 §, skola medlemmar i kassan så ock styrelseledamöterna eller andra ställföreträdare för kassan, i den mån de deltagit i åtgärden eller beslut därom svara för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

91 §.

De föreskrifter utöver vad denna lag innehåller som finnas erforderliga för lagens tillämpning meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

92 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957; dock skall redan från och med den 1 juli 1956, i stället för stadgandet i 30 § tredje stycket förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor, gälla vad i 31 § andra stycket denna lag stadgas.

Genom lagen upphävas, med den begränsning nedan sägs, nyssnämnda förordning samt lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit tillika med alla de särskilda stadganden, vilka innefatta ändring i, tillägg till eller föreskrifter om tillämpningen av nämnda författningar, så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot lagens bestämmelser.

Där i lag eller författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

93 §.

Från och med den 1 juli 1956 må centralkassa eller jordbrukskassa antaga stadgar, vilka stå i överensstämmelse med denna lag, att gälla från det lagen trätt i kraft. Sålunda antagna stadgar må, utan hinder av att lagen ej trätt i kraft, stadfästas enligt lagen och registrering verkställas med anteckning i föreningsregistret, att de nya stadgarna skola gälla från dagen för lagens ikraftträdande.

Har centralkassa eller jordbrukskassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, ej före den 1 januari 1958, eller den senare dag som Konungen för särskilt fall må hava bestämt, erhållit stadfästelse av stadgarna samt registrering varom i första stycket sägs, skall det för kassan meddelade godkännandet återkallas.

Svenska jordbrukskreditkassan skall, med bibehållande så länge Konungen ej annorlunda förordnar av sin bankmässiga verksamhet enligt förordningen den 5 juni 1942, handhava uppgiften att vara jordbrukskasserörelsens riksorganisation intill dess annan förening med denna uppgift vunnit registrering eller ock jordbrukskreditkassan ombildats för detta ändamål. Ej må kassan utan att den ombildats och nya stadgar antagits och stadfästs samt registrering verkstälts verka såsom riksorganisation efter den 1 januari 1958, med mindre Konungen lämnat tillstånd därtill. Så länge jordbrukskreditkassan uppehåller bankmässig verksamhet, skall jordbrukskreditkassan vid tillämpning av 34 § första stycket b) och c) jämfästas med inländskt bankaktiebolag, sparbänk och centralkassa.

94 §.

Träder kreditkassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, under år 1957 i likvidation eller försättes kassa under år 1957 i konkurs eller meddelas efter utgången av år 1957 beslut om likvidation eller konkurs på grund av framställning som skett före den 1 januari 1958, skola kassans medlemmar, därest dess tillgångar ej förslå att gälda skulderna, såvitt rörer borgenärernas rätt vara ansvariga för kassans förbindelser enligt äldre bestämmelser.

Hava likvidatorer för kreditkassa utsetts innan denna lag trätt i kraft, skola äldre bestämmelser i allo tillämpas med avseende på likvidationen.

Skola enligt vad nu sagts äldre bestämmelser gälla och är överträdelse av bestämmelserna belagd med straff, skola jämväl i fråga om straffet äldre bestämmelser lända till efterrättelse.

95 §.

Styrelseledamöter, revisorer och suppleanter, som äro utsedda vid denna lags ikraftträdande, må utan hinder av vad i lagen stadgas utöva sitt uppdrag under den tid för vilken de äro valda.

96 §.

I fråga om medel, som förvaltas av förmyndare eller god man och som sedan den 1 januari 1941 innestå på räkning hos kreditkassa utan villkor att de må lyftas allenast med överförmyndarens tillstånd, skall, såframt ej överförmyndaren anorlunda förordnar, vid tillämpning av vad i 32 § stadgas så anses som om förbehåll enligt 15 kap. 9 § andra stycket föräldrabalken gjorts, att de må uttagas utan sådant tillstånd. Vad nu sagts skall ock gälla medel, som sedermera insatts eller framdeles insättas på räkningen, och ränta som lagts eller lägges till kapitalet.

97 §.

Beträffande återlämnande till staten av grundfond, som sägs i 8 och 26 §§ förordningen den 5 juni 1942 om jordbrukets kreditkassor, skall gälla vad i särskild ordning föreskrives.

Förslag

till

Lag

om vissa kreditinrättnings konkurs

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

De kreditinrättningar som avses i denna lag äro bankaktiebolag, sparbanker och centralkassor för jordbrukskredit.

Beträffande sådan kreditinrättnings konkurs skola, förutom de föreskrifter i konkurslagen, som ej strida mot vad i denna lag stadgas, följande bestämmelser lända till efterrättelse.

2 §.

Angående allmänt ombud, som förordnas i kreditinrättnings konkurs, stadgas i lagen om bankrörelse, lagen om sparbanker och lagen om jordbrukskasserörelsen.

3 §.

Konkursdomaren äger att utan hinder av vad som stadgats i 19 § konkurslagen bestämma att kungörelser angående konkursen skola införas i flera än två tidningar i den ort, varest kreditinrättnings styrelse har sitt säte, samt en eller flera tidningar på annan ort, där den har kontor.

Förvaltarna åligger att upprätta förteckning över de borgenärer, vilka enligt kreditinrättnings räkenskaper hava fordran hos kreditinrättningen på grund av insättning på räkning eller enligt sparbanksbok. Förteckningen skall för varje borgenär upptaga beloppet av hans fordran. Är ränta på fordringen utfäst, skall tillika upptagas den dag, från vilken räntan är ogulden jämte räntefoten.

Förteckningen skall i huvudskrift av förvaltarna så fort ske kan ingivas till konkursdomaren. Vid huvudskriften bör fogas avskrifter till det antal, som påkallas av vad här efteråt stadgas. Sedan avskrifternas överensstämmelse med huvudskriften blivit av konkursdomaren bekräftad, skall förteckningen i sålunda styrkt avskrift under de trettio sista dagarna före utgången av den för bevakning av fordringar utsatta tiden för envar, som vill taga del av densamma, hållas tillgänglig hos konkursdomaren, hos rätts ombudsman samt vid vart och ett av kreditinrättnings kontor.

Fordran, som upptagits på förteckningen, skall anses vara bevakad i konkursen som om borgenären själv hade anmält densamma inom den för fordringars bevakning utsatta tiden.

Till borgenärer, varom ovan i denna paragraf förmäles, skola kallelsebrev enligt 20 § konkurslagen icke utsändas. Erinran därom skall intagas i kungörelse, som sägs i 19 § samma lag. Meddelanden enligt 103 § konkurslagen skola ej heller utsändas till sådana borgenärer, utan skall i stället vad konkursdomaren enligt sistnämnda paragraf bestämt kungöras en gång i allmänna tidningarna och den eller de ortstidningar, som bestämts för offent-

liggörande av kungörelser om konkursen. Utan hinder av vad i 129, 156, 160, 161 och 189 §§ konkurslagen föreskrives om utsändande av meddelanden samt avskrifter av ackordsförslag och yttranden må innehållet i nämnda meddelanden och handlingar i annan ordning, som av konkursdomaren bestämmes efter samråd med rättens ombudsman och förvaltarna, bringas till ifrågavarande borgenärers kännedom. Underrättelse om vad sålunda bestämts skall genom rättens ombudsmans försorg kungöras i de tidningar, som nyss sagts.

4 §.

För beslut av borgenärerna om uppskov med försäljning av boets egendom eller med indrivning av dess fordringar erfordras ej den särskilda röstövertikt, som sägs i 64 § konkurslagen, därest fråga ej är om uppskov för längre tid än tre år från första borgenärssammanträdet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957, då lagen den 18 september 1903 (nr 101 s. 61) angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs skall upphöra att gälla.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 december 1955.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga rörande *lagstiftning om jordbrukskasserörelsen m. m.* samt anför därvid följande.

Inledning

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet den 30 juni 1950 numera landshövdingen M. H. Lemne, verkställande direktören i Svenska jordbrukskreditkassan, f. d. professorn T. V. E. Björkman, verkställande direktören i Smålands bank G. Didner och ledamoten av riksdagens andra kammare I. Johansson att såsom sakkunniga företaga en översyn av bestämmelserna om jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet. Åt Lemne uppdrogs att vara de sakkunnigas ordförande.

De sakkunniga, som antog benämningen 1950 års jordbrukskassautredning, avgav i december 1954 betänkande med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m. (SOU 1955: 1). Förutom förslag till lag om jordbrukskasserörelsen innefattar betänkandet förslag till lag om vissa kreditinrättingars konkurs.

Över betänkandet har, efter remiss, utlåtanden avgivits av fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, statskontoret, lantbruksstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Östergötlands län — med bifogande av yttrande från Östergötlands och Södermanlands handelskammare — länsstyrelsen i Kristianstads län, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Västerbottens län, Svenska jordbrukskreditkassan, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges allmänna hypoteksbank — med bifogande av yttranden från Skånska hypoteksföreningen samt Mälardalens län och Norrlands hypoteksföreningar — Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, hushållningssällskapens förbund, Svenska landskommunernas förbund och Föreningen Auktoriserade revisorer.

Jag torde nu få anmäla denna fråga.

Jordbrukskasserörelsens nuvarande organisation och verksamhet

I *jordbrukskasserörelsen*, som är den sammanfattande benämningen på jordbrukets kreditkassor och den verksamhet dessa utövar, ingår kreditkassor av tre skilda slag, nämligen jordbrukskassor, centralkassor för jordbrukskredit och — såsom rörelsens topporganisation — Svenska jordbrukskreditkassan. Varje jordbrukskassa skall vara ansluten till en centralkassa och varje centralkassa till jordbrukskreditkassan.

Kassornas uppgift är att tillgodose jordbrukets kreditbehov, i första hand dess behov av driftkredit, att befordra sparverksamhet på landsbygden och att främja en sund utveckling av medlemmarnas ekonomiska förhållanden. Kasserörelsen är en av jordbrukarna själva driven kooperativ rörelse. Alla kassorna är ekonomiska föreningar av typen m. b. p. a. Jordbrukskasserörelsen är genom Svenska jordbrukskreditkassan och centralkassorna ansluten till Sveriges lantbruksförbund, d. v. s. till huvudorganet för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse.

Kasserörelsen har statligt stöd, bl. a. i form av förvaltningsbidrag till vissa kassor. Dessa bidrag utgår emellertid numera med obetydliga belopp. Kassorna står under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

Den 31 oktober 1954 hade jordbrukskasserörelsen omkring 160 000 medlemmar, en inlåning om cirka 710 miljoner kronor, en utlåning om cirka 640 miljoner kronor samt eget kapital om cirka 22 miljoner kronor.

Jordbrukskassorna är kasserörelsens lokala organ. Det finnes något över 600 jordbrukskassor i landet. Medlemskap i jordbrukskassa kan i första hand vinnas av svensk medborgare som inom kassans verksamhetsområde äger eller brukar jordbruksfastighet samt i andra hand av vissa andra fysiska och juridiska personer. Jordbrukskassornas huvudsakliga uppgift är att bereda kredit åt sina medlemmar. Emellertid kan endast de som äger eller brukar fastighet komma i fråga såsom kredittagare. De medel som behövs för kreditgivningen lånar jordbrukskassorna hos centralkassan mot säkerhet av fordringsbevis med tillhörande säkerheter, som presteras av jordbrukskassornas låntagare.

Centralkassorna, kasserörelsens regionala organ, är för närvarande 11 till antalet. En tolfte centralkassa är under bildande. De kan som medlemmar antaga, förutom jordbrukskassor, jordbruksekonomiska föreningar, d. v. s. sammanslutningar med ändamål att befordra jordbrukets eller någon till jordbruket hörande binärings utveckling eller tillgodogörandet av produkter från jordbruket med tillhörande binärings. Centralkassornas huvudsakliga uppgift är att lämna krediter åt jordbrukskassorna och, i begränsad utsträckning, åt de anslutna jordbruksekonomiska föreningarna. De anskaffar medel genom att från allmänheten mottaga inlåning på räkning »som av bank allmänligen begagnas» — sparkasseräkning, depositionsräkning, kapitalräkning, checkräkning. Staten har ställt grundfond i form av statsobligationer till ett värde av en miljon kronor till förfogande för varje centralkassa såsom säkerhet för dess förbindelser.

Svenska jordbrukskreditkassan, vilken såsom medlemmar endast kan antaga centralkassor, är rörelsens topporganisation. *Bankmässigt* fungerar den såsom centralt clearinginstitut för kassorna. Den kan således ta emot medel från centralkassa med placeringsbehov och låna ut medel till centralkassa som behöver krediter. Den kan vidare bl. a., i begränsad utsträckning, lämna krediter till jordbruksekonomiska föreningar. Jordbrukskreditkassan äger tillika å ena sidan låna upp pengar och å andra sidan placera pengar i vissa statspapper. Kassan äger ej driva inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänligen begagnas. Rätten därtill är förbehållen centralkassorna. I *administrativt* avseende skall jordbrukskreditkassan såsom kasserörelsens ledande organ öva kontroll och tillsyn över de andra kassorna. Därjämte arbetar den allmänt för kasserörelsens utveckling bl. a. genom upplysning och propaganda, riktad såväl till rörelsens medlemmar som till utomstående. Jordbrukskreditkassan har statligt stöd i form av en grundfond, bestående av statsobligationer till ett värde av 25 miljoner kronor, vilken ställts till förfogande såsom säkerhet för kassans förbindelser. Staten utser tre av de sju ledamöterna i jordbrukskreditkassans styrelse samt en av kassans tre revisorer. Staten har på så sätt visst direkt inflytande och inseende över kassan.

Gällande lagstiftning om jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet återfinnes främst i förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor (jordbrukskasseförordningen). Denna har ändrats flera gånger, senast i samband med att den nya lagstiftningen om ekonomiska föreningar genomfördes 1951. Vid sidan av jordbrukskasseförordningen och som ett komplement till de bestämmelser om centralkassas inlåning, vilka meddelas där, gäller sedan 1948 vissa provisoriska stadganden om centralkassas in- och upplåning. För närvarande och intill utgången av 1956 gäller en förordning, utfärdad den 30 maj 1952 (nr 325) och sedermera förlängd den 24 april 1953 (nr 165) och den 29 april 1955 (nr 182). För centralkassorna gäller därjämte en särskild lag den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit. Lagens bestämmelser handlar väsentligen om centralkassas inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas. Vissa ytterligare föreskrifter, avseende jordbrukets kreditkassor, meddelas i kungörelsen den 19 juni 1942 (nr 455) med vissa föreskrifter rörande grundfonder för centralkassor för jordbrukskredit och kungörelsen den 13 februari 1931 (nr 17) angående förvaltningsbidrag åt jordbrukets kreditkassor.

Kreditkassornas förhållanden regleras emellertid icke blott av de nämnda specialförfattningarna utan även av den allmänna föreningslagstiftningen. Denna gäller i alla avseenden som inte behandlas i specialförfattningarna. Kassornas egenskap av föreningar m. b. p. a., en typ av föreningar som ej förekommer i den nya föreningslagstiftningen, gör att såväl äldre föreningslagstiftning — lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar — som 1951 års lagstiftning om ekonomiska föreningar är tillämpliga på dem.

Huvuddragen i utredningens förslag

Utredningen har uttalat, att dess arbete bedrivits under den *allmänna förutsättningen*, att kasserörelsen i all den utsträckning som är möjlig skall kunna arbeta och utvecklas utan andra inskränkningar i sin fria självbestämmanderätt än sådana som är naturligt betingade av verksamhetens bankmässiga beskaffenhet.

Från denna utgångspunkt har utredningen till en början föreslagit att det direkta *statsinflytandet över kasserörelsen skall upphöra*. Det allmänna skall således ej vidare utse representanter i topporganisationens styrelse och bland dess revisorer. Eftersom statsrepresentationen ursprungligen har motiverats med att kasserörelsen åtnjuter statligt stöd av olika slag, och eftersom vidare behov av det statliga stödet ej vidare torde finnas, föreslås därjämte att *statens stöd till kasserörelsen skall upphöra*. Detta förslag innebär, att Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassornas s. k. grundfonder skall avvecklas liksom också att de förvaltningsbidrag till kassorna, som utgått från ett förslagsanslag som för budgetåret 1955/56 upptagits till 9 000 kronor, skall upphöra att utgå.

Offentlig kontroll skall emellertid utövas över jordbrukets kreditkassor liksom över andra kreditinrättningar. Vissa ändringar i de hittillsvarande formerna för övervakningen föreslås emellertid.

I fråga om jordbrukskasserörelsens *organisation* föreslår utredningen, att *systemet med tre led* skall kvarstå ehuru viss möjlighet skall lämnas centralkassa att, efter Kungl. Maj:ts tillstånd, arbeta utan jordbrukskasseledet, d. v. s. efter *tvåledssystem* av typen toppledet — centralkassa. En ledamot av utredningen, professor Björkman, har i särskilt yttrande föreslagit, att möjlighet därjämte skall öppnas för jordbrukskassorna att arbeta direkt under toppledet utan centralkasseledet d. v. s. att tvåledssystem skall kunna förekomma såväl av typen toppledet — centralkassa som av typen toppledet — jordbrukskassa. Centralkassor och jordbrukskassor skall emellertid eljest, såväl enligt huvudförslaget som enligt reservantens förslag, bibehållas och ha väsentligen samma uppgifter som hittills.

Inom toppledet skall däremot betydelsefulla ändringar vidtagas. Svenska jordbrukskreditkassan skall ersättas av en *riksorganisation* som övertar dess *administrativa uppgifter*, d. v. s. riksorganisationen skall leda, samordna och kontrollera de i jordbrukskasserörelsen ingående centralkassorna och jordbrukskassorna, driva propaganda och upplysning m. m. Toppledets *bankmässiga uppgifter* förutsättes skola övergå till en *jordbrukets bank*. Denna, som bör få rätt att driva fullständig bankrörelse, skall främst fungera såsom ett gemensamt serviceorgan för jordbrukets kreditkassor.

Professor Björkman förutsätter i sin förut omtalade reservation att vid tillämpningen av tvåledssystem av typen riksorganisationen — jordbrukskassa de uppgifter som vid treledssystem ankommer på centralkassa skall övertagas av riksorganisationen och jordbrukets bank. Han anför därom.

De uppgifter, som vid nuvarande treledssystem faller på centralkassan, får uppdelas på riksorganisationen och jordbrukets bank, så att banken övertar de bankmässiga uppgifterna och riksorganisationen de övriga. I sammanhanget får beaktas, att banken i egenskap av ett kasserörelsens gemensamma serviceorgan kan förutsättas stå i mycket nära förbindelse med riksorganisationen och även få en viss särprägel i förhållande till vanliga affärsbanker. Dessa omständigheter måste vara ägnade att verksamt underlätta lösandet av de tekniska problem, som ett genomförande av tvåledssystem enligt alternativet riksorganisation — jordbrukskassa ställer.

Reglerna om *medlemskap* i jordbrukskassa skall uppmjukas. Bl. a. skall *jordbruksorganisation* — vilken beteckning föreslås träda i stället för jordbruksekonomisk förening — och *kommun* kunna bli medlem i jordbrukskassa.

Den *personliga ansvarigheten* för kassemedlemmar skall *bortfalla*. I stället bör kassorna ägna ökad uppmärksamhet åt att stärka sin *kapitalbildning* genom kapitaltillskott från medlemmarna i form av insatser och avgifter.

Vad beträffar jordbrukskasserörelsens *verksamhet* har jordbrukskasseutredningen till en början, i fråga om verksamhetens *allmänna inriktning*, föreslagit, att den hittillsvarande bestämmelsen att kassorna i första hand skall tillgodose jordbrukets behov av driftskredit skall slopas. I lagförslaget ges ingen annan allmän bestämmelse för kreditgivningens inriktning än den som ligger i att krediterna lämnas av jordbrukets kreditkassor till medlemmar, vilka skall vara jordbrukare eller tillhöra jordbruket närstående kategorier av personer eller sammanslutningar. Utredningen har vidare uttalat, att den anser det i princip önskvärt och riktigt att kassorna och andra kreditinrättningar, alla efter sina förutsättningar, skall få konkurrera fritt inom det område där de är behöriga att verka.

I fråga om *verksamhetens art och avgränsning* i övrigt gäller för närvarande en allmän bestämmelse att centralkassor och jordbrukskassor ej får idka annan rörelse än in- och utlåning av penningar. Utredningen som konstaterat, att det i praktiken ej är möjligt att hålla verksamheten inom denna snäva ram, har ändrat den allmänna bestämmelsen till att kassorna skall äga *driva penningrörelse*. Vad som skall ingå däri, förutom att in- och utlåna penningar, angives i en särskild bestämmelse (41 § lagförslaget).

Formerna för inlåning från insättare skall enligt utredningsförslaget regleras av stadganden som ansluter till ordalydelsen i de bestämmelser som skall gälla för bankernas del enligt 1955 års banklagstiftning.

Regleringen av *centralkassas inlåningsrätt i förhållande till det egna kapitalet* föreslås bli utformad efter delvis andra principer än dem som för närvarande tillämpas. En nyhet, som lämpligen torde kunna nämnas i detta sammanhang, är att centralkassa skall få rätt att utfärda *förlagsbevis*. Förlagsbevisen skall vid beräkningen av centralkassas inlåningsrätt under vissa förutsättningar kunna likställas med eget kapital.

Bestämmelserna om *kassareserv* har i viss mån omreglerats. De nya bestämmelserna bygger på samma principer som motsvarande bestämmelser i 1955 års banklagstiftning.

Kassornas *utlåning* bör enligt vad som uttalas i jordbrukskassautredningens betänkande alltså vara inriktad på att lämna de enskilda jordbrukarna krediter. Förslaget innebär dock viss utökning av kassornas möjligheter till kreditgivning åt jordbruksorganisationer. Detaljregleringen av utlåningen har, med vissa jämkningar, bibehållits.

Vad beträffar förslagets *lagtekniska utformning* må anföras, att utredningens lagförslag innebär en i skilda hänseenden genomgripande omläggning av den hittillsvarande lagstiftningen. Utredningen har samlat specialbestämmelserna om jordbrukskasserörelsen i en författning. Denna har rubricerats såsom *lag om jordbrukskasserörelsen*. Utredningen har, enligt vad som framgår av betänkandet, så långt möjligt sökt ur lagstiftningen *utmönstra bestämmelser av stadgekaraktär*, d. v. s. sådana föreskrifter som normalt hör hemma i föreningsstadgar. På det föreningsrättsliga området skall 1951 års lagstiftning om ekonomiska föreningar gälla i den mån den ej strider mot vad som förordnas i lagen om jordbrukskasserörelsen.

Utredningens förslag till lag om jordbrukskasserörelsen torde som *Bilaga C* få fogas till detta protokoll.

Yttrandena. Remissinstanserna har i allmänhet antingen tillstyrkt, att utredningsförslaget lägges till grund för lagstiftning eller lämnat förslaget i hudsak utan erinran. Ett flertal anmärkningar har emellertid framförts. Dessa gäller oftast detaljer i förslaget men även vissa grundsatser och väsentliga bestämmelser har rönt åtskillig kritik.

Bland remissinstanser som givit särskilt uttryck för en positiv inställning till utredningsförslaget i stort är *Svenska jordbrukskreditkassan*. Kassan säger sig med tillfredsställelse ha konstaterat, att förslaget synes öppna möjligheter för jordbrukskasserörelsen att driva sin verksamhet med ökad frihet och ökat självansvar samtidigt som en bättre anpassning av rörelsen till jordbrukets nuvarande förhållanden och behov möjliggöres. Jordbrukskreditkassan har över huvud taget funnit lagförslaget väl ägnat att läggas till grund för den nya lagstiftningen på området. *Fullmäktige i riksbanken* ansluter sig till utredningens principiella inställning att kasserörelsen bör få arbeta och utvecklas utan hinder av de speciella bestämmelser som nu anger allt för snäva gränser för verksamheten. *Riksförbundet Landsbygdens folk* uttalar, att det synes mycket önskvärt att jordbrukskassornas utveckling på allt sätt främjas inom ramen för skäligen hänsyn till bankmässiga kontroll- och säkerhetssynpunkter. En fortsatt förstärkning av kassornas verksamhet synes kunna bli ett värdefullt bidrag till tjänst för landsbygdens näringsliv. *Sveriges lantbruksförbund* framhåller i sitt yttrande, att förslaget i alla väsentliga avseenden synes tillgodose av jordbrukskreditkassan vid särskilda tillfällen framställda önskemål, vilka föranletts av utvecklingen i fråga om både jordbrukskasserörelsen och jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, och tillstyrker på den grund utredningens förslag. Liknande omdömen uttalar *fullmäktige i riksgäldskontoret*, *länsstyrelsen i Örebro län*, *hushållningssällskapens förbund* och *Sveriges allmänna*

hypoteksbank. Norrlands hypoteksförening instämmer i förslaget huvudsyfte, nämligen att vidga jordbrukskasserörelsens möjligheter att på olika sätt tjäna såsom ett jordbrukets eget bankföretag. Föreningen konstaterar, att detta bl. a. innebär att rörelsens hittillsvarande karaktär av ett i första hand driftkreditgivande organ — en karaktär som i praktiken redan får anses ha upphört — även formellt försvinner. *Mälardalens länshypoteksförening* förklarar, att det nu framlagda förslaget innebär ett verkligt steg mot kasserörelsens erkännande såsom ett med affärsbanker och sparbanker likvärdigt penninginstitut och tillägger att från föreningens sida intet finnes att invända mot en sådan utveckling.

Bland remissinstanser med särskilt kritisk inställning till förslaget må nämnas *Svenska bankföreningen* som anser, att kassornas verksamhet bör organiseras enligt lagen om bankrörelse och att förslaget bör helt omarbetas i enlighet därmed. En liknande åsikt hyser *Östergötlands och Södermanlands handelskammare. En ledamot i bank- och fondinspektionen* har uttalat, att utredningsförslaget på viktiga punkter är så ofullständigt, att det icke utan åtskillig kompletterande utredning torde kunna läggas till grund för en ny lagstiftning om jordbrukskasserörelsen.

En närmare redogörelse för remissvarens innehåll kommer att lämnas i samband med den mera utförliga behandlingen av utredningens olika förslag. Redan nu torde jag emellertid få återge vissa i yttrandena framförda allmänna synpunkter och anmärkningar av principiell innebörd.

Spörsmålet om gränsdragningen mellan jordbrukets kreditkassor och andra slags kreditinstitut beröres av *statskontoret* som ifrågasätter om icke utredningen borde ha upptagit problemet om en samordning av jordbrukskasserörelsens verksamhet och landshypoteksinrättningarnas. Förhållandet mellan kassorna och andra kreditinstitut behandlas också av *Svenska bankföreningen*, som gör gällande, att utredningsförslaget gynnar jordbrukskassorna på andra kreditinstituts bekostnad. Föreningen anför.

De sakkunniga har genomgående strävat efter att utforma förslaget på sådant sätt att kassorna skulle erhålla frihet att utvecklas utan hinder av alltför ingående detaljregleringar. Bankföreningen finner denna uppfattning välbetänkt, förutsatt att samtliga kreditinstitut behandlas lika och att särskilda förmåner icke gives till vissa kreditinstitut. Skulle emellertid den föreslagna lagen om jordbrukskasserörelsen antagas utan väsentliga jämkningar under det att affärsbanker och sparbanker reglerades enligt de lagförslag, som nu behandlas av statsmakterna, skulle detta betyda att jordbrukskassorna erhöi sådana förmåner. Man kan icke bortse från att de sakkunniga strävat efter att konstruera lagen om jordbrukskasserörelsen så, att jordbrukskassorna skulle erhålla praktiskt taget alla de fördelar, som banklagstiftningen och lagstiftningen om ekonomiska föreningar var för sig erbjuder, men samtidigt befrias från åtskilliga av de skyldigheter som ålägges t. ex. affärsbankerna. Någon saklig motivering för den sålunda föreslagna diskrimineringen av vissa kreditinstitut kan säkerligen icke presteras.

Svenska sparbanksföreningen har funnit, att förslaget i fråga om uppmjukning av bestämmelserna om jordbrukskasserörelsens ändamål och vill-

koren för medlemskap går så långt, att man kan ifrågasätta realiteten i tanken att rörelsen skall vara en speciell jordbruksorganisation.

Bank- och fondinspektionen framhåller, att det i propositionerna rörande den nya lagen om bankrörelse (prop. 3/1955) och den nya lagen om sparbanker (prop. 151/1955) förebådats en särskild utredning bl. a. om gränsdragningsfrågan. Innan den utredningen kommit till stånd torde synpunkter på det föreliggande lagförslaget få omgärdas med reservationer.

Fullmäktige i riksbanken uttalar, att det ur flera synpunkter är förenat med olägenheter att lagstiftningen för banker, sparbanker och jordbrukskassor samt frågan om gränsdragning mellan dessa kreditinstituts verksamhetsområden icke kunnat behandlas i ett sammanhang. Som läget nu är bör dock, liksom tidigare bank- och sparbankslagstiftningen, utredningens betänkande med dess förslag om betydande förändringar i fråga om jordbrukskasserörelsens allmänna inriktning behandlas även med risk för att resultatet av utredningen om gränsdragningsfrågorna föregripes.

En fråga som har viss anknytning till gränsdragningsspörsmålet är om kasserörelsen alltjämt skall drivas i den ekonomiska föreningens form. *Svenska bankföreningen*, som förordat att kassorna skall inordnas under lagen om bankrörelse, förklarar, att utredningen icke dragit konsekvenserna av att jordbrukskasserörelsen numera är av bankmässig art, när den föreslagit att jordbrukskassorna skall bibehålla sin karaktär av ekonomiska föreningar och lyda under föreningslagen. Enligt bankföreningens mening har utvecklingen medfört, att det gamla på en kooperativ tanke vilande föreningsbegreppet inom kasserörelsen så uttunnats att det blivit rent formellt. Icke heller *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* har velat godtaga föreningsformen för kassornas del. Den förordar, att kasserörelsens verksamhet skall drivas i aktiebolagets form. *Bank- och fondinspektionen* däremot har, med vissa reservationer, godtagit den ekonomiska föreningen som företagsform för kassorna. Inspektionen anför i denna fråga.

Då utredningen nu ansett tiden inne för att tillerkänna jordbrukskasserörelsen väsentligt utvidgade befogenheter — i sådan utsträckning att man har rätt påstå att det för framtiden blir fråga om fullständig bankrörelse — kan man fråga sig om icke konsekvensen bort kräva att kasserörelsen också fått anpassa sig efter de former som eljest gäller för drivande av bankrörelse. Utredningen har emellertid icke diskuterat detta spörsmål utan förutsatt att kreditkassorna liksom hittills skall arbeta i föreningsform. Den bankmässiga topporganisationen avses dock skola bestå av ett bankaktiebolag. Man kunde i anslutning till det sistnämnda förslaget ifrågasätta om icke hela rörelsen kunnat framträda i bankaktiebolagets form, varvid central-kassor och jordbrukskassor fått omvandlas till provins- respektive avdelningskontor. Otvivelaktigt skulle en sådan anordning tillika ha givit bättre organisatorisk stadga åt rörelsen.

Å andra sidan kan man peka på att den nuvarande organisationsformen fungerat under den mycket starka expansion som kasserörelsen under de senaste tio åren genomlöpt. Man kan vidare erinra om att de stora jordbruks-ekonomiska organisationerna allmänt är konstruerade som kooperativa fler-

ledsorganisationer och att detta system därför vunnit hävd inom jordbrukarkretsar. Slutligen kunde väl också hänvisas till de goda erfarenheter man inom Finland synes ha haft beträffande den s. k. andelskasserörelsen, som ju är uppbyggd enligt samma principer som den svenska jordbrukskasserörelsen.

Inspektionen vill av de angivna skälen icke motsätta sig att man även här i Sverige godtagger den ekonomiska föreningen som organisationsform för bankrörelse. Det kan emellertid ej bestridas att föreningen i flera viktiga hänseenden är underlägsen aktiebolaget som företagsform för en kreditinrättning. Främst kommer väl detta till uttryck däri att föreningens eget kapital icke är lika fast bundet till organisationen som hos aktiebolaget: man plägar ju också säga att detta är en kapitalassociation till skillnad från föreningen som är en personsammanslutning. Det förhållandet att medlemskapet i en kreditkassa praktiskt taget alltid är förbundet med låntagarställning till denna är också ett memento. En kreditkassas beslutande organ, föreningsstämman, kommer med andra ord att bestå av kassans gäldenärer. Slutligen får ihåggas att flerledskonstruktionen inom jordbrukskasserörelsen skapar särskilda komplikationer, i det att ledningen för en centralkassa i stor utsträckning kan komma att bestå av personer som i sin egenskap av funktionärer i vederbörande jordbrukskassor subordinerar under centralkassan.

Det är uppenbart att de här beskrivna förhållandena bör beaktas genom införande i lagstiftningen eller i kreditkassornas stadgar av bestämmelser som eliminerar systemets svagheter. Sker så bör emellertid den ekonomiska föreningen kunna godtagas som företagsform inom jordbrukskasserörelsen, och inspektionen kan, under angivna förbehåll, acceptera den målsättning för kassornas framtida verksamhet som utredningen förordat.

Fullmäktige i riksbanken har godtagit, att jordbrukskasserörelsen bibehåller sin organisatoriska form, men understryker att den bör driva sin verksamhet med de begränsningar som med hänsyn till solvens, likviditet m. m. gäller för bankrörelse i allmänhet. Fullmäktige anför.

Med den ställning jordbrukskasserörelsen föreslås få i vårt kreditväsen bör också följas, att dess verksamhet skall bedrivas enligt samma betingelser som gäller för övriga kreditinstitut.

Om kreditkassorna alltså enligt utredningens förslag gives befogenheter som i stort sett innebär rätt att bedriva fullständig bankrörelse, anser fullmäktige att, även om den organisatoriska formen bibehålles, för själva rörelsen bör gälla de begränsningar som med hänsyn till solvens och likviditet m. m. gäller för bankrörelse i allmänhet. En särställning för jordbrukskasserörelsen i detta avseende kunde endast motiveras utifrån en snävare begränsning av ändamålet med verksamheten och striktare bestämmelser om medlemskap än vad utredningen utgår ifrån.

Liknande tankegångar och synpunkter anföres i det yttrande som avgivits av *sparbanksinspektionen*.

Mot förslaget att det statliga inflytandet över kasserörelsen skall upphöra har ingen erinran gjorts. De som särskilt yttrat sig i denna fråga har anslutit sig till förslaget.

Fullmäktige i riksgäldskontoret finner förslaget innefatta en logisk följd av utvecklingen inom jordbrukskasserörelsen under senare år, vilken — förutom att den lett till en allt starkare konsolidering av rörelsen — ten-

derat att spränga de hittills uppdragna, tämligen snäva gränserna för densamma. Fullmäktige är för sin del beredda att acceptera utredningens principiella inställning till frågan om jordbrukskasserörelsens ställning inom kreditväsendet och har därför icke något att erinra mot att rörelsens speciella anknytning till staten upphör. Fullmäktige betonar emellertid samtidigt, att insättarnas trygghet härigenom kommer att i viss mån minska och att detta i sin tur bör såsom motvikt föranleda krav på en ökning av det egna kapitalet inom rörelsen. *Fullmäktige i riksbanken* har anfört liknande synpunkter med det tillägget att behovet av en kapitalförstärkning ytterligare accentueras genom att medlemmarnas personliga ansvar för rörelsens förbindelser bortfaller.

Länsstyrelserna i Västerbottens och Kristianstads län anser det angeläget, att det direkta statsinflytandet över kasserörelsen bringas att upphöra. *Riksförbundet Landsbygdens folk* uttalar, att borttagandet av det statliga stödet till kasserörelsen och det direkt statliga inflytandet på denna överensstämmer med riksförbundets principiella syn på frågan om relationerna mellan jordbrukets organisationer och statsmakterna. Det torde även kunna förutsättas, att kasserörelsen numera besitter det egna kapital eller den förmåga att bygga upp sådant som utgör förutsättningen för ekonomiskt oberoende.

Svenska jordbrukskreditkassan har förklarat sig beredd medverka till att det statliga förvaltningsbidraget skall upphöra i samband med att den nya jordbrukskasselagstiftningen träder i kraft samt till att jordbrukskreditkassans och centralkassornas grundfonder avvecklas och återställs till staten. Beträffande den i förevarande sammanhang betydelsefulla frågan om rörelsens kapitalbildning, har jordbrukskreditkassan — i samband med att den behandlat spørsmålet om avveckling av kassemedlemmarnas personliga ansvarighet — uttalat, att en tillfredsställande lösning av kapitalfrågan bör kunna ernås och att jordbrukskreditkassan vill medverka till att så sker.

Förslaget att kasserörelsen i vissa fall skall kunna organiseras efter tvåledssystem har i och för sig ej mött gensagor. Emellertid har *lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Kristianstads län, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Västerbottens län* och *Svenska jordbrukskreditkassan* anslutit sig till den av utredningsledamoten professor Björkman i särskilt yttrande uttalade åsikten att tvåledssystem såväl av typen riksorganisationen — centralkassa som av typen riksorganisationen — jordbrukskassa bör kunna förekomma. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* däremot ansluter sig till utredningens förslag att endast tvåledssystem av typen riksorganisationen — centralkassa bör få förekomma. En organisation med jordbrukskassorna som enda led under topporganisationen skulle enligt fullmäktiges mening sannolikt bli alltför otymplig.

Utredningsförslagets lagtekniska utformning har uttryckligen kommenterats endast av *sparbanksinspektionen, länsstyrelsen i Östergötlands län* och av *en ledamot av bank- och fondinspektionen*.

Sparbanksinspektionen har förklarat, att den anser det lämpligt att såsom utredningen föreslagit till en lag om jordbrukskasserörelsen vid sidan av lagen den 1 juni 1951 om ekonomiska föreningar sammanföra bestämmelserna om hela jordbrukskasseorganisationen. Inspektionen har ej någon erinran mot uppläggningsen av ämnet i denna lag ehuru ämbetsverket i vissa avseenden har avvikande mening om innehållet däri. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser, att lagförslaget blivit mera lättläst och överskådligt genom att därur utmönstrats föreskrifter av stadgekaraktär. Den tidigare angivne *ledamoten av bank- och fondinspektionen* betecknar däremot som en brist i utredningen, att nu gällande författningsbestämmelser, vilka anses vara av stadgekaraktär men som likväl är högst betydelsefulla i sammanhanget, i stort sett har förbigåtts av utredningen.

Departementschefen. Sedan 1942, då den nu gällande jordbrukskasseförordningen utfärdades, har jordbrukskasserörelsen undergått en betydande utveckling. Antalet medlemmar i jordbrukskassorna var omkring 113 000 år 1942 (samtliga uppgifter avser läget 31/12 det år som angives), omkring 142 000 år 1950 och omkring 158 000 år 1954. Antalet ekonomiska föreningar, som anslutits till centralkassorna var 317 år 1942, 492 år 1950 och 546 år 1954. Inlåningen var 108 miljoner kronor år 1942, 404 miljoner kronor år 1950 och 710 miljoner kronor år 1954. Rörelsens eget kapital uppgick år 1942 till sammanlagt 8,2 miljoner kronor, år 1950 till sammanlagt 17,6 miljoner kronor och år 1954 till sammanlagt ca 23 miljoner kronor. Antalet centralkassor var 10 åren 1942 och 1950 mot 11 år 1954. Antalet jordbrukskassor uppgick till 736 år 1942, 631 år 1950 och 605 år 1954. Minskningen i antalet jordbrukskassor sammanhänger med en sedan åtskillig tid föreliggande tendens att driva rörelsen med större enheter i jordbrukskasseledet.

Stegringen i kasserörelsens verksamhet har försiggått parallellt med en utveckling mot allt större bankmässighet hos kassorna. De jordbrukare och jordbruksorganisationer, som är medlemmar i kasserörelsen och anlitar denna, har efter hand kommit att ställa allt större anspråk på allsidig bankmässig service från kasserörelsens sida. Detta sammanhänger bl. a. med att medlemmarna ej sällan önskar uträta alla, eller så gott som alla, sina bankaffärer i en och samma kreditinrättning. För kasserörelsen har det varit av betydelse att så långt som möjligt anpassa sin verksamhet efter detta önskemål. Att man haft framgångar därutinnan kan sägas vara till fördel även ur allmän synpunkt; det anses vara ett tecken på sundhet i det ekonomiska livet, att antalet s. k. flerbanksgäldenärer begränsas.

Organisatoriskt har kasserörelsens utveckling bl. a. medfört en tendens till övergång från mindre jordbrukskassor, drivna av oavlönade eller så gott som oavlönade förtroendemän, till större enheter, vilkas verksamhet i stor utsträckning besörjes av lönade tjänstemän.

Den sålunda skisserade utvecklingen har givetvis försiggått inom ramen för gällande lagstiftning. Efterhand har emellertid jordbrukskasseförordningen och övriga för kasserörelsen gällande specialförfattningar kommit att

framstå såsom allt sämre avpassade för en organisation av jordbrukskasserörelsens nuvarande storlek och beskaffenhet. Det är att märka att 1942 års jordbrukskasséförordning innehåller bestämmelser som utan större förändringar upptagits från äldre författningar. Lagstiftningen har av denna och andra anledningar kommit att framstå såsom genomgående föråldrad och såsom i vissa stycken direkt hinderlig för kasserörelsens naturliga utveckling. Behovet av en revision av jordbrukskasselagstiftningen har därjämte aktualiserats av den nya föreningslagstiftningen av år 1951, vilken trätt i kraft den 1 januari 1953.

Det förslag som jordbrukskassautredningen framlagt i sitt betänkande innebär, att all lagstiftning som speciellt behandlar jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet överarbetats och sammanförts i *en* författning, lagen om jordbrukskasserörelsen. Den hittillsvarande metoden att genom en allmän hänvisning anknyta till den allmänna föreningslagstiftningen och att därmed göra denna tillämplig i alla avseenden, där särskilda regler ej meddelas i jordbrukskasselagstiftningen, har emellertid bibehållits. I utredningsförslaget ges därjämte i vissa avsnitt för överskådlighetens skull bestämmelser, vari direkt anges i vad mån stadganden i föreningslagen eller i förevarande lag skall gälla.

Utmärkande för utredningsförslaget är, att utredningen i den mån så kunnat ske utan vådor, sökt komma ifrån den stela detaljreglering, som i så hög grad utmärker den nuvarande kasselagstiftningen. Denna inställning har utredningen särskilt betonat genom att uttala, att den arbetat under den allmänna förutsättningen att kasserörelsen i all den utsträckning som är möjlig skall kunna verka och utvecklas utan andra inskränkningar i sin fria självbestämmanderätt än sådana som är naturligt betingade av verksamhetens bankmässiga beskaffenhet. Utredningen har vidare uttalat, att den anser det i princip önskvärt och riktigt att kassorna och andra kreditinrättningar, alla efter sina förutsättningar, skall få konkurrera fritt inom det område där de är behöriga att verka.

Utredningens allmänna inställning avspeglar sig i förslagets lagtekniska utformning på så sätt, att utredningen ur lagen utmönstrat bestämmelser som ansetts vara av stadgekarakter. I fråga om organisationen av kasserörelsen framträder den särskilt i förslaget, att statsinflytandet över kasserörelsen och det statliga stödet till rörelsen skall upphöra samt i förslaget till regler om medlemskap, vilket innebär uppmjukning av hittillsvarande bestämmelser. Vad angår verksamheten synes utredningens principinställning framför allt ha tagit sig uttryck *dels* däri att någon bestämmelse om jordbrukskasserörelsens allmänna ändamål ej upptagits i lagen *dels* däri att utredningen slopat de sedan äldre tider kvarstående reglerna om begränsningar i medlems rätt att låna, betingade av värdet av den fastighet han innehar eller, i fråga om jordbruksorganisation, av organisationens ekonomiska ställning, beräknad på visst i förordningen närmare angivet sätt, samt ersatt dessa med modernare, efter nuvarande förhållanden avpassade, bankmässiga bestämmelser med anknytning till motsvarande föreskrifter i lagen om bankrörelse och lagen om sparbanker.

På det organisatoriska området innebär förslaget i övrigt reformer huvudsakligen vad angår toppledet. Detta skall uppdelas i en riksorganisation för de administrativa uppgifterna och ett bankaktiebolag, jordbrukets bank, för de bankmässiga. Av principiell betydelse är också förslaget att s. k. tvåledssystem skall kunna tillämpas i den formen att centralkassa, efter Kungl. Maj:ts dispens, skall äga arbeta utan förmedling av jordbrukskassor.

I vissa andra spörsmål, vilka ur bankmässig synpunkt är att betrakta såsom förgrundsfrågor, har utredningen också föreslagit nyheter. Jag syftar då särskilt på frågorna om centralkassas inlåningsrätt och kassareservskyldighet samt på bestämmelserna om tillsyn över kassorna.

Innan jag redovisar mitt allmänna ställningstagande till utredningsförslaget torde jag få framhålla, att under år 1955 utfärdats dels lag den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse dels lag den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker. I propositionen angående ny lag om bankrörelse (3/1955) har dåvarande chefen för finansdepartementet, med anledning av vad vissa remissinstanser yttrat, upptagit spörsmålet huruvida man i fortsättningen kan ha lagregler, som tillåter en friare konkurrens mellan olika slags kreditinstitut. I samband med behandlingen av frågan om bankernas inlåning gav chefen för finansdepartementet uttryck för uppfattningen, att frågan om enhetliga regler angående kreditinstitutens inlåningsrätt lämpligen borde upptagas till prövning i särskild ordning och att därvid också spörsmålen rörande gränsdragningen mellan de skilda kreditinstituten borde uppmärksammas (prop. 3/1955 s. 114). I avbidan på denna utredning har en allmän omprövning av de regler, som utstakar gränserna för de områden inom vilka banker och sparbanker skall äga verka, fått anstå (prop. 3/1955 s. 115, prop. 151/1955 s. 54).

På grund härav och med hänsyn jämväl till att vissa remissinstanser ansett, att förslaget gynnar jordbrukets kreditkassor på andra kreditinstituts bekostnad, har jag funnit skäl att särskilt undersöka i vad mån utredningsförslaget skulle komma att föra jordbrukskasserörelsen in på områden där kassorna icke tidigare verkat. Jag har därvid funnit, att avsaknaden av en allmän ändamålsbestämmelse måhända skulle kunna ge möjlighet till en rekrytering av medlemmar i jordbrukskassorna utanför kretsen av dem som av tradition och enligt gällande bestämmelser kan sägas ha en naturlig anknytning till jordbrukskasserörelsen ävensom till en kreditgivning utöver den avsedda ramen. Ätminstone formellt skulle gränsen för kasserörelsens funktionsområde komma att vidgas något utöver vad som kan anses betingat av skäligt hänsynstagande till jordbrukskasserörelsens och jordbrukets utveckling, om utredningsförslaget i dessa delar skulle lagfästas i oförändrat skick. Då detta icke är avsett torde ett återförande av gränserna i båda de angivna hänseendena böra ske genom att en ändamålsbestämmelse införes i lagtexten.

Ur gränsdragningsynpunkt torde därjämte erfordras en åtstramning i de av utredningen föreslagna inlåningsreglerna och i kassareservbestämmelserna. I övrigt kan enligt min mening befogade anmärkningar ur denna

synpunkt ej anföras mot utredningsförslaget. I fråga om organisationen torde gränsdragningsfrågor nämligen ej uppkomma annat än just i samband med reglerna om medlemskap i jordbruksskassa. Vad beträffar kasserörelsens verksamhet innebär förslaget att den hittillsvarande verksamheten får drivas på ett rationellare och mera bankmässigt sätt än tidigare — vilket är avsikten med lagrevisionen — men däremot icke att kassorna berättigas övergå till verksamhetsformer, som hittills varit dem främmande.

Om en ändamålsbestämmelse införes och om utredningsförslagets inlåningsregler och kassareservbestämmelser ändras i åtstramande riktning torde sålunda gränsdragningsynpunkterna bli tillbörligen tillgodosedda.

Vissa andra anmärkningar mot förslagets allmänna grundsatser har också anförts vid remissbehandlingen. Från visst håll har uttalats, att den ekonomiska föreningen icke skulle vara lämplig företagsform för jordbrukets kreditkassor. Detta motsäges, såsom framgår av vad andra remissinstanser samt utredningen yttrat, av erfarenheten såväl från Sverige som från andra länder och bör uppenbarligen ej föranleda att man avstår från att genomföra utredningsförslaget.

Mot utredningens förslag till bestämmelser om tillsyn har vid remissbehandlingen de två statliga inspektionsmyndigheterna reagerat. På den grund och enär även frågan om offentlig tillsyn över de olika kreditinstituten skall utredas i särskild ordning (prop. 151/1955 s. 184) torde det finnas anledning att frångå utredningens förslag i denna del och bibehålla tillsynsregler av i stor sett samma innebörd som de gällande.

I övrigt har varken genom remissbehandlingen eller i annan ordning framkommit någon anmärkning av beskaffenhet att böra föranleda ändring i utredningsförslagets allmänna uppläggning och disposition eller i de allmänna huvudprinciper, varpå det vilar. Tvärtom har remissinstanserna med blott ett par undantag i princip ställt sig positiva till utredningsförslaget eller lämnat det utan erinran. Även jag har en sådan allmän inställning. Enligt min mening bör alltså utredningsförslaget läggas till grund för lagstiftning med de modifikationer som redan antytts och med vissa ytterligare jämkningar i fråga om förslagets detaljer. Jag torde få återkomma med en närmare redogörelse i samband med den framställning av utredningsförslagets särskilda delar som jag avser att lämna i det följande. Därvid torde först böra behandlas spörsmålen om jordbrukets bank, om centralkassornas inlåningsrätt och om kassareservskyldigheten vart för sig, varefter specialmotivering torde böra lämnas för bestämmelserna i förslaget till lag om jordbruksskasserörelsen. Avslutningsvis torde jag få ange motiven till den lag om vissa kreditinrättnings konkurs, vilken föreslagits såsom en följdförfattning till lagen om jordbruksskasserörelsen.

Innan jag lämnar huvuddragen i utredningens förslag torde jag här i största korthet få ingå på de återstående spörsmål av allmän innebörd som särskilt upptagits i vissa remissyttranden.

Förslaget att det statliga inflytandet i kasserörelsen skall upphöra har ej mött invändningar. Även jag ansluter mig därtill. I departementsförslaget

finnes därför inga bestämmelser om att representanter för det allmänna skall ingå i styrelsen för riksorganisationen eller för kassa. I motiveringen till departementsförslagets övergångsbestämmelser har upptagits ett schema för avveckling av Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassornas grundfonder. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att föranstalta om att kungörelsen den 13 februari 1931 (nr 17) angående förvaltningsbidrag åt jordbrukets kreditkassor upphäves fr. o. m. dagen för den nya jordbrukskasselagstiftningens ikraftträdande så att därmed förvaltningsbidragen upphör att utgå. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att Svenska jordbrukskreditkassan lämnat vissa besked om åtgärder som planeras för att stärka kasserörelsens kapitalställning. Till dessa torde jag få återkomma i samband med behandlingen under 1 § departementsförslaget av förslaget om borttagandet av kassemedlemmarnas personliga ansvarighet.

Jag ansluter mig till utredningens förslag, att tvåledssystem av typen riksorganisationen-centralkassa med Kungl. Maj:ts tillstånd skall kunna tillämpas. Däremot anser jag icke att förutsättningar finnes för den av en utredningsledamot framförda och av några remissinstanser understödda tanken att därjämte öppna möjlighet för tvåledssystem av typen riksorganisationen-jordbrukskassa. Jag kan således icke föreslå åtgärder för att förverkliga denna tanke.

Mot förslaget att en jordbrukets bank skall bildas som ett serviceorgan åt jordbrukskasserörelsen har invändningar ej rests. Ej heller från min sida finnes något att erinra däremot.

Utredningsförslagets uppläggning och lagtekniska utformning synes mig i stort sett ändamålsenliga och väl avvägda. Utmönstringen av stadgeföreskrifter synes vara till fördel ur olika synpunkter. Lagen blir därigenom mera överskådlig och kassorna får större frihet att inom lagens ram anpassa sig efter rådande förhållanden. Genom den offentliga tillsynen lär erfordrerlig garanti kunna påräknas för att friheten icke missbrukas. I fråga om dispositionen av lagförslaget och dettas redigering vill jag här endast tillägga, att jag överfört vissa bestämmelser från avsnittet om centralkassorna till det om rörelsen samt att rörelseavsnittet även i andra hänseenden omarbetats.

Därmed torde jag få övergå till de särskilda förslagen.

Jordbrukets bank

Utredningen. Såsom inledningsvis nämnts har jordbrukskassautredningen föreslagit, att en *jordbrukets bank* skall inrättas. Förslaget har, enligt vad utredningen anför i betänkandet, föranletts av att det inom utredningen framställtts önskemål, att Svenska jordbrukskreditkassans befogenheter att driva bankmässig verksamhet skall vidgas utöver vad tidigare gällt, helst ända därhän att jordbrukskreditkassan skall få driva fullständig bankrörelse.

Detta önskemål har enligt utredningen sin förklaring i den samlade kas-

serörelsens utveckling och den ställning rörelsen numera intar på kreditmarknaden. Kasserörelsens verksamhet har år från år stegrats och har efterhand nått en betydande omfattning — omslutningen uppgår f. n. till omkring 750 miljoner kronor. Samtidigt har verksamheten fått en alltmera bankmässig prägel. Därmed har anspråken på jordbrukskreditkassan från de övriga kassornas sida stegrats och begränsningarna i dess rätt att driva bankmässig verksamhet blivit mer kännbara.

Svenska jordbrukskreditkassan har, anför utredningen vidare, ej rätt att driva inlåning från allmänheten på bankräkning. Den är således för sin verksamhet som kreditgivare hänvisad att använda medel som av central-kassorna placeras hos jordbrukskreditkassan eller medel som jordbrukskreditkassan själv anskaffat genom upplåning. Jordbrukskreditkassans rätt att låna ut pengar är omgärdad av ganska snäva restriktioner både i fråga om vem som skall få låna och i fråga om hur mycket pengar som får lånas ut till de låneberättigade. Till följd särskilt av begränsningen av utlåningen till maximerade belopp har jordbrukskreditkassan svårt att fullgöra en uppgift, som man inom rörelsen finner det naturligt att den skulle kunna medverka till i vidare utsträckning än för närvarande, nämligen att lämna de större jordbruksorganisationerna krediter och annan bankmässig service. Restriktionerna försvårar vidare jordbrukskreditkassans deltagande i de kredittransaktioner penninginstituten emellan som normalt förekommer på penningmarknaden. De nuvarande bestämmelserna är enligt utredningens mening ej konsekvent utformade och kan ej heller sakligt motiveras i dagens läge.

Utredningen uttalar, att vägande erinringar kan riktas mot tanken på vittgående utvidgningar av bankmässigheten hos jordbrukskasserörelsens toppled med dess nuvarande organisation. Jordbrukskreditkassan är nämligen ekonomisk förening. Därav följer, att den har en helt annan struktur än en bank av det slag som sedan lång tid tillbaka avsetts i den svenska lagstiftningen om bankrörelse. Utredningen anser det ej lämpligen böra komma i fråga att genom någon lagstiftningsåtgärd söka inrymma jordbrukskreditkassan bland de kreditinstitut som skall äga driva fullständig bankrörelse. I stället anvisas utvägen att kasserörelsen inrättar en bank såsom ett serviceorgan.

Det förslag om inrättande av en jordbrukets bank, som utredningen framlagt, innebär enligt vad som uttalas i betänkandet, att svenska jordbrukskreditkassan under annan benämning och med delvis annan struktur skall bli kvar såsom en jordbrukskasserörelsens riksorganisation men huvudsakligen, såvitt gäller funktionerna såsom centralt ledande organ, ha administrativa uppgifter. Vid sidan av riksorganisationen skall rörelsen driva jordbrukets bank, bl. a. för att med dess hjälp lämna bankmässig service. Riksorganisationen och banken skall således vara två skilda juridiska personer med helt olika uppgifter. Det skall ankomma på jordbrukskasserörelsen att fastställa lämpliga benämningar på riksorganisationen och banken. Jordbrukskassautredningen använder beteckningarna jordbrukskasserörelsens riksorganisation och jordbrukets bank endast såsom tekniska termer.

Den *riksorganisation*, som skall träda i jordbrukskreditkassans ställe för att bl. a. omhänderväsa dess *administrativa* uppgifter, skall, enligt vad utredningen uttalar i betänkandet, i detta hänseende främst leda, samordna och kontrollera kassorna. Ej minst viktig skall den kontrollerande uppgiften bli. Enligt utredningens förslag skall nämligen riksorganisationen bl. a. utöva en central jordbrukskasserevision vilken förutsättes ingå som ett led i tillsynen över jordbrukets kreditkassor. Såsom rörelsens topporganisation skall riksorganisationen därjämte driva upplysning och propaganda för rörelsen, förelräda rörelsen utåt och tillvarata för rörelsens medlemmar gemensamma intressen.

Jordbrukets bank skall enligt utredningsförslaget övertaga jordbrukskreditkassans *bankmässiga* uppgifter. Den skall alltså bl. a. handha funktionerna såsom kasserörelsens centrala clearinginstitut. Banken bör få rätt att driva fullständig bankrörelse. Den bör emellertid ha till huvudsaklig uppgift att stå jordbrukets kreditkassor till tjänst genom att ge dem möjlighet till inbördes clearing och genom att tillhandahålla dem annan bankmässig service, varav de kan ha behov. En annan viktig uppgift för banken kan beräknas bli att biträda centralkassorna med att tillgodose de större jordbruksorganisationerna med den bankmässiga service som dessa önskar åtnjuta från jordbrukskasserörelsen.

Jordbrukskassautredningen förutsätter, att jordbrukskasserörelsen själv skall ta initiativet till bildandet av banken och i samband därmed lösa den mångfald av detaljsspörsmål som dess inrättande för med sig.

Utredningen har inhämtat *Svenska jordbrukskreditkassans mening* om tanken på att inrätta en jordbrukets bank. Jordbrukskreditkassan har i avgivnet yttrande över en av utredningen den 23 februari 1953 framlagd promemoria ställt sig *positiv* till tanken att inrätta en sådan bank. I betänkandet anför utredningen om jordbrukskasserörelsens inställning bl. a. följande.

I sitt yttrande har Svenska jordbrukskreditkassan ifrågasatt om ej kasserörelsens anspråk på ökad bankmässig service skulle kunna lösas så, att jordbrukskreditkassan fick sina befogenheter att driva bankmässig verksamhet väsentligt ökade. Gentemot utredningens betänkligheter mot en sådan lösning har jordbrukskreditkassan åberopat att man inom Hollands och Schweiz' jordbrukskasserörelser tillämpar organisationsformer av jämförbar typ.

Emellertid har jordbrukskreditkassan vidare uttalat, att den är positivt inställd även till den form för organiserandet av den centrala bankmässiga verksamheten som utredningen skisserat. Jordbrukskreditkassan förutsätter därvid *för det första* att hinder icke möter för jordbrukskasserörelsens riksorganisation och centralkassorna att inneha aktier i banken, *för det andra* att sådant aktieinnehav icke åtföljes av besvärande inskränkning i centralkassans inlåningsrätt och *för det tredje* att uppdelningen av jordbrukskreditkassans uppgifter på en i huvudsak administrativ riksorganisation och en bank icke medför menliga skattekonsekvenser för kasserörelsen.

De tre av jordbrukskreditkassan angivna förutsättningarna för att kassan skall godtaga detta förslag torde kunna betraktas såsom uppfyllda. Vad

beträffar den första har nämligen på utredningens initiativ en ändring genomförts i lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag (SFS 1954: 315). Lagändringen har trätt i kraft den 1 juli 1954. Genom den har klarlagts, att den blivande riksorganisationen och centralkassorna samt dessutom vissa andra jordbruksorganisationer, beträffande vilka tidigare tvekan kunnat råda, är formellt oförhindrade att förvärva aktier i den planerade jordbrukets bank. Vad beträffar den andra av jordbrukskreditkassan angivna förutsättningen har utredningen föreslagit en lösning av frågan om hur inlåningsrätten för centralkassa skall regleras, som synes kunna godtagas av kasserörelsen. Vad till sist angår den tredje förutsättningen har jordbrukskreditkassan, på egen begäran, fått förhandsbesked från riksskattenämnden enligt vilket inrättandet av jordbrukets bank i tre av jordbrukskreditkassan angivna hänseenden ej kommer att medföra för jordbrukskasserörelsen besvärande skattekonsekvenser.

Utredningen framhåller ytterligare att dess förslag om organisationen av jordbrukskasserörelsens toppled ej innebär någon fullständig nyhet för svenskt ekonomiskt liv. Sparbanksrörelsen har sålunda visat sig ha behov såväl av ett bankmässigt som ett administrativt topporgan, Sparbankernas bank aktiebolag och Svenska sparbanksföreningen. Och i Finland har man, enligt vad utredningen meddelar, motsvarigheter såväl inom den finska andelskasserörelsen, vilken svarar mot jordbrukskasserörelsen, som inom sparbanksrörelsen.

Yttrandena. Förslaget att inrätta en jordbrukets bank tillstyrkes eller lämnas i princip utan erinran av samtliga remissinstanser. *En ledamot av bank- och fondinspektionen*, som avstyrkt utredningsförslaget i sin helhet och förordat ytterligare utredning, har emellertid framställt erinringar mot att jordbrukskassautredningens betänkande ej upptar närmare upplysningar om den blivande bankens verksamhetsfält, dess förseende med kapital o. s. v. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* och *Sveriges allmänna hypoteksbank* har förklarat, att de i och för sig ej har någon erinran mot inrättandet av jordbrukets bank men de har samtidigt därmed konstaterat, att de icke haft möjlighet att taga ställning till de detaljspörsmål som bildandet av banken kommer att föra med sig.

Av de remissinstanser som särskilt yttrat sig rörande frågan om jordbrukets bank har *bank- och fondinspektionen* uttalat, att den i princip ej har något att erinra mot den föreslagna treledskonstruktionen jordbrukskassor — centralkassor — riksorganisation samt jordbrukets bank eller mot fördelningen av arbetsuppgifterna mellan banken och riksorganisationen. *Lantbruksstyrelsen* tillstyrker den föreslagna omorganisationen av jordbrukskasserörelsens toppled efter att ha betonat, att behovet av ett särskilt organ inom rörelsen med rätt att driva fullständig bankrörelse blivit alltmera framträdande. *Riksförbundet Landsbygdens folk* uttalar, att förbundet betraktar omorganisationen såsom en följd av utvecklingen och sålunda ändamålsenlig. Förbundet hänvisar, liksom *länsstyrelsen i Kristianstads län*, till att en jämförbar ordning prövats inom sparbanksrörelsen och tillägger, att resultatet inom sparbanksrörelsen veterligen varit gott.

Svenska jordbrukskreditkassan har hänvisat till sitt yttrande över utredningens promemoria den 23 februari 1953, vari förslaget om jordbrukets bank i princip godtogs. Samtidigt har jordbrukskreditkassan riktat en erinran mot utredningens tolkning av en av de förutsättningar för att godtaga bildandet av banken, som kassan angivit i yttrandet. Jordbrukskreditkassan anför.

I yttrandet har jordbrukskreditkassan förklarat sig kunna under vissa förutsättningar acceptera den föreslagna nya organisationsformen. Jordbrukskreditkassan har icke funnit anledning att — sedan slutbetänkandet i ärendet nu framlagts — frågå detta ställningstagande. I sammanhanget måste dock ett påpekande göras. Jordbrukskreditkassan hade förutsatt bl. a., att centralkassas aktieinnehav i banken icke skulle åtföljas av besvärande inskränkning i centralkassans inlåningsrätt. Att sådant aktieinnehav skulle kunna medföra inskränkning i *bankens* inlåningsrätt ansåg jordbrukskreditkassan sig sakna anledning räkna med. Nu har utredningen visserligen föreslagit, att centralkassas inlåningsrätt skall lämnas obeskuren, men samtidigt antytt att banken eventuellt kan få tänkas vidkännas särskild begränsning i sin inlåningsrätt. Jordbrukskreditkassan vill uttala den bestämda förhoppningen, att sådan begränsning ej skall ifrågakomma.

Departementschefen. Förslaget att inrätta en jordbrukets bank med anknytning till jordbrukskasserörelsens toppled och såsom serviceorgan och centralt clearinginstitut för jordbrukskasserörelsen har fått ett gynnsamt mottagande av remissinstanserna. Inga invändningar har gjorts mot att banken bildas. Ingen har heller haft något att erinra mot att den skall utöva sin verksamhet på sätt utredningen skisserat. Detta innebär att jordbrukets bank skall äga driva fullständig bankrörelse. Dess huvudsakliga uppgift skall vara att stå jordbrukets kreditkassor till tjänst genom att bereda dem möjligheter till inbördes clearing, genom att tillhandahålla dem annan bankmässig service, och genom att biträda dem med att tillgodose de större jordbruksorganisationerna med den bankmässiga service som dessa önskar åtnjuta från kasserörelsen. Även jag finner den föreslagna bankbildningen ändamålsenlig liksom också den skisserade uppläggningsen av dess verksamhet.

Utredningen har förutsatt, att jordbrukskasserörelsen själv skall ta initiativ till att bilda banken och i samband därmed lösa de detaljspörsmål som bankbildningen för med sig. Jag kan instämma även häri.

Emellertid har vid departementsbehandlingen av utredningsförslaget detta ändrats i ett för frågan om bankbildningen betydelsefullt hänseende. Enligt utredningsförslaget skulle centralkassorna och jordbrukskassorna äga förvärva vissa värdehandlingar, bl. a. aktier i jordbrukets bank, intill ett belopp motsvarande högst hälften av den förvärvande kassans eget kapital. Aktieförvärven skulle icke medföra inskränkning i inlåningsrätten för vederbörande centralkassa. Utredningen ifrågasatte emellertid att sådan inskränkning i stället skulle träffa banken. Frågan om och i vad mån så skulle ske borde lösas i samband med att oktroj meddelades för banken. Jag har emellertid, av skäl som redovisats under 40 §, funnit mig böra föreslå, att

förvärv av aktier i banken m. m. skall tillåtas allenast intill ett belopp, motsvarande högst en tiondel av kassornas eget kapital, men att förvärv inom denna gräns skall kunna ske utan inskränkning i vare sig centralkassans eller bankens inlåningsrätt. Denna begränsning i kassornas rätt till aktieförvärv innebär att kasserörelsens möjlighet att av egna tillgångar tillskjuta aktiekapital i jordbrukets bank kommer att avsevärt minska. Jag har därför hos Svenska jordbrukskreditkassan efterhört, huruvida dess företrädare även med en så begränsad möjlighet till aktieförvärv önskar att planerna på en jordbrukets bank förverkligas. Jordbrukskreditkassan har lämnat jakande besked på denna förfrågan. Kassan har vidare upplyst, att banken till en början bör kunna nöjaktigt fullgöra sina tilltänkta uppgifter med ett eget kapital av måttlig storlek. Avsikten är att banken vid grundandet skall ha ett aktiekapital om 4—5 miljoner kronor. Man ämnar emittera aktierna till en kurs, som med 50 procent överstiger det nominella värdet. Vad som inbetalas utöver aktiernas nominella belopp skall avsättas till reservfond, varvid reservfonden omedelbart kommer att få sådan storlek, femtio procent av aktiekapitalet, att enligt 50 § 1955 års lag om bankrörelse avsättning av vinstmedel till fonden ej blir obligatorisk. Jordbrukskreditkassan räknar bestämt med att andra organisationer inom jordbrukets föreringsrörelse kommer att lämna tillskott till jordbrukets bank i sådan omfattning, att beloppet, inbegripet vad kasserörelsen skall tillskjuta av egna tillgångar, förslår för en aktieteckning av ifrågavarande omfattning.

Vad jordbrukskreditkassan uppgivit synes mig ge vid handen, att man med säkerhet kan påräkna, att en jordbrukets bank kommer att bildas och att det kapital, varöver banken kommer att förfoga då den startar sin verksamhet, blir av tillräcklig storlek för att banken skall kunna fullgöra de uppgifter som skall ankomma på den.

Centralkassornas inlåningsrätt

Historik, gällande rätt m. m. För såväl affärsbanker som sparbanker och centralkassor gäller bestämmelser om maximering i förhållande till storleken av det egna kapitalet (fonderna) av rätten att inlåna penningar. Dylika bestämmelser infördes för affärsbankernas del år 1911 genom stadgande i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse och för sparbankernas del år 1923 genom lagen den 29 juni 1923 om sparbanker. Vad centralkassorna beträffar upptogs regler av detta slag i 32 § 1942 års jordbrukskassaförordning. Centralkassornas inlåningsregler utformades i stort sett på samma sätt som de vilka vid motsvarande tid gällde för sparbankerna.

32 § jordbrukskassaförordningen är, efter en mindre jämkning år 1948 i första stycket, alltjämt i kraft. I 32 § första stycket i dess gällande lydelse stadgas som *huvudregel*, att centralkassa äger in- och upplåna penningar *dels* till ett belopp, för vilket full täckning hos kassan finnes i vissa såsom praktiskt taget riskfria betraktade tillgångar, nämligen kontanta penningar,

medel som för kassans räkning inestår hos riksbanken, jordbrukskreditkassan eller inländskt bankaktiebolag eller på postgiro, i statens eller Sveriges allmänna hypoteksbanks obligationer eller i fordringar på grund av lån, för vilkas fulla gäldande staten är ansvarig eller för vilka säkerheten utgöres av inteckning inom sex tiondelar av senast fastställda taxeringsvärdet på jordbruksfastighet, *dels* därutöver till belopp motsvarande tolv och en halv gånger centralkassans och därtill anslutna jordbrukskassors fonder och insatskapital. Enligt en i 32 § andra stycket intagen *särskild regel* må dock i intet fall in- och upplåningen med avdrag av ett belopp motsvarande centralkassans kassa och de medel, som för centralkassans räkning inestår hos riksbanken, jordbrukskreditkassan eller inländskt bankaktiebolag eller på postgiro, överstiga trettio gånger centralkassans och därtill anslutna jordbrukskassors fonder och insatskapital.

För alla tre typerna av kreditinrättningar har genom *provisorisk lagstiftning* modifieringar vidtagits i huvudförfattningarnas inlåningsregler. För centralkassorna infördes provisoriska tilläggsbestämmelser genom förordning den 26 juni 1948 (nr 376) med särskilda bestämmelser angående in- och upplåning vid centralkassa för jordbrukskredit. Enligt denna förordning skall vid bestämmandet av den omfattning, i vilken centralkassa enligt huvudregeln må in- och upplåna penningar, *dels* med kontanta penningar i centralkassan likställas kontanta penningar i därtill anslutna jordbrukskassor, *dels* med sådana fordringar, som upptages i huvudregeln, likställas fordringar på grund av lån, för vilka säkerheten utgöres av inteckning inom hälften av det senast fastställda taxeringsvärdet på viss i 52 § andra stycket jordbrukskassaförordningen omförmäld fast egendom, vars huvudsakliga värde består i tomt eller bostadsbyggnad. 1948 års provisoriska förordning ersattes, då den vid utgången av år 1952 upphörde att gälla, av en ny, utfärdad den 30 maj 1952 (nr 325), vari upptogs, förutom den tidigare förordningens tilläggsbestämmelser till huvudregeln enligt 32 § första stycket jordbrukskassaförordningen, en bestämmelse som gav möjlighet till uppmjukning av den särskilda regeln i 32 § andra stycket. Enligt denna provisoriska bestämmelse äger Konungen på framställning av centralkassa efter hörande av bank- och fondinspektionen medgiva att, utan hinder av stadgandet i 32 § andra stycket jordbrukskassaförordningen, in- och upplåningen, med det avdrag, som stadgas i det angivna författningsrummet, må överstiga centralkassans och därtill anslutna jordbrukskassors fonder och insatskapital det antal gånger, över trettio men högst femtio, som Konungen med hänsyn till omständigheterna finner skäligt bestämma. Denna förordning gäller, efter förlängning den 24 april 1953 (nr 165) och den 29 april 1955 (nr 182) till och med utgången av år 1956. Dispens från den särskilda regeln har numera beviljats för nio centralkassor. Två centralkassor har fått tillstånd att använda ett från 30 till 40 höjt relationstal. För de övriga sju har medgivits höjning till 35.

I fråga om affärsbankernas och sparbankernas inlåningsregler samt beträffande motiveringar till dessa torde jag få hänvisa till betänkandet s.

53—63. Emellertid torde jag därjämte få erinra om att efter det jordbrukskassutredningens betänkande utkommit av trycket såväl ny lag om bankrörelse som ny lag om sparbanker utfärdats. I 62 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse har meddelats bestämmelser om affärsbanks inlåningsrätt. Och i 27 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker meddelas regler rörande sparbanks rätt att mottaga inlåning, vilka liksom bankreglerna är grundade på samma system som de nuvarande inlåningsbestämmelserna. *De nya sparbanksreglerna* innebär i jämförelse med de gällande vissa lättnader i kapitalkravet. Katalogen över icke kapitalkrävande tillgångar har jämkats och utökats något. Multipeltalet enligt den särskilda regeln har höjts från 30 till 50. Vidare har stadgats, att förlagsbevis, med Kungl. Maj:ts tillstånd, skall kunna räknas såsom inlåningsgrundande kapital. I sin helhet är 27 § lagen den 3 juni 1955 om sparbanker av följande lydelse.

Sparbank äger mottaga inlåning med
dels ett belopp motsvarande summan av

- a) sparbankens ineliggande kassa;
- b) vad för sparbankens räkning inestår hos Sveriges riksbank, riksgäldskontoret eller postsparbanken eller å postgiro eller hos inländskt bankaktiebolag, svenska jordbrukskreditkassan eller centralkassa för jordbrukskredit;
- c) sparbanken tillhöriga, å inländsk penninginrättning dragna checkar;
- d) marknadsvärdet, dock högst nominella värdet, å sparbanken tillhöriga av svenska staten utfärdade skattkamarväxlar, å sådana sparbanken tillhöriga obligationer, vilka utfärdats av staten, Sveriges allmänna hypoteksbank eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt å andra sparbanken tillhöriga inhemska obligationer, vilka äro av fullgod beskaffenhet;
- e) fordringar på grund av lån, för vilkas fulla gäldande staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig; samt
- f) fordringar, för vilka säkerheten utgöres av

fullgoda inhemska obligationer, beräknade till marknadsvärdet, dock högst nominella värdet,

inteckning i jordbruks-, bostads- eller affärsfastighet inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet, eller

inteckning i tomträtt till bebyggd fastighet, såvida den eller de byggnader, som finnas uppförda därå, äro avsedda väsentligen för bostadsändamål, inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet å byggnaderna;

dels ock därutöver ett belopp av högst tolv och en halv gånger sparbankens fonder.

I intet fall må dock inlåningen med avdrag av ett belopp, motsvarande de medel som upptagits under a)—c) i första stycket ävensom, i den mån återstående löptid utgör högst ett år, skattkamarväxlar samt statens, Sveriges allmänna hypoteksbanks och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer, överstiga femtio gånger sparbankens fonder.

På ansökan av sparbank äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret samt sparbanksinspektionen, medgiva att av sparbanken utställda förlagsbevis icke skola anses såsom inlåning samt att med sparbankens fonder må likställas, intill ett belopp motsvarande högst hälften av sparbankens reservfond, nominella värdet å förlagsbevis, utställda av sparbanken.

Sparbank, som på grund av avtal enligt 79 § skall uppbära blivande

överskott vid annan sparbanks likvidation, må vid bestämmande av inlåningens omfattning under tiden för likvidationen intill belopp och på villkor som sparbanksinspektionen fastställer taga överskottet i beräkning.

Utredningen. I betänkandet framlägger utredningen inledningsvis sina *allmänna synpunkter* på frågan om inlåningsbestämmelser och deras funktion. Synpunkterna avser, där ej annat utsäges, inlåningsreglerna i allmänhet, således inte endast dem som avser centralkassorna. Utredningen understryker, att syftet med inlåningsreglerna skall vara att trygga insättarna mot de risker som är nödvändigt förbundna med att kreditinstituten använder deras penningar i sin utlåningsverksamhet. Inlåningsregler av denna typ och med detta syfte kunde antagas vara grundade på en analys av uppgifter om förluster som inträffat och på en med ledning därav ställd prognos om vilka förluster som kan beräknas för framtiden. Så är emellertid, enligt vad utredningen funnit, icke fallet utan lagstiftaren har enligt utredningens uppfattning framför allt lagt vikt vid hur kreditinstituten har haft det ställt med inlåning, fonder och placeringar vid lagstiftningstillfället. Utredningen anför härom.

Vissa mera allmänna överväganden av förlustriskerna återfinnes i förarbetena till reglerna och det är tydligt att dessa på skilda sätt har kommit att inverka på reglernas utformning. Men dessa överväganden har uppenbarligen inte varit de i sista hand avgörande.

Lagstiftaren har nämligen, såvitt man kan se, lagt huvudvikten vid att få fram vilken fondbildning de kreditinstitut, för vilka lagstiftning varit aktuell, till insättarnas säkerhet maximalt kan tänkas åstadkomma i stället för vid att uttröna förlustriskerna. Tydligt har han utgått från den till synes självklara grundsatsen att insättarnas trygghet måste bli större ju större fonderna är.

Därför har lagstiftaren vanligen gått så tillväga, att han framför allt har undersökt hur kreditinstituten vid lagstiftningstillfället hade det ställt med fonder och inlåning och hur de inlånade medlen var placerade. På grundval av sådana undersökningar har sedan reglerna brukat utformas.

Enligt vad utredningen i fortsättningen anför, har inlåningsregler, som syftar till att stimulera kreditinstituten att till insättarnas säkerhet stärka sina fonder, en sanerande och konsoliderande verkan på kreditväsendet. Utredningen har därför under sina diskussioner i ämnet aldrig utgått från annat än att det även i fortsättningen skall finnas sådana regler. Dessa regler bör som hittills kompletteras med andra föreskrifter avsedda att ytterligare sanera och konsolidera kreditväsendet — föreskrifter rörande kreditgivningen, om avsättningar till reservfond, om bokföringen, om tillsyn m. m.

Emellertid kan enligt utredningens mening mot de nu gällande reglerna riktas ganska vägande invändningar. I betänkandet har utredningen tagit upp några av de brister som den särskilt uppmärksammat.

Själva uppläggningsen av den hittillsvarande lagstiftningen i förevarande ämne synes enligt utredningens mening i och för sig medföra vissa nackdelar. En naturlig följd av att reglerna i så hög grad anpassats efter de vid

varje särskilt lagstiftningstillfälle rådande förhållandena är att de blir svåra att upprätthålla när förhållandena ändras därhän att fondbildningen försvåras. Reglernas historia synes också visa att de haft en påfallande ringa motståndskraft mot de påfrestningar som den ekonomiska utvecklingen medfört.

Emellertid har enligt utredningens mening förhållandena på det ekonomiska området i vårt land ändrats så att det ur olika synpunkter funnits skäl att efter hand lätta på fondtäckningskraven. Inte minst genom den utveckling som sammanhänger med nuvarande beskattning av vinstmedel, som avsättes till reservfond, kan insättarnas intresse av trygghet för sina insatta medel — inom vissa gränser — gagnas lika bra eller bättre om den kreditinrättning de gynnar i stället för att avsätta beskattade överskottsmedel till reservfonden gör avskrivningar på sina riskbärande placeringar eller avsättningar till värde regleringskonton och liknande konton, som skall tillgripas för att täcka förluster innan reservfonden och annat eget kapital tas i anspråk. Inom bankvärlden är sådana dispositioner gängse och accepterade av myndigheterna. Centralkassor och jordbrukskassor gör i regel sina avsättningar till delcrediteräkningar (för utlåningen) och värde regleringskonton (för obligationer), vilka bådadera till sitt belopp finnes angivna i kassornas årsredovisningar och månatliga ställningsöversikter.

Samtidigt som fondbildningen hämmats, bl. a. genom att dylika dispositioner blivit vanliga, fortsätter jordbrukskassautredningen, har inlåningen ökat mer än normalt på grund av det sjunkande penningvärdet. Dessa två omständigheter tillsamman tagna har gjort, att inlåningsreglerna kommit att utöva ett ganska hårt tryck på många kreditinrättningar. Reglerna har medfört, att kreditinrättningarna placerat större del av de inlånade medlen i privilegierade, såsom riskfria betraktade tillgångar. Däremot torde de ej ha medfört att inlåningen begränsats. Man har därför skäl anse, säger utredningen sammanfattande, att inlåningsreglerna i själva verket har karaktär av utlåningsregler. Utredningen belyser denna karaktär hos reglerna genom tablåer rörande sparbankerna och centralkassorna, som utvisar att särskilt centralkassorna i allt större utsträckning kommit att ägna sig åt primärbelåning samt att det egna kapitalet för båda typerna kreditinrättningar ökas jämförelsevis långsammare än inlåningen. Av uppgifterna i tablån må här återges, att centralkassornas inlåning ökat från 122,2 miljoner kronor den 31 december 1942 till 631,0 miljoner kronor den 31 december 1953, att centralkassornas eget kapital under samma tid ökat från 7,5 miljoner kronor till 20,4 miljoner kronor *samt att*, under den angivna tiden, andelen primärlån och annan täckningsfri utlåning stigit från 49,0 procent till 61,8 procent av centralkassornas hela utlåning.

Utredningen knyter till det anförda den synpunkten, att det möjligen kan sägas vara till insättarnas fördel om sparbankerna och centralkassorna alltmera går över till den ur trygghetssynpunkt förmånligare primärbelåningen och om bankerna genom inlåningsreglerna drives att öka sina portföljer av guldkantade obligationer och övriga såsom riskfria betraktade vär-

dehandlingar och andra tillgångar. Men ett sådant påstående kan inte gälla längre än intill en viss gräns. Utredningen har därför stannat för att inlåningsreglerna för kreditinstituten bör utformas såvitt möjligt med hänsyn uteslutande till insättarnas intresse av skydd mot förluster. Skyddet bör därvid differentieras efter hur de insatta medlen placeras. Det bör avpassas efter vad som skäligen kan krävas på grund av tidigare erfarenheter och en försiktig prognos om den framtida utvecklingen. Detta har utredningen ansett vara den princip som såväl ur samhällets som kreditväsendets och insättarnas synpunkt är den lämpligaste.

De *nya principer* som utredningen vill lägga till grund vid utformningen av inlåningsregler för kreditinstituten sammanfattas i betänkandet i fyra punkter.

1. *Katalogen över privilegierade placeringar* bör vara lika för alla kreditinstitut. Förlustrisken på en viss placering — t. ex. obligationer av visst slag, primärlån av visst slag — bör nämligen rimligtvis vara densamma oavsett om det är en bank, en sparbank eller en centralkassa som gör placeringen. Vill man differentiera, måste man ge andra motiv därför än hänsyn till insättarnas intresse av skydd för sina insatta medel. Och i den mån man t. ex. ur penningpolitiska eller allmänekonomiska synpunkter vill öva inflytande på kreditinstitutens placering av sina medel synes man böra välja andra utvägar än att påverka dem genom inlåningsreglerna.

2. Bland de privilegierade placeringarna bör såsom *riskfria placeringar* anses endast kassatillgångar och andra tillgångar som är så säkra att förlust på dem kan anses praktiskt taget utesluten. Såsom riskfria blir då i huvudsak sådana tillgångar att betrakta som för närvarande får avdragas enligt den särskilda regeln (30-gånge-regeln) för sparbanker och centralkassor. För den del av inlåningen som motsvaras av dylika placeringar bör *ingen extra säkerhet* i form av eget kapital erfordras.

3. I övrigt bör såsom *privilegierade placeringar* upptagas fullgoda obligationer och liknande värdehandlingar samt primärlån m. m. Utredningen har menat, att dessa placeringar, ehuru mera betryggande än de ej privilegierade, dock icke är riskfria. Fördenskull bör *någon extra säkerhet* i form av eget kapital krävas för den inlåning som motsvaras av dylika placeringar. Men säkerheten bör kunna sättas väsentligt lägre än för inlåning som motsvaras av ej privilegierade placeringar.

Den *särskilda regeln* för sparbanker och centralkassor, vilken just har till syfte att garantera någon extra säkerhet för dessa placeringar, bör *slopas*. Den medför anspråk på särskild säkerhet för här ifrågavarande slag av placeringar endast om de utgör en större andel av hela utlåningen. Bärande skäl för en regel med sådan verkan torde ej kunna anföras. Regeln synes stel och överhuvudtaget icke helt lyckligt utformad.

4. För de placeringar, som därefter återstår, *de oprivilegierade placeringarna*, hör hållas eget kapital som, med lämplig säkerhetsmarginal, svarar mot de förlustrisken som föreligger och kan beräknas framdeles komma att föreligga för den typ av kreditinrättningar, varom fråga är — banker,

sparbanker, centralkassor. Den *extra säkerhet* i form av eget kapital som skall bjudas för dessa placeringar skall alltså, i motsats mot den extra säkerheten för de privilegierade placeringarna, kunna vara olika för de tre typerna av kreditinrättningar. Den bör ju nämligen rättas efter arten av den rörelse och den allmänna strukturen på den utlåning, som drives av kreditinrättningar inom var och en av de tre kategorierna.

I fråga om *utformningen av nya inlåningsregler* för centralkassorna på grundval av de angivna principerna har utredningen lämnat följande kommentar till sitt förslag därom i 27 § av den föreslagna lagen om jordbrukskasserörelsen.

I lagtextens *första stycke* har upptagits såsom *huvudregel*, att centralkassa jämte anslutna jordbrukskassor till insättarnas säkerhet skall ha eget kapital, som tillhopa uppgår till visst lägsta belopp, bestämt med hänsyn till medelsplaceringen. Vad beträffar den passus i förslaget som säger att de anslutna jordbrukskassornas egna kapital skall inräknas i centralkassans, uttalar utredningen, att det syntes naturligt att låta centralkassa tillgodoräkna sig de anslutna jordbrukskassornas eget kapital. Så sker enligt nu gällande bestämmelser och så bör ske även efter den omläggning i skilda hänseenden som lagen om jordbrukskasserörelsen innebär. En given förutsättning är emellertid, att man vid bestämningen av centralkassans och jordbrukskassornas eget kapital beaktar det koncernförhållande som föreligger, så att ingen dubbelräkning av eget kapital förekommer.

I 27 § *andra stycket* göres en *uppdelning av placeringarna* i tre grupper, a), b) och c).

Under a) har utredningen räknat upp placeringar, som den anser vara praktiskt taget riskfria. Dit har förts placeringar i kassamedel och liknande tillgångar, d. v. s. det slags tillgångar som i nu gällande lagstiftning finnes angivna som avdragsgilla vid tillämpning av 32 § andra stycket jordbrukskasseförordningen (särskilda regeln). Utöver de i den nu gällande särskilda regeln upptagna tillgångarna har utredningen emellertid under a) medtagit insättning hos sparbank eller centralkassa och placeringar i statspapper med en återstående löptid av högst ett år.

Till gruppen b) har hänförts vissa placeringar, som skall betraktas såsom ej helt riskfria. De placeringar som uppräknas under b) har i stort sett sin motsvarighet i uppräknningen av privilegierade placeringar i 32 § första stycket jordbrukskasseförordningen till den del denna icke innefattar placeringar, vilka av utredningen betraktas såsom helt riskfria och därför i utredningsförslaget förts till grupp a). Utredningen har emellertid utökat och jämkat katalogen jämväl över denna typ av placeringar något. Sålunda har allmänt stadgats, att inhemska obligationer av fullgod beskaffenhet skall tagas med. I uppräknningen har vidare intagits vissa inteckningslån, nämligen sådana vilka ligger inom 60 procent av det senast fastställda taxeringsvärdet för jordbruksfastighet, bostadsfastighet eller affärsfastighet. Inteckning i tomträtt till bebyggd fastighet skall också inräknas, för-

utsatt att byggnaderna på tomträttsfastigheten är avsedda väsentligen för bostadsändamål och att inteckningen ligger inom 60 procent av taxeringsvärdet för byggnaderna. Enligt den för närvarande för centralkassorna gällande lagstiftningen upptas av inteckningslån bland privilegierade placeringar endast lån mot säkerhet av inteckning i jordbruksfastighet eller, under vissa förutsättningar, i annan fastighet vars huvudsakliga värde består i tomt eller bostadbyggnad. Emellertid göres åtskillnad mellan dessa två slag av placeringar på så sätt att inteckningslån i jordbruksfastighet betraktas som privilegierade i den mån de ligger inom 60 procent av taxeringsvärdet, inteckningslån i annan fastighet endast i den mån de faller inom 50 procent av taxeringsvärdet. Enligt utredningens mening saknas anledning bibehålla denna differentiering, varför sistnämnda procenttal föreslås höjt till 60.

Under c) slutligen upptas alla övriga placeringar, d. v. s. vad utredningen kallat de oprivilegierade placeringarna. Dit skulle alltså bli att hänföra bl. a. obligationer, som ej hör hemma under a) eller b), lån mot annan säkerhet än i b) sägs, placeringar i aktier och andelar, fastigheter och inventarier ävensom övriga på balansräkningens tillgångssida upptagna poster, i den mån vad som redovisas enligt gängse uppfattning kan betecknas såsom medelsplaceringar. För det fall att tvekan skulle uppstå huruvida eller i vad mån en viss tillgångspost skall räknas som placering har utredningen hänvisat till tillsynsmyndigheten såsom den instans, vilken avgörandet utan särskilt stadgande ytterst bör tillkomma. Utredningen har ytterligare uttalat, att man vid tillämpningen bör se bort från transaktionerna mellan centralkassa samt anslutna jordbrukskassor inbördes och betrakta centralkassan jämte anslutna jordbrukskassor såsom en enhet.

I 27 § tredje stycket anges vad som skall erfordras av eget kapital i fråga om de skilda slagen av placeringar. För de såsom riskfria betraktade placeringarna under a) skall enligt utredningens förslag ej erfordras säkerhet i eget kapital. För de ej fullt riskfria placeringarna under b) erfordras en säkerhet i eget kapital motsvarande 1 procent av det placerade beloppet. För placeringarna under c), de oprivilegierade placeringarna, har utredningens flesta ledamöter föreslagit procenttalet 5.

I sina kommentarer till 27 § tredje stycket uttalar utredningen beträffande det där använda uttrycket »det placerade beloppet», att därmed skall förstås det belopp, varmed placering upptages på balansräkningens tillgångssida. Detta innebär, att inlåningsreglerna närmast är avpassade för kreditinstitut som på tillgångssidan redovisar ett bruttovärde av utlåningen, obligationsinnehavet o. s. v. medan nedskrivningar — åtminstone till större delen — tas upp som motkonton på skuldsidan. Utredningen menar, att ett sådant bokföringssystem utan svårighet kan tillämpas för centralkassornas del och antagligen också för sparbankernas och utgår från att tekniska hinder i fråga om bokföring och annat som för bankernas del möjligen kan stå i vägen för ett genomförande av de föreslagna inlåningsreglerna skall kunna övervinnas. Medverkan härtill borde kunna påräknas från tillsynsmyndigheten.

I fråga om valet av procenttal för placeringarna under b) och c) har utredningen uttalat, att det måste grunda sig på en ganska fri bedömning och att det följaktligen icke kan eller bör stödjas av en på matematiska grunder utförd värdering.

Den bedömning jordbrukskassautredningen verkställt grundar sig på gångna tiders erfarenheter av faktiskt inträffade förluster och på en prognos beträffande vilka förlustrisker som framdeles kan komma att föreligga. Till grund för *förslaget om 1 procent säkerhet* i eget kapital för den grupp av placeringar, som utredningen upptagit under b), ligger sålunda en bedömning som i betänkanudet redovisas på följande sätt.

Centralkassornas förluster på primärbelåning torde vara ytterst obetydliga. Under senare år har över huvud taget inga förluster på sådan utlåning inträffat. Sparbankernas erfarenheter sägas ge vid handen att under de senaste 20 åren praktiskt taget inga förluster på bottenlån förekommit. Vad beträffar övriga kreditinrättningar med speciell inriktning på kreditgivning mot botteninteckningar må nämnas, att enligt vad utredningen inhämtat stadshypoteksorganisationen — konungariket Sveriges stadshypotekskassa och stadshypoteksföreningarna — som varit verksamma sedan 1910, hittills icke råkat ut för några som helst förluster på sin fastighetskreditgivning medan landshypoteksorganisationen — Sveriges allmänna hypoteksbank och hypoteksföreningarna — under sin 100-åriga verksamhetstid haft förluster som i allt motsvarar mindre än 1/2 promille av hela summan beviljade lån. Vissa risker att förluster på inteckningslån skall kunna inträffa finnes emellertid. Efter vad man för närvarande kan bedöma lär det dock knappast kunna bli fråga om annat än enstaka förluster i exceptionella fall.

Den nu alltmåra betydelsefulla och omfattande del av primärbelåningen som innefattar kreditgivning mot statlig lånegaranti medför i och för sig ej risk för kapitalförluster. Att den medtagits i grupp b) och ej i grupp a) beror bl. a. på att den i allmänhet är avsedd att löpa på ganska lång tid och att för långfristiga placeringar lämpligen synes böra fordras någon täckning. Vad beträffar lån till kommun eller annan samfällighet torde förlustriskerna vara obetydliga. Men kommunlånen har förts till grupp b) eftersom de inte är helt att jämställa med de under a) upptagna tillgångarna. Av vad här anförts torde framgå att risken för förluster på primärbelåningen i sin helhet normalt torde kunna uppskattas till en ringa bråkdel av 1 procent.

Placeringarna i värdepapper, mestadels obligationer, kan då innebära större förlustrisker, eftersom dessa värdepappers dagsvärde alltid måste variera med hänsyn till det aktuella ränteläget. Vid räntehöjningar sjunker dagsvärdet och i allmänhet mera ju längre den återstående löptiden för papperet är. Vid räntesänkningar uppkommer däremot kursstegringar. Man torde dock kunna räkna med att centralkassornas obligationsportföljer kommer att ha sådan sammansättning, att större kursförluster icke inträffar. Det bör kanske också framhållas, att i ett stabilt ränteläge kursen på ett värdepapper av denna typ, om dess kurs till följd av en räntehöjning nedgått, stiger mot pari allteftersom papperets återstående löptid blir kortare. Om man beräknar förlustrisken på placeringarna under b) till 1 procent, bör detta därför enligt utredningens mening vara tillräckligt. Det må erinras om att, enligt 45 § utredningens lagförslag, obligation i bokföringen ej må upptagas vare sig över verkliga värdet eller över anskaffningskostnaden. Med tanke därpå torde försikligheten bjuda centralkassa att hålla värderingskonto för obligationer och möjligen också att göra vissa rutin-

mässiga avskrivningar för att motverka svårigheter vid plötsliga kursför-luster.

Vad angår den bedömning som föranlett utredningen att förorda *procent-talet 5* i fråga om de till grupp c) hänfödda oprivilegierade placeringarna anföres i betänkandet.

De oprivilegierade placeringarna har för centralkassornas del hittills hel-ler inte medfört några nämnvärda förluster. Åtskilliga jordbrukskassor tor-de kunna redovisa en verksamhet, som från kassans tillkomst ej medfört någon förlust på grund av försumlig återbetalning av utlämnade lån. Ser man till rörelsen i sin helhet, har det givetvis förekommit och förekommer alltjämt förluster, men de är av ringa storleksordning. Enligt vad utred-ningen inhämtat, har dessa förluster under senare tid brukat hålla sig vid 4—5 000 kronor om året för hela rörelsen, vilken numera har en omslut-ning av över 700 miljoner kronor. Även förlusterna på de oprivilegierade placeringarna uppgår således normalt till blott en bråkdel av 1 procent.

Skulle man lägga gångna tiders erfarenhet till grund för en bedömning av förlustriskerna, skulle man alltså kunna stanna vid en ganska låg procent-siffra. Ställer man en prognos för framtiden får man bl. a. ta hänsyn till att kreditgivningen till vissa av jordbrukets industrier kan komma att öka. Denna utlåning kan i vissa fall vara förenad med särskilda kreditrisker. Då en utlåning i här avsedda fall måste anses vara en uppgift för jordbruks-kasserörelsen — givetvis med iakttagande av rimliga krav på säkerhet etc. — bör hänsyn härtill tas när täckningen skall bestämmas. Samtidigt måste emellertid beaktas, att de större krediterna till jordbrukets organisationer huvudsakligen torde komma att lämnas av jordbrukets bank eller av annan bank.

Den allmänna ekonomiska politik, som föres numera och som i huvudsak torde komma att bestå under överskådlig tid, synes vara ägnad att före-bygga förhärjande ekonomiska kriser av det slag som förekom t. ex. i början av 1920-talet och i början av 1930-talet. Risken för en allmän jordbrukskris med därav följande betalningssvårigheter för kassornas låntagare kan, med hänsyn till vad nyss sagts och till jordbruksnäringens utveckling organisa-toriskt och eljest, betecknas som väsentligt mindre än under tidigare tids-skeden. Man torde därför inte behöva räkna med att för jordbruksnäringen inom överskådlig tid skall uppkomma sådana ekonomiska situationer som i början av 1930-talet.

Även om man vid bedömningen av den säkerhet i eget kapital som bör fordras synes kunna utgå från en viss stabilitet i jordbrukets ekonomiska förhållanden och från jämförelsevis små förlustrisker, så måste man dock, enligt vad utredningen tidigare framhållit, räkna med en avsevärd säker-hetsmarginal.

Utredningens flesta ledamöter anser, att om procenten i fråga om oprivi-legierade placeringar sättes till 5, så har man fått en betryggande marginal.

Procenttalet 5 har ansetts förslå för att täcka även den extra förlustrisk för portföljen oprivilegierade placeringar som kan uppkomma till följd av att kassemedel, intill högst hälften av kassas eget kapital enligt 39 § utred-ningsförslaget skall kunna placeras i »sammanslutning som har till uppgift att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen», d. v. s. framför allt jordbrukets bank. Beträffande detta slags placering påpekar utredningen, att det möjligen skulle kunna sägas, att kapital som jordbrukskassa eller

centralkassa direkt eller via riksorganisationen placerade i aktier i jordbrukets bank skulle komma att utnyttjas såsom inlåningsunderlag två gånger, nämligen en gång i centralkassan och en gång till i banken. Utredningen har ansett det synnerligen tveksamt om detta betraktelsesätt är riktigt och har för sin del närmast varit benägen att betrakta placering av kassemedel i jordbrukets bank såsom vilken annan placering som helst och bedöma dess verkan på inlåningsrätten uteslutande ur risksynpunkt. Skulle det befinnas, att någon begränsning i inlåningsrätten för centralkassorna eller banken bör förekomma, så bör denna efter utredningens uppfattning i allt fall inte gå ut över centralkassan utan över banken. Utredningen har förklarat, att en närmare diskussion av frågan lämpligen synes böra äga rum i samband med att banken ansöker om oktroj. Då föreligger upplysningar i andra hänseenden som är av betydelse för frågans bedömning, t. ex. detaljuppgifter om bankens verksamhet.

Det procenttal, utredningen sålunda föreslagit, är avsett att vara ett provisorium i avbidan på att det blir klarlagt, hur inlåningsrätten skall utformas för affärsbanker och sparbanker. Utredningen har nämligen ansett, att ett slutgiltigt procenttal ej kan fixeras förrän vid en samtidig prövning för affärsbanker, sparbanker och centralkassor. En ledamot av utredningen, bankdirektören Didner, har funnit svårigheten att fastställa ett provisoriskt procenttal så stor, att han sett sig nödsakad avstå därifrån. Han står således ej bakom förslaget om talet 5.

Vad beträffar den framtida regleringen av affärsbankernas inlåningsrätt hänvisas i betänkandet till det förslag till ny lagstiftning om bankrörelse som Kungl. Maj:t genom beslut den 24 september 1954 remitterade till lagrådet. I lagrådsremissen hade föreslagits inlåningsregler för affärsbanker av samma slag som de nu gängse. Emellertid hade jordbrukskasseutredningens förslag till inlåningsregler, sådant det i preliminärt skick redovisats i en den 10 februari 1954 dagtecknad promemoria, efter remiss till fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen och Svenska jordbrukskreditkassan behandlats där ganska ingående. Chefen för finansdepartementet hade i samband därmed uttalat, att de med inlåningsrätten sammanhängande problemen måste ytterligare övervägas, innan ställning kunde tagas till en omläggning efter de av jordbrukskasseutredningen föreslagna linjerna. Vid dessa överväganden, som skulle anförtrors en särskild utredning, borde särskilt uppmärksammas de spörsmål rörande gränsdragningen mellan olika kreditinstitut som skulle aktualiseras vid införande av enhetliga inlåningsbestämmelser.

Oavsett att utredningen med hänsyn till innehållet i lagrådsremissen utgått från att affärsbankerna — och förmodligen även sparbankerna — tills vidare skulle komma att ha inlåningsregler enligt det för närvarande tillämpade systemet, har den föreslagit, att de nya inlåningsreglerna skall införas för centralkassorna. Såsom motiv därför har anförts, att det kan vara av värde att den utredning som skall syssla med frågan att ge kreditinstituten

gemensamma inlåningsregler får möjlighet att ta del av praktiska erfarenheter som tillämpningen av jordbrukskassoutredningens system inom jordbrukskasserörelsen kan komma att ge.

27 § fjärde stycket innehåller dels en bestämning av *begreppet eget kapital* dels förklaring, att Kungl. Maj:t i angiven ordning skall äga medgiva centralkassa att vid beräkning av sitt inlåningsunderlag med eget kapital likställa *förlagsbevis* intill ett värde, motsvarande högst hälften av det egna kapitalet.

Med *eget kapital* skall enligt lagförslaget förstås medel, som svarar mot inbetalat insatskapital, reservfond och annan fond. I motiveringen till förslaget förklaras, att »annan fond» torde få anses omfatta bl. a. dispositionsfonder och besparade vinstmedel men ej delcrederekonton, värderegleringskonton och liknande.

Beträffande förslaget om tillgodoräkande av *förlagsbevis såsom inlåningsunderlag* har utredningsledamöterna Björkman och Johansson i *särskilt yttrande* intagit den ståndpunkten att sådant tillgodoräkande borde få ske utan särskilt medgivande av Kungl. Maj:t. Till motivering för sin ståndpunkt har de anfört att om jordbrukskasserörelsen, vid ett genomförande av utredningsmajoritetens förslag, med hänsyn till risken av att tillstånd icke lämnas, skulle nödgas räkna med att även i fortsättningen tillämpa systemet med frivilliga insatser för att nå en extraordinär förstärkning av inlåningsunderlaget, så torde det icke vara möjligt att fasthålla vid det i 34 § utredningsförslaget angivna kravet att minst 50 procent av kreditkassas årsvinst skall avsättas till reservfond.

Verkan av de föreslagna reglerna belyses av utredningen genom ett i betänkandet framlagt tabellmaterial. Därav må återges de uppgifter som lämnas om in- och upplåningsrättens utnyttjande i procent den 31/12 1953.

Räknat efter *gällande huvudregel* i 32 § första stycket jordbrukskasseförordningen hade centralkassornas rätt till in- och upplåning utnyttjats till 99 procent av en kassa, till 96 procent av tre kassor, till 92 procent av tre kassor, till 91 procent av en kassa, till 90 procent av en kassa, till 87 procent av en kassa och till 83 procent av en kassa. Efter den *gällande särskilda regeln* i 32 § andra stycket jordbrukskasseförordningen hade rätten utnyttjats till 101 procent av en kassa, till 95 procent av en kassa, till 94 procent av en kassa, till 93 procent av en kassa, till 90 procent av en kassa, till 88 procent av en kassa, till 86 procent av en kassa och till 76 procent av en kassa. Tre kassor hade vid denna tidpunkt, med tillämpning av 2 § 1952 års förordning, fått tillstånd att vid beräkning av inlåningsrätten enligt den särskilda regeln använda högre relationstal än 30.

Räknat efter *utredningens regler* skulle vid samma tidpunkt in- och upplåningsrätten ha utnyttjats till 81 procent av en kassa, till 80 procent av en kassa, till 79 procent av två kassor, till 74 procent av en kassa, till 69 procent av två kassor, till 68 procent av en kassa, till 66 procent av en kassa, till 63 procent av en kassa och till 59 procent av en kassa.

Yttrandena. De av jordbrukskassautredningen föreslagna inlåningsreglerna har mottagits med gillande i princip av *Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska jordbrukskreditkassan, länsstyrelsen i Östergötlands län* samt *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*, medan *fullmäktige i riksgäldskontoret, bank- och fondinspektionen* samt *sparbankinspektionen*, utan att helt underkänna förslagets huvudprinciper, anlagt övervägande kritiska synpunkter. *Fullmäktige i riksbanken*, som i tidigare yttrande över utredningens preliminära förslag lämnat principerna däri utan erinran, har utgått från att provisorisk tillämpning av de nu föreslagna reglerna ej kan komma i fråga och på den grund ansett sig ej behöva yttra sig över förslaget i förevarande sammanhang.

Av de positivt inställda remissinstanserna har endast *Svenska jordbrukskreditkassan* anslutit sig till förslaget att de nya inlåningsreglerna skall tillämpas provisoriskt utan avbidan på den av chefen för finansdepartementet i propositionen med förslag till lag om bankrörelse, m. m. (nr 3/1955 s. 114) förebådade utredningen rörande de med inlåningen sammanhängande problemen och rörande gränsdragningen mellan olika slag av kreditinstitut. *Övriga nyss angivna remissinstanser jämte statskontoret och länsstyrelsen i Örebro län* har avstyrkt eller uttalat tvekan rörande förslaget om provisorisk tillämpning. Flera av dem har förklarat, att några erfarenheter av värde icke torde kunna vinnas genom en provisorisk tillämpning. I stället förordar de, att regler av samma slag som de nu gällande alltjämt skall tillämpas i avbidan på resultatet av utredningen. *Sparbanksinspektionen* har därvid förutsatt, att centralkassorna skall få inlåningsregler, motsvarande sparbankernas enligt 27 § i 1955 års sparbankslag. *Fullmäktige i riksbanken* ger uttryck åt en liknande mening genom att föreslå att gällande bestämmelser i huvudsak skall bestå men med den jämkningen att 30-gångsregeln skall ändras till en 50-gångsregel. *Bank- och fondinspektionen* har föreslagit regler som är något mer kapitalkrävande än de nya sparbanksreglerna, medan däremot *fullmäktige i riksgäldskontoret* förordat mindre kapitalkrävande regler än sparbankernas. *Svenska jordbrukskreditkassan* har — för den händelse provisorisk tillämpning av de regler utredningen föreslagit ej skulle komma i fråga — hemställt om regler, som är mindre kapitalkrävande än sparbankernas.

Kritiken mot utredningens förslag till inlåningsregler har framför allt riktats mot den sänkning av kapitalkravet som dessa regler i sin föreliggande utformning skulle medföra.

Bank- och fondinspektionen har lämnat sifferuppgifter om denna sänkning beträffande fem centralkassor med utgångspunkt från förhållandena den 31/12 1954. Av uppgifterna framgår, att utredningsförslaget i förhållande till den nuvarande 30-gångsregeln för de undersökta kassorna skulle medföra en reduktion av kapitalkraven, varierande mellan 23 och 33 procent. Medeltalet utgör 29 procent. *Inspektionen* har — i anslutning till dessa uppgifter och med återgivande av vad som uttalades i dess yttrande över

utredningens promemoria den 10 februari 1954 — med stor skärpa understrukit, att en från risksynpunkt verkställd bedömning av kapitalbehovet hos jordbrukskasserörelsen manar till stor försiktighet vid utformandet av nya inlåningsregler för kasserörelsen. Ämbetsverket varnar för en riskbedömning, vid vilken man utan vidare räknar med att nuvarande exceptionellt goda konjunkturer för jordbruket skall bli bestående och påvisar vissa förhållanden som kan vara ägnade att medföra avsevärt större kreditförluster för kasserörelsen än hittills. Därom anför ämbetsverket.

Det är givetvis ytterst vanskligt att göra några förutsägelser eller antaganden rörande jordbruksnäringens framtid här i landet. Även om man förutsätter att det under överskådlig tid framåt föres en jordbrukspolitik som hindrar uppkomsten av kriser för jordbruksnäringen liknande dem som förekom på 20- och 30-talen, är det härmed ingalunda sagt att icke kreditförluster, avsevärt större än de nu förekommande, skulle kunna uppstå på jordbrukskrediter. Till att börja med må erinras om att till följd av den omfattande rationaliseringen av jordbruksproduktionen numera ett relativt sett betydligt större värde än tidigare faller på jordbrukets byggnader och maskiner än på själva den brukade jorden. Jordbruket har härigenom kommit att bli väsentligt mera kapitalkrävande och, driftsmässigt sett, mera rörelsebetonat än tidigare, vilket innebär att det ur företagsekonomisk synpunkt avsevärt komplicerats sedan den tid, då jordens växtkraft representerade jordbruksenhetens ojämförligt största tillgång. De stora utgifter som rationaliseringen fört med sig för de enskilda jordbrukarna har vidare i många fall framtvingat en hög skuldsättning. Även vid en måttlig åtstramning i fråga om jordbrukets lönsamhet — vilken väl knappast kan undvikas om en allmän konjunkturedgång inträffar — torde man därför få räkna med att en hel del investeringar i maskinköp o. d. blir oräntabla med svårfrånkomliga förluster för jordbrukarna som påföljd. En annan omständighet, som inte heller får förbises, är många jordbrukares beroende av skogskonjunkturen, som står utanför jordbruksregleringen. En allmän nedgång i denna konjunktur skulle sannolikt föranleda minskade inkomster för åtskilliga jordbrukare.

Inspektionen har i anslutning till dessa synpunkter vidare erinrat om de latent kreditrisker som ackumulerats inom rörelsen och som uppkommit till följd av att denna icke kunnat anpassa sina personella resurser efter den snabba expansionen och därför icke alltid kunnat ägna kreditprövningen tillräcklig uppmärksamhet. Ämbetsverket har påpekat, att kassornas förmåga att hävda sig i konkurrensen med andra kreditinrättningar skulle avgjort förbättras om deras fonder kunde ökas. Vidare har inspektionen riktat uppmärksamheten på det för åtskilliga kreditkassor snart aktuella behovet att förvärva egna kontorsfastigheter, vilket under en övergångstid kan förutsättas medföra betungande merutgifter för kasserörelsen.

Från alla de sålunda anförda olika synpunkterna hade bank- och fondinspektionen i det tidigare yttrandet kommit till en och samma slutsats, nämligen att man icke hade anledning att göra några eftergifter i fråga om fondtäckningskraven för centralkassorna.

Beträffande sitt ståndpunktstagande till det nu föreliggande förslaget har bank- och fondinspektionen förklarat, att den har så mycket mindre

anledning att frångå vad den tidigare anført som utredningen i betänkandet framlagt en hel rad förslag som alla är ägnade att mana till försiktighet på detta område. Inspektionen syftar på förslagen om avvecklande av de statliga grundfonderna, upphörande av den personliga ansvarigheten, utvidgande av medlemskretsen, införande i verksamheten av nya uppgifter, borttagande av en rad spärrar i fråga om kreditstorlek och säkerheter. Till sammantagna utgör dessa omständigheter enligt inspektionens mening ett utomordentligt tungt argument mot lättnader i de nuvarande kraven på synligt kapital. Inspektionen har på grund därav bestämt avrått statsmakterna från att i oförändrat skick antaga utredningens förslag till inlåningsbestämmelser.

En liknande inställning till utredningsförslaget, föranledd av den sänkning av kapitalkravet som skulle följa vid en tillämpning av de föreslagna inlåningsreglerna i oförändrat skick, intager *sparbanksinspektionen*. Detta ämbetsverk har, efter en argumentering som i väsentliga delar överensstämmer med bank- och fondinspektionens, avgivit det sammanfattande omdömet, att det måste hållas för uteslutet att, sedan Kungl. Maj:t i propositionerna angående banklagen och sparbankslagen tills vidare tagit ställning till fondkraven på affärsbanker och sparbanker, andra och lindrigare bestämmelser än i varje fall de som gäller för sparbankerna skulle införas för jordbrukets kreditkassor, innan den varslade utredningen om gränsdragningen mellan olika kreditinrättningar och därmed sammanhängande problem företagits. Även *fullmäktige i riksgäldskontoret* har uttryckligen reagerat mot att i det rådande läget en så betydande sänkning av fondtäckningskravet skulle medgivas för centralkassorna. Som skäl för en viss restriktivitet i fråga om eftergifter därutinnan har fullmäktige anført, att främst förslagen om avveckling av de statliga grundfonderna i Svenska jordbrukskreditkassan och centralkassorna samt om borttagande av kassemedlemmarnas personliga ansvarighet är ägnade att försvaga insättarnas säkerhet. Ytterligare torde i detta sammanhang få nämnas, att *Svenska bankföreningen* betonar betydelsen av att nya inlåningsregler träder i kraft samtidigt för alla slag av kreditinstitut. I annat fall kan vissa slag av kreditinstitut oberättigat komma att ställas i ett förmånligare läge än andra.

Frågan om ändringar i de föreslagna inlåningsreglerna, för den händelse det skulle befinnas lämpligt att provisoriskt genomföra dessa trots vad som anført däremot, upptages av *bank- och fondinspektionen* samt *sparbanksinspektionen*.

Bank- och fondinspektionen föreslår för denna eventualitet *dels* att placeringar i obligationer med längre återstående löptid än 5 år skall hänförras till de oprivilegierade placeringarna *dels* att fondtäckningskravet på alla oprivilegierade placeringar skall höjas till 7 procent. *Sparbanksinspektionen* föreslår en liknande modifikation men genomförd så att obligationer med längre återstående löptid än 5 år skall utbrytas till en särskild tillgångsgrupp, för vilken skall fordras minst 5 procent eget kapital, varjämte för de oprivilegierade tillgångarna skall fordras 7 procent eget kapital.

Vissa invändningar av mera principiell natur som framstälts mot förslaget påkallar uppmärksamhet i händelse av ett provisoriskt genomförande.

Vid remissbehandlingen av utredningens promemoria den 10 februari 1954 gjordes åtskilliga sådana invändningar. Sålunda framställde *fullmäktige i riksgäldskontoret* vissa erinringar, till vilka fullmäktige hänvisar i sitt nu avgivna yttrande, bl. a. mot utredningens uttalande, att förlustrisken på en placering rimligtvis borde vara densamma, oavsett om en affärsbank, en sparbank eller en centralkassa gjort placeringen. Därutinnan och beträffande innehållet i övrigt av remissyttrandena över promemorian den 10 februari 1954 torde jag få hänvisa till propositionen med förslag till lag om bankrörelse, m. m. (nr 3/1955 s. 101).

Sparbanksinspektionen har — i sitt nu avgivna yttrande — lagt i dagen tvekan rörande utredningens förslag, att fondkravet skall ställas efter tillgångarnas bruttovärden, oavsett därå gjorda avskrivningar. Inspektionen anför därom.

Motiveringen för att fondkravet skall beräknas på tillgångarnas bruttovärden torde såvitt inspektionen kan förstå vara, att kreditkassa icke skall lockas till ensidiga nedskrivningar å sådana tillgångar, som kräver den högsta fondtäckningen. För beräknings sättets genomförande erfordras emellertid, att tillgångarna i balansräkningen skall upptagas med sina bruttovärden medan nedskrivningsbeloppen redovisas på värdeminskningsskonto eller annat dylikt konto på skuldsidan. En sådan redovisning skulle tydligen bli obligatorisk. Sparbanksinspektionen vill emellertid häremot framhålla, att det kan råda delade meningar om ett dylikt redovisningssätt kan anses önskvärt. Den bankinrättning, som har stora risker i sin portfölj och därför gjort stora nedskrivningar, kan genom desamma lätt skapa ett intryck utåt, särskilt hos mindre initierade läsare av förvaltningsberättelsen, att institutet har mycket större dolda reserver än konkurrerande företag utan motsvarande behov av nedskrivningar. Enligt inspektionens mening är netto redovisning i allmänhet att föredraga, ehuru det icke synes föreligga tillräcklig anledning att förbjuda det andra bokföringssättet. Bankinrättningarna synes böra ha frihet att välja den redovisning som bäst passar dem och att även kombinera båda sätten. Sparbanksinspektionen vill emellertid påpeka, att i 93 § 8 mom. lagen om försäkringsrörelse den 17 juni 1948 intagits förbud mot att i stället för avskrivning på värdet av tillgångar uppföra motsvarande belopp bland skulderna. Förbudet har motiverats med att ett värdeminskningsskonto är ägnat att i väsentlig grad försvåra tillsynsmyndighetens kontroll av de olika tillgångsposternas värdering. Det synes väl knappast böra förekomma att utan mycket vägande skäl låta jordbrukskasselagstiftningen i denna fråga intaga rakt motsatt ståndpunkt. Det kan för övrigt ur principiell synpunkt knappast anses riktigt att en kreditkassa icke skulle ha någon som helst fördel av verkställda nedskrivningar i fondtäckningshänseende. Nedskrivna belopp bör väl icke få anses som dolda reserver, som kan jämföras med beskattade reservfonder, men de bör å andra sidan icke heller anses vara täckningskrävande. Vad beträffar fondkravets inverkan på nedskrivningarnas inriktning, torde detta vara en olägenhet, som kan anses förknippad med regelkonstruktionen som sådan.

Vad angår utformningen av inlåningsregler efter hittills gällande system därest sådana regler skulle bli tillämpliga för centralkassorna även vid genomförande i övrigt av ny jordbrukskasselagstiftning, har *sparbanksinspektionen* förklarar, att det förefaller ligga närmast till hands, att i jordbrukskasselagstiftningen tills vidare bibehålla den nuvarande regelkonstruktionen med en primär 12 1/2 gångerregel och en subsidiär gångerregel, som skulle bestämmas av multipeln 50 i stället för nu 30 — d. v. s. inspektionen rekommenderar liksom *fullmäktige i riksbanken* samma regler som enligt 27 § 1955 års sparbankslag. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* förordar, i anslutning till de uppmjukningar i inlåningsreglerna, som tidigare genomförts för affärsbankerna och sparbankerna, en provisorisk lösning av innebörd *dels* att 30-gångerregeln ändras till en 50-gångerregel eller samma regel som kommer att gälla för sparbankerna, *dels* att 12 1/2-gångerregeln ändras till en 15-gångerregel. En tillämpning av dessa regler skulle enligt fullmäktiges bedömande lämna tillräcklig marginal för den inlåningsökning, som kan tänkas bli aktuell till dess frågan om en enhetlig reglering av inlåningsrätten för samtliga kreditinstitut blivit löst. Fullmäktige förutsätter, att kassorna skall låta sig angeläget vara att på olika vägar jämsides med en konsolidering av kassornas ställning genom avsättningar till värdereglerings- och delcrederekonton, åvägabrinda en ökning av kassornas egen kapitalbildning. *Svenska jordbrukskreditkassan*, som önskar provisorisk tillämpning av utredningens inlåningsregler, hemställer, för den händelse denna önskan skulle mötas av betänkligheter, om en uppmjukning av inlåningsreglerna. Kassans önskemål överensstämmer med vad fullmäktige i riksgäldskontoret föreslagit. Som motivering för tillämpning av multipeltalet 15 i stället för talet 12 1/2 åberopar kassan, att jordbrukskassautredningens undersökningar visat att 12 1/2-gångerregeln är onödigt hård.

Bank- och fondinspektionen, som hyser den uppfattningen att centralkassornas verksamhet — trots tendenser till utjämning av tidigare olikheter mellan sparbankernas och centralkassornas verksamhet — är och kommer att förbli något mera riskbetonad än sparbankernas, anser det icke tillräckligt att utan vidare göra den blivande sparbankslagets inlåningsbestämmelser tillämplig på centralkassorna. Emellertid kan de enligt ämbetsverkets mening accepteras med en relativt enkel jämkning. Denna borde innebära, att täckningsfriheten för obligationer enligt den s. k. 12 1/2-gångerregeln skulle gälla endast obligationer med en återstående löptid av högst 5 år. Övriga obligationer borde betraktas som vanliga, riskbärande placeringar.

Förslaget om rätt för centralkassorna att, med Kungl. Maj:ts tillstånd få tillgodoräkna *förlagsbevis* såsom inlåningsunderlag — vilket kan genomföras oberoende av vilken typ av inlåningsregler som kommer att fastställas — har ej mött gensagor. *Svenska jordbrukskreditkassan* har emellertid påyrkat jämkning i förslaget såtillvida att den, med instämmande i utredningsledamöterna Björkmans och Johanssons särskilda yttrande, hemställt, att särskilt medgivande av Kungl. Maj:t ej skall erfordras för att

förlagsupplåning skall få tillgodoräknas såsom inlåningsunderlag. Å andra sidan har *fullmäktige i riksbanken* och *fullmäktige i riksgäldskontoret*, med hänvisning till att Kungl. Maj:ts medgivande skall fordras i fråga om affärsbanker och sparbanker, uttryckligen förordat utredningsmajoritetens förslag i denna fråga.

I utredningsförslaget förutsättes centralkassa jämte anslutna jordbrukskassor utgöra en enhet i så måtto att vid beräkningen av inlåningsrätten hänsyn tages till summan av centralkassornas och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital, inneliggande kontanta medel o. s. v. *Bank- och fondinspektionen* samt *sparbanksinspektionen* har anmärkt, att kasselagstiftningen, sedan det personliga ansvaret slopats, icke upptager någon bestämmelse om skyldighet för de anslutna jordbrukskassorna att med sina tillgångar svara för centralkassans förbindelser. Vid sådant förhållande saknas enligt de två myndigheterna grund för den enhetsberäkning, som utredningen tillämpar.

Frågan om inverkan på inlåningsrätten av centralkassas innehav av aktier i jordbrukets bank behandlas utförligt av *fullmäktige i riksbanken*, *bank- och fondinspektionen* samt *sparbanksinspektionen*. De båda inspektionsmyndigheterna hävdar med väsentligen samma argumentering i motsats mot utredningen, att centralkassas inlåningsgrundande kapital bör reduceras i förhållande till dess innehav av aktier i jordbrukets bank. I bank- och fondinspektionens yttrande anföres beträffande detta spörsmål bl. a. följande.

Enligt vad som framgår av betänkandet avses jordbrukets bank komma att driva fullständig bankrörelse och en viktig uppgift för banken beräknas bli att biträda centralkassorna med att tillgodose de större jordbruksorganisationerna med den bankmässiga service som dessa önskar åtnjuta från jordbrukskasserörelsen; banken skall i sådant hänseende övertaga Svenska jordbrukskreditkassans bankmässiga uppgifter. Den blivande banken skall sålunda icke blott vara ett clearingorgan för centralkassorna, arbetande enbart dessa kassor sinsemellan och med deras egna överskottsmedel, utan den förutsättes uppenbarligen även få mottaga inlåning från allmänheten samt placera denna i bankmässiga krediter, företrädesvis till större jordbruksorganisationer. Bankens eget kapital är avsett att täcka riskerna för just ifrågavarande krediter (och liknande engagemang), däremot ej t. ex. utlåning till centralkassa som ju kommer att bli täckningsfri tillgång (jfr 62 § b) nya banklagen). Bankens egna fonder avses emellertid — »i varje fall till betydande del» — komma att bestå av kapital som skall tillskjutas av kreditkassorna och som hos dem är inlåningsgrundande. Ur risktäckningssynpunkt kunde man därför lika gärna tänka sig att centralkassorna finge tillstånd att utan varje krav på riskkapital lämna ut de krediter åt större jordbruksorganisationer som nu skall kunna beviljas av banken. Med företagsekonomiska termer kan man uttrycka saken så att utredningen vid sin diskussion av förhållandet mellan kreditkassorna och banken bortsett från de regler som gäller i fråga om koncernförhållandena.

De härmed likartade förhållanden, som föreligger inom sparbanksvärlden, uppmärksammades av 1948 års sparbankssakkunniga (SOU 1954: 10 s. 196—197). Med erkännande av det principiellt betänkliga i att låta samma ka-

pital fungera som risktäckningsmedel i såväl sparbankerna som Sparbankernas Bank fann emellertid de sakkunniga att problemet för dessa kreditinrättningars del hade en ganska ringa praktisk storleksordning (aktiekapitalet i Sparbankernas Bank motsvarar mindre än 3 procent av sparbankernas sammanlagda fonder), och att de därför kunde avstå från att föreslå de korrektiv med avseende på inlåningsrättens omfattning som eljest kunnat te sig påkallade.

Fullmäktige i riksbanken anför, att man icke synes kunna undgå slutsatsen, att centralkassas aktieförvärv i banken tunnar ut centralkassans eget kapital. Fullmäktige som menar att centralkassa bör äga förvärva aktier först efter Kungl. Maj:ts prövning anför.

Enligt fullmäktiges mening kan kreditkassas aktieförvärv i banken principiellt icke likställas med övriga placeringar. Aktien är inget fordringsbevis och beloppet, för vilket den förvärvats, är riskbärande hos banken och kommer att hos den grunda en inlåningsrätt flera gånger beloppet. Man synes icke kunna undgå slutsatsen, att centralkassas aktieförvärv i banken tunnar ut centralkassans eget kapital, som skall täcka de med verksamheten förenade riskerna och att det ur riskfördelningssynpunkt icke är tillfredsställande, att kreditkassa skulle få placera ända upp till hälften av sitt inlåningsgrundande kapital i bankaktier.

Det här berörda spørsmålet om inlåningsrättens beräkning vid koncernförhållande och vilket led i förhållandet begränsningen av inlåningsrätten bör gå ut över, torde böra beaktas vid behandlingen av lagförslaget. Gives icke närmare bestämmelser i lagen härom, torde det vara oeftergivligt, att Konungens medgivande till aktieförvärvet stipuleras för att frågan om aktieförvärvets inverkan på inlåningsrätten skall bli föremål för prövning.

Departementschefen. Av den framställning jag lämnat torde framgå, att centralkassorna liksom affärsbanker och sparbanker enligt lag är skyldiga att iakttaga att deras eget kapital står i viss relation till inlåningen. Kreditinstituten använder de insatta medlen i sin rörelse för placering i lån och annat. Därmed följer med nödvändighet vissa förlustrisker. Mot dessa skall kreditinstitutens eget kapital bereda insättarna skälig trygghet. Förlustriskerna växlar alltefter graden av säkerhet hos de tillgångar i vilka de inlånade medlen placeras. Detta beaktas i inlåningsreglerna på så sätt att kreditinstituten vid beräkningen av sin maximala inlåning i viss utsträckning äger räkna sig tillgodo sådana placeringar, på vilka förlustrisken kan anses vara obefintlig eller så gott som obefintlig.

Den princip på vilken inlåningsreglerna vilar är alltså densamma i fråga om såväl affärsbanker som sparbanker och centralkassor, men kravet på eget kapital är större för affärsbankerna och inlåningsreglerna för dem skiljer sig även i andra hänseenden från de inbördes likartade reglerna för centralkassor och sparbanker.

Utredningen har föreslagit regler som grundas på delvis andra principer än de nuvarande. Det kapital som skulle hållas för att skydda insättarna mot förefintliga förlustrisker borde nämligen enligt utredningsförslaget beräknas direkt efter medelsplaceringarna. Dessa borde alltefter graden av säkerhet indelas i tre olika grupper. För den säkraste gruppen skulle

ej krävas kapitaltäckning, för den närmast säkraste 1 procent och för den återstående gruppen 5 procent kapitaltäckning. Utredningen har ansett, att inlåningsregler av detta slag bör gälla även för affärsbanker och sparbanker. Reglerna skulle vara helt överensstämmande såvitt gällde de två privilegierade grupperna av placeringar. För den tredje gruppen skulle kapitalkravet kunna variera alltefter den större eller mindre förlustrisk som kunde anses förenad med den rörelse som de olika slagen av kreditinstitut drev.

Vad utredningen i betänkandet föreslagit har redan tidigare preliminärt redovisats i en promemoria den 10 februari 1954. Denna promemoria, som varit utställd till remiss av dåvarande chefen för finansdepartementet i samband med förarbetet till den nya banklagstiftningen, har behandlats i propositionen med förslag till lag om bankrörelse (3/1955). I denna proposition har departementschefen beträffande de i promemorian angivna inlåningsreglerna yttrat, att de med inlåningsrätten sammanhängande problemen måste ytterligare övervägas innan ställning kunde tagas till frågan om en omläggning av inlåningsreglerna efter de av jordbrukskassoutredningen föreslagna linjerna. Därvid borde särskilt uppmärksammas de spörsmål rörande gränsdragningen mellan olika kreditinstitut, som skulle aktualiseras vid införandet av enhetliga inlåningsbestämmelser. När de antydda övervägandena i sinom tid verkställts, skulle definitivt kunna avgöras huruvida de traditionella inlåningsreglerna borde ersättas med annorlunda konstruerade bestämmelser. Tills vidare borde emellertid för bankernas del det nuvarande regelsystemet beträffande inlåningsrätten bibehållas. Denna departementschefens ståndpunkt föranledde honom att vid utformningen av inlåningsreglerna i förslaget till den nya banklagstiftningen inta en försiktig hållning till framkomna förslag om förändringar och tillägg i rådande regelsystem. Emellertid ansåg han att sådana jämkningar i systemet, vilka kunde förutsättas icke försvåra en eventuell framtida enhetligare reglering, kunde genomföras i den mån de i övrigt befanns väl-motiverade (prop. 3/1955 s. 114—115).

I propositionen med förslag till lag om sparbanker har dåvarande chefen för finansdepartementet med hänvisning till det nyss återgivna yttrandet i banklagspropositionen förklarat, att samma synpunkter som där anförts måste bli tillämpliga på konstruktionen av bestämmelserna om sparbankernas rätt till inlåning. I enlighet med föreliggande förslag hade departementschefen därför godtagit de grunder för regleringen av inlåningsrätten, som bär upp gällande stadganden. Detta ställningstagande hade föranlett, att mera betydande förändringar eller kompletteringar av de olika detaljerna i regelsystemet icke ifrågasattes. — Jag har tidigare återgivit lydelsen av inlåningsreglerna för sparbanker, sådana de är avfattade i 27 § 1955 års lag om sparbanker. Beträffande motiveringen för dessa regler torde jag få hänvisa till propositionen med förslag till lag om sparbanker s. 143—146.

Vad som uttalats vid förarbetena till de nya lagarna om bankrörelse och om sparbanker bör enligt min mening föranleda att med frågan om införande av inlåningsregler av det slag, utredningen föreslagit, bör anstå också för centralkassornas del. Spörsmålet huruvida sådana regler skall genomföras torde böra undersökas vid den bebådade utredningen, och undersökningen bör avse reglernas tillämpning såväl på affärsbanker som på sparbanker och centralkassor. Jag kan fördenskull icke medverka till att de av utredningen förordade inlåningsreglerna provisoriskt upptages i det nu förevarande lagförslaget. Inlåningsreglerna däri bör i stället vara grundade på hittills gällande principer.

Vad beträffar frågan om konstruktionen av sådana inlåningsregler har jag funnit det önskvärt att så nära som möjligt anpassa dem efter sparbankernas inlåningsregler enligt 1955 års lag om sparbanker. Flera skäl talar för en sådan ordning. Jag vill erinra om att ett nära samband sedan länge rått mellan centralkassornas och sparbankernas inlåningsregler. Detta samband är tydligen betingat av uppfattningen att centralkassor och sparbanker arbetar under förutsättningar som i förevarande hänseende är så pass likartade, att det tett sig rättvist och skäligt att jämställa dem så långt som möjligt. Denna uppfattning lär alltjämt ha visst fog för sig. Därtill kommer som ett ytterligare skäl för samordning önskvärdheten att icke försvåra en eventuell framtida reglering efter gemensamma grunder av inlåningsrätten för affärsbanker, sparbanker och centralkassor.

Om centralkassornas inlåningsregler avfattas efter mönster av sparbankernas, innebär detta att den provisoriska lagstiftning, som hittills funnits vid sidan av jordbrukskasseförordningen, skall inarbetas i själva jordbrukskasselagstiftningen. Relationstalet enligt huvudregeln skall bibehållas vid 12 1/2 medan relationstalet enligt den särskilda regeln, vilket nu är 30 och genom dispens kan höjas till 50, skall bli 50 utan dispens. Atskilliga jämkningar får vidtagas i den nu gällande katalogen över s. k. täckningsfria placeringar. Förlagsinlåning skall med Kungl. Maj:ts tillstånd kunna i viss omfattning räknas såsom inlåningsgrundande eget kapital.

Förslag att anknyta centralkassornas inlåningsregler till sparbankernas har framkommit vid remissbehandlingen. Några remissinstanser har därvid fört på tal avvikelser i vissa hänseenden. Sålunda har ifrågasatts att för centralkassorna skulle tillämpas relationstalen 15 och 50 i stället för talen 12 1/2 och 50, vilka skall gälla för sparbankerna. Jag kan icke finna att förutsättningar finnes för en sådan åtskillnad och kan ej förorda högre relationstal än sparbankernas. En remissinstans har menat, att vid tillämpning av 12 1/2-gångerregeln endast obligationer med en återstående löptid av högst 5 år skall få räknas såsom täckningsfria tillgångar medan obligationer med längre löptid skall vara täckningskrävande. Jag kan icke ansluta mig till denna mening. Jag vill därutinnan hänvisa till att långa obligationer skall vara täckningsfria enligt sparbankernas nya inlåningsregler och till att dessa obligationer skall bibehålla hittillsvarande grad av täckningsfrihet enligt de nya inlåningsreglerna för affärsbanker trots förslag att de skulle räknas såsom täckningskrävande (prop. 3/1955 s. 116—117).

Vad beträffar relationstalen har jag nyss uttalat, att de ej bör sättas högre än för sparbankerna. Jag vill tillägga, att jag ej heller kan förorda att talen sättas lägre. Beträffande talet 12 1/2 vilket är detsamma som enligt gällande lagstiftning, kan nedsättning uppenbarligen ej komma i fråga och beträffande talet 50 torde skälen att släppa kravet på dispens för relationstal mellan 30 och 50 vara av samma slag och av samma styrka vad angår centralkassorna som i fråga om sparbankerna. Relationstalet bör liksom hittills räknas på centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital. Teknisk förutsättning för denna enhetsberäkning föreligger genom att i departementsförslaget införts bestämmelser om att jordbrukskassa skall ansvara för centralkassans förbindelser.

Katalogen över täckningsfria tillgångar enligt de nya inlåningsreglerna för sparbanker torde kunna godtagas för centralkassornas del efter vissa mindre jämkningar. Sålunda torde i stället för den i sparbanksreglerna använda termen »inneliggande kassa» böra brukas termen »inneliggande kontanta medel» för att undvika att ordet »kassa» blir använt i flera betydelser i jordbrukskasselagstiftningen. Någon saklig skillnad är ej avsedd utan innebörden av de två termerna skall vara densamma. Den hittillsvarande enhetsberäkningen av centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas »kontanta medel» bör bestå. I »kontanta medel» inräknas för närvarande inlösta checkar, postremissväxlar och liknande värdehandlingar. I den nya sparbankslagen upptages »sparbanken tillhöriga, å inländsk penninginrättning dragna checkar» särskilt för sig bland de täckningsfria tillgångarna. Så bör göras också i jordbrukskasselagstiftningen, men där bör, efter förebild av den nya banklagen 62 §, under samma punkt upptagas också av inländsk bank eller av annan centralkassa utställda egna växlar. Med hänsyn till att sparbank enligt 1955 års sparbankslagstiftning skall äga hålla checkräkning samt utställa egna växlar bör lagtexten avfattas så att även på sparbank dragna checkar och av sparbank utställda egna växlar kommer att ingå under det här avsedda stadgandet. Vidare bör angivas att centralkassa skall äga räkna även de anslutna jordbrukskassornas checkar och växlar av denna beskaffenhet såsom täckningsfri tillgång. I fråga om katalogen torde jag i övrigt få hänvisa till den nya sparbankslagens förarbeten (prop. 151/1955 s. 144—146).

Beträffande möjligheten för centralkassa att räkna förlagsinlåning såsom inlåningsgrundande eget kapital vill jag förorda att så får ske i den mån förlagsinlåningen ligger inom ett belopp, motsvarande hälften av det belopp vartill centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital uppgår. Utredningen har föreslagit, att förlagsinlåning skall kunna godtagas såsom inlåningsunderlag i denna utsträckning och ingen har framställt erinran däremot vid remissbehandlingen. Förutsättning för att förlagsinlåning inom den angivna gränsen vid beräkning av inlåningsrätten skall frånräknas inlåningen och tilläggas eget kapital bör vara, att Kungl. Maj:t lämnat tillstånd därtill. Denna förutsättning skall enligt 1955 års lag-

stiftning gälla i fråga om såväl bankerna som sparbankerna och jag kan ej förorda annan bestämmelse för centralkassornas del.

Jag har funnit anledning att i de inlåningsregler som skall gälla för centralkassorna upptaga en bestämning av begreppet inlåning. En sådan bestämning finnes i den nya banklagen men däremot ej i den nya sparbankslagen, förmodligen därför att den med hänsyn till innehållet i andra regler i sparbankslagen ansetts överflödig. Till centralkassans inlåning bör hänföras dels centralkassans samtliga skuldförbindelser utom vad som må vara uttaget av krediter i räkning, som kassan beviljat, dels beloppet av de garantiförbindelser, som centralkassan iklätt sig, i den mån dessa förpliktelser icke täckes av hos kassan insatta, till kassan pantförskrivna medel. I denna del överensstämmer bestämningen med vad som gäller för affärsbankerna. Därutöver bör emellertid ansluten jordbrukskassans förbindelser till annan än centralkassan hänföras till centralkassans inlåning med hänsyn till den enhetsberäkning, som tillämpas vid bestämmandet av centralkassans inlåningsrätt. Jordbrukskassans förbindelser torde i allmänhet vara skuldförbindelser. Skulle jordbrukskassa ha utfärdat garantiförbindelser (till annan än centralkassan), något som enligt 30 § departementsförslaget förutsätter Kungl. Maj:ts eller tillsynsmyndighetens tillstånd, bör även dessa räknas med i centralkassans inlåning i motsvarande utsträckning som centralkassans egna förbindelser.

Utredningsförslaget upptar en bestämning också av begreppet eget kapital. Någon motsvarighet därtill torde ej behöva tas in i departementsförslaget. Till eget kapital torde utan lagstadgande liksom hittills komma att hänföras insatskapital, i den mån det är inbetalat, reservfond, dispositionsfond och liknande fond ävensom besparade vinstmedel men däremot icke värde regleringskonton, delcrederekonton och liknande.

Det speciella spørsmålet om verkan på inlåningsrätten för centralkassa samt för jordbrukets bank av centralkassans innehav av aktier i jordbrukets bank torde ha kommit i ett annat läge i och med att centralkassans rätt att inneha dylika aktier och liknande värdehandlingar enligt departementsförslaget 40 § skall begränsas till ett belopp, motsvarande en tiondel — i stället för hälften enligt utredningsförslaget 39 § — av centralkassans och anslutna jordbrukskassans eget kapital. Denna begränsning överensstämmer med motsvarande begränsning i sparbankernas rätt att förvärva aktier i sparbankernas bank och vissa andra värdehandlingar. Sparbankerna äger göra dessa förvärv utan inskränkning vare sig i den förvärvande sparbankens eller i sparbankernas banks inlåningsrätt. Jag anser, att enhetligheten bör fullföljas på så sätt, att även centralkassans förvärv av ifrågavarande aktier m. m. inom den angivna gränsen skall få ske utan konsekvenser för den inlåningsrätt som skall tillkomma centralkassan och jordbrukets bank. Jag är medveten om att centralkassornas inlåningsgrundande kapital kommer att tunnans ut i samma mån som rätten till aktieförvärv tas i anspråk. Enligt min mening är emellertid inlåningsreglerna så avvägda att de bereder insättarna tillfredsställande säkerhet även om rätten begagnas fullt ut och

centralkassas inlåningsgrundande kapital därmed i själva verket minskas med en tiondel.

Inlåningsregler av det innehåll som framgår av vad jag här anfört har upptagits i 34 § departementsförslaget.

Kassareservskyldigheten

Gällande lagstiftning m. m. Reglerna om centralkassas skyldighet att sörja för sin likviditet genom att hålla kassareserv anknöt ursprungligen till motsvarande regler för sparbankerna. Utmärkande för dessa regler, sådana de upptagits i 1923 års lag om sparbanker, är att kassareserven skall stå i viss relation till insättarnas behållning. Numera regleras centralkassas skyldighet att hålla kassareserv genom bestämmelser i 31 § jordbrukskassaförordningen. Där stadgas, att centralkassa i tillgångar, vilka med lätthet kan förvandlas i penningar, skall redovisa kassareserv, som tillsammans med den inneliggande kassan motsvarar minst 25 procent av de förbindelser, som det åligger kassan att fullgöra vid anfordran. I paragrafen angives icke närmare vilka tillgångar som kan godkännas såsom kassareserv. Därutinnan hänvisas i stället till bank- och fondinspektionen. Denna myndighet skall, där så erfordras, meddela närmare föreskrifter i ämnet. Enligt stadgande i förordningen får emellertid tillgång som pantsatts ej tagas i beräkning såsom kassareserv annat än om tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit som centralkassa ej till fullo begagnat. I så fall får den nämligen räknas såsom kassareserv intill det belopp som kassan enligt avtalet är berättigad att ytterligare utfå. I paragrafen stadgas vidare, att om kassareserv nedgår så att den understiger föreskrivet belopp, så skall den snarast möjligt åter uppbringas till detta.

De sålunda återgivna kassareservbestämmelserna för centralkassorna tillkom genom lagstiftning 1936. De överfördes oförändrade till 1942 års jordbrukskassaförordning och har där också bibehållits utan ändringar. Mönster för dem var affärsbankernas kassareservbestämmelser. De överensstämmer till sitt innehåll i allt väsentligt med de regler i ämnet, vilka enligt 49 § andra stycket 1911 års lag om bankrörelse tillämpas för affärsbankerna. I fråga om affärsbankernas kassareservskyldighet gäller emellertid alltsedan 1937 utöver stadgandena i banklagen, en särskild lagstiftning av beredskapsnatur, vilken ej har motsvarighet för centralkassorna. Efter förlängningar på ett år i sänder tillämpas för närvarande, med vissa ändringar i den ursprungliga texten, intill den 1 juli 1956 en sådan beredskapslagstiftning, utfärdad den 3 juni 1949 (nr 314). Denna ger Kungl. Maj:t möjlighet att — på förslag av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av bank- och fondinspektionen — i penningpolitiskt syfte skärpa kassareservskyldigheten utöver den ordinarie.

I betänkandet redogöres för de ändringar i affärsbankernas kassareservskyldighet, som 1949 års banklagssakkunniga föreslog i sitt betänkande

(SOU 1952: 2). Banklagssakkunnigas förslag innebar en utvidgning av den ordinarie skyldigheten att hålla kassareserv, främst på så sätt att denna skyldighet ej skulle begränsas till affärsbanks avistaförbindelser. De av banklagssakkunniga förordade bestämmelserna stadgade nämligen, att kassareserv skulle redovisas *dels* med 3 procent av bankens samtliga förbindelser utom garantiförbindelser samt obligationer eller därmed jämförliga förbindelser, *dels* därutöver med 20 procent av avistaförbindelserna. Till avistaförbindelserna räknades inte blott såsom tidigare sådana förbindelser vilka det åligger banken att fullgöra vid anfordran utan även sådana som skall fullgöras efter uppsägning inom kortare tid än en månad, med undantag dock för garantiförbindelser och medel inestående på sparkasseräkning. Såsom motivering till de ändrade bestämmelserna anfördes bl. a. att rörligheten hos insättningarna på depositions- och kapitalräkning hade stegrats och att inlåningen i stora poster, särskilt från industriföretag, likaledes ökat. Dessa och andra omständigheter hade medfört att det kommit att framstå såsom en brist i banklagens likviditetsregel, att kravet på kassareserv ställdes i relation endast till avistaförbindelserna.

I den nya lag om bankrörelse, som utfärdats den 31 mars 1955, har kassareservbestämmelserna skärpts utöver vad banklagssakkunniga föreslog och utformats något annorlunda. Enligt 63 § nya lagen om bankrörelse skall nämligen banks kassareserv jämte den ineliggande kassan minst uppgå till belopp lika med summan av *dels* 25 procent av de kortfristiga förbindelserna, *dels* 4 procent av övriga förbindelser. Utformningen av bestämmelsen är densamma som den vilken upptogs i det förslag till ny lag om bankrörelse m. m. som den 24 september 1954 remitterades till lagrådet. Jordbrukskassautredningen hade kännedom om detta förslag och har i betänkandet redovisat kassareservbestämmelserna för banker med lagrådsremissen såsom källa.

Vad beträffar den särskilda beredskapslagstiftningen vid sidan av lagen om bankrörelse uttalade chefen för finansdepartementet i nämnda lagrådsremiss och i den proposition (nr 3 till 1955 års riksdag), som föranledde den nya banklagstiftningen, att frågan om denna lagstiftnings framtida utformning borde hänskjutas till särskild utredning. Han anförde i denna del.

Det torde vara mest praktiskt att liksom hittills särskilja den penningpolitiskt motiverade kassareservregleringen från de bestämmelser, som med sikte på mera ordinära förhållanden uppställer de av strikta likviditetshänsyn betingade kassareservkraven. Banklagen skulle alltså även i fortsättningen inrymma endast kassareservregler av det senare slaget. Med detta ställningstagande skulle förevarande lagstiftningsärende icke komma att beröra den penningpolitiska beredskapslagstiftning, som för närvarande möter i lagen av den 3 juni 1949. Dock vill jag här framhålla, att det torde få betraktas som tveksamt, huruvida nämnda beredskapslagstiftning bör i fortsättningen få samma konstruktion som i 1949 års lag. En omprövning av nuvarande principer för den penningpolitiska kassareservregleringen torde med hänsyn härtill icke kunna anses opåkallad. Det må nämnas, att en liknande uppfattning kommit till synes i riksbanksfullmäktiges yttrande över sakkunnigbetänkandet. Vid en kommande översyn synes bl. a. böra under-

sökas om denna reglering liksom hittills bör ha tidsbegränsad giltighet eller om en permanent beredskapslag är motiverad. En annan utredningsfråga som anmäler sig är, huruvida icke kassaregler till kontroll över kreditvolymen bör finnas även för sparbankerna och jordbrukets kreditkassor. De här omnämnda spörsmålen synes böra upptas till gemensam prövning av särskild utredning.

Utredningen. I fråga om *principerna för centralkassas kassareservskyldighet* uttalar jordbrukskassautredningen att dessa, med vissa modifikationer, bör vara desamma som de vilka banklagssakkunniga föreslagit beträffande affärsbankerna. Utredningen föreslår i konsekvens därmed att kassareserv skall hållas såväl för avistaförbindelser som för icke kortfristiga förbindelser. Utredningsförslaget upptar ett särskilt procenttal i fråga om kassareserv för avistaförbindelserna, bestämda på samma sätt som i den nya lagen om bankrörelse, och ett annat procenttal som gäller endast för övriga förbindelser. Utredningen framhåller, att vad banklagssakkunniga anfört som skäl för ändringar i affärsbankernas kassareservskyldighet i stort sett har tillämpning på centralkassorna. För en fortsatt anknytning till affärsbankernas ordning i fråga om kassareservskyldigheten talar därjämte fortfarande samma skäl som föranledde att centralkassorna genom 1936 års författningsändring fick kassareservregler efter mönster av affärsbankernas, nämligen att centralkassorna driver inlåning av samma slag som bankerna. Centralkassorna äger enligt 2 § lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit »mottaga inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas». De räkningar som faller under denna beskrivning är checkräkning, uppsägningsräkning, kapitalräkning, depositionsräkning, kapitalsamlingsräkning och sparkasseräkning. Utredningen framhåller, att centralkassorna i detta hänseende skiljer sig avsevärt från sparbankerna. Dessa äger nämligen enligt 1923 års lag om sparbanker driva inlåning endast på den för sparbankerna speciella motboksräkningen och på sparklubbsräkning.

Vad angår *kassareservens storlek* har utredningen uttalat, att anspråken på centralkassornas likviditet med hänsyn huvudsakligen till den skillnad mellan affärsbanker och centralkassor som föreligger i frågan om inlåningens struktur skäligen bör kunna sättas något lägre än för affärsbankerna. I fråga om avistaförbindelserna har emellertid förordats, att även för centralkassornas del procenttalet skall fastställas till 25.

Beträffande gruppen övriga förbindelser däremot föreslås, att procenttalet skall sättas till 2 och icke till 4, vilket procenttal fastställts för bankerna. Såsom skäl för denna differentiering anför utredningen, att de förhållanden --- stegrad rörlighet hos inlåningen på de långfristigare räkningarna, ökad inlåning i stora poster m. m. — som föranlett att kassareservskyldighet för andra förbindelser än de kortfristiga införts för affärsbankerna visserligen i någon mån har sin motsvarighet för kasserörelsens del men att de föreligger i en långt mera modifierad form än i fråga om affärsbankerna. Bankernas

inlåning härrör till en betydande del från industriföretag och andra enskilda företag och de stora posterna härrör till vida övervägande del från sådana företag. Centralkassorna tar emot insättningar huvudsakligen av rörelsens medlemmar d. v. s. mestadels enskilda jordbrukare samt organisationer inom jordbrukets föreningsrörelse. Emellertid förvaltar centralkassorna också betydande penningbelopp som insatts av kommuner och liknande samfälligheter, försäkringsföretag m. fl., oaktat dessa ej kan bli medlemmar. Dessa insättningar sker i viss utsträckning i stora poster. Organisationerna är kassarörelsens industrimässiga kunder både på inlåningssidan och på utlåningssidan. Varken dessa företags eller kommunernas m. fl. insättningar i centralkassorna når emellertid tillnärmelsevis upp vare sig till sådana belopp i enskilda poster, till sådana sammanlagda belopp eller till sådana andelar av inlåningen, att de kan jämföras med de insättningar som presteras av affärsbankernas industrikunder.

Vad angår *innebörden i övrigt* av utredningens förslag i denna del må nämnas, att utredningen ur lagtexten uteslutit den i jordbrukskassoförordningen upptagna uttryckliga bestämmelsen, att tillsynsmyndigheten vid behov skall kunna ge närmare föreskrifter om vilka tillgångar som skall godkännas såsom kassareserv. Slopandet motiveras genom en hänvisning till att denna ordning i praxis tillämpas beträffande affärsbankerna, trots att särskild bestämmelse därom ej upptagits i banklagstiftningen. Med hänsyn därtill torde det också beträffande centralkassa vara klart att ifrågakvarande befogenhet tillkommer tillsynsmyndigheten.

Rörande frågan om hur beräkningen av centralkassas kassareserv skall ske gör utredningen det påpekandet, att centralkassor och därtill anslutna jordbrukskassor, utan att bestämmelser därom skall behöva upptagas i lagen, torde böra betraktas såsom en enhet i den meningen att hänsyn bör tagas till likvida tillgångar såväl hos centralkassan som hos de anslutna jordbrukskassorna. De likvida tillgångar, som finnes hos jordbrukskassorna, uppgår till ej obetydliga belopp. Vid årsskiftet 1953/54 utgjorde de omkring 6 miljoner kronor, vid halvårsskiftet juni—juli 1954 omkring 8,5 miljoner kronor. Hittills har dessa hos jordbrukskassorna befintliga kassareservtillgångar ej fått inbegripas i centralkassornas kassareserv.

Jordbrukskassautredningen säger sig ha varit inne på frågan huruvida för centralkassornas del bör finnas motsvarighet till den beredskapslagstiftning som gäller för affärsbankerna. Med hänsyn till att i förarbetena till den nya banklagstiftningen förutsatts, att denna fråga beträffande samtliga kreditinstitut skall tas upp till behandling av en kommande utredning, har jordbrukskassautredningen emellertid förklarat sig avstå från att ta ställning i saken.

Verkan av de kassareservbestämmelser, som utredningen förordar, belyses av en i betänkandet intagen tablå. Denna ger vid handen, att centralkassorna den 31/12 1953 hade avistaförbindelser till ett totalt belopp av 93,7 miljoner kronor och att de övriga förbindelserna totalt utgjorde 538,4 mil-

joner kronor. Enligt gällande regler — 25 procent kassareserv för avistaförbindelser, intet för övriga förbindelser — hade centralkassorna att redovisa en kassareserv om tillhoppa 23,4 miljoner kronor. Den faktiskt redovisade kassareserven utgjorde 43,8 miljoner kronor. Med tillämpning av de nya bestämmelserna för affärsbankerna — 25 procent kassareserv för avistaförbindelserna, 4 procent för övriga förbindelser — skulle centralkassorna vid den angivna tidpunkten ha varit skyldiga redovisa kassareserv om tillhoppa 44,9 miljoner kronor, därav 23,4 miljoner kronor belöpande på avistaförbindelserna och 21,5 miljoner kronor på övriga förbindelser. Med tillämpning av de i betänkandet för centralkassorna föreslagna bestämmelserna — 25 procent för avistaförbindelserna, 2 procent för övriga förbindelser — skulle centralkassorna ha varit skyldiga redovisa kassareserv om tillhoppa 34,2 miljoner kronor, därav 23,4 miljoner kronor belöpande på avistaförbindelserna och 10,8 miljoner kronor på övriga förbindelser.

Yttrandena. *Flertalet av de remissinstanser* som särskilt berört spørgsmålet om centralkassornas kassareservskyldighet har förordat, att centralkassorna skall åläggas hålla kassareserv efter samma regler som affärsbankerna, d. v. s. med 25 procent av avistaförbindelserna och 4 procent — i stället för förslaget 2 procent — av övriga förbindelser. Endast *Svenska jordbrukskreditkassan* och *fullmäktige i riksgäldskontoret* har godtagit utredningsförslaget.

Svenska jordbrukskreditkassan har godtagit förslaget, trots att kassan anser, att procenttalet för kortfristiga förbindelser får anses vara högt. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* har däremot godtagit förslaget trots att fullmäktige ifrågasätter om icke kassareservkravet ställts väl lågt. Fullmäktige har rekommenderat en skärpning framdeles till paritet med bankerna, därest en mera väsentlig förskjutning i sammansättningen av centralkassornas inlåning skulle komma att äga rum.

Fullmäktige i riksbanken, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, statskontoret, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen samt *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* har samtliga, på tämligen likartade grunder, förordat att centralkassorna skall ha samma kassareservskyldighet som affärsbankerna. Av de sju angivna remissinstanserna har *bank- och fondinspektionen* mest utförligt behandlat spørgsmålet. Ämbetsverket har i sitt yttrande bl. a. framhållit, att centralkassornas tillgångsportfölj är mindre rörlig än bankernas och att denna omständighet, liksom sammansättningen av tillgångsportföljen och det förhållandet att centralkassornas tillgångar och skulder icke är fördelade på olika näringsgrenar talade för en högre kassareservskyldighet än den av utredningen föreslagna. Dessutom har den omständigheten påpekats, att centralkassorna i praktiken håller en kassareserv som tillsammans täcker det kassareservkrav som gäller för affärsbankerna. Bank- och fondinspektionen har i sitt yttrande anført.

Vid bedömningar av förevarande art bör man beakta ej blott en kreditinrättnings skuldsida utan även dess tillgångsportfölj. Om den av de sakkunniga gjorda jämförelsen utsträcker på detta sätt, finner man omedelbart att en väsentlig skillnad råder mellan affärsbanker och centralkassor. De långfristiga stående lånen representerar sålunda en betydligt större del av centralkassornas än affärsbankernas tillgångar, och de senare inrättningarna har vidare en relativt sett väsentligt större växel- och kreditivportfölj än centralkassorna. Bankerna kan sålunda enbart genom att strama åt sin kreditgivning inom vissa sektorer under loppet av några månader skapa en avsevärd likviditetsreserv till följd av den automatiska återströmningen av medel på korttidsengagemangen. Centralkassornas motsvarande möjligheter är såsom framgår av vad tidigare sagts, tämligen begränsade. I detta hänseende företer centralkassorna större likheter med sparbankerna. För dessa har emellertid nyligen föreslagits ett kassareservkrav som beträffande icke avistaförbindelser är dubbelt så stort (8 %) som för affärsbankerna (4 %) och fyra gånger så stort som det för centralkassorna föreslagna (2 %). Det bör dock genast utsägas att sparbankernas aktivsida, ehuru i somliga hänseenden lik centralkassornas, dock är avgjort mindre rörlig än dessas; härtill kommer att vissa av de tillgångar som för sparbankerna avses bli godtagna som kassareserv icke är helt lämpliga för detta ändamål. Inspektionen anser därför att man icke på grund av det nu förda resonemanget kan finna den blivande sparbankslagens kassareservkrav nödvändiga för centralkassorna.

En annan omständighet som bör beaktas när kassareservfrågor diskuteras är graden av fördelning hos vederbörande kreditinrättnings skulder och tillgångar. Om fördelningsgraden är hög — som t. ex. hos en storbank med rikt differentierad kundkrets — blir skärpningar i anspråken på likvida medel från någon bransch ofta i viss utsträckning kompenserade, därigenom att en del av dessa medel på andra vägar söker sig tillbaka till banken. Vidare gäller att en kreditinrättning med riksomspännande organisation har möjlighet att möta lokalt framträdande likviditetspåfrestningar genom anlitan av överskottsmedel från annat håll. I sistnämnda hänseende har jordbrukskasserörelsen en ganska god position, som bör ytterligare förbättras efter tillkomsten av jordbrukets bank. Beträffande fördelningsgraden är emellertid förhållandet det motsatta: i själva verket är jordbrukskasserörelsen i allt väsentligt koncentrerad på en enda näringsgren. Allmänna likviditetssvårigheter inom denna skulle därför försätta kasserörelsen i en mycket besvärlig situation. Uppstår sådana svårigheter torde man emellertid, med hänsyn till jordbruksnäringsens stora betydelse för samhället i dess helhet, ha visst fog vänta sig att det allmänna vore intresserat av att söka avhjälpa jordbrukets svårigheter. Det synes därför knappast vara realistiskt att för centralkassorna uppställa kassareservkrav som tar sikte på att verksamt bekämpa krisartade likviditetsförhållanden inom jordbruksnäringsen. Å andra sidan utgör kasserörelsens beroende av förhållandena inom en enda näring ett skäl för att icke ta för lätt på kassareservfrågan.

Om man efter dessa överväganden ser till kassarörelsens faktiska likviditetspolitik vill inspektionen till att börja med uttala att denna i stort sett förefaller väl anpassad efter de föreliggande anspråken och därför sund. Man synes på grund härav ha fog för att undersöka vilka kassareservkrav som vid olika tidpunkter skulle ha kunnat uppställas med hänsyn till centralkassornas verkliga betalningsberedskap. Av betänkandet framgår, att den redovisade kassareserven per den 31/12 1953 för samtliga centralkassor uppgick till ett belopp svarande mot summan av 25 % av avistaförbindelserna och 3,8 % av övriga förbindelser. Motsvarande beräkningar utförda

per den 30/6 och den 31/12 1954 visar att centralkassornas totala kassareserv då utgjorde ett belopp motsvarande summan av 25 % av avistaförbindelserna och 3,0 % av övriga förbindelser respektive 25 % av de förra och 4,5 % av de senare.

De sålunda redovisade siffrorna ger vid handen, att centralkassorna, sedda som en enhet, i praktiken håller en kassareserv, vilken nära motsvarar det för bankerna nyligen uppställda likviditetskravet. Det sålunda konstaterade förhållandet korresponderar väl med de teoretiska resonemang som inspektionen fört. På grund härav och då förslaget i vad det avser differentieringen av kassareservkravet på två kvoter liksom också den till avistaskulderna relaterade likviditetskvotens storlek får anses motsvara numera vedertagna förhållanden får inspektionen föreslå, att utredningens förslag i förevarande ämne godtages med den modifikation att kvoten för icke avistaförbindelser bestämmas till 4 procent.

Departementschefen. Utredningsförslagets kassareservbestämmelser är, liksom de gällande bestämmelserna i ämnet, utformade enbart för att skydda centralkassornas likviditet. Därutinnan överensstämmer de med de regler om affärsbanks kassareserv och om sparbanks kassareserv som föreslogs i propositionerna till 1955 års riksdag angående ny lagstiftning om bankrörelse och om sparbanker och vilka numera upptagits i 1955 års lagar om dessa kreditinstitut. Jag torde få erinra om att det för affärsbankernas del, men icke för sparbankernas och centralkassornas, alltsedan år 1937, vid sidan av själva banklagen har funnits en särskild kassareservlagstiftning av provisorisk art med penningpolitiskt syfte. I propositionen med förslag till lag om bankrörelse uttalade dåvarande chefen för finansdepartementet, att den nya banklagen, liksom den gällande, endast borde inrymma de kassareservbestämmelser, som betingades av likviditetshänsyn, medan de penningpolitiskt motiverade kassareservreglerna alltjämt borde upptagas i särskild lagstiftning. Samtidigt ifrågasatte han en omprövning av gällande principer för den särskilda lagstiftningen. En utredningsfråga, som därvid kunde bli aktuell, var spörsmålet huruvida penningpolitiskt motiverade kassareservregler borde gälla även för sparbanker och centralkassor (prop. 3/1955 s. 137). Med hänsyn till vad sålunda uttalats torde kassareservbestämmelserna för centralkassorna i den nya jordbrukskasselagstiftningen, såsom utredningen föreslagit, böra avfattas med tanke enbart på att skydda kassornas likviditet.

Utredningen har föreslagit, att kassareserven för centralkassa skall bestämmas till minst 25 procent för avistaförbindelserna och minst 2 procent för övriga förbindelser. Förslaget grundar sig på samma principer, som de nya reglerna för affärsbankerna, och är avfattat i ordalag som nära anknyter till dessa. Mot denna allmänna uppläggning av förslaget har invändningar ej gjorts. Även jag finner den lämplig. Emellertid avviker förslaget från bankernas kassareservbestämmelser enligt 1955 års lagstiftning därutinnan att bankerna skall hålla minst 4 procent kassareserv för de förbindelser som ej är avista mot för centralkassorna föreslagna 2 procent. Avvikelsen motiveras av utredningen med att de förhållanden — stegrad rör-

lighet hos inlåningen på de långfristigare räkningarna, ökad inlåning i stora poster m. m. -- som föranlett att kassareservskyldighet för andra förbindelser än de kortfristiga införts för affärsbankerna, visserligen i någon mån har sin motsvarighet för kasserörelsens del men att de föreligger i en långt mera modifierad form.

Vid remissbehandlingen har gentemot utredningen andragits, att den i sitt betänkande icke tagit tillbörlig hänsyn till att centralkassornas tillgångsportfölj skiljer sig från bankernas på ett ur likviditetssynpunkt oförmanligt sätt. Centralkassornas växel- och kreditivportfölj var nämligen väsentligt mindre än bankernas, medan de långfristiga lånen relativt sett representerade en större del av centralkassornas tillgångar. Kassorna hade därför ej samma möjligheter som bankerna att genom åtstramad kreditgivning skapa en likviditetsreserv av medel som strömmade åter på korttidsengagemangen.

Vad som anförts av utredningen och vad därutöver framkommit vid remissbehandlingen ger vid handen, att centralkassornas behov av kassareservmedel, om man ser enbart till skuldsidan, är att bedöma såsom mindre än affärsbankernas medan en bedömning enbart efter tillgångssidan ger ett motsatt resultat. Vid remissbehandlingen har därav dragits slutsatsen, att centralkassorna bör åläggas hålla kassareserv av samma storlek som bankerna. Även om en allsidig jämförelse av centralkassorna och bankerna ur likviditetssynpunkt torde ge vid handen, att risken för påfrestningar på likviditeten allmänt sett måste anses vara något större för bankerna än för centralkassorna synes denna slutsats böra godtagas. Bank- och fondinspektionen har i sitt remissyttrande och i annat sammanhang lämnat uppgifter om kasserörelsens faktiska likviditetspolitik. Dessa utvisar, att den redovisade kassareserven för samtliga centralkassor per den $31/12$ 1953 samt den $30/6$ och den $31/12$ 1954 utgjort belopp, motsvarande 25 procent av avistaförbindelserna samt därutöver respektive 3,8, 3,0 och 5,4 procent av övriga förbindelser. Enligt preliminära uppgifter, som jag nyligen erhållit från bank- och fondinspektionen rörande centralkassornas kassareserver under år 1955, har dessa i genomsnitt betydligt ökats. Ett par kassor har visserligen tidvis haft kassareserv, som understiger 4 procent av de förbindelser, som icke är avista, men i allmänhet har de förefintliga kassareserverna räckt väl till för att fylla samma krav, som de vilka ställes på bankerna enligt 1955 års banklag. Det kan alltså antagas, att centralkassorna utan större svårigheter skall kunna mera beständigt anpassa sig till ett sådant kassareservkrav. Jag vill därför förorda, att centralkassornas kassareservskyldighet bestämmes på samma sätt som för bankerna, d. v. s. till minst 25 procent för avistaförbindelser och till minst 4 procent för övriga förbindelser.

Enligt utredningsförslaget skall tillsynsmyndigheten avgöra vilka tillgångar som skall räknas såsom kassareserv. Förslaget innehåller nämligen icke någon uppräkningslista av sådana tillgångar utan endast en allmän anvisning att kassareserven skall bestå av tillgångar som med lätthet kan för-

vandlas i penningar. I sak överensstämmer den föreslagna ordningen med vad som gäller enligt jordbrukskasseförordningen. En formell skillnad föreligger såtillvida som gällande lagstiftning uttryckligen stadgar, att tillsynsmyndigheten, i den mån så erfordras, skall meddela föreskrifter angående vilka tillgångar som kan godkännas såsom kassareserv medan utredningens lagförslag ej upptar någon sådan bestämmelse. Jag har ingenting att erinra mot utredningsförslaget i denna del. Ej heller har jag någon erinran emot utredningens uppfattning att centralkassa skall äga inräkna ansluten jordbrukskassas kassatillgångar i sin kassareserv. Avgörandet om och i vad mån så skall kunna ske torde, liksom andra frågor om vad som kan godkännas såsom kassareserv, böra tillkomma tillsynsmyndigheten.

Bestämmelserna om centralkassas kassareservskyldighet har upptagits i 35 § departementsförslaget.

Specialmotivering

Förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen

Inledande bestämmelser

I detta avsnitt upptages först under 1—3 §§ bestämmelser, varigenom *grunddragen för kasserörelsens organisation* anges. 4 § ger föreskrifter om kasserörelsens *firmabeteckningar* och om skydd för dem. 5 § innehåller en bestämmelse om *offentlig tillsyn* över kasserörelsen.

1—3 §§.

Såsom nyss anförts ges i dessa lagrum *grunddragen för kasserörelsens organisation*.

Gällande lagstiftning. 1942 års jordbrukskasseförordning inledes med en under 1 § upptagen *ändamålsbestämmelse*. Enligt denna skall jordbrukets kreditkassor ha till ändamål att på sätt i förordningen stadgas tillgodose jordbrukets kreditbehov, i första hand dess behov av driftkredit. På kassorna skall vidare ankomma att befordra sparverksamheten på landsbygden samt att i övrigt främja en sund utveckling av medlemmarnas ekonomiska förhållanden. Bestämmelser om kasserörelsens organisation finnes i 2 § jordbrukskasseförordningen. Denna stadgar, att jordbrukets kreditkassor utgöres av Svenska jordbrukskreditkassan, centralkassorna för jordbrukskredit och jordbrukskassorna. Varje centralkassa skall vara ansluten till jordbrukskreditkassan och varje jordbrukskassa till den centralkassa, inom vars verksamhetsområde jordbrukskassans styrelse har sitt säte. I fråga om kassornas rättsliga karaktär ges den bestämmelsen, att kassorna skall vara organiserade såsom ekonomiska föreningar med begränsad personlig ansvarighet. I 3 § jordbrukskasseförordningen upptages en definition

av begreppet jordbruksekonomisk förening. Motsvarande stadgande beträffande lagförslagets begrepp jordbruksorganisation ingår i 12 § lagförslaget.

Utredningen. Det lagförslag, som utredningen framlägger i betänkandet, innehåller ej någon motsvarighet till ändamålsbestämmelsen i 1 § jordbrukskasseförordningen. Utredningen motiverar slopandet av ändamålsbestämmelsen med att någon sådan ej synes erforderlig. Att jordbrukets kreditkassor skall tillgodose jordbrukets kreditbehov framgår nämligen redan av deras benämning och klarlägges ytterligare genom den reglering av deras organisation och verksamhet, som ges i utredningens lagförslag. Kassornas uppgift att befordra sparverksamhet m. m. skall givetvis bestå men utredningen finner det överflödigt att detta utsäges i lagtexten. Däremot bör det komma till uttryck i stadgarna.

Slopandet av anvisningen, att kassorna i första hand skall tillgodose jordbrukets behov av driftkredit har motiverats med att utvecklingen gått därhän att en sådan anvisning om rörelsens allmänna inriktning inte längre bör förekomma. Utredningen anför, att kassorna, som ursprungligen hade just driftkreditgivningen som en primär och av förhållandena direkt betingad uppgift, efter hand kommit att ägna sig åt primärbelåning i betydande utsträckning. Denna ändring i rörelsens allmänna inriktning finner utredningen innebära en naturlig och affärsmässigt sund anpassning efter de förhållanden som numera råder på jordbrukets kreditmarknad. Utredningen utvecklar sina synpunkter på följande sätt.

Enligt 1 § jordbrukskasseförordningen har jordbrukets kreditkassor till ändamål att tillgodose jordbrukets behov av krediter, i första hand behovet av *driftkredit*. Denna anvisning om verksamhetens inriktning är betingad av historiska skäl. Det förhåller sig nämligen så, att kassorna på sin tid bildades för att bistå jordbruket — och då främst det mindre jordbruket — just med driftkredit, för vilken inteckningssäkerhet ej kunde erbjudas. Lån mot botteninteckningar (primärlån) kunde jordbrukarna i regel få i de redan befintliga penninginrättningarna, främst hypoteksföreningarna och sparbankerna. Däremot hade de svårt att skaffa driftkrediter mot annan säkerhet på skäligen villkor. Jordbrukarna inrättade då, med stöd från det allmänna, jordbrukskassor och centralkassor såsom kooperativa kreditinrättningar. Dessa skulle komplettera det existerande kreditväsendet på den punkt där komplettering behövdes och deras uppgifter avgränsades därefter.

Efterhand kom kassorna emellertid att ägna sig åt primärbelåning i betydande utsträckning. Av förarbetena till 1942 års jordbrukskasseförordning framgår, att jordbrukskassornas primärbelåning (lån mot inteckning inom 60 procent av taxeringsvärdet) vid 1940 års utgång uppgick till sammanlagt 54,61 miljoner kronor, motsvarande 49 procent av deras sammanlagda utlåning. År 1942 hade centralkassorna och jordbrukskassorna en sammanlagd primärbelåning (i betydelsen jämlikt 32 § jordbrukskasseförordningen täckningsfri utlåning) av 58,9 miljoner kronor, motsvarande alltså 49 procent av hela utlåningen. Siffrorna blev sedan för år 1950 202,5 miljoner kronor och 50,1 procent, för år 1953 352,4 miljoner kronor och 61,8 procent. I de angivna beloppen för åren 1950 och 1953 ingår bl. a.

lån, för vilka staten garanterar, med 20,9 respektive 51,6 miljoner kronor.

Av de anförda sifferuppgifterna framgår, att primärbelåningen under tiden från 1940 ökat mycket starkt och att dess andel i den totala utlåningen också stigit, nämligen från ungefär hälften till något över 60 procent, d. v. s. med drygt 10 procent. Såsom indirekt kan utläsas av siffrorna har emellertid kreditgivningen mot annan säkerhet än botteninteckning och vad därmed jämställles, om man ser till beloppet, också ökat kraftigt under den angivna tidsperioden. Man kan alltså inte påstå, att kassorna försummat sin i jordbrukskasseförordningen angivna uppgift att tillgodose jordbrukets behov av driftkredit. Desto mindre finnes det fog för ett sådant påstående som möjligheterna för jordbruket att skaffa sig rörelsekapital under senare tid i hög grad förbättrats tack vare jordbruksnäringens allmänna uppsving och till följd av det omfattande stöd i form av lån, lånegaranti och bidrag som lämnas av staten eller genom statens förmedling.

För övrigt har sedan början av 1930-talet jordbrukarnas möjligheter att ställa botteninteckning o. d. såsom säkerhet för vissa lån, däribland även lån av typen driftkrediter, förbättrats högst avsevärt. I och med jordbruksnäringens uppsving har alltså de förutsättningar, under vilka jordbrukskasserörelsen arbetar, i grund förändrats. Den inriktning, som kasserörelsens kreditgivning numera fått, får anses innebära en naturlig och affärs-
mässigt sund anpassning efter de nya förhållandena. Kreditmarknaden för jordbrukare är inte längre sådan, att kasserörelsen har anledning att särskilt ägna sig åt att meddela driftkrediter, för vilka ej kan ställas säkerhet i botteninteckningar o. d. Man kan inte gärna begära, att kasserörelsen utan tvingande skäl skall avstå från att driva sin verksamhet på det sätt som är till det mesta gagnet för rörelsen och dess medlemmar. Och utredningen anser det i princip önskvärt och riktigt, att kassorna och andra kreditinrättningar, alla efter sina speciella förutsättningar, skall få konkurrera fritt inom det område där de är behöriga att verka. Utredningen föreslår, på de angivna grunderna, att bestämmelsen att jordbrukets kreditkassor i första hand skall tillgodose jordbrukets behov av driftkredit skall utgå.

I 1 § första stycket av utredningens lagförslag, som motsvarar 2 § första stycket jordbrukskasseförordningen, utsåges, att jordbrukskasserörelsen utgöres av jordbrukets kreditkassor och en riksorganisation. Där omtalas vidare, att beteckningen jordbrukets kreditkassor innefattar jordbrukskassor och centralkassor och att riksorganisationen är ett organ för central ledning, samordning och kontroll av kassorna och deras verksamhet. Utredningen har enligt vad som upplyses i betänkandet genom att använda det obestämda uttrycket »en riksorganisation» velat framhålla, att riksorganisationens ställning är mera obunden av lagregler än kassornas och mera beroende av hur kasserörelsen vill utforma den. Bl. a. står det kasserörelsen fritt att ge riksorganisationen den firma rörelsen finner lämplig. För kreditkassorna är det däremot obligatoriskt att i firmanamnet upptaga ordet jordbrukskassa respektive uttrycket centralkassa för jordbrukskredit. Jordbrukets bank nämnes icke alls i lagförslaget då den ej skall ingå i själva jordbrukskasserörelsen.

I 1 § andra stycket, som motsvarar 2 § andra stycket jordbrukskasseförordningen, förklaras beträffande såväl kassorna som riksorganisationen att de skall vara registrerade såsom ekonomiska föreningar. En allmän hän-

visning ges till lagstiftningen om ekonomiska föreningar. Denna skall lända till efterrättelse för kreditkassorna och riksorganisationen, om ej annat följer av vad som förordnas i den föreslagna lagen.

I sak innebär lagrummet för kassornas del en betydelsefull förändring, nämligen att medlemmarnas personliga ansvar skall falla bort. Hänvisningen avser nämligen 1951 års föreningslag. Denna känner ej föreningar av typen m. b. p. a.

Föreningsformen m. b. p. a. fanns upptagen vid sidan av föreningsformen u. p. a. i 1911 års föreningslag. Båda formerna fick alltså där sin lagliga reglering. Bådadera torde, förklarar utredningen, vid lagens tillkomst ha spelat viktiga roller inom det ekonomiska livet. Emellertid kom föreningsformen m. b. p. a. efterhand alltmera ur bruk. Enligt vad som uttalas i förarbetena till 1951 års föreningslag gjorde sig till sist intet behov gällande att bilda andra föreningar m. b. p. a. än just jordbrukskassor. Föreningsformen m. b. p. a. blev därför också utmönstrad ur den nya föreningslagstiftningen. Enligt promulgationslagen till 1951 års föreningslag skall äldre föreningar m. b. p. a. dock få bestå och jordbrukskassor — men inga andra föreningar m. b. p. a. — skall kunna nybildas även sedan den nya föreningslagen trätt i kraft den 1 januari 1953. Den äldre föreningslagens särskilda bestämmelser för föreningar m. b. p. a. skall fortfarande gälla för alla sådana föreningar, vilka verkar efter nya lagens ikraftträdande.

I sin motivering för att jordbrukets kreditkassor icke vidare skall tillämpa systemet med begränsad personlig ansvarighet för medlemmarna anför utredningen vidare, att orsaken till att jordbrukets kreditkassor från början blev föreningar m. b. p. a. med all sannolikhet var, att denna föreningsform vid tiden för den första lagstiftningen om jordbrukets kreditkassor — år 1915 — betraktades såsom den naturliga för kooperativa organisationer med kasseuppgifter. Till detta betraktelsesätt har antagligen bidragit att kassorna bildades efter utländska förebilder. I utlandet arbetar motsvarigheter till jordbrukskassorna ofta utan insatskapital eller med ett jämförelsevis obetydligt sådant. Den säkerhet sådana kassor i sista hand kan bjuda sina borgenärer — sedan reservfond och andra medel för täckande av förluster tagits i anspråk — finnes alltså inte hos föreningarna själva i form av eget kapital. Den utgöres i stället av medlemmarnas förmögenhet, vilken kan tagas i anspråk vid föreningens likvidation eller konkurs.

Meningen torde, fortsätter utredningen, från början ha varit, att de svenska kreditkassorna skulle arbeta efter i stort sett samma system. Insatserna i kassorna har städse varit låga. I gengäld har medlemmarna ålagts ett ganska omfattande personligt ansvar. Därtill har de förpliktats underkasta sig särskilda uttaxeringar för att gälda förluster, som ej kan täckas av reservfonden (6, 7, 24, 25, 54 och 55 §§ jordbrukskassoförordningen).

Utredningen anser det troligt, att konstruktionen av kassorna såsom föreningar m. b. p. a. en gång spelat en verklig roll för att stärka deras ställning och för att skapa förtroende för dem. Efterhand som föreningsformen m. b. p. a. kommit ur bruk inom det svenska föreningslivet i allmänhet har

emellertid fördelarna för kasserörelsen av att tillämpa denna organisationsform minskat. Sedan den numera utmönstrats ur den allmänna föreningslagstiftningen kan man utgå från att det snart nog kommer att bli ett besvär utan motsvarande fördelar för kassorna att ensamma nödgas ha den kvar. Endast om starka skäl skulle kunna åberopas för ett bibehållande av det personliga ansvaret i jordbrukets kreditkassor — t. ex, att så erfordras av hänsyn till kassornas insättare och övriga borgenärer — borde man avstå från en övergång till den ordinarie föreningsformen utan sådant ansvar. Sådana skäl föreligger emellertid enligt utredningens mening icke.

I praktiken torde det numera knappast kunna bli tal om att utkräva personlig ansvarighet, anför utredningen vidare. Teoretiskt sett skulle en sådan åtgärd kunna komma i fråga om en enstaka jordbrukskassa skulle råka i svårigheter. Emellertid lär förmodligen vederbörande centralkassa eller Svenska jordbrukskreditkassan av solidaritetsskäl och för kasserörelsens anseendes skull komma att ingripa innan det går därefter. Skulle ett antal kreditkassor eller jordbrukskasserörelsen i sin helhet komma i nödläge — något som man ej synes ha anledning på allvar räkna med annat än om det ekonomiska livet skulle drabbas av en svårartad kris som sträckte sina verkningar också in på jordbrukets område — torde det redan av konjunkturpolitiska skäl få anses uteslutet att utkräva personligt ansvar. Om ett sådant försök gjordes, skulle resultatet enligt jordbrukskassoutredningens uppfattning nog i stort sett komma att inskränka sig till att den ekonomiska krisen förvärrades. Själva metoden att söka enskilda medlemmar för föreningens skulder är för övrigt efter nutida svensk uppfattning stötande och detta förhållande torde medföra att man överhuvud taget lär komma att dra sig för att praktisera den. Den har ju på den grund också utdömts vid den nyligen genomförda reformeringen av den allmänna föreningslagstiftningen.

Utredningen räknar med att kassorna skall kunna överföras till ekonomiska föreningar utan personlig ansvarighet utan att någons rätt trädes för nära. Utredningen framhåller, att den praktiska innebörden av kassemedlemmarnas personliga ansvarighet inte bör överdrivas. Det för borgenärerna avgörande finner utredningen vara, för det första att kassorna skaffar sig en stark ekonomisk ställning i form av kapital, som kan disponeras i rörelsen och alltså inte är bundet hos medlemmarna intill dess föreningen likviderar eller går i konkurs, och för det andra att verksamheten drives på ett betryggande sätt. Lagstiftningen bör utformas så att den i största möjliga utsträckning främjar detta.

Övergången till föreningsformen utan personlig ansvarighet föreslås ske vid lagens ikraftträdande. För att intrång ej skall kunna ske i borgenärernas rätt skall emellertid personligt ansvar kunna utkrävas, om kreditkassa träder i likvidation eller försättes i konkurs inom viss kortare tid från det lagen trätt i kraft. Bestämmelse härom ges i 94 § lagförslaget.

2 § av utredningsförslaget innehåller bestämmelser om det minsta antal medlemmar som skall finnas i jordbrukets kreditkassor och fastställer därutinnan att jordbrukskassa skall bestå av minst 20 medlemmar samt att centralkassa, om ej Konungen eller myndighet som Konungen förordnar annat medgiver, skall ha minst 10 jordbrukskassor anslutna såsom medlemmar. Paragrafen utgör ett undantag i förhållande till 5 § föreningslagen, enligt vilken antalet medlemmar i ekonomisk förening skall vara minst fem eller, om minst tre av medlemmarna är föreningar, fyra eller tre. I fråga om jordbrukskassorna innebär stadgandet ingen ändring av nu gällande bestämmelser, vilka återfinnes i 52 § femte stycket jordbrukskassaförordningen. I fråga om centralkassorna däremot innebär förslaget att det nuvarande minimiantalet anslutna jordbrukskassor, som enligt 20 § andra stycket jordbrukskassaförordningen skall vara 15, sänkes till 10, och att dessutom införts möjlighet till dispens för centralkassa att ha ännu lägre antal anslutna jordbrukskassor. Utredningen framhåller, att sänkningen ej förändras av något aktuellt behov. Utredningen har emellertid iakttagit, att utvecklingstendensen inom kasserörelsen i viss mån synes gå mot färre och större jordbrukskassor samtidigt som delning av vissa centralkassor kan komma i fråga. Med hänsyn till de antydda utvecklingstendenserna har utredningen velat sänka det nuvarande minimiantalet till centralkassa anslutna jordbrukskassor något. Dispensregeln avses få betydelse framförallt i sådana fall, då centralkassa jämlikt 23 § i lagförslaget vill övergå till att driva rörelse utan jordbrukskassor inom hela sitt område eller delar av området.

3 § i utredningens lagförslag fastslår, att de tre leden i jordbrukskasserörelsen skall vara förenade med varandra på det sättet att varje jordbrukskassa obligatoriskt skall vara ansluten till centralkassa och varje centralkassa till riksorganisationen. Lagrummet ersätter 2 § tredje stycket jordbrukskassaförordningen.

Yttrandena. Remissinstansernas allmänna inställning till de av utredningen föreslagna grunddragen i kasserörelsens organisation har tidigare redovisats i framställningen av huvuddragen i utredningens förslag. Här torde nu få anmälas vissa vid remissbehandlingen framförda mera speciella erinringar mot utformningen av förevarande lagparagrafer.

Bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen och länsstyrelsen i Östergötlands län betecknar det såsom en brist i lagförslaget att jordbrukskasserörelsens ändamål icke anges däri. De tre remissinstanserna föreslår, att en bestämmelse skall inrymmas i lagen enligt vilken jordbrukskasserörelsen skall ha till ändamål att tillgodose jordbrukets kreditbehov. Anledning att bibehålla anvisningen att verksamheten i första hand skall avse jordbrukets behov av driftkredit föreligger däremot enligt remissinstansernas mening icke.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har utvecklat sina synpunkter på frågan om en ändamålsbestämmelse på följande sätt.

Utredningen har icke ansett att kassornas ändamål behöver särskilt angivas, när det redan framgår av deras benämning och klarlägges genom regleringen av deras organisation och verksamhet. I 12 § andra stycket i förslaget har emellertid öppnats en möjlighet för jordbrukskassa att efter särskild prövning såsom medlemmar upptaga andra än sådana, som tillhör de i första stycket samma paragraf uppräknade grupperna, dock under förutsättning att hinder mot vederbörandes antagande till medlem icke skall hava befunnits föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål enligt lag eller andra för kassan gällande föreskrifter. Förslagets bestämmelse om jordbrukskassas ändamål och uppgifter återfinnes i dess 7 §. Där sägs att kassans huvudsakliga uppgift är att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt dem. Med hänsyn till denna paragrafs allmänt hållna formulering ävensom till lagförslaget i övrigt saknar en allmän ändamålsbestämmelse, synes det länsstyrelsen tveksamt huruvida lagstiftningen kommer att utgöra något hinder för att man vid antagandet av medlemmar går utanför den krets, som har naturlig anknytning till kasserörelsen, något som ju synes ha varit utredningens mening. För övrigt anser länsstyrelsen, att utredningen icke åberopat något bärande skäl för att från lagstiftningen utmönstra en så viktig och klarläggande bestämmelse, som den här avsedda. Enligt länsstyrelsens åsikt bör därför bland de inledande bestämmelserna upptagas en föreskrift vari utsäges att kreditkassorna hava till ändamål att tillgodose jordbrukets kreditbehov. Däremot torde icke något vara att erinra mot utredningens motivering för att slopa passusen om driftkreditgivning såsom kassornas huvuduppgift.

Sparbanksinspektionen anför liknande synpunkter. *Bank- och fondinspektionen* hänvisar särskilt till att ändamålsbestämmelser angivits i annan lagstiftning angående kreditverksamhet.

Slopandet av det personliga ansvaret för kassornas medlemmar har i och för sig icke föranlett erinran från remissinstanserna. *Bank- och fondinspektionen*, *fullmäktige i riksbanken* och *fullmäktige i riksgäldskontoret* har emellertid understrukit utredningens påpekande, att det personliga ansvars borttagande bör kompenseras genom ökad kapitalbildning inom kasserörelsen. *Bank- och fondinspektionen* påpekar därjämte, att jordbrukskassautredningen lämnat öppet hur den förordade förstärkningen av kassornas kapitalställning skall genomföras. Ämbetsverket anför.

Mot avlysandet av det personliga ansvaret för kreditkassornas förbindelser finnes från inspektionens sida ingen anledning till erinran, varvid inspektionen i likhet med utredningen förutsätter att särskild uppmärksamhet ägnas rörelsens kapitalbildning. Inspektionen vill i anslutning härtill understryka jordbrukskassautredningens uttalande, att kassornas fondställning främst bör stärkas genom att medlemmarna tar på sig att bidra med insatser och avgifter i större utsträckning än hittills. Huru stora dessa bidrag är avsedda att bli har dock lämnats öppet, och man får ej heller klart för sig huruvida avgiftsskyldigheten skall innefatta en möjlighet för kreditkassorna att i en given situation — t. ex. då betydande förluster uppstått — uttaxera bidrag av medlemmarna (jfr 6 § 5 lagen om ekonomiska föreningar). Läsaren av betänkandet lämnas också i ovisshet huruvida och

under vilka förutsättningar medlem vid utträde ur föreningen skall äga återbekomma sin insats.

Denna utredningens återhållsamhet kan enligt inspektionens mening icke försvaras med en hänvisning till att det ytterst måste ankomma på kasserörelsen själv att bestämma vilka pålagor som dess medlemmar skall vidkännas. Ty det är här inte fråga om en ekonomisk förening vilken som helst utan om en kreditinrättning med legal befogenhet att mottaga inlåning från allmänheten. Och skall en förening betros med en dylik samhällsuppgift, måste dess medlemmar, såsom inspektionen i inledningen antytt, underkasta sig sådana begränsningar i sin handlingsfrihet som erfordras för att skydda det främmande kapitalet, d. v. s. insättarnas medel. Såväl medlemmarna i jordbrukskassorna som centralkassemedlemmarna bör därför genom bestämmelser i stadgarna förhindras att extrahera sina insatser i en takt som kan äventyra den lagstadgade fondrelationen och därigenom nödvändiggöra en snabb och bryskt verkande nedskärning av utlåningsvolymen. Lagen om ekonomiska föreningar inrymmer möjligheter att stadgevägen införa regler härom. Inspektionen måste utgå från att dessa möjligheter utnyttjas.

Svenska jordbrukskreditkassan, som förklarat sig tveklöst biträda förslaget om avlysning av det personliga ansvaret för kassemedlemmar, har i sitt remissyttrande betygat sin vilja att medverka till att kasserörelsens kapitalbildning förstärkes bl. a. genom ökade bidrag från medlemmarna. Jordbrukskreditkassan anför därom.

Utredningen har i sammanhanget erinrat om, att med avlysandet av den personliga ansvarigheten följer att särskild uppmärksamhet får ägnas åt rörelsens kapitalbildning. Jordbrukskreditkassan är väl medveten härom. Men vad angår medlemsinsatserna lägger gällande kasselagstiftning besvärliga hinder i vägen för en god utveckling. När nu dessa hinder föreslås skola bortfalla och kasserörelsen får möjlighet att genom stadgebestämmelser reglera medlemmarnas skyldighet att erlagga insatser m. m. bör en tillfredsställande lösning av detta problem kunna ernås. Jordbrukskreditkassan är beredd att medverka härtill.

Överståthållarämbetet har i sitt yttrande ingående diskuterat frågan, huruvida jordbrukskasserörelsens riksorganisation med den utformning bestämmelserna därom fått i utredningens lagförslag kommer att få karaktären av ekonomisk förening. Ämbetets slutsats blir att frågan därom är tveksam. Beträffande hänvisningen i 1 § andra stycket lagförslaget till föreningslagen gör ämbetet i samband med nämnda slutsats ett uttalande av innebörd, att den därstädes förekommande bestämmelsen att riksorganisationen i likhet med kreditkassorna skall vara registrerad som ekonomisk förening synes kunna godtagas. I den mån tveksamhet föreligger, huruvida föreningslagens definition på en ekonomisk förening är direkt tillämplig på riksorganisationen, får bestämmelsen i jordbrukskasselagstiftningen om obligatorisk registrering av riksorganisationen såsom ekonomisk förening nämligen karaktär av speciallagstiftning utan någon prejudicerande betydelse.

Departementschefen. Såsom framgår av vad som tidigare anförts skall jordbrukskasserörelsen även enligt den föreslagna nya lagstiftningen vara en föreningsrörelse; organisationerna därinom skall alla vara ekonomiska föreningar. Kasserörelsen skall lokalt arbeta med jordbrukskassor — utom i visst undantagsfall (se 23 §) — och regionalt med centralkassor. Kassorna skall vara förenade inbördes på samma sätt som f. n. och liksom hittills skall de vara anslutna till en riksomfattande topporganisation. Denna har dock annan karaktär än den nuvarande. Skillnaden är framför allt att den tilltänkta riksorganisationen ej skall ha några bankmässiga utan endast administrativa funktioner. Till sin allmänna struktur kommer kasserörelsen emellertid ej att förändras på något mera genomgripande sätt. Bestämmelserna i förevarande tre paragrafer om grunddragen i kasserörelsens organisation avviker därför i sak ej mycket från motsvarande bestämmelser i jordbrukskassoförordningen. Vid remissbehandlingen har utredningsförslaget så gott som genomgående godtagits i vad det angår kasserörelsens allmänna struktur och för egen del har jag därutinnan anslutit mig till förslaget.

Emellertid har några remissinstanser framställt vissa anmärkningar som berör förevarande paragrafer. Sålunda har det betecknats såsom en brist att *jordbrukskasserörelsens ändamål icke finnes angivet i lagförslaget*. Även jag hyser uppfattningen att lagen bör kompletteras med en allmän ändamålsbestämmelse. Som jag tidigare uttalat torde lagen böra utformas så, att jordbrukskasserörelsen i sin medlemsrekrytering och i sin verksamhet hänvisas till att väsentligen hålla sig inom det område, där rörelsen av tradition och enligt gällande författning verkar. Genom en ändamålsbestämmelse kan man vinna att en sådan gränsdragning kring kasserörelsen blir lättare att upprätthålla. Enligt utredningsförslaget 12 §, där den för kasserörelsens medlemsrekrytering avgörande frågan om medlemskap i jordbrukskassa behandlas, har möjligheten för inträdessökande, vilken ej tillhör vissa särskilt angivna kategorier, att vinna anslutning gjorts beroende av att vid särskild prövning »hinder däremot funnits ej föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål enligt lag eller andra för kassan gällande föreskrifter». Tydligen kommer denna regel att vinna väsentligt i stadga om en allmän ändamålsbestämmelse införes i lagen. En dylik bestämmelse läser få verkan även såsom riktpunkt för verksamheten.

Vad angår avfattningen av ändamålsbestämmelsen har av remissinstanser förordats att denna skall ange att jordbrukskasserörelsen skall tillgodose jordbrukets kreditbehov. Denna avfattning anknyter till den som f. n. gäller enligt jordbrukskassoförordningen. Den i förordningen upptagna anvisningen, att huvudsakligen behovet av driftkredit skall tillgodoses, bör däremot utgå enligt de remissinstanser, vilka särskilt berört frågan om ändamålsbestämmelse. Att så bör ske är också min uppfattning. Om anvisningen rörande inriktningen på driftkredit togs upp i den nya jordbrukskasselagstiftningen skulle detta kunna tolkas så, att man sökte tvinga jordbruks-

kasserörelsen att uppge områden dit den nått genom en utveckling, som jordbrukskassautredningen med rätta betecknar såsom sund och naturlig. Något sådant bör uppenbarligen ej komma i fråga.

I lagen bör alltså, såsom förordats, angivas att jordbrukskasserörelsen skall tillgodose jordbrukets kreditbehov utan något tillägg om särskild inriktning på driftkredit. Emellertid torde det vara lämpligt att tillägga, att kasserörelsen skall främja sparverksamhet. Ändamålsbestämmelsen blir riktigare avvägd om den kompletteras med ett sådant tillägg, eftersom kreditgivning förutsätter sparande. Och det synes kunna bli av betydelse såväl för det allmänna som för kasserörelsen att den nya jordbrukskasselagstiftningen särskilt framhäver att rörelsen skall ägna sig åt denna allmännyttiga uppgift. Jordbrukskasseförordningen innehåller en föreskrift, att jordbrukets kreditkassor skall befordra sparverksamheten på landsbygden. Någon anledning att framdeles begränsa den sparfrämjande verksamheten till landsbygden torde emellertid ej finnas. Centralkassorna är berättigade att idka inlåning från allmänheten och centralkassornas kontor är belägna i städer. Med hänsyn till att den bestämning av jordbrukskasserörelsens ändamål, som här närmare angivits, icke är uttömmande torde det vara lämpligt att i lagen uttala att bestämningen gäller jordbrukskasserörelsens huvudsakliga ändamål.

I detta sammanhang vill jag påpeka, att i flera författningar förutsatts, att lån med statlig garanti skall kunna lämnas av jordbrukskassor även för andra ändamål än att tillgodose jordbrukets kreditbehov. Som exempel härpå må nämnas kungörelsen den 16 juni 1950 (nr 469) angående studielån med statlig kreditgaranti och kungörelsen den 4 juni 1954 (nr 409) med vissa bestämmelser rörande statlig garanti för lån till hantverks- och småindustriföretag m. m. Bland de långivande inrättningarna nämnes i dessa författningar jordbrukskassor.

Jag torde beträffande begreppet »jordbruket» få tillägga, att detta omfattar skogsbruk och andra binärningar till jordbruket ävensom fiske. Det torde också redan i detta sammanhang böra framhållas, att begreppet numera har en annan och vidsträcktare betydelse än förr, beroende på att i jordbruket inlemmats allt flera och i jordbrukarnas verksamhet allt mera ingripande hjälpindustrier, framför allt sådana som drives av jordbrukets kooperativa organisationer.

Förslaget att den personliga ansvarigheten skall borttagas har ej mött gensagor. Även jag finner det lyckligt att jordbrukets kreditkassor i fortsättningen ej skall behöva arbeta såsom föreningar m. b. p. a. utan skall bli ekonomiska föreningar av gängse typ. Den ansvarighet för centralkassans förbindelser, som enligt 11 och 21 §§ departementsförslaget skall ligga på jordbrukskassa, är betingad av särskilda omständigheter och innebär ej något betydelsefullt avsteg från principen att den personliga ansvarigheten skall bortfalla. Utredningens påpekande, att bortfallet av den personliga ansvarigheten förutsätter en förstärkning av rörelsens kapitalbildning har särskilt betonats av några remissinstanser var-

jämte Svenska jordbrukskreditkassan i sitt remissyttrande förklarar sig beredd medverka därtill. Enligt vad jag inhämtat från jordbrukskreditkassan planeras inom rörelsen en höjning av medlemmarnas insatser. Planerna går till en början ut på att få till stånd viss ökning av de insatser som skall erläggas vid inträde i kassa. Vidare syftar man till en kapitalförstärkning på så sätt, att automatiskt tillskott till vederbörandes insatskapital enligt särskilda regler skall uppbäras i samband med utlämnande av krediter eller vid ränteuppbörder. Jämsides eller alternativt härmed räknar man med att beslutade ränterabatter stadgemässigt skall innehållas och gottskrivas medlemmarna såsom insatser. Jag vill i anslutning härtill uttala, att vad sålunda planerats torde komma att ge kasserörelsen en ej oväsentlig extra kapitalförstärkning. Åtgärderna förutsätter beslut av kassemedlemmarna på stämman. Erforderliga föreskrifter skall därefter jämlikt 6 § 4 lagen om ekonomiska föreningar upptagas i kassans stadgar. Enligt vad jordbrukskreditkassan uppgivit kan det beräknas, att systemet med tillskott vid ränteuppbörder och genom ränterabatter till medlemmarnas insatskapital skall kunna ge kasserörelsen ett årligt kapitaltillskott av åtminstone 700 000 kronor. Tilläggas må, att det såsom bank- och fondinspektionen framhållit ligger särskild vikt på att det kapital som tillskjutes av medlemmarna icke kan på kort tid dragas ur rörelsen. Enligt de stadgar, som f. n. är i kraft, gäller såväl beträffande jordbrukskassa som centralkassa, att vid medlems utträde ur kassan hans insats, med iakttagande av vad därom stadgas i lagen om ekonomiska föreningar, skall återgäldas med en femtedel årligen under fem år, därest icke kassans styrelse finner återbetalning lämpligen kunna äga rum tidigare (23 och 53 §§ jordbrukskassaförordningen). Hänvisningen till föreningslagen innebär att återgäldandet skall vara beroende av att kassans behållna tillgångar förslår därtill utan att reservfonden anlitas och utan att övriga medlemmars lika rätt förnärmast. Jag förutsätter, att kassornas stadgar efter den nya jordbrukskasselagstiftningens ikraftträdande kommer att upptaga bestämmelser som i varje fall ej minskar kassornas möjlighet att kvarhålla medlems insats. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att vad som erlagts såsom inträdesavgift enligt 29 § lagförslaget skall föras till kassas reservfond. Sådana avgifter tillfaller alltså kassan utan återbetalningsskyldighet. — Det kan måhända vara lämpligt att kassorna, i varje fall under en övergångstid, bibehåller stadgeföreskrifter om rätt att, om större förlust inträffar, uttaxera bidrag av medlemmarna. Att kassorna har befogenhet att besluta om sådan uttaxering framgår av 6 § 5 lagen om ekonomiska föreningar.

Med anledning av att överståthållarämbetet uttalat tvekan huruvida riksorganisationen kommer att bli ekonomisk förening vid en strikt tillämpning av föreningslagen har jag dels från 1 § utredningsförslaget till 28 § departementsförslaget i samband med en omredigering av sistnämnda paragraf överfört bestämmelsen, att riksorganisationen skall vara ett organ för central ledning, samordning och kontroll av kassorna och deras verksamhet, dels jämkat föreskriften i 1 § ut-

redningsförslaget om registrering så att därav klart skall framgå att riksorganisationen skall registreras såsom ekonomisk förening, oavsett om tvekan skulle föreligga rörande dess karaktär.

Slutligen har jag i 2 § utredningsförslaget gjort den ändringen, att medgivande för centralkassa att ha mindre än tio jordbrukskassor såsom medlemmar skall kunna lämnas endast av Kungl. Maj:t. Ändringen föranledes av att möjlighet att delegera Kungl. Maj:ts beslutanderätt ej skall finnas enligt 23 §. Då medgivande enligt 2 § framför allt torde ifrågakomma i fall, som avses i 23 §, har jag ansett, att samma bestämmelse om beslutanderätten bör gälla enligt båda paragraferna.

Stadgandena i 3 § utredningsförslaget torde kunna utgå, då de motsvaras av bestämmelser i 9 och 19 §§ departementsförslaget.

Efter att ha vidtagit de jämkningar och tillägg i utredningsförslaget, som föranledes av vad jag här anfört och efter att dessutom ha uteslutit 1 § andra stycket sista punkten såsom obehövlig, har jag i departementsförslaget upptagit 1 § utredningsförslaget med oförändrad numrering, 2 § första stycket som 2 § samt 2 § andra stycket som 3 §, varjämte jag låtit 3 § av utredningsförslaget utgå.

4 §.

Detta lagrum, som ej har någon direkt motsvarighet i jordbrukskasseregordningen, innehåller vissa föreskrifter om *kasserörelsens firmabeteckningar*.

Utredningen. I utredningsförslaget 4 § första stycket stadgas, å ena sidan, att ordet »jordbrukskassa» och uttrycket »centralkassa för jordbrukskredit» skall ingå i respektive kreditkassors firma samt, å andra sidan, att orden »ekonomisk» och »förening» eller förkortningen »ek. för.» icke behöver ingå i firman. Det första stadgandet innebär icke någon nyhet i sak. Så är däremot fallet med det senare. Detta stadgande är ett undantag från en regel i 7 § lagen om ekonomiska föreningar. Undantaget motiveras i jordbrukskassautredningens betänkande med att kassornas egenskap av ekonomiska föreningar genom andra föreskrifter är så starkt betonad att »ekonomisk förening» eller »ek. för.» inte behöver utsättas i deras firma. Firman blir, enligt utredningens mening onödigt lång och ohanterlig om regeln i 7 § föreningslagen skall följas.

Lagrummets andra stycke innehåller i utredningsförslaget bestämmelser om skydd för firmabeteckning. Däri förbjudes andra än jordbrukets kreditkassor att använda de firmabeteckningar som tillkommer kasserörelsens organisationer — jordbrukskreditkassa, centralkassa för jordbrukskredit och jordbrukskassa. Förbudet sanktioneras av en straffbestämmelse i utredningsförslagets 84 § 4. Det har införts efter förebild av vad som gäller i fråga om andra liknande sammanslutningar såsom banker, sparbanker, bostadsrättsföreningar och sambruksföreningar.

I 5 § utredningsförslaget angives såsom *en ram för kreditkassornas verksamhet* att dessa skall äga driva penningrörelse i enlighet med bestämmelserna i jordbrukskasselagen.

Motsvarande stadganden i gällande lagstiftning finnes i 4 § första stycket, 29 § första stycket och 57 § första stycket jordbrukskasseförordningen. Efter ordalagen begränsar dessa bestämmelser kassornas verksamhet till in- och utlåning. Gällande bestämmelser kan enligt vad utredningen anför i betänkandet kritiserar bl. a. därför, att kassorna i praktiken har ansetts oförhindrade att utöva viss verksamhet utöver in- och utlåning, t. ex. att ingå garantiförbindelser, att delta i försäljningen av nyemitterade obligationer, att upplåta kassafack för förvaring av värdeföremål och att tillhandagå med annan liknande service. Jordbrukskassautredningen föreslår, att i den nya jordbrukskasselagstiftningen skall upptagas uttryckligt stadgande om vilka befogenheter utöver in- och utlåning av penningar som skall tillkomma kassorna såsom utövare av penningrörelse. Stadgandet återfinnes i 41 § utredningsförslaget. Detta stadgande har efter viss omredigering och jämkningar i olika hänseenden upptagits i 30 § departementsförslaget.

Yttrandena. I fråga om 4 § utredningsförslaget har *länsstyrelsen i Östergötlands län* och *Svenska jordbrukskreditkassan* påpekat, att vid tillämpning av 23 § lagförslaget — som innehåller stadgande om tvåledssystem i den formen att centralkassa skall kunna arbeta utan förmedling av jordbrukskassor — inte bara själva jordbrukskassorna utan också namnet jordbrukskassa synes komma att försvinna, om 4 § utformas på det av utredningen föreslagna sättet. Jordbrukskreditkassan har funnit det önskvärt, med hänsyn till att namnet jordbrukskassa vunnit hävd och i det allmänna medvetandet liksom sammanfattar rörelsens begrepp, att lagen lämnade möjlighet för centralkassa att vid dylik systemförändring utbyta sitt nuvarande firmanamn mot namn vari ordet jordbrukskassa ingår.

Överståthållarämbetet avstyrker borttagandet av orden »ekonomisk» och »förening» eller förkortningen »ek. för.» ur kreditkassornas firma. Ämbetet kan ej finna att en undantagsbestämmelse som medger kassorna att utsluta föreningsbeteckningen ur sin firma är motiverad. Ämbetet anser det tvärtom angeläget att kreditkassas egenskap av ekonomisk förening framgår av firman.

Vad angår 5 § utredningsförslaget har i flera *remissyttranden* frågan om utformningen av kreditkassornas rörelse tagits upp till behandling utan att dock någon kritik anförts, som direkt träffar denna paragraf. Remissinstansernas synpunkter i övrigt har omnämnts i den tidigare framställningen och kommer att ytterligare beröras i det avsnitt av framställningen som handlar om kassornas rörelse.

Departementschefen. Vad beträffar påpekandena, att ordet jordbrukskassa torde komma att försvinna som firmabeteckning vid en tillämpning av 23 § utredningsförslaget, vill jag för min del instämma i den av ett par remiss-

instanser uttalade uppfattningen att det icke vore lyckligt om så skulle ske. Emellertid torde det här förevarande stadgandet icke lägga något hinder i vägen för att i centralkassas firma, utöver vad däri obligatoriskt skall ingå, upptaga ord eller uttryck som utmärker att centralkassan fullgör eljest på jordbrukskassa ankommande uppgifter eller på annat sätt särskilt markerar dess funktion jämväl som jordbrukskassa. Möjlighet torde finnas att på sådant sätt i viss mån komma ifrån de påtalade olägenheterna. Att genom jämkning i lagtexten införa möjligheter till undantag från regeln att centralkassas karaktär skall utmärkas genom uttrycket »centralkassa för jordbrukskredit» i firmabeteckningen vill jag däremot ej förorda. Ej heller anser jag att centralkassa bör medgivnas att utöva rörelse jämlikt 23 § lagförslaget inom en upplöst jordbrukskassas område med bibehållande av jordbrukskassans firmabeteckning. Beträffande skälen för detta ståndpunktstagande torde jag få anmäla att de väsentligen överensstämmer med vad som uttalats av chefen för finansdepartementet i en liknande fråga beträffande sparbank som efter fusion uppgått i annan sparbank. De uttalanden jag syftar på finnes upptagna i propositionen nr 151/1955 med förslag till lag om sparbanker s. 275.

Jag kan ansluta mig till utredningens uppfattning att kreditkassornas firmabeteckningar icke skall behöva utvisa att de är ekonomiska föreningar. Härför talar framförallt praktiska skäl. Några olägenheter torde ej behöva uppkomma, eftersom kassornas karaktär klart framgår av de för dem obligatoriska firmabeteckningarna. Den av utredningen föreslagna bestämmelsen härom har följaktligen upptagits i departementsförslaget 4 § första stycket, vilket helt överensstämmer med motsvarande lagrum i utredningsförslaget.

I enlighet med utredningens förslag bör de särskilda benämningar som jordbrukets kreditkassor hittills använt i sin firma eller eljest vid beteckning av rörelsen — inbegripet »jordbrukskreditkassa» — förbehållas jordbrukskasserörelsen genom en särskild skyddsbestämmelse. Utredningsförslaget 4 § andra stycket, där en sådan skyddsbestämmelse finnes, har fördenskull med viss jämkning av redaktionell art, överförts till departementsförslaget. Bestämmelsen utgör ett skydd för rörelsen gentemot utomstående. Det torde ligga i sakens natur, att jordbrukskassa ej får kallas centralkassa. Särskilt stadgande härom har därför ej föreslagits.

Vad angår 5 § utredningsförslaget har jag funnit den rambestämmelse som där upptagits överflödigt med hänsyn särskilt till att 30 § departementsförslaget innehåller en sammanfattande bestämmelse om de rörelsegrenar som kassorna äger utöva. I departementsförslaget har därför 5 § utredningsförslaget uteslutits.

5 §.

Denna paragraf, som motsvarar 6 § utredningsförslaget, innehåller en allmän bestämmelse om *offentlig tillsyn* över jordbrukskasserörelsen.

Gällande lagstiftning. En mot 6 § utredningsförslaget svarande bestämmelse finnes i 68 § första stycket jordbrukskasseförordningen, där den inleder det avsnitt av förordningen som handlar om tillsyn. Enligt nämnda bestämmelse skall jordbrukskreditkassan, centralkassorna och jordbrukskassorna stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

Utredningen. I betänkandet föreslås, att jordbrukets kreditkassor skall stå under tillsyn av en för hela riket gemensam tillsynsmyndighet. Vilken myndighet som skall vara tillsynsmyndighet omtalas i 82 § utredningsförslaget (81 § departementsförslaget), dit 6 § hänvisar. Enligt 82 §, vilken ingår i det särskilda avsnitt av den föreslagna jordbrukskasselagstiftningen som handlar om tillsynen, skall bank- och fondinspektionen vara tillsynsmyndighet.

I utredningens betänkande framhålles, att bank- och fondinspektionen för bankernas del skall vara, förutom tillsynsmyndighet, också registreringsmyndighet. Vissa av de skäl som anförts för att inspektionen skall bli registreringsmyndighet för bankerna kan åberopas såsom stöd för att göra ämbetsverket till registreringsmyndighet också för jordbrukets kreditkassor. Utredningen har emellertid ansett övervägande skäl tala mot en dylik ändring. Härvid har bl. a. beaktats, att kassorna, som jämlikt föreningslagen registreras hos länsstyrelserna, har starkare lokal anknytning än bankerna och vidare att deras egenskap av ekonomiska föreningar skulle framträda mindre klart om de registrerades i annan ordning än andra föreningar. Därtill kommer, att kassorna är så många till antalet — 11 centralkassor och omkring 600 jordbrukskassor — att registreringsuppgifterna skulle bli ganska betungande för bank- och fondinspektionen. Någon egentlig olägenhet av den nuvarande ordningen har enligt vad utredningen uppger icke förspotts och torde enligt utredningens mening knappast behöva befaras.

Yttrandena. Vissa erinringar har vid remissbehandlingen riktats mot utredningsförslaget 6 §. Sålunda anför *bank- och fondinspektionen*, att det är en svaghet, att tillsynsmyndigheten icke har några som helst befogenheter att utöva kontroll över *riksorganisationen*. Denna står över huvud taget icke under tillsyn, och dess protokoll, räkenskaper och andra handlingar är helt fredade från offentlig insyn. Detta förhållande är så mycket mera anmärkningsvärt som riksorganisationen avses få långtgående befogenheter inte bara i fråga om den centrala jordbrukskasserevisionen utan också beträffande inriktningen av kreditkassornas verksamhet, deras kreditgivning i detta sammanhang icke att förglömma.

Länsstyrelsen i Östergötlands län och *länsstyrelsen i Örebro län* anser i motsats till jordbrukskassautredningen, att *registreringen* av jordbrukets kreditkassor, liksom frågan om auktorisation av kassorna, bör överflyttas till tillsynsmyndigheten. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anför, efter att ha andragit skäl för att auktorisationen av

kassorna skall ankomma på tillsynsmyndigheten, följande synpunkter på frågan om att tillägga tillsynsmyndigheten registreringsuppgifterna.

Förutsätter man att auktorisationsfrågorna skall handläggas av tillsynsmyndigheten bör denna myndighet jämväl bli registreringsmyndighet. Visserligen är godkännandet och registreringen formellt två skilda förvaltningsakter men, som utredningen mycket riktigt framhållit, synes det mest rationellt om dessa ärenden handlägges av en och samma myndighet. Såsom skäl mot en överflyttning av registreringsärendena till tillsynsmyndigheten har utredningen bl. a. åberopat att kassornas egenskap av ekonomiska föreningar skulle framträda mindre klart om de registrerades i annan ordning än andra ekonomiska föreningar. I anledning härav vill länsstyrelsen erinra om att sambruksföreningarna icke registreras hos länsstyrelsen utan hos lantbruksstyrelsen. Vidare har i propositionen till den nya banklagen bank- och fondinspektionen föreslagits till registreringsmyndighet i stället för patent- och registreringsverket. Någon erinran mot denna överflyttning har, såvitt länsstyrelsen känner till, icke framförts. Sedan kassorna väl ändrat sina stadgar i överensstämmelse med den nya lagen, lär icke heller arbetet med registreringsärendena bliva alltför betungande. I motsats till utredningen är länsstyrelsen av den uppfattningen att övervägande skäl talar för att registreringsärendena överflyttas till tillsynsmyndigheten. Länsstyrelsen föreslår alltså, att bank- och fondinspektionen skall stadfästa stadgarna och godkänna kassorna ävensom registrera desamma. Genom den föreslagna ordningen elimineras allt dubbelarbete. Vidare blir alla handlingar beträffande kassorna samlade hos den myndighet, som handhar tillsynen. Värdet härav bör icke underskattas.

Länsstyrelsen i Örebro län har anfört liknande synpunkter, därvid länsstyrelsen särskilt betonat, att de uppgifter, som enligt utredningsförslaget skall ankomma på länsstyrelse vid kreditkassas auktorisation och registrering, i realiteten är så obetydliga, att de icke kan motivera en fortsatt handläggning av dessa kasseärenden i länsstyrelserna. Länsstyrelsen har också andragit den starka centraliseringen inom jordbrukskasserörelsen såsom ett skäl för en centraliserad registrering hos tillsynsmyndigheten.

Departementschefen. Med hänsyn till att jordbrukskasserörelsens riksorganisation enligt lagförslaget skall ingå i jordbrukskasserörelsen såsom dess toppled och i denna egenskap skall ha synnerligen viktiga uppgifter såsom ledande, samordnande och kontrollerande organ, vill jag ansluta mig till bank- och fondinspektionens mening att den offentliga tillsynen skall avse även riksorganisationen. Lagtexten har jämkats i enlighet härmed och paragrafen har därefter upptagits i departementsförslaget såsom 5 §.

Vad beträffar frågan om att på tillsynsmyndigheten lägga jämväl auktorisationen och registreringen av kreditkassorna anser jag, att de skäl för en sådan åtgärd som andragits av de två remissinstanser vilka berört detta problem onekligen har visst fog för sig. Samtidigt har emellertid ett av de skäl, som utredningen anfört till stöd för att länsstyrelserna bör bibehållas som registreringsmyndighet, nämligen intresset av lokal anknytning, fått ökad tyngd genom att sparbankerna enligt den numera utfärdade lagen den 3 juni 1955 om sparbanker bibehållits vid sin anknytning till länsstyrelser-

na. Jag har, särskilt med hänsyn därtill, stannat för uppfattningen att länsstyrelserna, i allt fall tills vidare, bör bibehållas såsom registreringsmyndighet för jordbrukets kreditkassor. Frågan om överförande till tillsynsmyndigheten av registreringsuppgifterna torde komma att ingå i det frågekomplex som skall prövas av den utredning rörande tillsyn över kreditinstitut, varom chefen för finansdepartementet i propositionen med förslag till lag om sparbanker förklarar sig vilja föranstalta (prop. 151/1955 s. 184).

Närmare bestämmelser om organisationen

I departementsförslaget har, i samband med att utredningens lagförslag till sitt innehåll och sin disposition i vissa avseenden ändrats, »Närmare bestämmelser om organisationen» upptagits såsom en samlingsrubrik över de tre avsnitten om »Jordbrukskassorna», »Centralkassorna» och »Riksorganisationen.»

Jordbrukskassorna

I departementsförslaget omfattar avsnittet om jordbrukskassorna 6—16 §§ medan utredningsförslaget under detta avsnitt upptager 7—16 §§.

I jordbrukskassoförordningen ingår motsvarande bestämmelser i 49—67 §§. Där behandlas jordbrukskassorna efter bestämmelserna om Svenska jordbrukskreditkassan och om centralkassorna. Utredningsförslagets avsnitt om jordbrukskassorna skiljer sig redan till sin disposition och avfattning i flera avseenden från jordbrukskassoförordningens. Åtskilliga av jordbrukskassoförordningens bestämmelser har slopats helt, bland dem de som rör personlig ansvarighet, eftersom denna ansvarighet skall försvinna såvitt gäller jordbrukskassornas medlemmar, men också de bestämmelser som avser medlemmarnas insatsskyldighet och jordbrukskassas rätt att företaga särskilda uttaxeringar. Båda dessa frågor är, enligt vad utredningen uttalar, av stadgekaraktär och bör regleras genom föreskrifter i kassornas stadgar, icke genom lagstiftning. Jordbrukskassoförordningens stadganden om reservfond och vinstutdelning, detaljbestämmelser om kreditgivningen och annat som angår rörelsen samt bestämmelserna om revision och om likvidation har utmönstrats ur förevarande avsnitt och infogats bland de för jordbrukskassorna och centralkassorna gemensamma bestämmelserna i dessa ämnen. Ett nytt stadgande om jordbrukskassas ansvarighet för centralkassas förbindelser har upptagits såsom 11 § i departementsförslaget.

6 §.

Lagrummet, som med blott en formell jämkning överförts från utredningsförslaget till departementsförslaget, anger *jordbrukskassas ändamål*. Detta har uttryckts så att jordbrukskassa skall ha till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas intressen genom att bereda kredit åt medlemmarna. Bestämmelsen är ny.

Utredningen anför, att paragrafens formulering är avsedd att ge vid handen att jordbrukskassa fyller de anspråk på ekonomisk förening som ställts i 1 § lagen om ekonomiska föreningar. Den anknyter därjämte till den beskrivning som i 18 § lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag upptagits på sådana ekonomiska föreningar, som är undantagna från tillämpning av lagen. *Utredningen* framhåller, att ändamålsbestämningen ej avses vara uttömmande utan att det tvärtom förutsättes, att den skall kunna kompletteras genom utförligare stadgebestämmelser.

Remissinstanserna har ej haft något att erinra mot denna paragraf.

7, 8 och 9 §§.

I dessa paragrafer, som svarar mot 8—10 §§ utredningsförslaget, ges vissa bestämmelser som rör jordbrukskassas *auktorisation* och villkoren för att jordbrukskassa skall erhålla *formell behörighet* att utöva kasseverksamhet.

Gällande lagstiftning. Enligt de nu tillämpade föreskrifterna i 49 § jordbrukskassaförordningen skall en nybildad jordbrukskassa ha erhållit länsstyrelsens godkännande, innan den får börja sin verksamhet. Ansökan om godkännande kan göras antingen i samband med ansökan om registrering eller därefter. Registreringen — som sker enligt de allmänna reglerna för ekonomiska föreningar — och godkännandet är i båda fallen formellt skilda förvaltningsakter. Länsstyrelsen skall i ärende om godkännande inhämta yttrande från bank- och fondinspektionen samt vederbörande centralkassa. Sedan jordbrukskassan fått länsstyrelsens godkännande är den skyldig att göra vad på den ankommer för att vinna inträde i centralkassan. Har jordbrukskassan ej inom sex månader efter godkännandet vunnit anslutning till centralkassan, skall godkännandet vara förfallet. Enligt 50 § andra stycket jordbrukskassaförordningen skall i de flesta fall ändringar i redan verk samma jordbrukskassors stadgar godkännas av länsstyrelsen för att bli gällande.

Vad beträffar den prövning, som länsstyrelsen f. n. verkställer i ärende om godkännande, uttalar *utredningen*, att den närmast torde syfta till att undersöka om det finnes behov av och utrymme för en nybildad jordbrukskassa med den placering och det verksamhetsområde som planeras. Någon undersökning därutöver av jordbrukskassans tilltänkta organisation och verksamhet torde däremot ej ske i samband med godkännandet.

Utredningen. I utredningens lagförslag har ordningen för jordbrukskassas auktorisering ändrats något. Uppdelningen i två förvaltningsakter kvarstår formellt, men *utredningen* utgår från att gemensam ansökan och samtidig behandling blir så gott som undantagslös regel.

Enligt 8 § första och andra styckena i utredningsförslaget skall nybildad jordbrukskassa söka *stadfästelse* på sina stadgar hos länsstyrelsen. Ter-

men stadfästelse är en nyhet, som föreslås införd efter mönster av banklagstiftningen och sparbankslagstiftningen. Länsstyrelsen skall, sedan den i ärendet hört tillsynsmyndigheten, jordbrukskasserörelsens riksorganisation och vederbörande centralkassa pröva såväl att stadgarna stämmer med lag och författning som att stadgarna innehåller föreskrifter som gör jordbrukskassan ägnad att fullgöra sina uppgifter. Den granskning ur saklig synpunkt, som sålunda påbjudes, skall bl. a. gälla sådant som att medlemmarnas avgiftsskyldighet reglerats på ett sätt som kan godtagas ur allmänna synpunkter. Sakgranskningen som är en nyhet, betingad av att regleringen av kassornas angelägenheter i åtskilliga viktiga hänseenden icke längre skall ske genom författning utan ankomma på kassorna själva, torde i allmänhet ej komma att vålla länsstyrelserna större besvär. Normalstadgar för jordbrukskassor torde komma att iordningställas och de frågor som sakgranskningen främst skall avse torde genomgående vara lösta antingen i enlighet med mall i normalstadgarna eller enligt allmänna anvisningar i annan form från riksorganisationen. Genom remissen till tillsynsmyndigheten får länsstyrelsen tillgång till fackmyndighetens bedömning. I fråga om remissförfarandet tillägger utredningen, att frågan om nybildning av jordbrukskassa regelmässigt torde komma att behandlas inom jordbrukskasserörelsen innan stadfästelse av nybildad kassas stadgar begäres. Detta torde komma att medföra att yttrande från jordbrukskasserörelsens riksorganisation och centralkassa kan beräknas medfölja, när ansökan om stadfästelse och registrering ingives. Är så fallet behöver givetvis remiss till riksorganisationen och centralkassa ej ske.

Länsstyrelsens prövning förutsättes enligt utredningsförslaget, om den innebär bifall, mynna i dels beslut om stadfästelse av den nybildade jordbrukskassans stadgar samt om godkännande av kassan, dels beslut om registrering av kassan i vanlig ordning. 8 § tredje stycket stadgar, att stadfästelse skall sökas också på beslut om ändring i jordbrukskassas stadgar. Stadfästelse erfordras för alla slags stadgeändringar. Utredningsförslaget innebär på denna punkt en utvidgning av jordbrukskassaförordningen. Det lär kunna förutsättas, att länsstyrelsen i regel använder samma remissförfarande vid prövning av stadgeändring som vid prövning av nybildad kassas stadgar. Emellertid har utredningen ej velat göra remissförfarandet obligatoriskt vid stadgeändring. Vissa stadgeändringar torde nämligen kunna vara av sådan art att remiss ter sig uppenbart överflödig.

9 § stadgar, att godkännande och stadfästelse är förutsättning för att registrering skall få ske. Förutsättningen gäller såväl i fråga om registrering av jordbrukskassa såsom ekonomisk förening som i fråga om registrering av ändring i jordbrukskassas stadgar.

10 § utredningsförslaget fastslår att nybildad jordbrukskassa, sedan den blivit godkänd och registrerad och därmed vunnit rättskapacitet, d. v. s. förmåga att förvärva rättigheter och skyldigheter m. m., dessutom måste bli medlem i vederbörande centralkassa för att få driva verksamhet. Lagrummet har samband med 3 § lagförslaget, där det sägs att jordbrukskassa skall vara

medlem i centralkassa. Skulle jordbrukskassa börja driva verksamhet, innan den blivit medlem i centralkassa, blir påföljden att de som beslutat därom enligt 90 § lagförslaget blir personligen ansvariga för de förbindelser som uppkommer till följd av åtgärder, som de varit med om att besluta. Vidare kan de straffas jämlikt 84 § 3.

Till vad utredningen i sin motivering till förevarande stadganden anfört torde få fogas det förtydligandet att behörig länsstyrelse enligt dessa stadganden lärer vara länsstyrelsen i det län, där kassans styrelse har sitt säte, d. v. s. den länsstyrelse som är registreringsmyndighet enligt 4 § lagen om ekonomiska föreningar.

Yttrandena. Förevarande bestämmelser har föranlett erinringar allenast från *länsstyrelsen i Östergötlands län* och *länsstyrelsen i Örebro län*. Båda länsstyrelserna anser, såsom redan anmälts vid behandlingen av 5 §, att såväl auktorisationen som registreringen av jordbrukets kreditkassor bör skötas av tillsynsmyndigheten i stället för av länsstyrelse. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* motiverar sin åsikt på följande sätt.

Länsstyrelsen, som av naturliga skäl icke kan besitta den speciella sakkunskap som erfordras för sakgranskningen, skall enligt förslaget i detta avseende införskaffa yttrande från fackmyndighet, det vill säga tillsynsmyndigheten. Då enligt utredningen jordbrukskassa icke längre i stadgarna behöver ange sitt verksamhetsområde, utan detta skall fastställas av riksorganisationen, som även har att besluta i frågor om filialbildning, synes det icke erfordras någon särskild person- och lokalkännedom hos den myndighet, som skall stadfästa stadgarna. Med hänsyn till att riksorganisationen skall höras i auktorisationsärenden och även torde komma att iordningställa normalstadgar för jordbrukskassa m. m., synes det lämpligt med ett visst samarbete mellan stadfästelsemyndigheten och riksorganisationen, vilket lättare kan etableras om båda befinner sig på samma plats. Inte heller torde denna ordning komma att bli mera arbetsbetungande för tillsynsmyndigheten än den föreslagna med att avgiva yttrande. Något yttrande från länsstyrelsen torde icke behöva införskaffas. Vidare skulle man härigenom uppnå att samma myndighet även kunde handlägga frågan om centralkassas auktorisation. Enär tillsynsmyndigheten är en central myndighet, torde hinder häremot icke föreligga.

Departementschefen. Av skäl som jag tidigare anfört i mitt yttrande över 5 § (utredningsförslaget 6 §) anser jag mig icke böra förorda att auktorisationen av jordbrukets kreditkassor överföres till bank- och fondinspektionen. Då i övrigt inga erinringar framförts mot utredningsförslagets regler i 8—10 §§ om jordbrukskassornas auktorisation och om villkoren för att de skall få formell behörighet att utöva verksamhet och då jag själv funnit bestämmelserna lämpliga, har jag upptagit dem i departementsförslaget såsom 7, 8 och 9 §§ efter allenast vissa jämkningar av i huvudsak formell natur. Jag vill tillägga, att jag uppmärksammat att de här behandlade föreskrifterna i 8 § om stadfästelse och godkännande av jordbrukskassa skiljer sig från motsvarande föreskrifter i 18 § lagförslaget om stadfästelse

och godkännande av centralkassa bl. a. på det sättet, att Kungl. Maj:t i fråga om centralkassa, men ej länsstyrelsen i fråga om jordbrukskassa, skall pröva om den tillämnade rörelsen finnes nyttig för det allmänna. Med hänsyn till att jordbrukskassorna i första hand betjänar medlemmarna i jordbrukskasserörelsen och att inrättandet av jordbrukskassor därför kan betraktas huvudsakligen såsom en för jordbrukskasserörelsen intern, organisatorisk angelägenhet, har jag funnit att denna åtskillnad har fog för sig.

10 §.

Lagrummet, som svarar mot 11 § utredningsförslaget, upptager bestämmelser om jordbrukskassas *verksamhetsområde*.

Gällande lagstiftning. Denna paragraf ersätter 50 § första stycket och 51 § jordbrukskassaförordningen. 50 § första stycket innehåller allmänna föreskrifter av formell innebörd. Där sägs nämligen, att jordbrukskassas verksamhetsområde skall angivas i stadgarna. 51 § är av saklig innebörd och stadgar, att jordbrukskassas verksamhetsområde skall vara sammanhängande och skilt från andra jordbrukskassors samt ej större än att medlemmarnas personliga och ekonomiska förhållanden kan överblickas och följas av kassans ledning.

Utredningen. Utredningsförslaget innebär, att i jordbrukskasselagstiftningen skall stadgas, att jordbrukskassas verksamhetsområde skall fastställas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation och att det skall vara skilt från andra jordbrukskassors. Utredningen framhåller, att de föreslagna reglerna innebär vissa såväl sakliga som formella nyheter.

Den nya föreskriften att jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall bestämma verksamhetsområdet för jordbrukskassa motiveras med att det synes vara en naturlig uppgift för det organ inom kasserörelsen, som skall svara för central ledning och samordning av kassornas verksamhet, att utmäta med hänsyn till förhållandena lämpliga verksamhetsområden för kassorna och att vid förefallande behov jämka på gränserna för områdena.

Beträffande föreskriften att verksamhetsområdet skall vara skilt från andra jordbrukskassors anför utredningen, att denna bestämmelse har bibehållits från gällande lagstiftning därför att det får betraktas såsom ett allmänt intresse att såsom en organisatorisk grundprincip fastslås, att jordbrukets kredittkassor skall ha verksamhetsområden som är avgränsade så att de inte griper i varandra. Den nu gällande bestämmelsen att området skall vara sammanhängande har utredningen slopat, bl. a. därför att innebörden av uttrycket ej är alldeles klar. F. ö. kan det enligt utredningens mening ibland vara ändamålsenligt att ett kasseområde omfattar en eller flera enklaver utanför det sammanhängande området, t. ex. om kasseområdet sammanfaller med kommuns område och till kommunen hör enklaver.

Om den i jordbrukskassaförordningen men ej i utredningens lagförslag upptagna regeln att jordbrukskassas område ej skall vara större än att

kassans ledning skall kunna följa och överblicka medlemmarnas personliga och ekonomiska förhållanden, säger jordbrukskassautredningen, att den tvevelsutan också uttrycker en viktig grundsats. Den torde härröra från den tyske upphovsmannen till jordbrukskassornas idé, F. W. Raiffeisen. Den torde alltså i princip gälla inom de flesta länders jordbrukskassor, ehuru med större eller mindre, av utvecklingen betingade modifikationer.

Enligt utredningens mening torde det emellertid knappast finnas anledning att i lag fixera denna grundsats för de svenska kassornas del, eftersom den ej kan anses vara av den art, att det ur allmänna synpunkter är nödvändigt att den upprätthålles. Den torde från början ha varit baserad på förutsättningen att jordbrukskassorna skall vara små enheter, vilkas verksamhet drivs med hjälp av oavlönade eller så gott som oavlönade förtroendemän. Denna organisationsform passar emellertid inte, där kasserörelsen, såsom numera skett inom stora delar av landet, drivs i mera intensiva och bankmässiga former. Där har man övergått till att arbeta med större enheter och till att hålla avlönade tjänstemän. Kasseledningens personliga kännedom om de låntagande medlemmarnas kreditvärdighet kan inom sådana jordbrukskassor behöva i viss utsträckning kompletteras med upplysningar som inhämtats på sätt som är gängse inom kreditväsendet i allmänhet. Bildandet av större enheter har, säger utredningen vidare, å andra sidan uppenbara fördelar ur olika synpunkter, bl. a. därför att de större enheterna inom vissa gränser ofta ger möjlighet att driva kasseverksamheten mera effektivt och rationellt än de mindre. Utan tvekan har koncentrationen av kasseverksamheten till större enheter medverkat till kasserörelsens starka utveckling under senare år. På många håll i landet saknas emellertid tills vidare förutsättningar för att bilda större, mera bankmässiga jordbrukskassor. Där har mindre jordbrukskassor viktiga funktioner att fylla. Kasserörelsen synes enligt utredningens uppfattning vara bäst betjänt av att inom rimliga gränser kunna arbeta med både mindre och större jordbrukskassor, allt efter de lokala förhållandena. Någon befogad erinran mot att tillerkänna kasserörelsen denna frihet synes ej kunna resas från det allmännas sida. Kasserörelsen själv torde för sin medlemsvärnning skull och av andra skäl ha ett påtagligt intresse att vidmakthålla kravet på lokal förankring för jordbrukskassorna.

En ur praktisk synpunkt ej oviktig nyhet i utredningsförslaget är att jordbrukskassans verksamhetsområde ej vidare skall behöva angivas i stadgarna. Med gällande lagstiftning har varje justering av kassans verksamhetsområde fört med sig att stadgeändring måst göras och att godkännande och registrering av stadgeändringen måst sökas. Denna ordning har medfört ej obetydliga besvär och dessutom kostnader och andra praktiska olägenheter. Om utredningsförslaget genomföres behöver jordbrukskassans stadgar ej innehålla annat beträffande jordbrukskassans lokalisering än en uppgift enligt 6 § 3. lagen om ekonomiska föreningar om den ort inom riket där kassans styrelse skall ha sitt säte.

Yttrandena. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* förklarar sig ej ha något att erinra mot utredningens förslag att jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall bestämma jordbrukskassas område. *Sparbanksinspektionen* är av samma uppfattning. Inspektionen anser att bestämmandet av verksamhetsområde för jordbrukskassa är en sådan rörelsens inre angelägenhet, som bör kunna ankomma på riksorganisationen, sedan i lagen utsagts, att olika jordbrukskassors områden ej skall ingripa i varandra.

Länsstyrelsen i Örebro län är däremot av den meningen att verksamhetsområdet har så stor betydelse, att bestämmelser därom bör upptagas i jordbrukskassas stadgar och således också i föreningsregistret. Avsikten med registret torde nämligen vara, att man därur skall kunna få uppgifter i alla väsentliga frågor angående de företag som intagits däri. Länsstyrelsen anför därjämte att jordbrukskassorna själva bör tillförsäkras visst medinflytande vid avgörandet av frågan om vilket verksamhetsområde de skall ha.

Svenska jordbrukskreditkassan menar, att lagen helst icke borde upptaga något stadgande alls om jordbrukskassas verksamhetsområde. Enär särskilda fall kan tänkas uppstå, då det vore önskvärt att kassas verksamhetsområde icke strängt avgränsades i geografiskt hänseende, vill nämligen jordbrukskreditkassan ifrågasätta, om icke bestämmelserna om verksamhetsområde kunde utgå och frihet lämnas åt kasseorganisationen själv att reglera hithörande förhållanden.

Departementschefen. Vad utredningen föreslagit rörande jordbrukskassas verksamhetsområde har lämnats utan erinran eller tillstyrkts av alla remissinstanser utom två. För egen del finner jag förslaget ändamålsenligt och praktiskt.

Jag kan således inte dela länsstyrelsens i Örebro län uppfattning, att vad som gäller om en jordbrukskassas verksamhetsområde är av den art att det måste upptagas i stadgar och införas i föreningsregistret. Jag betraktar frågan om verksamhetsområdet som en i huvudsak intern angelägenhet för kasserörelsen. Jordbrukskassa har till huvudsaklig uppgift att betjäna sina medlemmar genom att lämna kredit åt dem och det gäller huvudsakligen att avpassa verksamhetsområdet så att medlemmarna kan betjänas så bra som möjligt och med så liten kostnad som möjligt för rörelsen. Medlemmarna rekryteras bland dem som äger fastighet eller bor inom verksamhetsområdet. För den som är eller tänker bli medlem i kassa torde det te sig naturligt att vid behov inhämta uppgift om kassans verksamhetsområde hos kassan själv eller möjligen hos centralkassan. Givetvis bör sådan uppgift finnas tillgänglig på båda ställena. För allmänheten utanför kassemedlemmarnas eller tilltänkta kassemedlemmars krets läser icke erfordras att föreningsregistret upptager uppgifter om kassas verksamhetsområde utöver dem som i registret torde kunna utläsas bl. a. av firmabeteckningen och av uppgiften om sätet för styrelsen. — För länsstyrelsens prövning av fråga om stadfästelse av jordbrukskassas stadgar eller godkännande av kassan erfordras uppgift om kassans verksamhetsområde. Sådan uppgift kan emellertid tillhandahållas i ärendet utan att uppgiften ingår i stadgarna.

Med anledning av vad länsstyrelsen i Örebro län vidare anfört vill jag därjämte framhålla, att jordbrukskassa givetvis ej bör sakna medinflytande vid bestämmandet av sitt verksamhetsområde. Emellertid bör avgörandet tydligen tillkomma riksorganisationen, eftersom avgränsandet av kassas verksamhetsområde berör flera kassor och dessa kan ha olika meningar om den lämpligaste gränsdragningen.

Jag vill slutligen, med anledning av vad jordbrukskreditkassan yttrat, uttala såsom min mening att det synes vara av betydelse både ur allmänna synpunkter och för kasserörelsen att kasselagstiftningen innehåller stadgande, varav framgår att jordbrukskassorna skall ha klara gränser så att verksamhetsområdena icke griper i varandra.

Jag har, efter dessa överväganden, i 10 § departementsförslaget upptagit 11 § utredningsförslaget i oförändrat skick.

11 §.

Denna paragraf innehåller en bestämmelse, att *jordbrukskassa är ansvarig för centralkassans förbindelser* jämte en hänvisning till 21 §. Bestämelsen saknar motsvarighet i utredningsförslaget.

Gällande lagstiftning. Enligt 24 § jordbrukskasseförordningen äger centralkassa för att täcka förlust, som icke kan utgå av reservfonden, anskaffa medel genom utdebitering på medlemmarna — jordbrukskassor och jordbruksorganisationer — i förhållande till deras låneskuld. Maximalt får utdebiteras ett belopp motsvarande en procent av medlems låneskuld. Jämlikt 25 § jordbrukskasseförordningen är, om centralkassa försättes i likvidation och tillgångarna ej täcker skulderna, medlemmarna ansvariga för centralkassans förbindelser i förhållande till sin låneskuld. Ansvarigheten är begränsad till ett belopp som motsvarar högst tio procent av låneskulden.

Yttrandena. Vid remissbehandlingen av jordbrukskassautredningens betänkande berördes spørsmålet om jordbrukskassas ansvarighet för centralkassans förbindelser av *bank- och fondsinspektionen* samt *sparbanksinspektionen*. De två inspektionsmyndigheterna framhöll, att bl. a. vid beräkningen av centralkassas inlåningsrätt hänsyn enligt utredningsförslaget skall tagas till vad som finnes av eget kapital inte bara hos centralkassan utan också hos jordbrukskassorna. Enligt myndigheternas mening saknar emellertid utredningsförslaget de tekniska förutsättningarna för en dylik enhetsberäkning. *Bank- och fondinspektionen* uttalar här-om.

Utredningen torde ha åsyftat att varje centralkassa och de till dem anslutna jordbrukskassorna såtillvida skall utgöra en ekonomisk enhet att oförmåga hos någon kreditkassa att fullgöra sina förbindelser skall medföra rätt för borgenärerna att för täckande av bristen hålla sig till de övriga kassorna; eljest skulle t. ex. stadgandet i 73 § andra stycket utredningsförslaget (»kassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital ej uppgår till etc.») sakna förnuftig mening. Ett stadgande rörande solidariskt ansvar

finnes f. n. i 25 § jordbrukskasseförordningen men någon motsvarighet härtill återfinnes icke i utredningsförslaget. Detta är en brist som måste repareras.

Sparbanksinspektionen utvecklar ytterligare dessa synpunkter.

Utredningen utgår från att centralkassa med anslutna jordbrukskassor i placeringshänseende och vid beräkning av de belopp, som skall ingå i eget kapital, skall betraktas som en enhet. Förutsättningen härför är, ur borgenärernas synpunkt — och härvid går tanken i första hand till insättarna i centralkassa — att de anslutna jordbrukskassorna skall vara skyldiga att så långt tillgångarna räcker svara för centralkassans förbindelser. I och med att jordbrukskassornas betalningsansvar på grund av medlemskapet i centralkassan enligt förslaget upphör och då ej heller i detta medtagits den utdebiteringsrätt, som den senare enligt 24 § jordbrukskasseförordningen har hos de förra — vilken i och för sig är otillräcklig för ifrågavarande ändamål — saknas således varje grund för den enhetsberäkning, som tillämpas av utredningen. Härav torde även följa att centralkassa icke må räkna med sina fordringar på jordbrukskassorna såsom prioriterade i fondtäckningshänseende allenast därför att de senare innehar däremot svarande prioriterade lånesäkerheter eller tillgångar utan endast om den förra har säkerheterna och tillgångarna i sin hand som pant. Inspektionen vill fästa uppmärksamheten på att jordbrukskassa även kan ha andra förbindelser än till centralkassan.

Departementschefen. En jordbrukskassa är hänvisad till att arbeta gemensamt med centralkassan likaväl som centralkassan för sin verksamhet är beroende av de anslutna jordbrukskassornas medverkan. Den nödvändiga samverkan och det inbördes beroendet centralkassa och jordbrukskassor emellan gör det naturligt att i viss utsträckning räkna med dem som en ekonomisk enhet. Det är sålunda tvivelsutan rimligt och naturligt att centralkassa får räkna sig till godo anslutna jordbrukskassors eget kapital vid bestämmandet av sin inlåningsrätt. Därav följer emellertid också, såsom ett par remissinstanser uttalat, att centralkassa och anslutna jordbrukskassor måste uppträda såsom en enhet gentemot centralkassans insättare och övriga borgenärer också på det sättet att jordbrukskassorna med sina tillgångar deltagar i ansvaret för centralkassans förbindelser. Denna ansvarighet synes böra fastslås i lag. Jag har därför i departementsförslaget låtit upptaga förevarande allmänna bestämmelse att jordbrukskassa skall vara ansvarig för centralkassas förbindelser. Regler om utkrävandet av ansvarigheten och fördelningen därav mellan jordbrukskassorna inbördes meddelas i 21 § departementsförslaget.

12 §.

Detta lagrum innehåller regler om *medlemskap i jordbrukskassa*. Reglerna avviker i åtskilliga hänseenden från de nu gällande, vilka återfinnes i 52 § jordbrukskasseförordningen.

Gällande lagstiftning. 52 § jordbrukskasseförordningen reglerar uttömmande frågan om vilka som kan bli medlemmar i jordbrukskassa. Enligt be-

stämmelserna i lagrummet fordras för medlemskap att inträdessökande skall vara 1) i Sverige bosatt svensk medborgare eller 2) svenskt aktiebolag med ändamål att idka jordbruk eller 3) svensk sambruksförening eller 4) svensk ekonomisk förening eller svenskt handelsbolag med ändamål att driva andelsladugård. Utom i fråga om ledamöter och suppleanter i jordbrukskassans styrelse samt verkställande direktören i centralkassan, vilka äger bli medlemmar endast på grund av sin ställning, fordras därutöver att inträdessökande inom kassans verksamhetsområde skall äga eller bruka jordbruksfastighet eller driva andelsladugård. Innehav av fastighet eller drivande av andelsladugård är, enligt 58 § första stycket jordbrukskassaförordningen, villkor för att få lån i jordbrukskassa. Lånerätten är jämlikt 59 §, utom i vissa undantagsfall, maximerad i förhållande till fastighetens värde.

Med jordbruksfastighet jämställs i 52 § jordbrukskassaförordningen »sådan fastighet, vars ägare eller brukare bedriver trädgårdsskötsel, hönsskötsel, fiske eller annan därmed jämförlig verksamhet som självständig näring, så ock sådan som annan fastighet taxerad mindre fastighet, vilken äges eller brukas av hantverkare eller annan arbetare, som beredes sin väsentliga selsättning av idkare av jordbruk eller därmed jämförlig verksamhet».

Beträffande rätten till medlemskap i jordbrukskassa gäller enligt jordbrukskassaförordningen ytterligare att medlemskap icke får erhållas i mer än en jordbrukskassa för en och samma brukningsdel.

Utredningen. Bestämmelserna om medlemskap i 12 § utredningens lagförslag är av annan natur än motsvarande bestämmelser i jordbrukskassaförordningen. De är avsedda att angiva vissa normer som skall upprätthållas vid medlemsantagningen. Detaljregleringen överlämnas åt kasserörelsen själv. Överinseendet över medlemsantagningen och utfärdandet av erforderliga detaljföreskrifter förutsättes riksorganisationen komma att handhava.

12 § innehåller i första stycket en uppräkningslista av vissa grupper, som skall bilda jordbrukskassans ordinarie rekryteringsbas. Dit hör till en början två kategorier, vilka båda karakteriseras av att de som ingår däri innehar fastighet. Det gäller för det första dem som äger eller brukar *jordbruksfastighet* inom kassans verksamhetsområde. Dessa kan enbart på grund av fastighetsinnehavet bli medlemmar. För det andra gäller det dem som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen *annan fastighet* än jordbruksfastighet. I deras fall krävs emellertid såsom kvalifikationsgrund för medlemskap, förutom fastighetsinnehavet, att de idkar jordbruk, därtill hörande binäring eller fiske eller ock att de med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet. Till jordbruk hänför utredningen enligt vad som uttalas i betänkandet också skogsbruk. Såsom binäring till jordbruket bör trädgårdsskötsel, hönsskötsel, biodling o. s. v. vara att räkna.

Vidare skall enligt förevarande lagrum *jordbruksorganisationer* kunna bli medlemmar. Med jordbruksorganisation förstås enligt jordbrukskassautredningens lagförslag bolag, förening eller annan sammanslutning, som har till

huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller för utövare av sådana näringar gemensamma intressen. Med förening avses därvid icke blott ekonomiska föreningar inom jordbrukets föreningsrörelse utan även ideella föreningar med ändamål som kan inordnas under de i beskrivningen angivna. Under begreppet jordbruksorganisation torde även falla sådana sammanslutningar som vägsamfälligheter, diknings- och andra torrlägningsföretag samt vatten- och avloppsföretag o. s. v. Anmärkas må att vissa bolag redan enligt gällande bestämmelser i 3 § jordbrukskasseförordningen är jämställda med jordbruks-ekonomiska föreningar.

Slutligen skall *kommuner* kunna bli medlemmar i jordbrukskassa. Kommun kan bli medlem endast i jordbrukskassa inom vars verksamhetsområde dess förvaltningscentrum är beläget.

12 § andra stycket i utredningens förslag innehåller en *dispensregel*. Genom denna öppnas möjlighet för kassorna att efter särskild prövning såsom medlemmar antaga andra än sådana som tillhör de i första stycket uppräknade grupperna. Det förutsättes dock, att man ej går utanför den krets, som har naturlig anknytning till kasserörelsen. Detta har i lagtexten uttryckts så, att hinder mot vederbörandes antagande till medlem skall ha befunnits ej föreligga med hänsyn till jordbrukskassas uppgifter och ändamål enligt lag eller andra för kassan gällande föreskrifter.

I 12 § tredje stycket stadgas, att jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall äga meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i jordbrukskassa och att prövning enligt andra stycket skall verkställas i den ordning riksorganisationen bestämmer.

I sin motivering till stadgandena rörande medlemskap i jordbrukskassa förklarar utredningen inledningsvis, att 12 § första stycket avfattats så, att kasserörelsen ej skall vara ovillkorligen bunden att såsom medlemmar godtaga *alla*, som kan inordnas under de däri angivna kategorierna. Lagrummet skapar ej någon rätt för de däri angivna att vinna medlemskap. I sista hand skall 11 § lagen om ekonomiska föreningar reglera frågan om medlemskap. Detta innebär, anför utredningen, att principen att ekonomisk förening skall vara öppen, gäller för jordbrukskassa med de inskränkningar som är påkallade med hänsyn till arten av dess verksamhet. Utredningen påpekar, att detta måste beaktas när nya stadgar för jordbrukskassorna skall utarbetas.

Beträffande de överväganden i övrigt som föranlett utformningen av 12 § lagförslaget återger utredningen till att börja med vissa inom utredningen framförda kritiska synpunkter på de gällande bestämmelserna. Det påpekas, att den nuvarande ordningen hindrar kasserörelsen att såsom medlemmar vinna personer och organisationer med en naturlig anknytning dit. Vidare framhålles, att reglerna om medlemskap bör avpassas efter den strukturförändring som jordbruket genomgått. Härutinnan anföres i belänkandet.

Inom utredningen har förekommit diskussioner, i vilka framhållits att den nuvarande ordningen erbjuder svårigheter i tillämpningen och att den i onö-

dan hindrar kasserörelsen att som medlemmar vinna personer och organisationer med en naturlig anknytning dit. Såsom exempel på reglernas sistnämnda verkan har bl. a. nämnts, att dödsbo efter medlem ej torde kunna vinna inträde i jordbrukskassa, att medlemmars barn ej kan få anslutning så länge de ej äger del i eller brukar fastighet, att medlemmar, som på äldre dagar överlåter fastigheten till sina barn och kanske bosätter sig i en byggnad på en avstyckad del av fastigheten, formellt sett ej torde få kvarstå som medlemmar med lånerätt, att kommuner, vägsamfälligheter och andra liknande samfälligheter ej kan bli medlemmar, att personer med anställning såsom arbetare eller tjänstemän inom jordbrukets egna organisationer ej är berättigade att bli med o. s. v.

Den åsikten har hävdats, att kasserörelsen — i likhet med motsvarande rörelser i vissa främmande länder — själv borde få bestämma, vilka som skall kunna vinna medlemskap, utan att vara bunden av föreskrifter därom i författning. Det har påpekats att begreppen jordbruk, jordbruksbefolkning och jordbruksdrift numera har en annan innebörd än tidigare, beroende på att förädlingen av de i jordbruket producerade råvarorna inte längre sker på gårdarna — annat än i undantagsfall — utan övergått till mejerier och andra liknande företag, vilka fungerar som hjälpindustrier åt jordbruket. Dessa företag drivs av jordbrukarnas egna kooperativa organisationer och för jordbrukarnas räkning. Att själva organisationerna hör jordbruket till har för kasserörelsens del redan tidigare godtagits. De s. k. jordbruksekonomiska föreningarna, eller jordbruksorganisationerna, som utredningen benämner dem, kan ju bli medlemmar i centralkasseledet inom rörelsen. Det har emellertid inom utredningen ifrågasatts om icke kasserörelsen borde kunna fritt anpassa sig efter den strukturförändring, som inträtt, genom att, i den mån så med hänsyn till skilda förhållanden finnes lämpligt och naturligt, såsom medlemmar också rekrytera t. ex. anställda vid mejerier, slakterier o. s. v. samt andra personer, vilka arbetar inom jordbruket i detta begrepps nya och vidgade bemärkelse.

Den lösning utredningen enat sig om innebär, att kasserörelsen främdeles ej skall bindas vid uttömmande författningsföreskrifter rörande medlemskapet i jordbrukskassa. Rörelsen bör enligt utredningens mening ha viss frihet att anpassa sin medlemsrekrytering efter inträdande förändringar av olika slag. Emellertid har utredningen funnit, att vissa grundsatser rörande frågan om vilka som skall kunna bli medlemmar i jordbrukskassan bör finnas upptagna i lagen. Det har ansetts vara ett visst stöd för jordbrukskasserörelsen, att lagen anger den krets, som är naturligt rekryteringsunderlag. Kassornas egenskap av kooperativa kreditinstitutioner gör att de inte bör stå öppna för vem som helst. De måste ha möjlighet att sovra bland de inträdessökande. De får lättare att göra detta om de kan falla tillbaka på bestämmelser i författning. Därför har lagförslaget utformats så att grunderna angivits däri medan detaljregleringen lämnats åt rörelsen själv.

Vid avfattandet av de i 12 § lagförslaget upptagna grundsatserna har utredningen, enligt vad som uttalas i betänkandet, bl. a. vägletts av synpunkten, att det är ägnat att ge stadga och soliditet åt kasserörelsen, att medlemmarnas krets är något så när klart avgränsad och att avgränsningen göres även med hänsyn till kreditvärdighet. Innehav av fastighet, som f. n. är av avgörande betydelse för att vinna medlemskap, måste därvid enligt utred-

ningens mening tillmätas stor betydelse. Därför har utredningen stannat för att behålla fastighetsinnehavet som en viktig kvalifikationsgrund.

Fastighetsinnehav skall emellertid ej vidare vara villkor för att medlem överhuvudtaget skall få låna och inte heller skall någon maximering av lånerätten till visst belopp efter värdet av innehavd fastighet förekomma. Sådana önskemål som att vuxna barn till jordbrukare, utan att vara fastighetsägare, skall kunna bli medlemmar och få låna pengar — t. ex. till studier — skall alltså kunna tillgodoses. Detta skall kunna ske genom dispensregeln i 12 § andra stycket. Genom den regeln kan rörelsen också, i den mån det befinnes lämpligt ur olika synpunkter, öppna tillträde till jordbrukskassa t. ex. för personer som sysselsättes inom jordbrukets hjälpinindustrier och som f. n. ej kan bli med. Utredningen har förklarat sig sakna anledning gå närmare in på i vilken utsträckning detta bör ske eller hur dispensmöjligheten eljest bör användas, men har uttalat den åsikten, att ekonomiska föreningar och handelsbolag med ändamål att driva andelsladugård bör kunna bli medlemmar enligt andra stycket. Utredningen säger sig ej ha avsett, att denna speciella typ av sammanslutningar, som kan bli medlemmar enligt gällande bestämmelser, skall utestängas från medlemskap i framtiden.

Utredningen har vidare ansett, att utländsk medborgare bör ha samma möjlighet som svensk att bli medlem i jordbrukskassa, förutsatt att han innehar de kvalifikationer, som eljest fordras. Lagtexten har avfattats med hänsyn därtill. — Utredningen påpekar att med den föreslagna lydelsen av 12 § dödsbo och annan juridisk person, som innehar jordbruksfastighet, hör till dem som utan särskild prövning skall kunna bli medlemmar.

Jordbruksorganisationer har i utredningsförslaget medtagits inom den krets, som normalt skall kunna bli medlemmar i jordbrukskassa, främst därför att det syntes naturligt, att lokala sådana föreningar skall tillhöra kasserörelsens lokala organisationer. Meningen är emellertid att jordbruksorganisationerna skall fördelas mellan jordbrukskassa och centralkassa. Ordningen för denna fördelning skall det enligt utredningen ankomma på riksorganisationen att fastställa i föreskrifter och anvisningar. Utredningen har blott gjort den allmänna reflexionen att det synes rimligt, att t. ex. jordbruksorganisationer med större verksamhetsområden eller med större anspråk på krediter och service än jordbrukskassa kan tillgodose i regel ej upptas i jordbrukskassa utan i centralkassa.

Att jordbrukskassa skall kunna få kommun som medlem är ett önskemål som enligt vad utredningen uttalar i betänkandet tidigare framförts i många sammanhang. Ej sällan anlitar kommunerna, genom jordbrukskassa eller direkt, centralkassa för att förvalta kommunmedel. Däremot har kommunerna ej genom något av kasserörelsens organ kunnat få bankmässig service i form av kredit vid förefallande behov.

Vad beträffar de i 12 § tredje stycket angivna funktioner, vilka skall tillkomma jordbrukskasserörelsens riksorganisation, uttalar utredningen, att den tänkt sig, att riksorganisationens föreskrifter skall komma att inne-

hålla t. ex. besked om uttolkningen av uppräknigen i 12 § första stycket beträffande vissa gränsfall o. d., anvisningar hur det skall förfaras när det råder tvekan om i vilken jordbrukskassa eller, i fråga om jordbruksorganisation, i vilken centralkassa eller jordbrukskassa inträdessökande skall beviljas medlemskap o. s. v. — det skall alltså ankomma på riksorganisationen att i lämplig form upprätthålla principen att medlemskap i regel ej bör komma i fråga i mer än en kassa. Riksorganisationen bör vidare utfärda anvisningar om hur dispensregeln i 12 § andra stycket skall tillämpas och för vilka kategorier den bör gälla. Vad beträffar dispensprövningen kan riksorganisationen lämna åt jordbrukskassorna att själva företa den efter riksorganisationens anvisningar eller lägga prövningen på centralkassan eller förbehålla sig själv prövningen eller fördela befogenheterna mellan de tre leden, allt efter omständigheterna.

Yttrandena. Reglerna om medlemskap hör till de delar av utredningsförslaget, som i särskilt hög grad ägnats uppmärksamhet vid remissbehandlingen. Remissinstansernas bedömning av förslaget påverkas i hög grad av vad vederbörande remissinstans har för åsikt om förslagets principer i fråga om kasserörelsens ändamål och allmänna inriktning samt om dess rätt att själv i största möjliga utsträckning bestämma över sina angelägenheter. En särskild kritisk inställning intar sålunda *Svenska bankföreningen* samt *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*. Båda dessa remissinstanser har uttalat uppfattningen, att jordbrukskasserörelsen icke vidare bör bedrivas i föreningsform utan enligt lagen om bankrörelse. I motiveringen till detta ståndpunktstagande ingår bl. a. att man genom det föreslagna stadgandet i 12 § lagen om jordbrukskasserörelsen avlägsnat sig så långt från det kooperativa föreningsbegreppet, att detta blivit helt formellt.

Även remissinstanser med positiv inställning till utredningsförslaget såsom sådant har förordat en klarare och snävare avgränsning av möjligheterna till medlemskap i jordbrukskassa än vad som upptagits i utredningsförslaget. *Svenska sparbanksföreningen* menar, att kasserörelsen med de föreslagna reglerna om medlemskap riskerar att förlora sin egenskap av jordbruksorganisation. Föreningen anför.

Lagförslagets bestämmelser angående medlemskap i jordbrukskassa (12 §) torde få anses gå rätt mycket utanför den krets av personer, som kan anses tillhöra jordbruksbefolkningen även i mycket vidsträckt mening. När man till exempel förutsätter, att tjänstemän och arbetare i industrier, som förädlar jordbruksprodukter, kan beviljas medlemskap i kassorna, bör detta ses mot bakgrunden av att sådana industrier är i övervägande grad belägna i städer och tätorter och att de anställda själva knappast torde räkna sig till jordbruksbefolkningen, även om de för att få krediter skulle kunna vara intresserade av att erhålla medlemskap. Lagförslaget öppnar icke bara möjlighet för de särskilt angivna grupperna av yrkesutövare, företag och kommuner att erhålla medlemskap utan lämnar över huvud taget mycket vida möjligheter för medlemsrekryteringen.

Om kasserörelsen önskar vidga sin medlemsrekrytering på föreslaget sätt, synes man med fog kunna ifrågasätta realiteten i tanken att kasserörelsen skall vara en speciell jordbruksorganisation.

Sparbanksinspektionen anser, att frågan om medlemskap liksom f. n. bör regleras i författning genom bestämmelser av i stort sett samma innebörd som nu. *Inspektionen* framhåller, att gränserna för medlemskap i jordbrukskassa betydligt utvidgats i förhållande till vad nu gäller. När utredningen därjämte föreslagit *dels* slopande av den grundläggande ändamålsbestämmelsen att kasserörelsen skall tillgodose jordbrukets kreditbehov *dels* en väsentlig utvidgning av rätten att driva vanlig bankrörelse så aktualiseras enligt inspektionens mening frågan huruvida tillräcklig anledning finnes att undantaga jordbrukets kreditkassor från de bestämmelser i banklagen, som avser själva rörelsen. Ett undantagande liksom hittills torde enligt inspektionens mening i första hand böra grundas på att jordbrukskasserörelsen bestämmes ha till uttryckligt ändamål att tillgodose jordbrukets kreditbehov och att medlemskapet i stort sett begränsas på sätt nu gäller. *Sparbanksinspektionen* förklarar sig dock ej vilja göra erinran mot att även andra än fastighetsägare bland dem som har sin utkomst av jordbruk eller dess binärningar skall kunna antagas till medlemmar.

Länsstyrelsen i Östergötlands län framhåller, i likhet med *sparbanksinspektionen*, att avsaknaden av en allmän ändamålsbestämmelse för kasserörelsen medför att det blir tveksamt om 12 § kommer att utgöra något hinder för att man vid antagandet av medlemmar i jordbrukskassa går utanför den krets som har naturlig anknytning till jordbrukskasserörelsen. *Länsstyrelsen* föreslår därför, såsom tidigare anmälts, att lagstiftningen skall kompletteras med en bestämmelse att kreditkassorna skall ha till uppgift att tillgodose jordbrukets kreditbehov.

Kravet på klarare avgränsning framföres vidare av *länsstyrelsen i Kristianstads län*, som särskilt varnar för dispensregeln och den däri upptagna bestämmelsen att medlemskap kan erhållas, såvida »hinder däremot funnits ej föreligga med hänsyn till jordbrukskassas uppgifter och ändamål». *Länsstyrelsen* framhåller, att den generella dispensregeln under alla förhållanden förutsätter en restriktiv tillämpning. Utan en sådan tillämpning kan jordbrukskasserörelsens målsättning äventyras till förfång för de allmänna kreditinstitutens verksamhet och utveckling. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* och *Riksförbundet Landsbygdens folk* understryker båda, att jordbrukskasserörelsen icke får förlora sin karaktär av kooperativ kreditinstitution för jordbruket. *Fullmäktige* ifrågasätter, om måhända med hänsyn därtill en starkare avgränsning av medlemskapet än i förslaget skulle vara på sin plats.

Fullmäktige i riksbanken har en mera positiv inställning till utredningsförslaget. *Fullmäktige* anser att i och med att *fullmäktige* godtagit, att kasserörelsen skall beredas möjlighet driva sin verksamhet i friare former än hittills och i konkurrens med andra kreditinrättningar, så finnes icke heller anledning till invändningar mot utredningens förslag i vad avser medlemskap.

Bank- och fondinspektionen har, efter en närmare analys av utredningsförslaget, med vissa reservationer godtagit detta. *Ämbetsverket* anför.

Av central betydelse för kasserörelsens organisation är — såsom utredningen säger på s. 45 — frågan om medlemskapet. De i betänkandet framlagda förslagen i detta ämne innefattar flera betydelsefulla nyheter: kretsen av fysiska personer som skall kunna bli medlemmar i jordbrukskassa (och därmed erhålla kredit) vidgas sålunda till att gälla även dem som ha anknytning till jordbrukets hjälpindustrier, kravet på fastighetsinnehav slopas, juridiska personers möjlighet att ansluta sig till kasserörelsen har utsträckts i flera hänseenden.

De resonemang som bär upp förslaget synes i allt väsentligt befogade och slutsatserna borde väl därför i motsvarande omfattning godtagas. Inspektionen anser sig också kunna tillstyrka att förslaget upphöjes till lag, men inspektionen vill, med anknytning till utredningens eget uttalande därom att *möjlighet* att erhålla medlemskap icke är liktydigt med rätt till sådant, tillägga följande.

Jordbrukskassorna är av mycket skiftande storlek (jämför betänkandet s. 90) och det ligger i sakens natur att kvalifikationerna hos dessa kassors ledning är ojämna. Kreditprövningsspörsmål som utan svårighet kan lösas av de större, mera mångsidigt erfarna och personellt välutrustade kassorna innefattar för mindre kassor med ringa erfarenhet svårslösliga problem. En omständighet som vidare synes böra beaktas i detta sammanhang är den kooperativa strukturen hos kassorna som innebär att föreningsstämman, det i sista hand bestämmande organet, domineras av kredittagarna själva, vilka obligatoriskt måste vara medlemmar; ansökan om medlemskap i en jordbrukskassa motiveras ju i det alldeles övervägande antalet fall av att inträdessökanden önskar erhålla kredit hos kassan. Om, såsom avsett är, den personliga ansvarigheten skall avlyftas från kassemedlemmarna, försvagas vidare dessas intresse att från början sovra medlemsklientelet och detta förhållande *kan* innebära risk för att kreditprövningen blir mindre omsorgsfull än tidigare. Sagda omständighet är så mycket mera betydelsefull som medlemsvärningen och därmed kreditgivningen skall kunna avse andra personkategorier än tidigare.

Med det anförda vill inspektionen icke rubba sin ståndpunkt till utredningens förslag rörande medlemskap i kreditkassorna, men ämbetsverket önskar understryka vikten av att de båda övre leden i kasserörelsen utnyttjar sina legala befogenheter att leda och övervaka jordbrukskassornas verksamhet i syfte att eliminera de ekonomiska risker som kan åtfölja ifrågasvarande lagändring. —

Svenska jordbrukskreditkassan accepterar utredningens förslag, ehuru jordbrukskreditkassan anser att kasserörelsen kunde fått än större frihet att själv bestämma vilka som skall kunna bli medlemmar i jordbrukskassa. Jordbrukskreditkassan anför.

De i lagförslaget ingående bestämmelserna beträffande antagande av enskilda medlemmar i jordbrukskassa är jämförelsevis komplicerade. Jordbrukskreditkassan skulle gärna sett att reglerna gjorts enklare, helst så att det i huvudsak överlätits åt kasserörelsen själv att fastställa villkoren för medlemskap. För motsvarande organisationer i främmande länder är detta regel. Jordbrukskreditkassan kan emellertid acceptera utredningens förslag i ämnet, samtidigt som kassan bestämt motsätter sig varje inskränkande ändring däri.

Vissa detaljfrågor har särskilt berörts i remissyttrandena. Frågan om *k o m m u n s m ö j l i g h e t* att bli medlem i jordbrukskassa har så-

lunda tagits upp av flera remissinstanser. *Fem remissinstanser — fullmäktige i riksgäldskontoret, statskontoret, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen* — avstyrker eller ifrågasätter lämpligheten av förslaget, att kommun skall kunna bli medlem. Dessa remissinstanser anser nämligen att kommunerna ej har någon naturlig anknytning till jordbrukskasserörelsen av sådant slag att de bör kunna bli medlemmar i jordbrukskassa. *Statskontoret* har i sitt yttrande anfört följande.

Beträffande *medlemskapet* i jordbrukskasserörelsen innebär utredningens förslag bl. a. den utvidgningen, att kommun skall kunna anslutas till jordbrukskassa. Något skäl för denna utvidgning har icke anförts. Enligt statskontorets mening gör sig starka betänkligheter gällande mot att kommunernas ekonomiska transaktioner i högre grad än hittills dras in i kasserörelsen. Det kan med fog ifrågasättas, om de expansionssträvanden, som må ligga bakom detta förslag, kan vara till gagn för rörelsen. Kommunernas verksamhet torde göra deras penningtransaktioner i hög grad rörliga och deras kreditbehov blir ofta av betydande storleksordning. Bärande skäl måste därför enligt statskontorets mening förebringas, innan förslaget i denna del vinner tillmötesgående.

Å andra sidan har detta förslag uttryckligen tillstyrkts av *Svenska jordbrukskreditkassan* och *Svenska landskommunernas förbund* samt av *Riksförbundet Landsbygdens folk*. Riksförbundet — som varnat för att alltför mycket vidga kretsen av dem som kan bli medlemmar i jordbrukskassa — finner kommun falla inom den krets som kan godtagas såsom medlemmar i jordbrukskasserörelsen utan att dennas karaktär av jordbruksorganisation förändras. *Svenska landskommunernas förbund* anför beträffande sin synpunkt på frågan om kommuns medlemskap i jordbrukskassa följande.

Enligt förbundets uppfattning har det ur kommunal synpunkt framstått som otillfredsställande att jordbrukskassorna, vilka ej sällan omhänderhar kommunala medel till förvaltning, varit förhindrade att vid förefallande behov lämna kredit åt kommunerna. Den av utredningen i detta avseende föreslagna ändringen, varigenom kommunerna kan bli medlemmar i kassorna och som sådana berättigade att uppträda som låntagare, finner förbundet därför vara ett tillgodoseende av ett önskemål från de kommuner, som har medel placerade i jordbrukskasserörelsen. För att kommunernas lånemöjligheter skall få någon praktisk betydelse vill dock förbundet i detta sammanhang understryka nödvändigheten av att kommunernas lånerätt icke begränsas till det rent jordbruksmässiga behovet utan utsträcker till att avse samtliga förekommande kommunala kreditbehov.

Svenska jordbrukskreditkassan hälsar med tillfredsställelse det i förslaget införda begreppet *jordbruksorganisation* såsom ersättning för »jordbruksekonomisk förening». Jordbrukskreditkassan gillar liksom förslaget att mindre sådan organisation skall kunna bli medlem i jordbrukskassa. *Bank- och fondinspektionen* yttrar på tal om begreppet *jordbruksorganisation* att beträffande aktiebolag begränsningen i nuvarande lagstiftning till bolag »av kooperativ karaktär» (men däremot ej av lokal

karaktär) bör bibehållas för att förhindra att andra än jordbrukarna reellt närstående organisationer skall kunna förvärva medlems- och lånerätt i kreditkassorna.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser det tillfredsställande, att genom dispensregeln möjlighet öppnats att i vissa fall såsom medlemmar i jordbrukskassa antaga personer, som äger eller brukar fastighet inom annan kassas område.

Överståthållarämbetet slutligen har ifrågasatt att anknytning till 11 § lagen om ekonomiska föreningar skall utmärkas genom att en hänvisning dit upptages i 12 § jordbrukskasselagstiftningen. *Överståthållarämbetet* anför härom.

I 11 § föreningslagen föreskrives att ekonomisk förening icke må vägra någon inträde som medlem, såframt ej med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte eller annan orsak, särskilda skäl därtill är. Stadgandet som fastslår, att de ekonomiska föreningarna i princip skall vara öppna sammanslutningar, innefattar en betydelsefull nyhet i föreningslagstiftningen. Enligt vad som uttryckligen framhållits av utredningen skall denna princip gälla även för jordbrukskasserörelsen med de inskränkningar som är påkallade med hänsyn till arten av dess verksamhet. Emellertid har i förslaget 12 och 22 §§ intagits bestämmelser, som sedda enbart för sig skulle kunna giva anledning till en motsatt uppfattning. Sålunda sägs i 12 § första stycket att däri angivna kategorier, vilkas medlemskap icke förutsätter särskild prövning, »må» antagas till medlemmar i jordbrukskassa. Jordbrukskassautredningen har härom anmärkt, att 12 § första stycket avfattats så, att kasserörelsen icke skall vara ovillkorligen bunden att såsom medlemmar godtaga alla, som kan inordnas under de däri angivna kategorierna. I 12 § sista stycket har intagits bestämmelser om att jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall äga meddela närmare föreskrifter angående villkoren för beviljande av medlemskap i jordbrukskassa respektive centralkassa. Jordbrukskassautredningen har härom framhållit, att riksorganisationen skall ha överinseende över medlemsantagningen och att detta i praktiken kan beräknas innebära, att riksorganisationen kommer att uppställa vissa villkor för medlemskapet. Mot bakgrunden av det nu anförda skulle det kunna ifrågasättas huruvida icke i 12 § sista stycket och 22 § andra stycket uttryckligen bör angivas, att där åsyftade föreskrifter skall utfärdas med beaktande av bestämmelserna i 11 § föreningslagen.

Departementschefen. De regler som gäller för medlemskap i jordbrukskassa utmärkes särskilt av att de strikt anger, vilka som kan vinna medlemskap. Därjämte är det betecknande för dessa regler, att det viktigaste villkoret för att en inträdessökande skall kunna antagas såsom medlem är att han äger eller brukar fastighet. Innehavet av fastighet är sedermera också förutsättning för att den som antages till medlem skall kunna få lån.

Utredningens bestämmelser är smidigare. Lagen om jordbrukskasserörelsen skall enligt utredningsförslaget bara angiva en ram för regleringen av frågorna om medlemskap i jordbrukskassa. Detaljregleringen skall ankomma på kasserörelsen själv. Vad angår villkoren för medlemskap skall innehavet av fastighet alltjämt vara en viktig, ehuru icke avgörande kvali-

fikationsgrund. Innehav av fastighet är i utredningsförslaget ej heller förutsättning för att medlem skall äga rätt att få krediter. Nyheter är bl. a. att jordbruksorganisation samt kommun skall kunna bli medlem i jordbrukskassa. Jordbruksorganisation (jordbruksekonomisk förening enligt gällande författning) kan f. n. bli medlem endast i centralkassa. Kommun kan överhuvudtaget icke anslutas till jordbrukskasserörelsen såsom medlem.

Själva det nya systemet för reglering av frågan om medlemskap har vid remissbehandlingen i allmänhet i princip godtagits, om än ibland med vissa reservationer. På några håll har dock yppats tvekan, huruvida icke fara föreligger att kasserörelsen med de föreslagna reglerna skall förlora sin egenskap av jordbruksorganisation. Såsom skäl för dessa farhågor har särskilt anförts, att dispensregeln i paragrafens andra stycke är alltför vag. Den riktpunkt som skall gälla för dispensprövningen har i lagförslaget angivits så, att dispens skall kunna meddelas om hinder mot medlemskap ej anses föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål enligt lag eller andra för kassan gällande föreskrifter. Någon allmän bestämmelse vari jordbrukskassornas ändamål fixeras och vartill den nyss angivna regeln kunde anknyta finnes emellertid icke i utredningsförslaget. Och bestämmelsen i 7 § (6 § departementsförslaget) att jordbrukskassa skall ha till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas intressen genom att bereda kredit åt dem är ej sådan att den kan ge erforderlig stadga åt dispensregeln.

I departementsförslaget har, såsom framgår av vad jag anförde vid min redogörelse för 1 §, upptagits en allmän bestämmelse, enligt vilken jordbrukskasserörelsen skall ha till huvudsakligt ändamål att tillgodose jordbrukets kreditbehov samt att främja sparverksamhet. Därmed torde dispensregeln i nu förevarande paragraf ha vunnit sådan stadga, att den nyss återgivna anmärkningen kan anses ha förlorat sin udd. Enligt min mening blir det av utredningen förordade systemet för reglering av medlemskap i jordbrukskassa efter tillkomsten av ändamålsbestämmelsen i 1 § väl ägnat att i princip läggas till grund för lagstiftning.

Vad angår detaljerna i utredningsförslaget är det naturligt att bland de särskilt angivna kategorier, som skall kunna antagas till medlemmar i jordbrukskassa, upptagits ägare och brukare av fastighet inom kassans verksamhetsområde. Förslaget har i denna del ej föranlett erinringar. Jag torde beträffande utformningen av bestämmelserna därom endast få erinra, att uttrycket »bruka» fastighet får anses innebära krav på någon form av aktivt utnyttjande; blotta boendet i en förhyrd lägenhet läser icke vara att hänföra till »brukande» av fastighet. — Jag har intet att erinra mot utredningens förslag att utländsk medborgare skall kunna bli medlem i jordbrukskassa, förutsatt att han innehar de kvalifikationer som eljest erfordras.

Begreppet jordbruksorganisation har i förslaget bestämts på ett sätt som föranlett erinran blott från en remissistans. Denna anser, att

aktiebolag för att kunna vinna anslutning till jordbrukskassa såsom jordbruksorganisation bör vara av »kooperativ» karaktär. Denna uppfattning får anses ha fog för sig. Enligt min mening torde den emellertid i stort sett vara tillgodosedd redan med utredningsförslagets avfattning av lagtexten i denna del. Beträffande frågan om vilka jordbruksorganisationer som bör kunna anslutas till jordbrukskassa, finner jag skäl att till utredningens reflexioner foga en erinran om att det enligt min mening är önskvärt, att endast jordbruksorganisationer vilkas kreditbehov kan tillgodoses av jordbrukskassa anslutes dit. Uppdelning av krediter mellan jordbrukskassa och centralkassa bör nämligen enligt min mening i görligaste mån undvikas. Jag återkommer härtill vid 22 och 24 §§. — Lagen innehåller icke någon föreskrift om den lokala anknytning till jordbrukskassa som skall erfordras för att jordbruksorganisation skall kunna bli medlem. Jag har ansett att den reglering därav som kan visa sig erforderlig lämpligen bör ankomma på jordbrukskasserörelsen själv. Jag återkommer till denna fråga i min redogörelse för vad utredningen i 22 § föreslagit rörande medlemskap i centralkassa.

Skiljaktiga meningar föreligger om lämpligheten av att föra kommun till de kategorier som i första hand skall kunna bli medlemmar. För min del instämmer jag i jordbrukskassautredningens förslag härom. Förslaget har f. ö. vid remissbehandlingen uttryckligen gillats av Svenska landskommunernas förbund, Riksförbundet Landsbygdens folk och Svenska jordbrukskreditkassan. Kommuner, främst då landskommuner där jordbruksbefolkningen utgör flertalet, är efter mitt bedömande samfälligheter av sådant slag, att de bör kunna anslutas till jordbrukskasserörelsen. Kommun har tidigare haft möjlighet bli medlem i jordbrukskassa, men denna möjlighet togs bort genom en författningsändring år 1930. Motiveringen därtill var att jordbrukskassornas inlåningsrätt genom en samtidig ändring skulle bortfalla. När kommun ej vidare skulle kunna sätta in pengar i jordbrukskassa ansågs det icke finnas tillräckliga skäl att bibehålla kommunernas möjlighet att vinna medlemskap (SOU 1930: 2 s. 43; prop. 268/1930 s. 94). Emellertid är läget numera att många kommuner utan att vara medlemmar anlitar jordbrukskassor, i dessas egenskap av ombud för centralkassa, för insättningar. Ofta rör det sig om insättningar till betydande belopp. Det skäl mot kommuns medlemskap som föranledde 1930 års författningsändring har således visat sig icke föreligga i praktiken. Den omständigheten att kommuner anlitar jordbrukskassor i den utsträckning som sker torde få tolkas som ett tecken på att de anser sig ha en naturlig anknytning till jordbrukskasserörelsen. Det synes skäligt och praktiskt att kommuner med denna åsikt ånyo får möjlighet att ansluta sig till jordbrukskassa och därmed att utnyttja kasserörelsen både för insättningar och för att erhålla kredit. Det ligger i sakens natur, att endast sådana kommuner vilkas befolkning till betydande del har anknytning till jordbruket eller dess binäringar, kommer att önska medlemskap i jordbrukskassa. Ur gränsdragningssynpunkt torde anmärkning ej kunna riktas mot att sådana kom-

muner upptages såsom medlemmar i jordbrukskassa. Jag vill i samband härmed tillfoga, att jordbrukskassas befattning med kreditgivning till kommuner — liksom dess kreditgivning till jordbruksorganisationer — blir av sådant slag att särskild uppmärksamhet från de högre kasseledens sida torde böra ägnas *dels* spörsmålet i vad mån beslut om sådan kredit skall underställas centralkassan för godkännande *dels* frågan i vad mån dylika krediter genom jordbrukskassans förmedling bör lämnas av jordbrukets bank.

Jag har nyss uttalat, att dispensregeln genom införandet av den allmänna bestämmelsen om jordbrukskasserörelsens ändamål i 1 § fått större stadga än vad den kan anses ha enligt utredningsförslaget, där en sådan bestämmelse saknas. Den ram inom vilken medlemmar skall kunna rekryteras, har genom ändamålsbestämningen kommit att bli klarare och snävare. Emellertid kan jag trots den skillnad som alltså består mellan utredningsförslaget och departementsförslaget i stort sett ansluta mig till vad utredningen anfört rörande dispensregelns tillämpning. Som jag tidigare nämnt förutsättes i författningar redan nu att jordbrukskassor skall kunna lämna statligt garanterade lån till studerande m. fl. Dessa måste då också kunna bli medlemmar. Jag vill emellertid göra det påpekandet att man inom kasserörelsen, särskilt under den första tiden efter det den nya lagstiftningen trätt i kraft, torde böra iakttaga, att medlemsrekryteringen till kasserörelsen, med de jämkningar som kan anses betingade av skäligen hänsynstagande till jordbrukskasserörelsens och jordbrukets utveckling, hålles inom de hittills tillämpade gränserna.

Vad slutligen angår riksorganisationens överinseende över medlemsfrågorna vill jag i likhet med utredningen och med beaktande av vad som anförts i ett par remissyttranden särskilt understryka att riksorganisationen bör se till att förevarande paragraf kommer att tillämpas med iakttagande av reglerna i 11 § föreningslagen. Detta betyder, å ena sidan, att möjlighet till medlemskap enligt 12 § första stycket icke skall vara liktydigt med rätt därtill, men å andra sidan också, att de villkor som kvalificerar och som diskvalificerar för medlemskap så långt möjligt skall fastställas av rörelsen. Jag anser emellertid icke erforderligt att erinran härom, genom hänvisning till 11 § föreningslagen, upptages i själva lagtexten. — Tilläggas må att vad jag nyss i frågan om dispensprövning uttalade om återhållsamhet har tillämpning jämväl på riksorganisationens befattning med medlemsfrågor enligt 12 § tredje stycket.

Efter dessa överväganden har jag, med allenast vissa formella jämkningar, upptagit den av utredningen föreslagna 12 § i departementsförslaget med oförändrat paragrafnummer.

13 §.

Denna paragraf innehåller vissa allmänna bestämmelser om *jordbrukskassas medelsanskaffning*.

Gällande lagstiftning. I jordbrukskasseförordningen upptages bestämmelser motsvarande stadgandena i 13 § utredningsförslaget, i 57 § andra och tredje styckena. Där föreskrives, att jordbrukskassa icke må förskaffa sig kredit på annat sätt än genom återbelåning hos centralkassan av de hos jordbrukskassan belånade fordringsbevisen med tillhörande säkerheter. Jordbrukskassa skall dock äga upptaga lån hos centralkassan för att förvärva egendom till skyddande av fordran eller tillfälligt lån för att reglera förlust. Vidare stadgas, att jordbrukskassa såsom ombud för centralkassan skall äga förmedla inlåning för centralkassans räkning i den ordning jordbrukskreditkassans styrelse bestämmer.

Utredningen. 13 § första stycket föreskriver, att jordbrukskassa ej utan centralkassans tillstånd äger förskaffa sig kredit för sin utlåning av annan än centralkassan. Denna ordning överensstämmer med den som f. n. gäller. Utredningen säger sig med lagförslagets mera kortfattade avfattning av stadgandet ej ha avsett att göra någon inskränkning i jordbrukskassas möjligheter att anskaffa medel och har ej heller velat ändra formerna för medelsanskaffningen. Då det i undantagsfall kan tänkas vara av intresse för jordbrukskassa att kunna få medel från annat håll än centralkassan, har bestämmelse införts i utredningsförslaget att detta skall få ske, om centralkassan ger tillstånd därtill.

I andra stycket fastslås, att jordbrukskassa äger ta befattning med inlåning från allmänheten allenast såsom förmedlare för centralkassas räkning och i den ordning riksorganisationen föreskriver. Stadgandet överensstämmer med det som nu gäller.

Yttrandena. Endast *Svenska bankföreningen* har särskilt berört förevarande paragraf i sitt yttrande. Bankföreningen framhåller beträffande paragrafens andra stycke, att jordbrukskassa såsom ombud för centralkassa enligt utredningsförslaget inte bara skall kunna förmedla inlåning utan också utöva annan i förslaget angiven bankmässig verksamhet. I praktiken skulle därför jordbrukskassekontor komma att driva samma sorts rörelse som avdelningskontor för en bank. Vid detta förhållande, förklarar bankföreningen, bör också banklagens principer angående rörelsens bedrivande och inte utredningsförslagets gälla för jordbrukskasserörelsen.

Departementschefen. Det får anses vara en för kasserörelsen grundläggande princip att den för jordbrukskassornas verksamhet erforderliga inlåningen och upplåningen inte skall ankomma på jordbrukskassorna utan på de högre kasseleden. Ett stadgande härom synes alltså böra ingå i kasselagstiftningen. Utredningen har också upptagit ett stadgande av sådan innebörd i 13 § första stycket. Stadgandet är så avfattat, att det begränsar jordbrukskassas rätt att skaffa sig kredit endast såvitt krediten skall användas för kassans utlåning. Emellertid torde jordbrukskassa kunna ha behov av kredit även för andra ändamål. Ett viktigt sådant ändamål, som kan tänkas bli aktuellt för en del

jordbrukskassor, är att anskaffa fastighet för jordbrukskassans inrymmande. Med den föreslagna lydelsen av förevarande stadgande skulle det stå jordbrukskassa fritt att anskaffa medel till fastighetsköpet genom upplåning från annat håll än centralkassan. Enligt min mening är det emellertid icke lämpligt att jordbrukskassa utan kontroll skall kunna tillgodose ett lånebehov av så stor omfattning som detta kan beräknas bli. Även om det torde kunna påräknas att riksorganisationen eller centralkassan kommer att begagna sina allmänna befogenheter över jordbrukskassorna för att skaffa sig överinseende över jordbrukskassornas fastighetsförvärv, finner jag därför skäl föreligga att göra jordbrukskassas rätt att förskaffa sig kredit från annat håll än centralkassan beroende av centralkassans tillstånd utan den av utredningen föreslagna begränsningen. I departementsförslaget har 13 § första stycket utformats i enlighet härmed.

Vad beträffar Svenska bankföreningens erinran mot paragrafens andra stycke torde jag här allenast få understryka att jordbrukskassorna redan nu regelmässigt biträder centralkassan i dess verksamhet. Härtill är jordbrukskassorna oförhindrade enligt gällande författning. Vidare torde jag få fästa uppmärksamheten på att jordbrukskasselagstiftningen enligt departementsförslaget i allt väsentligt bibehållit den hittills gällande gränsdragningen för kreditkassornas bedrivande av rörelse. Jag har med hänsyn härtill ej funnit anledning jämka på utredningsförslaget till 13 § andra stycket och har således upptagit det oförändrat i departementsförslaget.

14 §.

Denna paragraf innehåller *dels* en allmän regel om *jordbrukskassas utlåning*, nämligen att jordbrukskassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar, *dels* en regel om *begränsning av utlåningen till jordbruksorganisationer* samt *till kommuner*. För vardera kategorien skall gälla en begränsning till högst en tiondel av kassans hela utlåning. Den förra regeln motsvarar 14 § första stycket utredningsförslaget. Den senare regeln har, såvitt gäller jordbruksorganisationer, samband med stadgande i 29 § utredningsförslaget. Jag torde få kommentera regeln vid behandlingen av 24 § departementsförslaget.

Att jordbrukskassa i sin utlåningsverksamhet ej skall gå utanför kretsen av sina medlemmar är en hävdvunnen princip, som följer av jordbrukskassans kooperativa natur och de allmänna grundsatserna för dess verksamhet och uppbyggnad. I jordbrukskassoförordningen (58 §) är lånerätten ytterligare inskränkt, nämligen till medlemmar som äger eller brukar fastighet eller driver andelsladugård. Någon motsvarighet till denna inskränkning skall ej gälla enligt förevarande lagstiftning. Jag vill emellertid erinra om att fastighetsinnehav är en viktig kvalifikationsgrund för att vinna medlemskap i jordbrukskassa.

Andra stycket av 14 § utredningsförslaget har, efter redaktionell omarbetning, upptagits i avsnittet om rörelsen som 39 §.

15 §.

I förevarande lagrum har inrympts bestämmelser om skyldighet för jordbrukskassa att i angivna hänseenden underkasta sig *centralkassans och riksorganisationens kontroll*.

Gällande lagstiftning. Jordbrukskassaförordningen innehåller flera stadganden om skyldighet för jordbrukskassorna att i olika hänseenden ställa sig till efterrättelse vad centralkassan och jordbrukskreditkassan föreskriver. En allmän bestämmelse återfinnes i 64 § jordbrukskassaförordningen. Den föreskriver, att jordbrukskassa i fråga om skötseln av sin rörelse och sina räkenskaper skall ställa sig Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassans instruktioner och anvisningar till efterrättelse. Jordbrukskassa skall vidare enligt samma bestämmelser lämna Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassans styrelse och revisorer alla uppgifter som påkallas. Den allmänna bestämmelsen i 64 § jordbrukskassaförordningen kompletteras av särskilda regler, enligt vilka anvisningar kan meddelas — av Svenska jordbrukskreditkassan eller centralkassa eller av Svenska jordbrukskreditkassan efter centralkassas hörande — om jordbrukskassas räntesättning enligt 65 § jordbrukskassaförordningen, om kontroll över jordbrukskassas in- och utbetalningar av medel m. m. enligt 61 § jordbrukskassaförordningen och om skyldighet för jordbrukskassa att inhämta godkännande av centralkassa innan vissa krediter beviljas enligt 58 § sjunde stycket jordbrukskassaförordningen.

Utredningen. 15 § utredningsförslaget innehåller en generell bestämmelse enligt vilken jordbrukskassa skall ställa sig till efterrättelse instruktioner och anvisningar för verksamheten, som meddelas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation och centralkassan. Bestämmelsen är avsedd att träda i stället för både jordbrukskassaförordningens allmänna bestämmelse och dess speciella bestämmelser. En förutsättning för att riksorganisationen och centralkassa skall kunna utöva ledning och tillsyn över jordbrukskassa är att de har tillgång till jordbrukskassans böcker, räkenskaper och andra handlingar och att de kan få upplysningar, som de i övrigt begär angående verksamheten. Lagrummet innehåller därför föreskrift om skyldighet för jordbrukskassa att tillhandagå behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassan i dessa hänseenden. Vem som skall anses behörig och hur behörigheten skall styrkas blir, förklarar utredningen, en organisatorisk angelägenhet, som får ordnas inom kasserörelsen.

Jordbrukskassautredningen framhåller, att den hyser uppfattningen att viss enhetlighet i kasserörelsens verksamhetsutövning är en förutsättning för att rörelsen skall kunna behålla och utveckla den stadga som nåtts och att författningsmässiga garantier därför är påkallade. Fördenskull har utredningen ej satt i fråga annat än att hittillsvarande skyldighet för jordbrukskassa att ställa sig till efterrättelse topporganisationens och centralkassans anvisningar och instruktioner i fråga om verksamheten skall bestå.

Utredningen har velat utforma lagbestämmelserna så att det vid förefallande behov skall vara möjligt att utvidga området för de högre ledens ledning och tillsyn över verksamheten i jordbrukskassa.

Reglerna i 15 § gäller centralkassas och riksorganisationens befogenheter att ge anvisningar och föreskrifter beträffande jordbrukskassornas verksamhet. Specialbestämmelser med liknande befogenheter, avseende organisatoriska spörsmål, har behandlats i 11 § om jordbrukskassas verksamhetsområde och i 12 § om medlemskap i jordbrukskassa.

Föreskriften i 15 § om jordbrukskassas skyldigheter att ställa sig till efterrättelse vad riksorganisationen och centralkassan föreskriver i fråga om verksamheten motsvaras av föreskrifter i avsnitten om dessa, vari de utrustas med motsvarande befogenheter (utredningsförslaget 17 och 33 §§; departementsförslaget 17 och 28 §§).

Yttrandena. Ingen av remissinstanserna har haft något att erinra mot bestämmelserna i förevarande lagrum.

Departementschefen. Mot lagrummet i den av utredningen föreslagna avfattningen har ej framställts någon erinran vid remissbehandlingen och ej heller jag har funnit skäl till anmärkning däremot. Paragrafen har därför med endast vissa formella jämkningar överförts till departementsförslaget.

Jag torde emellertid få tillfoga, att jag förutsätter att riksorganisationen och centralkassorna kommer att använda de befogenheter, som skall tillkomma dem jämlikt bestämmelserna i förevarande paragraf i all den utsträckning, som erfordras för att åstadkomma att den samlade kasserörelsens verksamhet kommer att drivas på ett så rationellt och betryggande sätt som möjligt. Föreskrifterna skall kunna avse såväl sådant som rör kontorsrutinen som frågor av mera principiell betydelse i fråga om verksamhetens bedrivande. Av särskild vikt torde vara att uppmärksamhet ägnas åt frågan i vad mån jordbrukskassa genom instruktion eller anvisningar skall åläggas inhämta centralkassans godkännande innan krediter överstigande visst belopp eller av viss beskaffenhet utlämnas.

16 §.

Denna paragraf har med blott en redaktionell jämkning överförts från utredningsförslaget. Dess första stycke upptager regler om jordbrukskassas *styrelse*, andra stycket ger en specialregel om jordbrukskassas *firmateckning*.

Bestämmelserna i paragrafens första stycke motsvaras i gällande lagstiftning av 62 § första stycket jordbrukskassaförordningen, enligt vilket författningsrum jordbrukskassas styrelse skall bestå av 5—7 ledamöter jämte lämpligt antal suppleanter.

Utredningen framhåller, att bestämmelserna i förevarande paragraf är undantag från de allmänna bestämmelserna i föreningslagen om styrelse och firmateckning.

Till 16 § första stycket har utredningen överfört den redan enligt jordbrukskassaförordningen gällande regeln att antalet styrelseledamöter skall vara minst fem och högst sju. Jordbrukskassaförordningens regel att jämte styrelseledamöterna skall finnas lämpligt antal suppleanter, har emellertid ej upptagits i utredningsförslaget. Utredningsförslaget lämnar möjlighet för jordbrukskasserörelsens riksorganisation att medge tillfällig utökning av antalet styrelseledamöter till åtta eller nio. Dispensmöjligheten, som är en nyhet, har utredningen velat införa framför allt för att underlätta sammanslagningar av jordbrukskassor.

Förutom bestämmelserna i 62 § första stycket jordbrukskassaförordningen om styrelsesuppleanter har 62 § tredje stycket, som handlar om protokollföring, slopats såsom obehövt. Därjämte har 62 § andra stycket jordbrukskassaförordningen slopats. Enligt detta författningsrum är jordbrukskassa skyldig vidtaga åtgärder för att entlediga tjänsteman som styrelsen för centralkassan funnit olämplig. Utredningen har ansett, att centralkassan har en sådan ställning att dess intressen i avseenden på rekryteringen av jordbrukskassas personal kan i lämplig utsträckning tillgodoses utan ett dylikt lagstadgande. F. ö. har utredningen ansett det vanskligt att i utredningsförslaget upptaga en lagbestämmelse som är avsedd att gripa in i anställningsförhållanden, d. v. s. ge regler i ett för lagförslaget främmande, civilrättsligt ämne. Tvekan skulle i många fall kunna tänkas uppkomma om vilken verkan en sådan bestämmelse hade.

Centralkassorna

Departementsförslaget upptar under avsnittet om centralkassorna 17—27 §§. Utredningsförslaget omfattade 17—32 §§. Skillnaden sammanhänger med att 24—28 §§ utredningsförslaget i departementsförslaget överförs till den del av lagförslaget som sammanförts under rubriken »Allmänna bestämmelser för kreditkassorna» och där upptagits under avsnittet om rörelsen. I övrigt har departementsförslaget i denna del följt utredningsförslagens disposition.

Departementsförslaget har genom överföringen av nämnda bestämmelser gått ett steg längre än utredningen i fråga om att koncentrera avsnittet om centralkassorna till att omfatta enbart de för dessa kassors organisation och verksamhet grundläggande bestämmelserna. Enligt vad som framgår av betänkandet har utredningen låtit många av stadgandena i jordbrukskassaförordningens avdelning om centralkassorna, vilken omfattar 20—48 §§, helt utgå ur utredningsförslaget eller överfört dem till andra avsnitt däri. Föreskrifterna om insatsskyldighet samt särskilda uttaxeringar och personlig ansvarighet har, liksom motsvarande bestämmelser om jordbrukskassor, slopats. Emellertid har i 21 § departementsförslaget upptagits en bestämmelse om rätt för centralkassa att infordra tillskott från de anslutna jordbrukskassorna, vilka enligt 11 § departementsförslaget är ansvariga för centralkassans förbindelser. Stadgandet om centralkassemedlemmarnas röst-

rätt vid centralkassas föreningssammanträde har utgått på den grund att det behandlar en fråga, som enligt utredningens mening bör avgöras inom kasserörelsen och fixeras i centralkassas stadgar. Bestämmelser om grundfond har ej upptagits i utredningsförslaget av den anledningen, att utredningen förordar att inga nya grundfonder skall ställas till centralkassornas förfogande och att de som redan finnes skall avvecklas. Jordbrukskassoutredningen förutsätter, att erforderliga stadganden om grundfondernas avveckling kan meddelas i administrativ ordning.

Stadgandena om reservfond och vinstutdelning, vissa detaljbestämmelser om kreditgivningen och annat som angår rörelsen samt om likvidation och upplösning har i utredningsförslaget ersatts av nya eller omarbetade bestämmelser under de särskilda avsnitten med bestämmelser i dessa ämnen.

Flera av jordbrukskasseförordningens bestämmelser har sålunda utgått ur utredningsförslaget. Andra har emellertid tillkommit. Av lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit har nämligen 1 och 2 §§ ersatts med bestämmelser i förevarande avsnitt.

17 §.

I denna paragraf anges centralkassornas *ändamål*.

Lagrummet ersätter *gällande lagstiftning* i 1 och 2 §§ lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassa för jordbrukskredit. I 1 § 1936 års lag ges en definition, enligt vilken centralkassa är förening som utgör sammanslutning för ett eller flera län av ekonomiska föreningar med huvudsakligt ändamål, att var inom sin ort tillgodose jordbrukets kreditbehov. Genom 2 § tilldelas centralkassa laglig befogenhet att från allmänheten mottaga inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas.

17 § första stycket *utredningens* förslag stadgar, att centralkassa har till huvudsaklig uppgift att främja sina medlemmars ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt dem. Ändamålsbestämmelsen har avfattats på samma sätt som den i 7 § (6 § departementsförslaget) för jordbrukskassorna. Den syftar till att inordna centralkassorna under det föreningsbegrepp, som avses i 1 § föreningslagen. Lika litet som i fråga om jordbrukskassorna skall bestämmelsen vara uttömmande.

17 § andra stycket utredningsförslaget utsäger att centralkassa har den viktiga uppgiften att driva inlåning från allmänheten.

17 § tredje stycket innehåller föreskrift för centralkassa att meddela instruktioner och anvisningar för de anslutna jordbrukskassornas verksamhet och att öva kontroll och tillsyn över dem. Utredningen anför härom att centralkassa är centralorganisation för de anslutna jordbrukskassorna och i den egenskap har såsom en naturlig uppgift att, under riksorganisationen, utöva samordnande och ledande funktioner över kasseverksamheten inom sitt område. Utredningen anmärker, att centralkassa givetvis ej bör utfärda instruktioner eller anvisningar i ämnen, som redan är reglerade av riksorganisationen, i varje fall ej på sådant sätt att dess instruktioner och

anvisningar kommer att strida mot riksorganisationens. En erinran därom ligger i lagens uttryck att centralkassas åliggande att vara verksam i detta hänseende blott gäller i den mån det erfordras. Skulle det hända, att riksorganisationen och centralkassan utfärdade mot varandra stridande anvisningar eller instruktioner, skall riksorganisationens tillämpas.

Jordbrukskassautredningen har funnit, att bestämmningen i 1936 års lag att centralkassa utgör sammanslutning för ett eller flera län ej bör ha någon motsvarighet i utredningsförslaget. Centralkassas område bör enligt utredningens mening bestämmas fritt efter omständigheterna så att det blir lämpligt avvägt. I betänkandet anmärkes, att centralkassornas antal f. n. är elva. Av dessa omfattar två — Malmöhus läns centralkassa och Gotlands centralkassa — vardera ett län. De övriga nio har områden som är större än ett län.

Remissyttrandena innehåller icke några erinringar mot förevarande paragraf.

I *departementsförslaget* har förevarande lagrum upptagits med viss formell jämkning i första stycket. Därjämte har i andra stycket tillagts en bestämmelse, som innebär att centralkassa skall äga upptaga lån mot förlagsbevis. Denna viktiga befogenhet för centralkassa är en nyhet. Den beröres närmare i motiveringen till 33 § departementsförslaget.

18—19 §§.

Dessa två paragrafer ger regler för centralkassas *auktorisering* och uppställer vissa krav för att centralkassa skall erhålla *formell behörighet* att utöva kasseverksamhet. Till 18 § har efter vissa väsentligen formella jämkningar överförts stadgandena i 18 och 19 §§ utredningsförslaget. 19 § departementsförslaget överensstämmer i sak helt med 20 § utredningsförslaget.

Gällande lagstiftning. Enligt 20 § jordbrukskasseförordningen skall centralkassa ha vunnit godkännande av Kungl. Maj:t innan den äger börja sin verksamhet. Såsom villkor för godkännande stadgas, att till centralkassa skall vara anslutna minst 15 jordbrukskassor, att kassans stadgar skall innehålla föreskrift om kassans verksamhetsområde samt att stadgarna skall uppta bestämmelser av samma innehåll som så gott som alla lagreglerna i jordbrukskasseförordningens avsnitt om centralkassa. Vidare stadgas i 20 § jordbrukskasseförordningen, att centralkassa icke kan registreras såsom ekonomisk förening med mindre stadgarna godkänts av Kungl. Maj:t. Stadgarna får ej heller ändras utan att Kungl. Maj:t godkänt ändringen.

Utredningen. I betänkandet förklaras inledningsvis, att formerna för centralkassas auktorisering i utredningsförslaget i någon mån har anpassats efter motsvarande förfarande för bank. Utredningsförslaget har viss anknytning också till sparbankslagstiftningen.

Enligt 18 § första stycket utredningsförslaget skall, sedan stadgar antagits för nybildad centralkassa, *stadfästelse* på stadgarna sökas hos Kungl.

Maj:t. Termen stadfästelse, vilken enligt utredningsförslaget 8 § skall användas också i samband med jordbrukskassas auktorisation, har upptagits efter mönster av banklagstiftningen och sparbankslagstiftningen.

Enligt 18 § andra stycket skall prövningen av ansökan om stadfästelse på stadgarna vara av samma slag som länsstyrelsens prövning av jordbrukskassas stadgar, d. v. s. den skall omfatta både en granskning ur formella synpunkter, syftande till att konstatera att stadgarna överensstämmer med lag, och en granskning ur sakliga synpunkter, som alltså skall gå ut på att undersöka om kassan förefaller att kunna bli ändamålsenlig. Ger prövningen vid handen, att stadgarna håller måttet både ur legala och sakliga synpunkter och finnes den tillämnade rörelsen nyttig för det allmänna skall Kungl. Maj:t enligt utredningsförslaget stadfästa stadgarna och ge kassan auktorisation genom att godkänna den. Uttrycket »nyttig för det allmänna» har hämtats från banklagstiftningen och sparbankslagstiftningen och torde enligt utredningens mening bl. a. avse att frågan huruvida det finnes behov av och utrymme för den tilltänkta kreditinrättningen skall kunna besvaras jakande.

18 § tredje stycket innehåller föreskrift, att stadfästelse skall begäras också på ändring i centralkassas stadgar. Emellertid skall Kungl. Maj:t — om och i den mån det befinnes lämpligt — kunna bemyndiga tillsynsmyndigheten att i Kungl. Maj:ts ställe stadfästa beslut om stadgeändring. Utredningens motiv för detta förslag är, att stadgeändringar kan vara av rent formell karaktär eller avse förhållanden av ringa vikt och att deras avgörande därför ej obligatoriskt bör ankomma på Kungl. Maj:t. En liknande möjlighet att delegera har tillagts Kungl. Maj:t i 1955 års banklagstiftning.

19 § utredningsförslaget ger vid handen, att registrering av centralkassa såsom ekonomisk förening kan komma i fråga först efter det att godkännande och stadfästelse meddelats. Registrering verkställs av länsstyrelsen.

Enligt 20 § utredningsförslaget blir centralkassa emellertid ej behörig driva verksamhet enbart genom registreringen utan först då den upptagits såsom medlem i jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Utövar centralkassa verksamhet utan att vara ansluten till riksorganisationen, blir de som deltagit i verksamheten personligen ansvariga för uppkommande förbindelser enligt 90 § utredningsförslaget. De kan därjämte dömas till ansvar enligt 84 § 3.

Jordbrukskassaförordningens bestämmelse att till centralkassa skall vara anslutna minst 15 jordbrukskassor, motsvaras av en föreskrift i 2 § utredningsförslaget, vari dock minsta antalet jordbrukskassor sättes till 10 och dispensmöjlighet införts.

Yttrandena. Vid remissbehandlingen har förevarande paragrafer ej föranlett annan erinran än att *länsstyrelsen i Östergötlands län* samt *länsstyrelsen i Örebro län*, såsom tidigare anmälts, förordnat att bestyret med såväl auktorisationen som registreringen av centralkassa skall överflyttas till tillsynsmyndigheten.

Departementschefen. Av skäl som tidigare anförts anser jag mig f. n. icke böra förorda att handläggningen av frågorna om kreditkassornas auktorisation och registrering överflyttas till bank- och fondinspektionen såsom tillsynsmyndighet. Då i övrigt inga anmärkningar framförts mot de föreslagna reglerna i 18—20 §§ utredningsförslaget och då jag själv finner dessa regler lämpliga, har jag upptagit dem i departementsförslaget såsom 18 och 19 §§ efter allenast vissa väsentligen formella jämkningar.

20 §.

Detta lagrum, som motsvarar 21 § utredningsförslaget, handlar om centralkassas *verksamhetsområde*.

Gällande lagstiftning. Föreskrifter om centralkassas verksamhetsområde finnes i 20 § tredje stycket och 21 § jordbrukskasseförordningen samt i 1 § lagen den 26 juni 1936 om centralkassor för jordbrukskredit. I det först angivna författningsrummet föreskrives, att centralkassas verksamhetsområde skall angivas i centralkassans stadgar. I 21 § jordbrukskasseförordningen ges i första stycket bestämmelser om verksamhetsområdets beskaffenhet. Däri utsäges nämligen att centralkassas verksamhetsområde skall vara sammanhängande och skilt från andra centralkassors. Vidare stadgas i andra stycket, att verksamhetsområdet skall bestämmas så, att centralkassas styrelse utan svårighet eller oskäligen kostnader skall kunna övervaka de anslutna jordbrukskassornas verksamhet samt bedriva en effektiv upplysnings- och organisationsverksamhet för kasserörelsens befrämjande inom verksamhetsområdet. 1 § 1936 års lag slutligen innehåller bestämmelsen, att centralkassa är sammanslutning för ett eller flera län.

Utredningen. 21 § utredningsförslaget stadgar, att centralkassas verksamhetsområde skall fastställas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation och att verksamhetsområdet skall vara skilt från andra centralkassors. Stadgandet överensstämmer med vad som enligt 11 § skall gälla i fråga om jordbrukskassas verksamhetsområde och utredningen åberopar i tillämpliga delar vad den anført som motivering till 11 §.

Därjämte förklarar utredningen, att utvecklingstendensen i fråga om centralkassornas verksamhetsområden i viss mån kan komma att gå i motsatt riktning mot tendensen i fråga om jordbrukskassorna. För jordbrukskassornas del går tendensen mot större enheter. Jordbrukskassorna blir färre år från år. Centralkassorna har under en period från 1936—1952 varit oförändrat tio till antalet, 1953 delades en centralkassa och antalet ökades därmed till elva. Utredningen anser föga vara att erinra emot en utveckling i riktning mot ett större antal centralkassor. Särskilt med hänsyn till att jordbrukskasserörelsen stadigt gått mot högre medlemsantal och starkt stegrad anslutning, kan en sådan utveckling gå väl ihop med de hävdvunna riktlinjerna för verksamhetsområdets bestämmande, sådana de kommit till uttryck i 21 § andra stycket jordbrukskasseförordningen. Dessa har visser-

ligen icke överförs till utredningens lagförslag, enär de ansetts icke höra hemma i författning, men utredningen har tagit för givet att riktlinjer av i stort sett samma innebörd ändå kommer att gälla.

Yttrandena. *Sparbanksinspektionen* har förklarat, att bestämmandet av verksamhetsområde för centralkassa är en sådan kasserörelsens inre angelägenhet, som bör kunna ankomma på riksorganisationen, sedan i lagen ut-sagts att olika centralkassors områden ej skall gripa in i varandra. *Svenska jordbrukskreditkassan* har uttalat önskemålet, att lagen ej alls skall upp-taga någon bestämmelse om centralkassas verksamhetsområde, eftersom det kan tänkas uppstå fall, där det vore önskvärt att kassas verksamhets-område icke strängt avgränsades i geografiskt hänseende och kasseorgani-sationen borde ha frihet att själv reglera hithörande frågor.

Länsstyrelsen i Örebro län samt *bank- och fondinspektionen* har däremot förordnat, att centralkassas verksamhetsområde skall angivas i central-kassans stadgar. *Länsstyrelsen i Örebro län* framhåller, att uppgift om verksamhetsområdet är av så stor betydelse att det synes naturligt att om-rådet angives i stadgarna och att på så sätt uppgift därom också kommer att ingå i föreningsregistret.

Bank- och fondinspektionen menar, att Kungl. Maj:t och icke riksorga-nisationen i realiteten kommer att bestämma centralkassas verksamhets-område. De nu existerande centralkassorna omfattar nämligen hela riksom-rådet. Områdesändringar kommer därför att innebära överföringar från nå-gon centralkassas område till annan sådan kassa. Därvid torde behov upp-komma att jämväl överflytta viss del av rörelsen. Prövningen av sådan överflyttning skall emellertid ankomma på Kungl. Maj:t enligt 86 § 1 mom. utredningsförslaget. Då inspektionen ej har något att erinra mot stadgan-dena i det sistnämnda lagrummet och då det synes inspektionen mest till-fredsställande att en bankinrättnings verksamhetsområde fastställles i offi-ciell ordning, föreslår inspektionen att första punkten 21 § utredningsför-slaget skall utgå.

Departementschefen. I fråga om jordbrukskassa har jag tidigare i mitt yt-trande över 10 § lagförslaget anslutit mig till tanken att riksorganisationen skall fastställa verksamhetsområde och att uppgift om verksamhetsområ-det ej skall behöva ingå i jordbrukskassas stadgar. Jag framhöll därvid så-som stöd för mitt ställningstagande, att begränsningen av jordbrukskassas område kan betraktas som en i huvudsak intern angelägenhet för kasserö-relsen eftersom jordbrukskassa huvudsakligen betjänar sina medlemmar. Med centralkassa ställer sig saken något annorlunda. Centralkassa äger mottaga inlåning från allmänheten på räkning som av bank allmänneligen begagnas. Den har därigenom en annan ställning gentemot allmänheten än jordbrukskassorna och omfattningen av dess verksamhetsområde blir ej på samma sätt som frågan om jordbrukskassas verksamhetsområde en in-tern angelägenhet för kasserörelsen. Med hänsyn därtill och på grund jäm-

väl av vad bank- och fondinspektionen anfört om innebörden av 86 § 1 mom. utredningsförslaget, vilket stadgande upptagits jämväl i departementsförslaget, har jag ansett, att 20 § bör innehålla föreskrift om att centralkassans verksamhetsområde skall angivas i stadgarna. Jag vill för undvikande av missförstånd tillägga, att centralkassans område ej skall behöva angivas med detaljerad redovisning av kassans gräns i hela dess sträckning utan endast översiktligt. Det torde vara naturligt, att verksamhetsområdet anknytes till län och kommun eller annan del av län, eventuellt också till de anslutna jordbrukskassornas områden.

Jag förutsätter, att inom kasserörelsen riksorganisationen kommer att följa och vid behov ha ett avgörande inflytande i frågor rörande centralkassans verksamhetsområde, såväl där det gäller större ändringar av kasseområde, t. ex. vid uppdelning av centralkassa, som när det gäller jämkningar av gränsen mellan två centralkasseområden.

21 §.

Paragrafen reglerar centralkassans befogenhet att taga i anspråk de anslutna jordbrukskassornas ansvarighet för centralkassans förbindelser. Den har ingen motsvarighet i utredningsförslaget.

Gällande lagstiftning. 24 § jordbrukskasseförordningen stadgar, att centralkassa skall kunna täcka förlust, som ej kan gäldas av reservfonden, av medel som anskaffas genom uttaxering på medlemmarna — d. v. s. jordbrukskassor och jordbruksorganisationer — i förhållande till högsta under nästföregående räkenskapsår oguldna kapitalbelopp av deras lån från centralkassan. Under ett och samma räkenskapsår får ej uttaxeras mer än högst en procent av medlems sålunda beräknade låneskuld.

Enligt 25 § jordbrukskasseförordningen aktualiseras medlemmarnas personliga ansvarighet vid centralkassans likvidation. Ansvarigheten skall fördelas medlemmarna emellan enligt samma grund som i 24 §, således i förhållande till högsta under nästföregående räkenskapsår oguldna kapitalbelopp av deras lån från centralkassan. Kan medlem icke fullgöra sin betalningsskyldighet, skall övriga medlemmar svara för bristen, alltjämt efter samma grund. Medlems ansvarighet är begränsad till ett belopp motsvarande tio procent av hans låneskuld.

Yttrandena. Bank- och fondinspektionen samt sparbanksinspektionen har såsom jag anmält vid behandlingen av 11 § departementsförslaget, uttalat att detta måste kompletteras med regler om jordbrukskassans ansvarighet för centralkassans förbindelser, om den enhetsberäkning av centralkassans jämte anslutna jordbrukskassors eget kapital, som tillämpas t. ex. vid bestämmande av centralkassans inlåningsunderlag, skall kunna godtagas.

Departementschefen. Såsom framgår av 11 § departementsförslaget och vad jag i anslutning därtill yttrade, delar jag de två inspektionsmyndigheternas uppfattning att jordbrukskasselagstiftningen bör innehålla uttryckligt stadgande att jordbrukskassa skall ansvara för centralkassans förbindelser. I 11 § departementsförslaget har en allmän bestämmelse av denna innebörd upptagits. Förevarande paragraf reglerar befogenheten att utkräva ansvarigheten. Jag har ansett att paragrafen bör stadga, att centralkassa skall äga infordra tillskott från de anslutna jordbrukskassorna, om dess egna medel icke förslår för att infria dess förbindelser. Beloppet av jordbrukskassas tillskott skall bestämmas i förhållande till dess låneskuld vid utgången av räkenskapsåret närmast före det då tillskott infordras. Om jordbrukskassa ej förmår utgiva infordrat tillskott, skall övriga till centralkassan anslutna jordbrukskassor ansvara för bristen efter den angivna fördelningsgrunden. Vid mitt ställningstagande har jag bl. a. tagit visst intryck av de bestämmelser om ansvarighet som gäller stadshypoteksorganisationen (SFS nr 95/1953, 9 §).

De angivna stadgandena är av annan karaktär än de regler om ansvarighet, som nu gäller och som ytterst grundar sig på föreskrifterna i 1911 års föreningslagstiftning om begränsad personlig ansvarighet. Till en början är att märka att departementsförslagets regler bara avser jordbrukskassorna, d. v. s. de centralkassemedlemmar som obligatoriskt skall vara anslutna till centralkassan för att jämte dessa driva kasserörelsens kreditverksamhet. Jordbruksorganisationerna, vilka är anslutna till centralkassorna för att begagna sig av kasserörelsens tjänster, skall vara fria från personlig ansvarighet lika väl som enskilda medlemmar i jordbrukskassa.

Jordbrukskassas ansvarighet skall vara ett andrahandsansvar, som skall kunna utkrävas av centralkassan först i lägen då centralkassas förbindelser icke kan täckas med anlåtande av dess egna tillgångar. Klart är att vid centralkassas konkurs rätten att infordra tillskott skall kvarstå och att den i sådant fall för insättares och andra borgenärers räkning skall kunna utövas av konkursförvaltningen. Jordbrukskassas ansvarighet skall icke vara begränsad till visst belopp. Detta följer av att jordbrukskassas eget kapital tillgodoräknas centralkassan såsom inlåningsunderlag utan begränsning. Eftersom inlåningsunderlaget skall tjäna insättarna i centralkassa till säkerhet för insatta medel ligger det i sakens natur att täckning för deras fordringar skall beredas dem så långt jordbrukskassornas eget kapital förslår i fall då centralkassan ej själv förmår prestera betalning. Den ordning vari detta kommer att ske, om lagen utformas i enlighet med departementsförslaget, innebär, att centralkassas insättare och övriga borgenärer genom centralkassan inträder såsom fordringsägare också gentemot de anslutna jordbrukskassorna. Därmed får de företräde till jordbrukskassornas tillgångar framför jordbrukskassemedlemmarna. Enligt min mening torde, för den händelse sådant skulle bli aktuellt, ej behöva uppstå några tekniska svårigheter att utkräva den rätt gentemot jordbrukskassorna som sålunda skall tillkomma centralkassas borgenärer.

Jag torde till slut beträffande fördelningen av ansvarigheten mellan de till centralkassa anslutna jordbrukskassorna få anmäla, att jag ansett det enklare och ej mindre rättvist att anknyta till jordbrukskassornas låneskuld vid utgången av det sist förflutna räkenskapsåret än, såsom f. n. vid uttaxering och utkrävande av ansvarighet enligt 24 och 25 §§ jordbrukskasseförordningen, till högsta låneskuld under detta räkenskapsår.

De regler för vilka jag sålunda redogjort har införts i departementsförslaget såsom dess 21 §.

22 §.

Denna paragraf innehåller regler om *medlemskap* i centralkassa.

Gällande lagstiftning. Enligt 22 § jordbrukskasseförordningen kan såsom medlem i centralkassa endast antagas godkänd jordbrukskassa eller ock jordbruksekonomisk förening, vars styrelse har sitt säte inom centralkassas verksamhetsområde. Jordbruksekonomisk förening får bli medlem endast om centralkassas styrelse finner att den kan driva sin verksamhet på ett ur ekonomisk synpunkt fullt tillfredsställande sätt. Beslut varigenom jordbruksekonomisk förening beviljats medlemskap i centralkassa skall underställas Svenska jordbrukskreditkassan för godkännande.

Utredningen. Enligt 22 § första stycket utredningsförslaget må till medlem i centralkassa antagas endast jordbrukskassa, vars styrelse har sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde, samt jordbruksorganisation, d. v. s. motsvarigheten till vad som i jordbrukskasseförordningen kallas jordbruksekonomisk förening. I 22 § andra stycket stadgas, att jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall äga meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i centralkassa.

Utredningen framhåller i sin motivering till förslaget, att detta ganska nära anknyter till jordbrukskasseförordningens bestämmelser i ämnet. En skillnad är att 22 § första stycket utredningsförslaget ej använder uttrycket »godkänd» jordbrukskassa. Till förklaring därav anför utredningen, att det ej ansetts erforderligt att säga ut att jordbrukskassa för att vinna medlemskap skall vara godkänd. Jordbrukskassa kan ju nämligen ej antagas såsom medlem i centralkassa förrän den blivit registrerad och därmed vunnit rättskapacitet. Och den får registreras först sedan den blivit godkänd.

Beträffande riksorganisationens funktioner enligt 22 § andra stycket utredningsförslaget har utredningen förklarat, att riksorganisationen skall ha överinseendet över centralkassas medlemsintagning liksom över jordbrukskassas.

I praktiken kan detta beräknas innebära, att riksorganisationen kommer att uppställa vissa villkor för medlemskap i centralkassa. I fråga om jordbrukskassa kan sålunda krävas, att medlemmarnas insatsskyldighet skall vara reglerad på visst sätt och att stadgarna även i övrigt skall innehålla inom rörelsen gängse bestämmelser. Det kan enligt vad utredningen uppger påräknas, att normalstadgar för jordbrukskassor kommer att utarbetas.

Vad beträffar frågan om fördelningen av jordbruksorganisationer mellan centralkassor och jordbrukskassor, vilken fråga utredningen i någon mån berört redan i samband med behandlingen av bestämmelserna i 12 § om medlemskap i jordbrukskassor, har utredningen anfört följande.

Utredningen har avsett att riksorganisationen skall ha ganska betydande frihet att anpassa fördelningen efter förhållandena. Hänsyn kan tas till sådana omständigheter som att stora jordbrukskassor med mera bankmässigt betonad verksamhet kan betjäna större jordbruksorganisationer än små jordbrukskassor o. s. v. Efter omständigheterna skall kunna avgöras, om inträdessökande jordbruksorganisation skall tillhöra kassa, inom vars verksamhetsområde organisationens styrelse har sitt säte, eller om den bör bli medlem i kassa, där den driver verksamhet vid större anläggning e. d. eller, slutligen, om den någon gång till äventyrs bör kunna bli medlem i mer än en kassa. Mot sistnämnda ordning talar principen, att medlemskap i kasserörelsen i regel skall kunna vinnas blott i en kassa. Olägenheterna ur kontroll- och kreditövervakningssynpunkt av att samma organisation är medlem på flera håll i kasserörelsen kan emellertid motverkas genom inbördes samarbete mellan de i kasserörelsen ingående organisationerna. Ett dylikt samarbete är naturligt och hindras ej av 88 § utredningsförslaget, vari stadgas att enskildas förhållanden till kreditkassor ej må i oträngt mål yppas. Detta stadgande avser endast yppande till utomstående. Det antydda samarbetet får än större betydelse, när jordbrukets bank knytes till kasserörelsen. — Vad här sagts om samarbete kasserörelsens organisationer emellan för kreditkontroll och kreditövervakning gäller uppenbarligen också i fråga om enskilda medlemmar i jordbrukskassor.

Yttrandena. Reglerna i 22 § om medlemskap i centralkassa har icke föranlett några kritiska kommentarer från remissinstansernas sida. Emellertid må erinras om att *bank- och fondinspektionen* och *överståthållarämbetet* i de delar av sina yttranden som rör medlemskapet i kasserörelsen och som tidigare återgivits vid framställningen rörande 12 § gjort uttalanden avseende 22 §. *Bank- och fondinspektionen* har sålunda betonat, att möjlighet att vinna inträde i kreditkassa icke skall vara liktydigt med rättighet därtill. *Överståthållarämbetet* har framhållit vikten av principen i 11 § lagen om ekonomiska föreningar att sådan sammanslutning skall vara öppen med allenast de inskränkningar som föranledes av hänsyn till arten av dess verksamhet eller av andra särskilda skäl. Ämbetet har ifrågasatt om ej en erinran om att 11 § föreningslagen skall iakttagas vid utfärdande av föreskrifter enligt 22 § andra stycket bör upptagas i detta lagrum.

Departementschefen. De regler som utredningen föreslagit om medlemskap i centralkassa skiljer sig i ganska liten mån från dem som f. n. gäller. Det nya är främst att jordbruksorganisationerna inte obligatoriskt skall tillhöra centralkassa utan att en fördelning av dem skall ske mellan centralkassan och de anslutna jordbrukskassorna. Det är framför allt anvisningar och riktlinjer för denna fördelning som torde bära meddelas i riksorganisationens anvisningar enligt andra stycket. Jag vill beträffande principerna för

fördelningen meddela, att det enligt min mening är av vikt att fördelningen i görligaste mån verkställs så att varje jordbruksorganisation kan tillgodoses med krediter från *en* kassa. Skulle det visa sig, att en jordbruksorganisation, som blivit medlem av jordbrukskassa, uppenbarligen ej kan få sitt kreditbehov fyllt av denna, bör den normala åtgärden vara, att jordbruksorganisationen överföres till centralkassan såsom medlem. Uppdelning av krediter mellan jordbrukskassa och centralkassa bör således undvikas. — Med hänsyn till innehållet i 11 § föreningslagen torde det vara fördelaktigt att riksorganisationen därjämte överväger att fixera en gränsdragning kring begreppet jordbruksorganisation, så att det blir fastslaget vilka typer av sammanslutningar som skall kunna påräkna att få ansökan om medlemskap i kreditkassan bifallen. Skulle riksorganisationen finna garantier erforderliga för att jordbruksorganisation som skall bli medlem i kasserörelsen fyller särskilda anspråk på ekonomisk vederhäftighet, synes dessa anspråk också böra angivas i stadgeföreskrifter. Vad sålunda anförts innebär en ytterligare erinran om att 11 § föreningslagen skall beaktas vid behandlingen av frågor om medlemskap. Jag har emellertid ej velat föreslå, att en sådan erinran skall upptagas i lagen.

I samband med behandlingen av 22 § torde jag vidare få nämna, att jag förutsätter att man genom en differentiering av rösträtten till jordbrukskassornas förmån kommer att sörja för att jordbrukskassorna och icke jordbruksorganisationerna får det övervägande inflytandet inom centralkassorna. En sådan differentiering uppehålls f. n. genom föreskrift i 40 § jordbrukskassaförordningen. Sedan ny lag om jordbrukskasserörelsen trätt i kraft får den i stället uppehållas genom stadgeföreskrifter. Vid avfattandet av stadgeföreskrifter finnes givetvis möjlighet att, därest omständigheterna föranleder därtill, välja annan relation än enligt 40 § jordbrukskassaförordningen. Jag förutsätter att riksorganisationen kommer att ombesörja normalstadgar såväl för centralkassor som för jordbrukskassor och att centralkassorna i normalstadgarna kommer att få erforderlig vägledning för att lösa bl. a. frågan om differentieringen av rösträtten mellan de två skilda kategorierna av medlemmar.

22 § utredningsförslaget har, med blott en formell jämkning, överförts till departementsförslaget.

23 §.

I denna paragraf upptages de bestämmelser, som skall göra det möjligt för kasserörelsen att försöksvis driva verksamhet enligt *tvåledssystem* i den formen att centralkassorna, under riksorganisationen, arbetar utan jordbrukskassor. Paragrafen saknar motsvarighet i jordbrukskassaförordningen.

Utredningen. 23 § utredningsförslaget innebär, att Kungl. Maj:t skall kunna lämna viss centralkassa tillstånd att inom hela sitt område eller del därav själv utöva den verksamhet som eljest ankommer på jordbrukskassa.

Tillståndet innebär att vederbörande centralkassa, såvitt gäller det område som avses med tillståndet, skall äga antaga medlemmar enligt samma bestämmelser som jordbrukskassa. Kungl. Maj:t kan vidare i samband med tillståndsgivningen meddela de särskilda föreskrifter om kassans organisation och verksamhet som prövas erforderliga.

I sin motivering till förslaget anför utredningen, att den velat bereda kasserörelsen viss möjlighet att experimentera med tvåledssystem i den angivna formen. Kasserörelsen kan givetvis underlåta att begagna sig därav. Men vill rörelsen utnyttja den givna möjligheten, har den att i de aktuella fallen hos Kungl. Maj:t göra framställning om sådant tillstånd som avses i paragrafen.

Utredningen har avsett att experiment skall kunna göras i begränsad skala. I betänkandet framhålles att det kan vara praktiskt att göra experiment utan att man medvetet syftar till en övergång till tvåledssystem, t. ex. om en jordbrukskassa likviderat och man finner det lämpligare att — kanske som ett provisorium — inom dess område driva rörelse direkt med centralkassa i stället för att bilda en ny jordbrukskassa. Utredningen har därför föreslagit, att tillstånd ej skall behöva avse hela centralkassans område utan skall kunna inskränkas t. ex. till vad som motsvarar en eller ett par anslutna jordbrukskassors verksamhetsområden.

Utredningen anför vidare, att den vid utformningen av förevarande paragraf beaktat, att centralkassa måste ha möjlighet att antaga medlemmar enligt samma regler som jordbrukskassa inom de områden, där den skall fullgöra jordbrukskassas funktioner. Därför har en särskild regel därom givits. I och med att vederbörande blivit medlem i centralkassan, blir centralkassan också berättigad att bereda dem krediter enligt de vanliga, för båda kasseleden godkända reglerna. Centralkassorna är, konstaterar utredningen, såsom jordbrukskasserörelsens mest bankmässiga organ, tekniskt väl rustade att övertaga denna kreditgivning. De för centralkassor i allmänhet gällande reglerna om inlåning, kassareserv o. s. v. torde, såvitt utredningen ansett sig kunna bedöma, oförändrade kunna tillämpas även vid en omläggning av centralkassas verksamhet enligt 23 § utredningsförslaget. Med hänsyn därtill har anledning ej funnits föreligga att i lagrummet upptaga andra särskilda undantagsbestämmelser. Eftersom det emellertid kan komma att visa sig att vissa särregler blir av behovet påkallade, har utredningen öppnat möjlighet för Kungl. Maj:t att meddela sådana i samband med att tillstånd enligt paragrafen lämnas.

I den mån det vid en tillämpning av 23 § uppkommer tekniska problem av sådant slag, som ej beröres i jordbrukskasselagstiftningen, får det enligt vad jordbrukskasselagstiftningen vidare anför, ankomma på jordbrukskasserörelsen själv att lösa dessa. En fråga av detta slag är hur centralkassas medlemmar av den kategori, som normalt skall tillhöra jordbrukskassa, skall vara representerade på centralkassas stämma och vilken rösträtt som skall tillkomma dem. Kasserörelsens lösningar av dylika frågor, vilka ibland torde få formen av stadgändringar som kräver Kungl. Maj:ts

godkännande, bör, förklarar utredningen, uppenbarligen framläggas i ansökningsärendet rörande tillstånd.

Utredningen har slutligen diskuterat övergång till tvåledssystem ur mera principiella synpunkter och därvid framför allt berört möjligheten att vid ett bortfall av jordbrukskassorna bibehålla jordbrukskasserörelsens lokala förankring. Därom anföres i betänkandet.

Det kan göras gällande, att just kasserörelsens lokala organ, alltså jordbrukskassorna, utgör kärnan i kasserörelsen och att ett slopande av dessa organ skulle kunna lossa banden mellan rörelsen och de enskilda medlemmarna på ett sådant sätt, att rörelsen skulle bli mindre attraktiv på de enskilda jordbrukarna, vilkas intressen den i första hand skall tjäna.

Gentemot denna uppfattning har inom utredningen anförts, att centralkassa torde ha möjligheter att behålla rörelsens lokala kontakter även om jordbrukskassorna upphör att existera såsom självständiga enheter. Det torde t. ex. vara möjligt att behålla förutvarande styrelse för jordbrukskassa såsom lokalstyrelse med lämpligt avpassade befogenheter. Skillnaden mellan verksamheten enligt treledssystem och enligt tvåledssystem skulle därför enligt utredningens mening ej behöva bli så stor. Det har vidare framhållits, att kassorna numera genom kommunikationernas utveckling kan uppehålla erforderliga kontakter med sina medlemmar och betjäna dem inom betydligt större områden än som tidigare varit möjligt. De lokala enheterna kan därför normalt vara större än tidigare. Detta har i någon mån bidragit till att framkalla den förut berörda tendensen att slå samman jordbrukskassorna till större enheter.

Yttrandena. Såsom torde framgå av redogörelsen för huvuddragen i utredningsförslaget har förslaget om att tvåledssystem av typen riksorganisationen—centralkassa skall få praktiseras i och för sig ej mött motstånd vid remissbehandlingen.

En av *länsstyrelsen i Östergötlands län* och *Svenska jordbrukskreditkassan* framställd erinran, att tillämpningen av 23 § kan befaras medföra att inte bara själva jordbrukskassorna utan också namnet jordbrukskassa försvinner har upptagits vid behandlingen av 4 §.

Beträffande tillämpningen av 23 § har *bank- och fondinspektionen* uttalat, att det hade varit av intresse om utredningen hade mera utförligt diskuterat de spörsmål av teknisk natur som får beräknas uppkomma vid en övergång till tvåledssystem enligt 23 §. Ämbetsverket anför.

Såsom utredningen själv påpekat uppstår vid förordnande enligt 23 § utredningsförslaget åtskilliga problem av teknisk natur, bl. a. »frågan om hur centralkassas medlemmar av den kategori, som normalt skall tillhöra jordbrukskassa, skall vara representerade på centralkassas stämma och vilken rösträtt som skall tillkomma dem.» Denna fråga som delvis har klart civilrättslig karaktär (jfr Hagbergh-Nisell: Lagen om ekonomiska föreningar, s. 173) och som följaktligen kan vara svår eller omöjlig att lösa i administrativ ordning, borde enligt inspektionens förmenande ha blivit närmare belyst i betänkandet. Det hade likaledes varit värdefullt att utredningen klarlagt hur den jordbrukskassa skall förfara vars funktioner övertages av centralkassan — skall jordbrukskassan obligatoriskt likvidera? — samt hur sistnämnda kassas behållning skall disponeras. Dessa frågor kan givetvis

lösas genom föreskrifter i de blivande normalstadgarna för jordbrukskassorna, men de har så stort allmänt intresse att de med fördel hade kunnat diskuteras i detta sammanhang. Åtskilligt besvärligt granskningsarbete — som nu får utföras då fråga om fastställande av stadgar för jordbrukskassa uppkommer — hade därigenom kunnat förberedas, och en mera allsidig bedömning av hithörande problem kunde ha skett i samband med remissbehandlingens av betänkandet.

Bank- och fondinspektionen har vidare fäst uppmärksamheten på frågan om jäv i kreditförhållanden efter det centralkassa erhållit tillstånd enligt 23 §. Inspektionen framhåller att styrelseledamot i centralkassa då kan begära kredit i centralkassan. Eftersom enligt utredningsförslaget frågan om kredit till styrelseledamot i jordbrukskassa skall underställas centralkassans prövning, synes enligt inspektionens mening konsekvensen kräva att centralkassas kredit till styrelseledamot skall underställas riksorganisationens prövning. Detta förhållande bör beaktas vid förordnande enligt 23 §.

Departementschefen. Såsom jag tidigare uttalat, finner jag det önskvärt, att kasserörelsen får den av jordbrukskassautredningen föreslagna möjligheten att försöksvis driva verksamhet efter tvåledssystem. De för centralkassa gällande lagreglerna torde vid en tillämpning av tvåledssystem av denna typ behöva kompletteras, förutom med den i 23 § upptagna regeln att centralkassa, såvitt gäller område där tvåledssystem skall råda, skall äga antaga medlemmar enligt de bestämmelser som gäller jordbrukskassa, även med regler som ger centralkassan möjlighet att öka utlåningen till jordbruksorganisationer samt till kommuner utöver de kvoter om en tiondel till vardera kategorien som gäller för centralkassa. Sådana regler har upptagits i 24 § tredje stycket andra punkten. Jag vill understryka, att en övergång jämlikt 23 § till tvåledssystem underlättas av att centralkassa och de anslutna jordbrukskassorna i så många hänseenden, t. ex. vid beräkning av inlåningsrätt och kassareserv, i lagförslaget behandlas såsom en faktisk enhet. Ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att i mån av behov i samband med att tillstånd lämnas utfärda särskilda föreskrifter, torde dock, såsom utredningen också framhållit, lämpligen böra inrymmas i lagtexten. Det må emellertid framhållas, att bemyndigandet avser utfärdande av föreskrifter som kompletterar de lagstadganden som gäller centralkassa och jordbrukskassa, ej meddelande av föreskrifter som ersätter lagstadgandena.

Bank- och fondinspektionen har ansett det önskvärt, att tekniska spörsmål av den art, som utredningen anser det ankomma på kasserörelsen att själv lösa, blivit mera diskuterade i betänkandet. I anledning härav vill jag i anslutning till de av inspektionen särskilt berörda frågorna såsom min uppfattning uttala, att jag förutsätter att jordbrukskassa, vars rörelse skall övertagas av centralkassa enligt 23 §, obligatoriskt skall likvidera. Det fortfarande som bör komma till användning i sådana fall, synes böra överensstämma med det f. n. vid sammanslagning av jordbrukskassor praktiserade. Detta beskrives i jordbrukskassautredningens betänkande i kommentarerna

till 86 § utredningsförslaget. Tillämpat på sammanslagning av jordbrukskassa med centralkassa vid övergång till tvåledssystem enligt 23 § skulle detta förfarande innebära, att jordbrukskassan överlåter sina tillgångar och skulder, d. v. s. hela sin rörelse, till centralkassan, varjämte medlemmarna i jordbrukskassan överföres till centralkassan. Jordbrukskassans rörelse fortsättes av centralkassan, medan jordbrukskassan likviderar. Av det sagda följer även att jordbrukskassas behållning i sin helhet bör övergå till centralkassan. Överhuvudtaget bör den ändring som sker ofta kunna inskränka sig till att jordbrukskassan upphör att vara självständig juridisk person, d. v. s. vad som sker är en rent strukturmässig ändring i kasserörelsens inre organisation. Ändringen bör syfta till en förstärkning av rörelsens effektivitet. Man bör således alltid söka undvika att kasserörelsen såsom sådan genom övergång till tvåledssystem får vidkännas avgång av medlemmar eller eget kapital eller att annan för rörelsen menlig följd av övergången till tvåledssystem uppkommer.

Vad beträffar frågan om rösträtten för olika kategorier medlemmar efter en övergång till tvåledssystem enligt 23 § så torde det icke behöva medföra större svårigheter för kasserörelsen att själv finna rättvisa och ändamålsenliga normer därför. Bland olika tänkbara lösningar för det fall att centralkassa kommer att erhålla tillstånd jämlikt 23 § beträffande allenast del av sitt område medan i övriga delar av området jordbrukskassorna kvarstår må nämnas den, att medlemmarna från ettvarvt av de områden, som tidigare varit verksamhetsområde för upplöst jordbrukskassa, på lämpligt sätt organiserade såsom valkorporation, får utse fullmäktige till centralkassans stämma till antal som motsvarar det antal röster vid stämman som skulle ha tillkommit den upplösta jordbrukskassan.

Har tillstånd jämlikt 23 § lämnats för hela centralkassans område innebär detta, att centralkassans medlemskrets blir av samma slag som en jordbrukskassas med det undantaget att i medlemskretsen kommer att ingå de jordbruksorganisationer, som på grund av sin storlek eller beskaffenhet redan tidigare varit medlemmar i centralkassan. I sådant fall torde det måhända vara lämpligast att centralkassan inför liknande system för beräkning av rösträtten som jordbrukskassa. Om jordbrukskassorna skulle ha tillämpat principen en medlem—en röst kan en sådan övergång emellertid komma att medföra att de jordbruksorganisationer som redan före övergången varit medlemmar i centralkassan får ett väsentligt minskat inflytande. Det kan tänkas vara skäligt att dessa jordbruksorganisationer får en högre rösträtt än de jordbruksorganisationer och andra som tidigare varit medlemmar i jordbrukskassan. En gynnsammare ställning i fråga om rösträtten för dessa jordbruksorganisationer kan måhända vara särskilt svår att komma ifrån, för den händelse de betalar väsentligt större insatser eller inträdesavgifter än övriga medlemmar. Den medlemmarna tillkommande rösträtten torde komma att utövas inom valkorporationer för utseende av fullmäktige till centralkassans stämma.

Med det sist sagda har jag ej velat taga ställning till vilken lösning jag

för min del finner lämpligast utan allenast velat föra diskussionen om uppkommande problem vidare och antyda efter vilka linjer rimliga lösningar kan stå att finna. I likhet med utredningen anser jag nämligen att det i första hand bör ankomma på kasserörelsen själv att träffa de avgöranden som erfordras. Det torde emellertid av det sagda framgå att kasserörelsen på ett så tidigt stadium som möjligt bör uppmärksamma de problem bl. a. i frågor om rösträtt och beträffande bidrag i form av avgifter och insatser som kan uppkomma vid tillämpning av förevarande paragraf i jordbrukskasselagstiftningen.

Jag torde här få tillägga, att jag delar bank- och fondinspektionens uppfattning att fråga om centralkassas kredit, efter övergång till tvåledssystem enligt 23 §, till vissa funktionärer i centralkassan bör underställas riksorganisationens prövning och att föreskrift härom bör meddelas vid förordnande enligt 23 §.

De här gjorda övervägandena är ej ägnade att föranleda ändring i den av utredningen föreslagna lydelsen av 23 § lagförslaget. Paragrafen har därför oförändrad överförts till departementsförslaget.

24 §.

I denna paragraf, som motsvarar utredningsförslaget 29 §, ges allmänna bestämmelser om *centralkassas utlåning*.

Gällande lagstiftning. Förevarande paragraf motsvarar 33 och 34 §§ jordbrukskassaförordningen. Av dem innehåller 33 § föreskrift, att centralkassa ej får bereda kredit åt andra än sina medlemmar samt därjämte vissa allmänt hållna föreskrifter rörande formerna för utlåningen. Enligt en av dessa må kreditgivningen till jordbrukskassa bestå i återbelåning av de hos jordbrukskassa belånade fordringsbevisen med tillhörande säkerheter. Vidare stadgas, att centralkassas styrelse skall tillse, att de säkerheter som lämnas till jordbrukskassorna för lån, är fullt betryggande och att de förvaras hos centralkassan. I 34 § stadgas vissa inskränkningar i centralkassas rätt att låna ut medel till jordbruksorganisationer. Dels föreskrives, att centralkassas sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer — eller jordbruksekonomiska föreningar för att använda jordbrukskassaförordningens terminologi — ej får överstiga en tiondel av centralkassas sammanlagda utlåning, dels att en och samma jordbruksorganisation ej skall kunna få lån till högre belopp än som motsvarar en tjugufemtedel av sammanlagda utlåningen. Därjämte ges vissa bestämmelser om maximering av kredit till jordbruksorganisation i förhållande till dennas ekonomiska ställning m. m.

Utredningen. 29 § första stycket utredningsförslaget anger den krets inom vilken centralkassa skall äga lämna krediter. Dit hör såsom hittills kassans egna medlemmar, d. v. s. enligt utredningsförslaget de till centralkassan anslutna jordbrukskassorna och jordbruksorganisationerna. Därutöver

skall kredit kunna lämnas till jordbruksorganisationer och kommuner som är medlemmar i de anslutna jordbrukskassorna.

29 § andra stycket innehåller en allmän regel att centralkassas kreditgivning till jordbrukskassorna företrädesvis skall ske mot säkerhet av de hos jordbrukskassorna belånade fordringsbevisen med tillhörande säkerheter.

Enligt 29 § tredje stycket sättes gränser för centralkassas kreditgivning till jordbruksorganisationer — för all sådan kreditgivning till en tiondel av hela utlåningen och för kredit till en och samma organisation till en tjugufemtedel av hela utlåningen.

I sin motivering till paragrafens första stycke anför utredningen, att den i utredningsförslaget tagit upp centralkassas befogenhet att ge kredit åt jordbruksorganisationer och kommuner som är medlemmar i ansluten jordbrukskassa efter mönster av den ordning, som nu gäller i förhållandet mellan Svenska jordbrukskreditkassan och centralkassorna. Där har nämligen jordbrukskreditkassan enligt 11 § första stycket jordbrukskassaförordningen motsvarande befogenhet i fråga om de till centralkassorna anslutna jordbruksekonomiska föreningarna. Den närmare regleringen av vilka omständigheter, som skall föranleda att jordbrukskasseanslutna jordbruksorganisationer eller kommuner skall beredas kredit av centralkassan, av frågan om centralkassa i aktuella fall skall ge hela den begärda krediten eller blott fyllnadskredit och av andra liknande frågor, får ankomma på kasserörelsen. Utredningen anför, att den utgått från att centralkassa kommer att särskilt noga följa jordbrukskassornas handhavande av kreditgivningen till jordbruksorganisationerna och kommunerna och från att det redan av den anledningen kan te sig naturligt för centralkassa att själv övertaga krediter till sådana jordbrukskassamedlemmar. Av betydelse är, enligt utredningens mening, att jordbrukskasserörelsens riksorganisation ger noggrann anvisning om den kontroll vid kreditgivningen och den kreditövervakning, som skall ankomma på vardera av centralkassa och jordbrukskassa i fall då centralkassa deltagar i lån till medlem i jordbrukskassa.

Beträffande första stycket tillägger utredningen, att den förutsätter, att centralkassa utan hinder därav skall kunna deltaga i transaktioner med andra kreditinrättningar, t. ex. tillfälligt försträcka en bank eller sparbank kontanta medel. Likaså förutsätter utredningen, att centralkassa skall äga förvärva statsskuldförbindelser o. d. Transaktioner av här angivet slag är enligt utredningens mening ej att beteckna såsom kreditgivning.

Beträffande andra stycket anför utredningen, att detta innebär att centralkassa, liksom hittills genom kreditgivningen till jordbrukskassorna först och främst skall tillhandahålla jordbrukskassorna de medel dessa behöver för att bereda krediter åt jordbrukskasserörelsens primärmedlemmar. Emellertid har lagrummet avfattats så att jordbrukskassa skall kunna beredas krediter även för andra ändamål, t. ex. för att förvärva fastighet, vari kassan skall inrymmas.

Utredningen har framhållit en ändring i förhållande till gällande lagstiftning som föranledes av utredningsförslaget i denna del. Enligt de f. n. gäl-

lande reglerna skall jordbrukskassa, som får kredit av centralkassa för sin utlåning, obligatoriskt överlämna de hos jordbrukskassa belånade fordringshandlingarna till centralkassa att förvaras där. Någon motsvarighet till denna regel finnes ej i utredningsförslaget. Enligt utredningens mening bör hinder ej föreligga att sådana handlingar ligger kvar hos jordbrukskassa i den mån detta kan visa sig praktiskt och förutsatt att de kan förvaras där på ett sätt som kan godtagas såsom fullt betryggande.

Beträffande de i tredje stycket för utlåningen till jordbruksorganisationer angivna limiterna, vilka övertagits oförändrade från jordbrukskasseförordningen, förklarar utredningen inledningsvis, att man inom utredningen diskuterat att vidga dem eller att helt avskaffa dem. Emellertid har utredningen stannat för att de nuvarande gränserna tills vidare kan bestå. I fråga om skälen härför anföres i betänkandet.

Gränsen vid en tjugufemtedel ger, med den omslutning centralkassa numera har, ett ganska högt maximibelopp för kredit till enstaka jordbruksorganisation. Vad beträffar gränsen vid en tiondel må anmärkas, att enligt »Jordbrukskasserörelsen, Statistiska uppgifter» från år 1953 jordbrukskassornas sammanlagda utlåning per den 31 december 1953 var i runt tal 500 miljoner kronor och centralkassans sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer nära 24 miljoner kronor. Organisationernas andel i den totala utlåningen torde således ha varit omkring en tjugondel. Den har i allt fall väsentligt understigit det medgivna maximum en tiondel. Visst utrymme för den enligt utredningens mening naturliga ökningen av kreditgivningen till jordbruksorganisationerna torde alltså finnas, åtminstone i flertalet centralkassor.

Om utredningens lagförslag genomföres, lär åtskilliga jordbruksorganisationer komma att gå till jordbrukskassan. Därav kan tänkas följä ytterligare något vidgat utrymme för centralkassans utlåning till jordbruksorganisationer som är anslutna till centralkassa eftersom inga begränsningar av här ifrågavarande slag gäller för centralkassans kreditgivning till jordbrukskassa, oavsett vem jordbrukskassan i sin tur lånar ut pengarna till.

För jordbrukskassornas del har ej föreslagits någon i lag fastställd begränsning av här beskrivet slag för kreditgivningen till jordbruksorganisationerna. Jordbrukskassorna har ansetts vara kassor av sådan beskaffenhet, att man knappast har anledning befara, att de skulle gå med på en alltför omfattande sådan kreditgivning. För övrigt torde det kunna antagas, att jordbrukskasserörelsens riksorganisation och centralkassorna kommer att utnyttja sina allmänna befogenheter att ge anvisningar och instruktioner för jordbrukskassans verksamhet till att dra de gränser, som finnes erforderliga.

Hittills har centralkassa haft möjligheten att låta Svenska jordbrukskreditkassan helt eller delvis övertaga krediter till jordbruksorganisationerna. Så har också skett. Vid slutet av 1953 hade Svenska jordbrukskreditkassan en utlåning till jordbruksorganisationer om drygt 4 miljoner kronor. Därmed har alltså en utväg stått öppen för centralkassa att låta kasserörelsen tillmötesgå en begäran om kredit även om centralkassa själv t. ex. på grund av de här ifrågavarande begränsningarna i sin rätt att ge krediter skulle haft svårt att själv lämna krediten. Sedan utredningsförslaget genomförts bör i liknande situationer jordbrukets bank kunna tas i anspråk.

Utredningen anför slutligen beträffande förevarande paragraf, att däri ej finnes motsvarighet till de speciella, detaljerade föreskrifter i övrigt om cen-

tralkassas utlåning, som ges i 33 och 34 §§ jordbrukskasseförordningen. I någon mån har, enligt vad utredningen meddelar, dessa föreskrifter ersatts av allmänna bestämmelser i utredningsförslagets avsnitt om rörelsen.

Yttrandena. Mot förevarande paragrafs första stycke har ingen erinran framställts av remissinstanserna. Vad beträffar andra stycket har *sparbanksinspektionen* gjort anmärkning mot utredningens förklaring, att hinder ej bör föreligga att sådana värdehandlingar, som utgör underlag för centralkassas kreditgivning till jordbrukskassa, i motsats mot vad nu är fallet, skall få ligga kvar hos jordbrukskassan, förutsatt att de kan förvaras där på fullt betryggande sätt. Sparbanksinspektionen påpekar att förvaring på sådant sätt torde innebära ett uppgivande av centralkassans panträtt i värdehandlingarna. Därmed torde vid beräkning av centralkassas inlåningsrätt centralkassans fordran på jordbrukskassa icke kunna räknas som prioriterad tillgång i placeringshänseende, även om de hos jordbrukskassan kvarliggande lånesäkerheterna eljest på grund av sin beskaffenhet skulle berättigat därtill. Värdehandlingarna bör enligt sparbanksinspektionens mening överlämnas till centralkassan också av den anledningen att de därigenom kommer att bli sakkunnigare granskade än om granskningen sker enbart hos jordbrukskassan.

Vad därefter beträffar paragrafens tredje stycke har *Svenska jordbrukskreditkassan* som sin mening uttalat, att de där angivna begränsningarna i centralkassas rätt att lämna krediter till jordbruksorganisationer är överflödiga och bör utgå. Jordbrukskreditkassan finner dessa bestämmelser stridande mot den ökade frihet och rätt till friare kreditprövning, som lagförslaget i andra hänseenden lämnar kasserörelsen.

Bank- och fondinspektionen däremot framställer i sitt remissyttrande mot reglerna i tredje stycket två anmärkningar, som båda syftar till skärpning av de begränsningar i kreditgivningen till jordbruksorganisationer, som utredningen föreslagit. I fråga om regeln att sammanlagt högst tio procent av centralkassas utlåning må avse kredit till jordbruksorganisationer, uttalar inspektionen att procenttalet borde avse den sammanlagda utlåningen från centralkassan jämte de anslutna jordbrukskassorna. Vad angår regeln att kredit till en och samma jordbruksorganisation må uppgå högst till en tjugufemtedel av centralkassans sammanlagda utlåning, förklarar inspektionen att denna regel numera är för vid och att den ej har någon funktion att fylla, enär dess uppgift att åstadkomma begränsning av kredit till enstaka låntagare övergått till den allmänna regeln om sådan begränsning i 38 § utredningsförslaget.

Beträffande 10-procentregeln har inspektionen utvecklat sina synpunkter på följande sätt.

Denna spärregel ter sig ofullständig, eftersom jordbrukskassornas långivning till jordbruksorganisationer icke begränsats. De sakkunnigas försvar för denna ståndpunkt är »att man knappast har anledning befara, att jordbrukskassorna skulle gå med på en alltför omfattande kreditgivning till jordbruksorganisationer» samt att »det torde kunna antagas att riksorga-

nisationen och centralkassorna kommer att utnyttja sina allmänna befohgenheter att ge anvisningar och instruktioner för jordbrukskassornas verksamhet till att dra de gränser, som finnes erforderliga». Detta resonemang synes icke övertygande. Man kan nämligen mycket väl tänka sig situationer, där det för kasserörelsen i dess helhet kan te sig fördelaktigt att låta kreditgivningen till jordbruksorganisationer expandera. I ett sådant läge är spärregeln för centralkassorna ägnad att fresta till missbruk genom medgivande för jordbrukskassorna att lämna ut dylika krediter i större omfattning än som är lämpligt. Under hänvisning härtill och då den för centralkassorna förordade kvoten för kreditgivning åt jordbruksorganisationer mot bakgrunden av dessa organisationers faktiska krediter hos kasserörelsen synes tillräckligt vid för att inkludera även jordbrukskassornas utlåning för detta ändamål, föreslås att den i 29 § tredje stycket första punkten utredningens lagförslag inskrivna regeln får avse summan av centralkassas och därtill anslutna jordbrukskassors krediter till jordbruksorganisationer.

Om sitt ställningstagande i fråga om tjugufemtedelsregeln anför bank- och fondinspektionen.

Denna bestämmelse överensstämmer med vad nu gäller. Sedan regelns tillkomst har emellertid centralkassorna ökat sin totala utlåningsvolym till det flerdubbla, och den kredit på en hand som bestämmelsen tillstodjer skulle därför kunna stiga till ett, absolut sett, mycket högt belopp. Den största av centralkassorna skulle sålunda äga bevilja en och samma låntagare krediter på tillhoppa ungefär 4 miljoner kronor, vilket är ett belopp som är t. o. m. avsevärt större än ifrågavarande kreditkassas hela egna kapital. Att ifrågavarande regel kan få sådana verkningar beror på att kapitalrelationen hos centralkassorna starkt uttunnats under expansionstiden, vilket i sin tur sammanhänger med bl. a. den relativa ökning av de täckningsfria tillgångarna som samtidigt ägt rum.

Det är uppenbart att ett engagemang, sådant som det nyss exemplifierade, är bankmässigt alldeles förkastligt. Beträffande affärsbankerna har sålunda inspektionen sedan lång tid tillbaka uppehållit den regeln att en och samma låntagare ej bör erhålla kredit med sammanlagt högre belopp än som motsvarar ungefär en tiondel av bankens fonder; om säkerheten är speciellt god kan kreditmaximum någon gång höjas. För denna regel hyser affärsbankerna förståelse.

På grund härav och då den i 38 § utredningsförslaget intagna bestämmelsen synes väl ägnad att tillgodose ifrågavarande syfte föreslår inspektionen att tjugufemtedelsregeln får utgå.

Departementschefen. Paragrafens första stycke har ej föranlett erinran och har förty oförändrat kunnat överföras till departementsförslaget. Av vad jag anfört vid behandlingen av 22 § torde emellertid framgå, att jag anser att uppdelning av kredit mellan jordbrukskassa och centralkassa i görligaste mån bör undvikas.

Sparbanksinspektionens anmärkning i anslutning till andra stycket av paragrafen att centralkassan bör omhänderha jordbrukskassas fordringsbevis i den mån dessa lämnats såsom säkerhet för centralkassas lån till jordbrukskassa är enligt min mening riktig. Någon lagföreskrift i ämnet synes emellertid ej vara påkallad, utan det torde böra ankomma på kasserörelsen

själv att ordna med en förvaring av fordringsbevisen som både är praktisk och fullt betryggande ur olika synpunkter, bl. a. dem som sparbanksinspektionen framhållit. Förvaringen, vare sig denna sker hos centralkassan eller hos jordbrukskassan, bör därför ordnas så att fordringsbevis med säkerheter är i centralkassans besittning.

Vad slutligen angår tredje stycket så delar jag jordbrukskassautredningens uppfattning, att utlåningen till jordbruksorganisationer bör hållas inom vissa i lag angivna gränser. Visserligen torde en viss förskjutning av proportionerna mellan kasserörelsens utlåning till enskilda jordbrukare, å ena, samt den industribetonade utlåningen till jordbruksorganisationer, å andra sidan, mot utlåning av det senare slaget böra godtagas. Men det torde vara av betydelse för kontinuiteten och stabiliteten i rörelsen att denna förskjutning inte sker alltför hastigt, utan i sådan takt att rörelsen hinner anpassa sig efter de särskilda krav på bankmässig bedömning m. m. som en utvidgad långivning av detta slag kommer att medföra. För en i lag fixerad begränsning av denna slags långivning talar också det av mig tidigare uttalade allmänna önskemålet, att jordbrukskasserörelsens verksamhet i stort sett bör utövas inom det område, där rörelsen hittills enligt författning eller av tradition har verkat.

Den avgränsning, som enligt min mening alltså bör ske, torde såsom bank- och fondinspektionen anmärkt böra träffa såväl centralkasseledet som jordbrukskasseledet. Lämpligare än att låta begränsningen avse den sammanlagda utlåningen från centralkassa jämte anslutna jordbrukskassor, vilket bank- och fondinspektionen förordat, synes vara att låta begränsningen gälla centralkasseledet för sig och jordbrukskasseledet för sig. Vad beträffar utmätandet av den kvot, som bör fastställas, har jag stannat för en tiondel i båda kasseleden. Denna gränsdragning innebär lättnad i förhållande till vad nu gäller och den medger en ej obetydlig expansion av nuvarande utlåning av detta slag. Med tanke på att inrättandet av jordbrukets bank kan antagas medföra ytterligare vidgade möjligheter till kreditgivning åt jordbruksorganisationer från kasserörelsen, inberäknat banken, synes kasserörelsens önskemål om lättnader i nuvarande restriktioner vara tillgodosedda. En dispensmöjlighet synes påkallad för fall som avses i 23 §. Jag har låtit tillfoga en bestämmelse att Kungl. Maj:t i sådana fall skall äga bestämma om kvot för centralkassan, överstigande en tiondel men ej en sjättedel.

Såsom framgår av vad jag anmärkt vid 14 § skall för jordbrukskassas utlåning till kommuner gälla enahanda begränsning som för utlåningen till jordbruksorganisationer. Jag förordar, att begränsningen fullföljes, så att även i centralkasseledet den sammanlagda utlåningen till kommuner hålles inom samma kvot som för jordbruksorganisationer. För en i lag fixerad övre gräns för den sammanlagda utlåningen till kommuner kan åberopas samma skäl som de vilka anförts för begränsningen av utlåningen till jordbruksorganisationer.

Begränsningen av centralkassas rätt att lämna kredit till en och samma jordbruksorganisation till belopp motsvarande en tjugufemtedel av centralkassans hela utlåning torde, såsom bank- och fondinspektionen påpekat, böra utgå. Frågan om lämplig gräns för kredit till enstaka jordbruksorganisation bör alltså bedömas enligt de allmänna bestämmelserna i lagförslaget avsnitt om rörelsen.

Vid avfattningen av 24 § departementsförslaget har vad jag här anfört beaktats, varjämte vissa formella jämkningar vidtagits i paragrafens andra stycke.

25 §.

Paragrafen, som motsvarar 30 § i utredningsförslaget, innehåller bestämmelser om skyldighet för centralkassa att underkasta sig *riksorganisationens kontroll*.

Gällande lagstiftning upptar i 42 § första stycket jordbrukskassaförordningens bestämmelser, innefattande en allmän skyldighet för centralkassa att underordna sig Svenska jordbrukskreditkassan i fråga om skötseln av sin rörelse liksom också skyldighet att tillhandahålla alla uppgifter som påkallas. Vidare finnes i 43 § jordbrukskassaförordningen stadgande, enligt vilket jordbrukskreditkassan har befogenhet att ge anvisningar för centralkassornas räntesättning.

Utredningen har i sitt lagförslag upptagit en allmän bestämmelse om skyldighet för centralkassa att ställa sig till efterrättelse vad riksorganisationen föreskriver i fråga om centralkassornas verksamhet. Paragrafen har i utredningsförslaget avfattats på liknande sätt som 15 §, vilken rör jordbrukskassas skyldighet att underkasta sig riksorganisationens och centralkassas ledning och kontroll. Utredningen åberopar i sin motivering till förevarande paragraf vad den anfört rörande 15 §.

Den av utredningen föreslagna paragrafen har med vissa formella jämkningar upptagits i 25 § departementsförslaget. Jag torde beträffande mitt ställningstagande till förevarande paragraf i tillämpliga delar få hänvisa till vad jag tidigare yttrat i fråga om 15 §.

26 §.

Denna paragraf, som motsvarar 31 § utredningsförslaget, innehåller vissa bestämmelser om *centralkassas styrelse och verkställande direktör*.

Gällande lagstiftning. Förevarande lagrum ersätter 37 och 39 §§ jordbrukskassaförordningen. 37 § stadgar, att centralkassas styrelse skall bestå av 5—9 ledamöter jämte lämpligt antal suppleanter samt att en ledamot och en suppleant skall väljas av Svenska jordbrukskreditkassan, återstoden av centralkassans medlemmar på föreningssammanträde. Vidare ges vissa föreskrifter om minsta antal sammanträden, om arbetsutskott och om skyldighet att föra protokoll. 39 § jordbrukskassaförordningen utsäger, att verk-

ställande direktör skall finnas i centralkassa, att direktören skall utses genom beslut av centralkassas styrelse, men att centralkassas beslut för att bli gällande skall underställas Svenska jordbrukskreditkassan. Vidare ger paragrafen Svenska jordbrukskreditkassan befogenhet att ingripa mot verkställande direktören, om Svenska jordbrukskreditkassan finner honom olämplig för sin befattning. Sker ett sådant ingripande skall centralkassa vara skyldig vidtaga åtgärder för att entlediga direktören.

Utredningen. 31 § utredningsförslaget har bibehållit antalet styrelseledamöter i centralkassa vid minst 5 och högst 9. Föreskrift därom ges i paragrafens första stycke. Suppleanter sägs det ej något om. I fråga om dem skall de allmänna bestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar gälla med allenast den jämkning som framgår av vad i det följande sägs.

I första stycket stadgas vidare att centralkassas stämma skall välja alla styrelseledamöter utom en. Denne skall utses av de på stämma valda och han skall vara centralkassas verkställande direktör. De stämموvalda styrelseledamöterna skall också sörja för att det finnes lämplig ställföreträdare för verkställande direktören genom att utse antingen en av stämman vald styrelseledamot eller suppleant eller en särskilt utsedd styrelsesuppleant att vara ställföreträdare. Jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall ej äga samma rätt som Svenska jordbrukskreditkassan att utse en styrelseledamot i centralkassan.

Enligt andra stycket skall styrelsen fastställa instruktion med bestämmelser om verkställande direktörens befogenheter. Instruktionen skall gälla ett år i sänder.

Utredningsförslaget innehåller ej några motsvarigheter till jordbrukskasseförordningens föreskrifter om befogenheter för topporganisationen att påverka anställande och entledigande av verkställande direktör i centralkassa, om sammanträden, arbetsutskott m. m. Därutinnan skall alltså gälla vad som finnes stadgat i lagen om ekonomiska föreningar eller i centralkassans stadgar. Utredningen säger sig ha utgått från att riksorganisationen kommer att få befogenheter att inverka på valet av direktör i centralkassa enligt bestämmelser i centralkassans stadgar.

I sin motivering till paragrafen anför utredningen, att de betydelsefullaste nyheterna däri är att verkställande direktören skall tillhöra styrelsen, att han skall utses av de stämموvalda styrelseledamöterna och att styrelsen skall reglera hans befogenheter i en särskild instruktion.

Anledningen till förslaget i denna del är enligt vad som vidare meddelas i betänkandet, att utredningen velat understryka betydelsen av verkställande direktörens ställning genom att införa en ordning som lägger ett legalt ansvar på honom för hans åtgärder. Lagen om ekonomiska föreningar innehåller inga stadganden om verkställande direktör. Dess bestämmelser om skadestånd och ansvar torde enligt utredningens mening endast undantagsvis kunna tillämpas på verkställande direktör i ekonomisk förening och i fall då så kan ske i regel på den grund att vederbörande tillika är styrelseleda-

mot. Enligt 76 § jordbrukskasseförordningen kan styrelseledamot eller befattningshavare hos kassa, om han mot bättre vetande avger oriktig eller ofullständig uppgift till bank- och fondinspektionen eller länsstyrelsen, straffas därför. Denna straffbestämmelse kan tvivelsutan träffa verkställande direktör i centralkassa. Men i övrigt innehåller ej heller jordbrukskasseförordningen särskilda regler vare sig om vilka åligganden verkställande direktör — som enligt jordbrukskasseförordningen obligatoriskt skall finnas i centralkassa — skall ha eller om hans ansvar eller skadeståndsskyldighet. Aktiebolagslagen har en annan ordning än föreningslagstiftningen och kasselagstiftningen. Aktiebolagslagen gör nämligen verkställande direktören — där sådan skall finnas — till ett särskilt bolagsorgan med i lagen angivna uppgifter och med däremot svarande lagstadgat ansvar och skadeståndsskyldighet. 1911 års banklagstiftning har en ordning som påminner om jordbrukskasseförordningen.

Enligt vad som framgår av betänkandet bygger utredningsförslaget i denna del på de regler om verkställande direktörs ställning, som upptagits i 1955 års banklagstiftning. Dessa innebär att en ordning skall tillämpas som enligt utredningen kan betecknas såsom ett mellanting mellan aktiebolagslagens ordning och den som för närvarande tillämpas för banker och centralkassor. Enligt 1955 års banklagstiftning skall nämligen bankstyrelse *inom sig* utse verkställande direktör att under styrelsens inseende leda verksamheten. Styrelsen skall vidare i instruktion för ett år i sänder fastställa verkställande direktörens befogenheter. Grunden till att befogenheterna för verkställande direktören föreslås reglerade i en instruktion av detta slag och ej — såsom i aktiebolagslagen — genom lagbestämmelser, är enligt vad som framgår av förarbetena till banklagstiftningen att det befunnits ej vara möjligt att med en generell regel fastslå vilka legala befogenheter som bör tillkomma verkställande direktör i bankaktiebolag. En uppräknig av vissa betydelsefulla ärenden, vilka *icke* får överlämnas åt verkställande direktören att av honom ensam avgöras, fullständigar paragrafen.

Lösningen i 1955 års banklagstiftning av denna fråga innebär, att styrelsen genom den förut angivna instruktionen överflyttar en del av sin bestämmanderätt till verkställande direktören och att denne blir ansvarig för sina åtgärder på grund av sin ställning såsom styrelseledamot. Därmed blir särskilda regler om ansvar och skadeståndsplikt för verkställande direktören obehövliga.

Utredningsförslaget skiljer sig från vad som skall gälla för bankernas del väsentligen i två hänseenden. Den ena olikheten är att verkställande direktör icke skall utses bland de av stämman valda ledamöterna. I stället skall dessa ledamöter välja ytterligare en styrelseledamot som tillika skall vara verkställande direktör. Den andra skillnaden mot banklagstiftningen är att i jordbrukskasselagstiftningen ej skall angivas vad verkställande direktör enligt sin instruktion ej skall äga göra.

Beträffande tillsättandet av verkställande direktör anföres i betänkandet.

Jordbrukskassautredningen har ej funnit sig kunna förorda en avfattning av lagtexten enligt vilken en på stämman vald styrelse skall inom sig utse verkställande direktör. Detta skulle nämligen möjligen kunna tolkas så, att verkställande direktören skulle utses bland de av stämman valda ledamöterna, d. v. s. att valet av verkställande direktör i verkligheten skulle ankomma på stämman. En sådan ordning torde i praktiken knappast gå att genomföra. I varje fall föreligger avsevärd risk att tillämpningen därav för centralkassas del skulle medföra besvär och svårigheter. Utredningen förordar därför i stället en avfattning av lagförslaget varav direkt framgår att de stämman valda ledamöterna av styrelsen skall få utse en styrelseledamot som tillika skall vara verkställande direktör. Detta torde kunna väl förenas med bestämmelsen i 21 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar, att ledamot av föreningsstyrelse skall kunna utses i annan ordning än genom val på föreningsstämma. Att märka är att bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar beträffande längsta mandattid för styrelseledamot, entledigande av styrelseledamot o. s. v. är tillämpliga också på den ledamot som skall vara verkställande direktör. Utredningen anser sig böra erinra om att denna omständighet bör beaktas i de anställningsavtal som framdeles upprättas mellan centralkassa och verkställande direktör.

Vad angår centralkassadirektörs befogenhet anser utredningen, att det är obehövt att i jordbrukskasselagstiftningen införa en uppräknig av de inskränkningar däri som bör gälla. Rörande centralkassans ledning anför utredningen vidare.

Ledning av centralkassa skall utövas av styrelsen. Verkställande direktör skall, jämväl enligt lag, finnas. Man torde kunna utgå från att centralkassa bibehåller det hittillsvarande systemet med ett särskilt inom styrelsen utsett arbetsutskott. Uppenbarligen måste styrelsen göra en ändamålsenlig fördelning av ärendena mellan styrelsen i sin helhet, arbetsutskottet och verkställande direktören. Det ligger i sakens natur, att därvid principbeslut och andra ärenden av särskild betydelse i regel förbehålles styrelsen eller eventuellt arbetsutskottet. I händelse det skulle visa sig att någon centralkassestyrelse föranstaltade om en arbetsfördelning, som uppenbarligen ej skulle vara lämplig, får det ankomma på riksorganisationen och på tillsynsmyndigheten att inskrida och åstadkomma rättelse.

Yttrandena. *Bank- och fondinspektionen* har, under hänvisning till de komplikationer som kan uppstå då samma person bekläder förtroendeposter i såväl jordbrukskassa som i centralkassan, föreslagit att av styrelseledamöterna i centralkassa icke flera än en för varje påbörjat femtal skall få vara befattningshavare i jordbrukskassa. Inspektionen anför.

Helt kan väl dubbelrepresentation icke förbjudas, eftersom svårigheter härigenom skulle uppstå för kasserörelsen att utnyttja sina bästa krafter på ansvariga poster. Av naturliga skäl är det emellertid klart att centralkassans ledning kan få en benägenhet till speciellt förtroende för eller, om man så vill, överseende med en jordbrukskassa, vars kamrer tillika sitter i centralkassans styrelse; det måste här utsägas att inspektionen i sin verksamhet iakttagit flera sådana fall. För att åtminstone i någon mån begränsa förekomsten härav vill inspektionen, efter mönster från 72 § andra stycket i nya banklagen, föreslå den kompletterande föreskriften i jordbrukskasselagstiftningen, att av styrelseledamöterna i centralkassa icke flera än en för varje påbörjat femtal må vara befattningshavare i jordbrukskassa som är ansluten till centralkassan.

Svenska jordbrukskreditkassan har uttalat åsikten, att centralkassas verkställande direktör i lagförslaget fått en alltför osäker ställning. Jordbrukskreditkassan kan därför ej förorda utredningsförslagets bestämmelser om tillsättande av verkställande direktör utan föreslår i stället antingen att verkställande direktör blir självskriven ledamot av centralkassans styrelse eller att han, liksom hittills, kan stå utanför styrelsen. Jordbrukskreditkassan anför härom.

Enligt 31 § i lagförslaget skall en av ledamöterna i centralkassas styrelse vara verkställande direktör. Stadgandet innebär, att om sådan direktör icke skulle omväljias till styrelseledamot, så upphör därmed hans ställning som verkställande direktör. Förhållandet kan anses medföra en försämring av direktörernas anställningstrygghet med åtföljande icke önskvärda konsekvenser. Enligt jordbrukskreditkassans mening bör en sådan utformning av bestämmelsen i fråga övervägas, att verkställande direktörs anställningstid icke blir beroende av hans ledamotskap i styrelsen. Måhända kunde en sådan ordning vara möjlig, att verkställande direktör blir självskriven ledamot av styrelsen. Alternativt kunde kanske tänkas, att nu gällande bestämmelser bibehålles, vilket innebär att verkställande direktören icke obligatoriskt tillhör styrelsen.

Departementschefen. Vad bank- och fondinspektionen anført rörande önskvärdheten att befattningshavare hos jordbrukskassa — d. v. s. jordbrukskassas kamrer och andra i kassans tjänst anställda — ej i alltför stor utsträckning skall utses såsom styrelseledamöter i centralkassan, finner jag värt beaktande. Jag ansluter mig till inspektionens förslag att av centralkassas styrelseledamöter högst en för varje påbörjat femtal styrelseledamöter må vara sådan befattningshavare. Vid tillämpningen härav bör enligt min mening iakttagas, att styrelsesuppleant som är befattningshavare i jordbrukskassa ej må inträda i styrelsen såsom ersättare för styrelseledamot, som icke är sådan befattningshavare, om vid sådant förhållande av hela antalet fungerande styrelseledamöter mer än det i lagen medgivna antalet, en för varje femtal, skulle komma att utgöras av befattningshavare i jordbrukskassa.

Den av utredningen föreslagna ordningen för utseende av verkställande direktör i centralkassa och förenandet av befattningen såsom verkställande direktör med ledamotskap i centralkassans styrelse finner jag ändamålsenlig. Jag kan icke finna, att Svenska jordbrukskreditkassan har fog för sin uppfattning att denna ordning skulle medföra försämrade anställningstrygghet för verkställande direktören. Det är nämligen att märka att direktören visserligen kan nödgas frånträda sin ställning som verkställande direktör om han icke skulle bli omvald eller om han skulle bli entledigad såsom styrelseledamot. Emellertid lär han i sådant fall under alla omständigheter vara berättigad åtnjuta lön under avtalad uppsägningstid eller under den uppsägningstid som är gängse för anställda i liknande befattningar eller eljest skälig. Direktörens ställning för det fall att han enligt den nya ordningen nödgas frånträda befattningen på grund av att styrelsemandatet frångår honom blir således ej sämre än om han blir uppsagd från en befattning

såsom enbart anställd enligt den nuvarande ordningen. Jag finner således jordbrukskreditkassans yttrande ej böra föranleda annan åtgärd från min sida än en ytterligare erinran om att de speciella förhållanden, som följer av den nya ordningen, bör uppmärksammas i de anställningsavtal som framdeles upprättas mellan centralkassa och dess verkställande direktör.

Vad angår förfarandet vid tillsättande av verkställande direktör har jag fäst mig vid att enligt utredningsförslaget de stämмоvalda ledamöterna torde vara förhindrade att utse direktör inom sin egen krets. Därmed skulle alltså stämman nödgas avstå från att omvälja centralkassedirektör, som enligt gällande ordning är styrelseledamot. Och i kassor, där direktören ej är styrelseledamot, skulle direktören ej kunna inväjas i styrelsen av stämman. Detta synes ej vara lämpligt. Lagtexten synes i stället böra avfattas så att direktör kan väljas både inom och utom de stämмоvalda styrelseledamöternas krets. Vidare torde antalet stämмоvalda styrelseledamöter böra bestämmas till lägst fem och högst nio. Då verkställande direktör utses utom de stämмоvalda styrelseledamöternas krets kommer därvid hela antalet styrelseledamöter alltså att kunna uppgå till tio. På så sätt kan det uppnås att centralkassa med nio styrelseledamöter samt verkställande direktör, som står utanför styrelsen, vid övergången till den nya lagstiftningen får frihet att, om den så önskar, på stämman omvälja samtliga styrelseledamöter. Och ett högsta antal av tio styrelseledamöter synes även ur andra synpunkter lämpligt.

Vid övervägande av innehållet i denna paragraf har jag funnit att av utredningsförslaget icke framgår, i vad mån uppdrag, som genom den av styrelsen för ett år i sänder utfärdade instruktionen meddelas verkställande direktör, skall kunna återkallas eller inskränkas. Ett förtydligande av lagen i detta hänseende synes erforderligt. — Tilläggas må att instruktionens bestämmelser för verkställande direktören lärer äga tillämpning på dennes ställföreträdare under tid då han tjänstgör i direktörens ställe, förutsatt att instruktionen ej innehåller särskilda regler för ställföreträdaren.

Det torde ligga i sakens natur, att verkställande direktör eller annan befattningshavare i centralkassan icke skall vara ordförande i styrelsen. För att undanröja all tvekan därom torde det emellertid vara lämpligt att detta utsäges i paragrafen. Även därutinnan synes det därför påkallat att komplettera lagtexten med ett förtydligande.

I departementsförslaget har 26 § avfattats med de ändringar i och tillägg till 31 § utredningsförslaget, som föranledes av vad jag här anfört.

27 §.

Denna paragraf, som motsvarar 32 § utredningsförslaget, stadgar beträffande centralkassas *firma*, att denna skall tecknas av minst två personer i förening. Samma bestämmelse skall enligt 16 § andra stycket gälla beträffande jordbrukskassas firma. Bestämmelsen är ny som författningsföreskrift men den gäller redan på grund av föreskrift i centralkassornas stadgar.

Riksorganisationen

28 §.

Detta lagrum, som motsvarar 33 § utredningsförslaget, ersätter med sina bestämmelser om jordbrukskasserörelsens riksorganisation ensamt det avsnitt av jordbrukskasseförordningen, omfattande 4—19 §§, som behandlar Svenska jordbrukskreditkassan. Redan i framställningen rörande huvudragen av utredningens förslag och om jordbrukets bank har redogjorts för hur kasserörelsens toppled skall vara beskaffat samt vilken ställning och vilka huvudsakliga funktioner riksorganisationen bör ha däri. Det återstår i huvudsak att behandla själva avfattningen av lagreglerna om riksorganisationen.

Utredningen. I utredningsförslaget innehåller paragrafen om riksorganisationen en allmän bestämmelse, att riksorganisationen skall ha till uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att driva sådan verksamhet, i vilken medlemmarna deltagit genom att begagna sig av riksorganisationens tjänster. Vidare nämnes särskilt vissa viktiga moment som enligt utredningsförslaget obligatoriskt skall ingå i organisationens verksamhet, nämligen att utöva vad utredningen kallar central jordbrukskasserevision, att meddela instruktioner och anvisningar för kassornas verksamhet samt att fullgöra de särskilda uppgifter som enligt utredningsförslaget eljest skall ankomma på riksorganisationen.

I sin motivering till paragrafen anför utredningen inledningsvis att de i paragrafen upptagna ändamålsbestämmelserna icke är uttömmande. Utredningen förutsätter tvärtom att riksorganisationen kommer att få ett antal viktiga uppgifter utöver dem som lagen särskilt anger. Sålunda utgår utredningen från att riksorganisationen i sin egenskap av jordbrukskasserörelsens topporgan kommer att ägna sig åt att sprida upplysning om jordbrukskasserörelsen, både bland medlemmar och utomstående. Riksorganisationen torde således komma att fullfölja den uppgift som i 4 § jordbrukskasseförordningen angivits vara att verka för »jordbrukskasserörelsens befrämjande och utveckling i allmänhet». En annan naturlig uppgift som utredningen förutsätter att riksorganisationen skall fullfölja är att främja sparande m. m. Organisationen skall sålunda leda den verksamhet, som omtalas i 1 § jordbrukskasseförordningen och som går ut på att »befordra sparverksamheten på landsbygden ävensom att i övrigt främja en sund utveckling av medlemmarnas ekonomiska förhållanden». Dessa och andra uppgifter, som hör riksorganisationen till, har utredningen ansett sig sakna anledning att särskilt nämna i lagtexten. Utredningen har funnit det lämpligare att bestämmelserna tas in i stadgarna och där ges den form som kasserörelsen finner bäst.

Utredningen har alltså avsett att i lagen endast ange en grundstomme av uppgifter för riksorganisationen. Vid avfattningen av lagtexten har utredningen strävat efter, att i paragrafen upptaga sådant som erfordras för att

riksorganisationen skall bli ekonomisk förening och för att den eljest skall kunna rätt fylla sin plats i jordbrukskasserörelsen sedan dennas toppled antagit den nya form som utredningen avgivit i förslaget.

Vad beträffar frågan om riksorganisationens ställning såsom ekonomisk förening säger sig utredningen ha varit på det klara med att det inte utan vidare är självskrivet, att riksorganisationen blir en sådan förening. En organisation av detta slag torde, allt efter omständigheterna, kunna falla inom eller utom den bestämning av ekonomisk förening som ges i 1 § lagen om ekonomiska föreningar. Utredningen har emellertid funnit, att den föreslagna riksorganisationens huvudsakliga verksamhet torde bli av sådan art, att den kan bestämmas i ordalag som är direkt hämtade från 1 § föreningslagen. Riksorganisationen förutsättes komma att utöva konsulent- och revisionsverksamhet samt tillhandahålla blanketter och annat tryck m. m. Allt detta kan och bör enligt utredningens mening drivas såsom en ekonomisk verksamhet till medlemmarnas tjänst. Därmed bör i sin tur följa att frågan huruvida riksorganisationen blir ekonomisk förening ganska tveklöst skall kunna besvaras med ja.

Utredningen betonar, att den tillmätt riksorganisationens utövande av den funktion utredningen betecknar såsom »central jordbrukskasserevision» stor betydelse. Utredningen förklarar, att den avsett att den centrala jordbrukskasserevisionen skall samordnas med och komplettera den offentliga tillsynen. Beträffande den närmare utformningen av den centrala jordbrukskasserevisionen hänvisas i betänkandet till den därstädes lämnade redogörelsen för den offentliga tillsynen.

Vad angår riksorganisationens i utredningsförslaget upptagna befogenhet att meddela instruktioner och anvisningar för centralkassornas och jordbrukskassornas verksamhet, framhåller utredningen, att mot stadgandet i förevarande paragraf om denna befogenhet svarar skyldighet för centralkassorna och jordbrukskassorna enligt 15 och 30 §§ utredningsförslaget att ställa sig sådana anvisningar och instruktioner till efterrättelse.

Hur långt denna riksorganisationens befogenhet, som är betingad av dess ställning såsom ledande och framför allt såsom samordnande organ, skall sträcka sig och vad den närmare bestämt skall omfatta, får det enligt vad utredningen uttalar ankomma på rörelsen att själv bestämma efter vad som finnes lämpligast med hänsyn till förhållandena.

Såsom exempel på särskilda legala uppgifter för riksorganisationen, av det slag som åsyftas i 33 § utredningsförslaget, anför jordbrukskasseutredningen organisationens befattning med frågor om medlemskap i kreditkassa enligt 12 och 22 §§ utredningsförslaget, frågor om fastställande av verksamhetsområde enligt 11 och 21 §§ utredningsförslaget och frågor om delning av jordbrukskassa enligt 86 § utredningsförslaget.

Yttrandena. Remissinstanserna har, såsom torde framgå av den tidigare framställningen, i princip godtagit det förslag till omorganisation av jordbrukskasserörelsens toppled, som utredningsförslaget innehåller.

Utredningens förslag i förevarande paragraf till reglering av riksorganisationens ställning och befogenheter har emellertid föranlett vissa erinringar.

Bank- och fondinspektionen samt *sparbanksinspektionen* har anmärkt, att den knapphändiga regleringen i utredningsförslaget av riksorganisationens uppbyggnad och verksamhetssätt rimmar illa med de viktiga uppgifter som tilldelats organisationen icke bara i fråga om för kasserörelsen interna organisatoriska problem utan även i frågor som rör kassornas befogenhet som bankinrättningar.

Bank- och fondinspektionen framhåller i detta hänseende såsom en brist i betänkandet, att frågan huruvida annan än centralkassa skall kunna bli medlem i riksorganisationen m. fl. liknande frågor ej blivit belysta. Vidare uttalar bank- och fondinspektionen, att riksorganisationens stadgar borde fastställas av Kungl. Maj:t. Ämbetsverket anför härutinnan.

Det framgår ej klart av betänkandet, huruvida andra än centralkassorna skall kunna vara medlemmar i riksorganisationen. Denna fråga är dock ingalunda betydelslös. Om såsom föreslås — och som i och för sig synes välbetänkt — riksorganisationen utrustas med vittgående befogenheter att meddela instruktioner och direktiv åt kreditkassorna är det av intresse att få vetskap om hur denna organisation, d. v. s. kasserörelsens högsta beslutande organ, skall sammansättas. Det hade onekligen varit önskvärt att detta spörsmål liksom också t. ex. frågan om hur riksorganisationens styrelse skall utses blivit närmare belyst i betänkandet. Man nödgas nu laborera med hypoteser, som gör bedömningen osäker och därmed försvagar värdet av själva remissförfarandet.

I detta sammanhang vill inspektionen vidare som sin mening uttala att stadgarna för den blivande riksorganisationen bör fastställas av Kungl. Maj:t. Det kan enligt inspektionens mening icke vara riktigt att en institution, utrustad med så vittgående legala befogenheter som den blivande riksorganisationen, själv skall äga utforma sina stadgar. Den stadgeprövning som äger rum då en ekonomisk förening skall registreras är ju väsentligen blott en kontroll av att stadgarna tillkommit i laga ordning och att deras innehåll ej strider mot lag eller författning. Någon prövning av stadgarnas lämplighet förekommer däremot ej.

Sparbanksinspektionen förordar en åtstramning i fråga om riksorganisationens befogenheter, på sådant sätt att dessa icke skall omfatta avgöranden i frågor av allmänt intresse. Inspektionen anför.

I riksorganisationen torde de mest aktiva jordbrukskassemännen komma att bli bestämmande. Det är naturligt att dessa i första hand arbetar för rörelsens utveckling och utvidgning och att de därvid såvitt möjligt undviker att gå emot någon enskild kassas intresse. På grund härav förefaller det vara riktigare, att avgörandet i frågor berörande allmänt intresse, i den mån de icke regleras slutgiltigt i lagen, tillägges tillsynsmyndigheten såsom det allmännas representant i stället för riksorganisationen. Detta torde sålunda gälla i frågor rörande utsträckningen av jordbrukskassas befogenheter enligt 41 § utredningsförslaget om tillstånd att övertaga annan kassa eller nedsätta reservfonden enligt 86 §. Vad beträffar frågor om medlemskap enligt 12 och 22 §§ utredningsförslaget och om kredit utan säkerhet kreditkassor emellan

enligt 36 §, torde dessa lämpligen böra slutgiltigt regleras i lagen. Vad slutligen bestämmandet av verksamhetsområdena enligt 11 och 21 §§ utredningsförslaget angår, synes detta vara en sådan rörelsens inre angelägenhet, som bör kunna ankomma på riksorganisationen.

Båda inspektionsmyndigheterna har i sina yttranden tagit avstånd från den roll såsom organ för tillsyn av kassorna, vilken utredningen tillagt riksorganisationen.

Norrlands hypoteksförening ifrågasätter om inte förslaget medför en alltför vittgående centralisering av avgörandena inom kasserörelsen till riksorganisationen. Hypoteksföreningen yttrar härom.

Det synes enligt föreningens mening kunna ifrågasättas, huruvida icke förslaget innehär en alltför långtgående centralisering av olika avgöranden — även väsentligen lokalbetonade sådana — till riksorganisationen. Den lokala självstyrelsen förefaller i motsats till vad fallet är inom andra jordbrukets organisationer ha inskränkts till ett minimum. Den genom förslaget vunna önskvärda utvidgningen av rörelsens verksamhetsmöjligheter såsom sådana kan i praktiken tänkas bli hämmad genom en dylik centralisering. Åtminstone centralkassorna — med deras mångåriga erfarenhet och tämligen goda tillgång på fullt kvalificerad arbetskraft — borde enligt föreningens mening tilläggas ett större mått av självständighet än enligt förslaget.

Överståthållarämbetet har funnit det tveksamt om riksorganisationen kommer att utöva sådan verksamhet att den får karaktär av ekonomisk förening enligt lagen om ekonomiska föreningar. Ämbetet anför bl. a. att det icke kan anses uteslutet, att riksorganisationen verkligen kommer att driva en sådan verksamhet, att organisationen får karaktär av en ekonomisk förening. Med hänsyn till den tvekan, som dock kan anses föreligga, ifall frågan härom bedömes uteslutande mot bakgrunden av de i betänkandet redovisade arbetsuppgifterna, ifrågasätter dock överståthållarämbetet, huruvida icke spørsmålet om riksorganisationens rättsliga status bör lämnas öppen i den föreslagna lagen om jordbrukskasserörelse. Under alla omständigheter finner ämbetet det mindre lämpligt, att ändamålet med riksorganisationens verksamhet i lagen om jordbrukskasserörelse anges med ordalag som hämtas från den allmänna föreningslagen. Som 33 § i lagförslaget är utformad skulle den där gjorda exemplifieringen av riksorganisationens uppgifter komma att framstå som en auktoritativ tolkning av föreningslagens definition på en ekonomisk förening. Den kan därigenom få icke avsedda konsekvenser för rättstillämpningen.

Departementschefen. Utredningsförslaget upptager i 1 § en bestämmelse att jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall vara ett organ för central ledning, samordning och kontroll av jordbrukets kreditkassor och deras verksamhet samt därjämte en föreskrift att kreditkassa och riksorganisationen »skola vara registrerade» såsom ekonomiska föreningar. 33 § innehåller en allmän bestämning av riksorganisationens uppgift, avfattad i ordalag som ansluter till 1 § föreningslagen, jämte en uppräknning av vissa speciella uppgifter som skall ingå i riksorganisationens verksamhet.

Vid remissbehandlingen av utredningsförslaget har överståthållarämbetet, där registrering av riksorganisationen skall ske, anmärkt att tvekan kan råda, huruvida riksorganisationen kommer att bli ekonomisk förening enligt en strikt tillämpning av föreningslagen. Ämbetet har avrått från en sådan utformning av förevarande lagstiftning, att denna skulle framstå som en auktoritativ tolkning av föreningslagens definition på en ekonomisk förening.

Enligt min mening är överståthållarämbetets anmärkning berättigad. Med anledning av den har, såsom tidigare anmälts, den allmänna bestämmelsen om kassornas och riksorganisationens registrering i departementsförslaget jämkats därhän att i 1 § fastslås, att kassorna och riksorganisationen »skola registreras» såsom ekonomiska föreningar. I nu förevarande paragraf bör den till föreningslagstiftningen anslutande bestämningen i 33 § utredningsförslaget enligt min mening slopas och i stället från 1 § till den förevarande överföras bestämningen att riksorganisationen är ett organ för central ledning, samordning och kontroll av jordbrukets kreditkassor och deras verksamhet.

Vad angår de delar av 33 § utredningsförslaget, där vissa speciella uppgifter för kasserörelsen angives, har jag funnit anledning till jämkning av den regel, som fastslår riksorganisationens skyldighet att övervaka kreditkassorna och deras verksamhet. Jordbrukskassoutredningens avfattning av denna regel grundas på vad utredningen föreslagit om att riksorganisationen skulle såsom tillsynsorgan vid den statliga tillsynsmyndighetens sida utöva vad som i betänkandet betecknas såsom central jordbrukskasserevision. I departementsförslaget har emellertid bestämmelserna om tillsyn fått en annan utformning. Sålunda är avsikten att riksorganisationens obligatoriska uppgifter som övervakare för kreditkassorna skall gälla intern kontroll, d. v. s. räkenskapsgranskning, kassakontroll, inventering m. m. Att riksorganisationens obligatoriska uppgifter avses vara på detta sätt begränsade skall givetvis ej utgöra hinder för organisationen att, liksom hittills Svenska jordbrukskreditkassan, även utöva kreditkontroll och legalitetskontroll över kassorna i den mån så anses påkallat. I förevarande paragraf synes riksorganisationens övervakande uppgift lämpligen kunna angivas så, att den skall följa och, i mån av behov, genom undersökning eller på annat sätt övervaka kassornas verksamhet. I övrigt torde ej finnas anledning att jämka på de av utredningen föreslagna bestämmelserna om riksorganisationens särskilda uppgifter. Emellertid synes det lämpligt att komplettera uppräknningen av de särskilda uppgifterna med en bestämmelse att riksorganisationen skall främja sparverksamhet. En sådan bestämmelse har upptagits i departementsförslaget. Med anledning av att ett par remissinstanser förordat, att riksorganisationens befogenheter i frågor av allmänt intresse skall begränsas torde jag i detta sammanhang få framhålla, att en sådan begränsning skett genom ändringar i de särskilda paragrafer, som i utredningsförslaget upptager dylika befogenheter.

Vad bank- och fondinspektionen uttalat rörande önskvärdheten av före-

skrifter om att riksorganisationens stadgar skall godkännas av Kungl. Maj:t är, liksom ämbetsverkets önskemål att lagen skall reglera vilka som skall äga bli medlemmar i riksorganisationen, enligt min mening värt beaktande. Jag förordar fördenskull två tillägg till förevarande paragraf, dels ett vari stadgas att endast centralkassa skall kunna bli medlem dels ett vari föreskrives att registrering av riksorganisationen såsom ekonomisk förening ej skall få ske med mindre Kungl. Maj:t meddelat stadfästelse på dess stadgar, ävensom att beslut om ändring i stadgarna ej skall få registreras med mindre Kungl. Maj:t meddelat stadfästelse därpå. Vad det förstnämnda tillägget beträffar synes det ägnat att ge stadga åt riksorganisationen genom att det utesluter andra än centralkassor från anslutning till jordbrukskasserörelsens topporganisation och därmed från del i det inflytande över kreditkassorna i skilda betydelsefulla hänseenden som enligt lagen skall tillkomma riksorganisationen. Det senare tillägget anser jag motiverat därav att riksorganisationen ingår i jordbrukskasserörelsen såsom ett toppled med vittgående möjligheter att inverka på kreditkassorna och deras verksamhet såsom kreditinrättningar. Samma allmänna intressen som ger fog för att myndighet skall pröva om jordbrukskassas och centralkassas stadgar är sådana, att kassorna är ägnade att fullgöra sina uppgifter, gör sig gällande i frågan om riksorganisationen och bör föranleda en motsvarande prövning av dess stadgar.

Vad slutligen angår Norrlands hypoteksförenings reflexion att den nya jordbrukskasselagstiftningen kommer att medföra en vittgående centralisering, torde jag få göra den kommentaren att jordbrukskasserörelsen utövar en verksamhet som kräver central ledning, samordning och kontroll från topporganisationens sida i betydligt högre grad än verksamheten inom hypoteksorganisationen, där det lokala inflytandet av tradition är starkt.

Efter den omarbetning, som föranledes av vad jag här anfört, har 33 § utredningsförslaget upptagits i departementsförslaget såsom 28 §.

Allmänna bestämmelser för kreditkassorna

I utredningsförslaget har motsvarigheten till detta avsnitt rubricerats »För kassorna gemensamma bestämmelser». Omrubriceringen sammanhänges bl. a. med att vissa enbart för centralkassorna gällande bestämmelser överförts från avsnittet för centralkassorna till det särskilda avsnittet om rörelsen under förevarande rubrik. Under rubriken »Allmänna bestämmelser för kreditkassorna» har i tur och ordning upptagits särskilda bestämmelser om reservfond, rörelsen, styrelsens årsredovisning, revision samt likvidation och upplösning.

Reservfond

29 §.

Paragrafen motsvaras av utredningsförslaget 34 §.

Gällande lagstiftning. Enligt de nu gällande bestämmelserna i 9, 27 och 56 §§ jordbrukskasseförordningen skall, vad Svenska jordbrukskreditkassan och centralkassorna beträffar hela årsvinsten och i fråga om jordbrukskassorna minst 75 procent av årsvinsten avsättas till reservfond, i samtliga fall dock först sedan avdrag skett för eventuella förluster från tidigare år. Emellertid kan vinstmedel — respektive mer än 25 procent av vinstmedlen — under vissa omständigheter få användas till annat ändamål än avsättning till reservfond. I centralkassa får detta ske då reservfonden uppgår till belopp motsvarande minst 10 procent och i jordbrukskassa då den uppgår till belopp motsvarande minst 20 procent av utlåningen vid utgången av det senast förflutna räkenskapsåret. Centralkassa och jordbrukskassa har därjämte vissa möjligheter att, utan hinder av nyss angivna regler, lämna utdelning på insatser samt återbära belopp som uttaxerats på medlemmarna till täckande av förlust.

I 1911 års lagstiftning om ekonomiska föreningar fanns inga särskilda regler om avsättning till reservfond. Däremot har sådana regler upptagits i lagen den 1 juni 1951 om ekonomiska föreningar, där de har sin plats i 17 §.

17 § föreningslagen stadgar skyldighet för ekonomisk förening att till reservfonden avsätta *dels* 5 procent av årsvinsten, *dels* 5 procent av de efterlikvider, återbärningar o. d., som tillgodoförts medlemmarna eller andra på grund av rörelsens resultat, även i den mån dessa belopp icke ingår i den redovisade vinsten för året, *dels* slutligen insatsbelopp som avgången medlem icke äger återfå. Avsättning till reservfond skall kunna upphöra om förenings reservfond jämte inbetalat insatskapital nått viss angiven relation till bokförda värdet på föreningens tillgångar eller uppgår till samma belopp som föreningens skulder enligt balansräkningen. Lagrummet innehåller slutligen det stadgande som åt reservfonden ger dess särskilda karaktär, nämligen att nedsättning därav får beslutas endast för att täcka förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått på föreningens verksamhet i dess helhet och som icke kan ersättas av befintliga till framtida förfogande avsatta medel. Av 17 § 2 mom. och 118 § föreningslagen framgår, att de angivna reglerna icke gäller för jordbrukets kreditkassor utan att reglerna i jordbrukskasseförordningen är att tillämpa på dem.

Utredningen. I betänkandet uttalas först att jordbrukets kreditkassor är betydligt mera beroende av att få sin ställning stärkt genom fondbildning än ekonomiska föreningar i allmänhet. Bl. a. på den grund har utredningen funnit att särskilda regler och icke de allmänna reglerna i 17 § lagen om ekonomiska föreningar bör gälla för kreditkassorna. Detta utsäges i förevarande paragraf första stycket.

I paragrafens andra stycke bestämmes, att minst femtio procent av kreditkassas årsvinst, lika för centralkassa och jordbrukskassa, skall avsättas till reservfonden. Därjämte stadgas att till reservfonden skall läggas inträdesavgifter samt vad medlem vid avgång ur kassan icke återfår av sina insatser.

Beträffande avsättningen av vinstmedel uttalar utredningen, att dess förslag, såvitt angår relationstalet, innebär en uppmjukning av gällande bestämmelser i jordbrukskassaförordningen men en väsentligt mera omfattande avsättningsskyldighet än enligt föreningslagen. Samtidigt påpekas att föreningslagen stadgar skyldighet att göra avsättningar också i förhållande till efterlikvider, återbärningar o. d. Liknande skyldighet bör enligt utredningens mening ej komma i fråga för kassornas del. Inom kasserörelsen förekommer återbärning till medlemmarna i form av ränterabatter. Avsikten är emellertid att ränterabatterna framdeles i regel ej skall utbetalas utan hållas inne av kassan och att medlemmarna skall gottskrivas innehållna belopp såsom insatser i kassan. Denna ordning tillämpas i själva verket redan. Vid sådant förhållande torde ränterabatterna enligt utredningens mening komma att bidra till att stärka rörelsens ekonomiska ställning i högre grad än vad som skulle bli fallet enligt föreskriften i föreningslagen.

Regeln att vad medlem vid avgång icke återfår av sina insatser skall läggas till reservfonden har upptagits efter mönster av föreningslagen. Stadgandet att inträdesavgifter skall tillföras reservfond har sin förebild i jordbrukskassaförordningens bestämmelser (5 § andra stycket och 23 § första stycket) att centralkassas insats i Svenska jordbrukskreditkassan och jordbruksbrukskassas insats i centralkassa obligatoriskt skall föras till reservfond. Sedan den av utredningen föreslagna lagstiftningen trätt i kraft torde det, enligt vad utredningen uttalar i betänkandet, kunna komma i fråga att jordbrukskassas insats i centralkassa helt eller delvis skall betecknas såsom inträdesavgift. Det kan vidare tänkas att det befinner lämpligt upptaga sådan avgift av andra kassemedlemmar. Det har vid angivna förhållanden syntes lämpligt att i lag fastslå att inträdesavgifter skall föras till reservfonden.

I fråga om förslaget att till reservfond skall avsättas minst 50 procent av kreditkassas årsvinst har två av utredningens ledamöter, professor Björkman och riksdagsman Johansson, anmält en i viss mån *skiljaktig mening*. De har nämligen förklarat, att en minimiavsättning av denna omfattning kan godtagas endast om centralkassorna får rätt att utfärda förlagsbevis, vilka utan särskilt medgivande, i viss i lagstiftningens inlåningsparagraf närmare angiven utsträckning får tillgodoräknas såsom inlåningsunderlag. Skulle särskilt medgivande krävas — något som är fallet enligt utredningsförslagets inlåningsparagraf — kan man tvingas bibehålla systemet med frivilliga insatser. Då utdelning på insatser utgår av årsvinsten, kan i sådant fall svårigheter uppstå för kassorna att göra avsättningar i den omfattning som föreslås i förevarande paragraf om reservfonden. De skiljaktiga ledamöterna har anfört följande.

Såsom framgår av utredningens särskilda motivering till 26 § (s. 113—115) kan extraordinär förstärkning av det inlåningsgrundande kapitalet ske i *affärsbank* genom att höja aktiekapitalet, i *sparbank* genom att bilda säkerhetsfond (enligt föreslagen ny terminologi garantifond) och i *centralkassa* (jordbrukskassa) genom att anskaffa frivilliga insatser. Det förutsättes nu, att samtliga tre kategorier av penninginrättningar skall beredas möjlighet att utfärda förlagsbevis och att sådana skall kunna i viss utsträckning likställas med eget kapital såsom inlåningsunderlag.

Utredningen har med rätta anmärkt, att systemet med frivilliga insatser icke är tillfredsställande. Anordningen med förlagsbevis är avsedd att träda i stället. Vi har biträtt förslaget till sådan omläggning. Därvid har vi emellertid förutsatt, att något särskilt medgivande avseende rätten att i fastställd omfattning få inräkna utställda förlagsbevis i inlåningsunderlaget ej skall krävas. Det finnes enligt vår mening inte anledning att i denna detalj påfordra full likställighet mellan de olika grupperna av penninginrättningar. Både affärsbanker och sparbanker skulle ju vid sidan av förlagsbevisen fortfarande ha annan möjlighet till extraordinär förstärkning av inlåningsunderlaget (ökning av aktiekapitalet respektive bildande av garantifond).

Skulle jordbrukskasserörelsen däremot nödgas räkna med att även i fortsättningen tillämpa systemet med frivilliga insatser lär det inte vara möjligt att fasthålla vid det i 34 § angivna kravet, att minst femtio procent av kreditkassas årsvinst skall avsättas till reservfond. Till jämförelse må nämnas, att enligt nu gällande regler kan centralkassas årsvinst helt tagas i anspråk för utdelning på insatser; av jordbrukskassas årsvinst behöver endast tjugofem procent avsättas till reservfond, därest utdelning på frivilliga insatser motiverar sådan begränsning. Erfarenheten har också lärt, att i fall då kreditkassa nödgats anskaffa frivilliga insatser i nämnvärd omfattning har avsättningen till reservfond ej sällan fått begränsas till avsevärt mindre andel av årsvinsten än vad det föreliggande lagförslaget förutsätter.

I paragrafens tredje stycke bestämes den gräns ovanför vilken avsättning till reservfonden ej vidare skall behöva ske. Denna gräns har liksom i jordbrukskassaförordningen ställts i relation till utlåningen. Relationstalet har bestämts till 10 procent, lika för centralkassa och jordbrukskassa. Utredningen förklarar, att det relationstal som f. n. gäller för jordbrukskassor, 20 procent, är så högt att det i praktiken torde vara så gott som omöjligt att uppnå. Talet 10 procent är också tämligen högt, om man jämför det med kraven på fondtäckning enligt inlåningsreglerna. Eftersom det emellertid är önskvärt att kreditkassornas kapitalställning blir starkare än vad som enligt inlåningsreglerna erfordras för att bjuda den minimitäckning som stadgas med hänsyn till insättarnas säkerhet, har utredningen stannat för relationstalet 10 procent såsom lämpligt avvägt.

I paragrafens fjärde stycke slutligen upptages den för reservfond i allmänhet karakteristiska regeln att nedsättning må ske endast för att täcka förlust. Emellertid göres från regeln undantag för fall som avses i 86 § 3 mom. utredningsförslaget, där det stadgas att, om del av kreditkassas rörelse skall övergå till annan kassa, efter beslut av den förstnämnda kassan och med godkännande av jordbrukskasserörelsens riksorganisation, den kassans reservfond skall kunna nedsättas med skäligt belopp. Lagrummet syftar på det fall då kassa uppdelas. Uppdelning av kreditkassa, som är en ej sällan före-

kommande företeelse, innebär att verksamheten och medlemmarna inom visst område, som förut tillkommit en kassa, delas upp mellan två kassor, möjligen mellan flera ändå. Det är då rimligt att en fördelning av den ursprungliga kassans aktiva och passiva äger rum mellan den kassa som tidigare hade hela området och den som övertar del av området. Fördelningen bör få göras så att den övertagande kassan redan från början skall kunna redovisa bl. a. reservfond. Detta bör kunna ske genom en transaktion som innebär motsvarande nedsättning av den överlåtande kassans reservfond. För att undanröja all tvekan huruvida ett sådant förfarande är förenligt med lag har utredningen upptagit den här angivna undantagsbestämmelsen i utredningsförslaget.

Yttrandena. Mot utredningens här ifrågakvarade förslag har invändning rests endast av *Svenska jordbrukskreditkassan* som, med åberopande av den skiljaktiga mening vilken framförts av två ledamöter i utredningen, uttalar att den föreslagna minimiavsättningen ej läter kunna bibehållas, om systemet med frivilliga insatser även i fortsättningen måste tillämpas inom kasserörelsen.

Jordbrukskreditkassan har vidare yttrat, att den utgår från att jordbrukets kreditkassor icke skall behöva räkna utgifter för sparfrämjande verksamhet — däribland kostnader för gratisutdelning till barn av motböcker med grundbelopp — såsom vinstdisposition utan såsom omkostnader för rörelsen. Jordbrukskreditkassan påpekar, att denna ordning enligt uttalanden i propositionen nr 151/1955 med förslag till lag om sparbanker (s. 188 och 213) skall gälla för sparbankerna.

Departementschefen. De regler om kreditkassas reservfond, som utredningen föreslagit, synes mig praktiska och väl avvägda. Av samma uppfattning torde remissinstanserna vara eftersom de, med undantag av Svenska jordbrukskreditkassan, ej haft något att erinra. Den erinran jordbrukskreditkassan anfört innebär ej något underkännande av förslaget i och för sig. Erinringen föranledes nämligen av farhågor att centralkassorna icke skall bli i tillfälle att i erforderlig utsträckning utnyttja utvägen att stärka sitt inlåningsunderlag genom förlagsinlåning, därför att Kungl. Maj:t skall avgöra i vad mån förlagsinlåningen må bli inlåningsgrundande. Jordbrukskreditkassan menar, liksom de skiljaktiga ledamöterna i utredningen, att kasserörelsen för den händelse Kungl. Maj:ts tillstånd vägras, skulle nödgas anskaffa inlåningsgrundande eget kapital genom att begära frivilliga insatser från medlemmar i centralkassor eller jordbrukskassor. Medan ränta på förlagsinlåningen räknas såsom kostnader är utdelning på frivilliga insatser att betrakta såsom vinstdisposition. Och om centralkassa nödsakas anskaffa frivilliga insatser kan skyldigheten att av årsvinsten betala utdelning på dessa kollidera med skyldigheten att göra 50 procent minimiavsättning till reservfonden. Kollisionen skulle kunna medföra att endera eller båda skyldigheterna inte kunde fullgöras.

I denna fråga vill jag till en början uttala, att jag, såsom framgår av vad jag anfört rörande centralkassornas inlåningsrätt, icke kan förorda att centralkassa skall äga räkna förlagsinlåning såsom inlåningsgrundande utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Skulle Kungl. Maj:t vägra centralkassa tillstånd att räkna förlagsinlåning såsom inlåningsgrundande kapital, bör emellertid enligt min mening centralkassan i eget intresse överväga åtgärden att åstadkomma höjning av eget kapital genom att föranstalta om att medlemmarna i centralkassan och de därtill anslutna jordbrukskassorna i lämplig form lämna bestående kapitaltillskott, vilka icke medför ovillkorlig skyldighet för vederbörande kassa att lämna utdelning. Möjligheten till kapitalökning av detta slag kommer att förbättras, om departementsförslaget genomföres, eftersom där överlämnats åt kasserörelsen att i stadgarna bestämma beloppet av insatser och avgifter från medlemmarna. I jordbrukskassaförordningen är dessa belopp angivna. Höjning av beloppen förutsätter därför f. n. författningsändring. Skulle det icke låta sig göra att öka kapitalet, torde den riktiga utvägen vara att anpassa kassans verksamhet efter det tillgängliga egna kapitalet. Vad jordbrukskreditkassan anfört i fråga om bestämmandet av minimiavsättning till reservfond är således enligt min mening ej av beskaffenhet att böra föranleda ändring i utredningsförslaget.

Påpekandet i jordbrukskreditkassans remissyttrande, att jordbrukets kreditkassor i likhet med sparbanker bör äga upptaga utgifter för sparfrämjande åtgärder, inberäknat gratisutdelning till barn av motböcker med grundbelopp, såsom omkostnader i rörelsen och icke som vinstdisposition, synes mig befogat. Jag vill här uttala, att jag ansluter mig till jordbrukskreditkassans uppfattning i detta hänseende.

Beträffande sista stycket torde jag få tillägga att den därstädes genom hänvisning till 87 § 3 mom. öppnade möjligheten att vid delning av kreditkassa överföra del av reservfonden till annan kassa motsvaras av ett påtagligt praktiskt behov och att en sådan överföringsåtgärd ej synes möta några principiella betänkligheter.

Jag har, efter dessa överväganden samt efter viss omredigering och vissa jämkningar av formell natur i 34 § utredningsförslaget, låtit upptaga denna paragraf i departementsförslaget såsom 29 §.

Rörelsen

I detta avsnitt, som i departementsförslaget omfattar 30—42 §§, har *detaljföreskrifterna om kreditkassornas rörelse* sammanförts. I departementsförslaget har upptagits motsvarigheter till bestämmelserna i utredningsförslagets rörelseavsnitt samt dessutom vissa detaljföreskrifter, som i utredningsförslaget införts i avsnitten för jordbrukskassorna (14 § andra stycket) och centralkassorna (24—29 §§). Med anledning av den kritik, som i remissyttrandena riktats mot de bestämmelser som avser rörelsen har vidare inom departementet en överarbetning verkställts. Resultatet av denna är att utredningsförslaget omredigerats samt att sakliga jämkningar och

kompletteringar vidtagits. Vid överarbetningen har bl. a. eftersträfvats, att så långt möjligt anknyta de för kreditkassorna gällande detaljföreskrifterna om rörelsen till motsvarande föreskrifter för affärsbanker och sparbanker.

30 §.

Denna paragraf, som delvis motsvaras av 41 § utredningsförslaget, avser att *översiktligt angiva kreditkassornas rörelseformer*. Den saknar motsvarighet i gällande lagstiftning.

Utredningen. I utredningens lagförslag innehåller 41 § bestämmelser om vilka former av bankmässig verksamhet jordbrukets kreditkassor skall äga driva utöver in- och utlåning. Enligt utredningsförslaget skall sålunda centralkassa äga förmedla inhemska obligationslån och kommunlån, ingå garantiförpliktelser med iakttagande av de regler för kredit som meddelas i jordbrukskasselagstiftningen, ombesörja betalningsuppdrag och liknande uppdrag samt mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning. Beträffande jordbrukskassa stadgas i paragrafens andra stycke, att den skall äga utöva verksamhet av de för centralkassa angivna slagen i den mån jordbrukskasserörelsens riksorganisation det medger. Kreditkassorna skall emellertid ej vara betagna möjligheten att utöva ytterligare former av särskild bankmässig verksamhet. Därför skall emellertid enligt tredje stycket av samma paragraf fordras tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen förordnar.

I motiveringen till paragrafen uttalar utredningen, att den velat sanktionera, att kreditkassorna skall äga utöva även annan bankmässig verksamhet än in- och utlåning. I betänkandet påpekas, att affärsbankerna enligt banklagstiftningen jämte in- och utlåning av penningar äger idka annan verksamhet, som därmed står i samband. Banklagstiftningen utsäger ej vad slags verksamhet — utöver handel med viss egendom — som skall omfattas av bestämmelsen. En närmare reglering upptages i bankernas bolagsordning. För kassornas del har det syntts vara att föredraga att ha en sådan reglering i lagen.

Den dispensmöjlighet som föreslagits i paragrafens tredje stycke lägger i Kungl. Maj:ts hand att själv eller genom myndighet som Konungen förordnar utvidga ramen för kreditkassas verksamhet. Vid en utvidgning av affärsbanks verksamhet erfordras ändring i bankens bolagsordning och Kungl. Maj:ts eller därtill förordnad myndighets stadfästelse på ändringsbeslutet. Utredningen menar, att i dess förslag förfarandet för kreditkassornas del avpassats så att det något påminner om motsvarande förfarande för bankerna.

Yttrandena. Svenska bankföreningen samt Östergötlands och Södermanlands handelskammare har anmärkt, att jordbrukskasseutredningens förslag såsom helhet betraktat innebär alltför långtgående utvidgningar av kreditkassornas bankmässiga verksamhet. Remissinstanserna har i samband

därmed pekat på bestämmelserna i 41 § utredningsförslaget. *Sparbanksinspektionen* ifrågasätter behovet och lämpligheten av att jordbrukskassa skall äga utöva alla funktioner, som angives i paragrafen. Särskilt gäller inspektionens tvekan mottagandet av värdehandlingar till förvaring och förvaltning. Sysslandet därmed ställer nämligen stora krav på organisation och personell utrustning. Inspektionen anmärker vidare, att tillsynsmyndigheten och icke, såsom i förslaget, jordbrukskasserörelsens riksorganisation bör äga ge jordbrukskassa tillstånd att utöva de former av verksamhet, som angives i paragrafen.

Departementschefen. Bl. a. i syfte att något närmare anpassa rörelseavsnittet i jordbrukskasselagstiftningen till motsvarande bestämmelser i banklagstiftningen, har jag ansett att det bör inledas med en paragraf som innehåller en översiktlig bestämmelse om vilka former av bankmässig verksamhet jordbrukets kreditkassor äger utöva. Däri bör tydligen till en början stadgas att jordbrukskassa må utlåna penningar och anskaffa medel för utlåningen i den ordning jordbrukskasselagstiftningen föreskriver samt att centralkassa skall äga in- och utlåna penningar. Att strikt begränsa rörelsen härtill är emellertid icke tänkbart utan lagen om jordbrukskasserörelsen synes — liksom 1 § 1955 års lag om sparbanker och 53 § 1955 års lag om bankrörelse — böra medge kreditkassorna att idka i samband med dessa rörelseformer stående verksamhet. Till sådan verksamhet torde få hänföras t. ex. placeringar av annat slag än utlåning — jämför 40 § departementsförslaget — viss service m. m. I förevarande paragraf torde vidare, på sätt utredningen föreslagit i 41 § av sitt lagförslag, böra angivas vissa särskilda former av bankmässig verksamhet som centralkassa skall äga ägna sig åt. Av hänsyn till det allmänna önskemålet, att kasserörelsens verksamhet även efter genomförandet av förevarande lagstiftning väsentligen skall hållas inom hittillsvarande gränser, har jag ansett mig böra inskränka de former av särskild bankmässig verksamhet som fritt skall få utövas av centralkassa till ingående av garantiförbindelser och förmedling av inhemska obligationslån och kommunlån. Jämväl jordbrukskassa bör enligt min mening kunna få utöva dessa rörelsegrenar men endast under förutsättning att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar meddelar tillstånd därtill. Såväl centralkassa som jordbrukskassa bör vidare kunna få tillstånd att utöva annan särskild verksamhet. I första hand bör sådant tillstånd komma i fråga beträffande mottagande av värdehandlingar till förvaring och förvaltning. Jag förutsätter, att denna tillståndsgivning kommer att uppdragas åt tillsynsmyndigheten. Tillståndsgivningen bör ske i liknande former, som sparbanksinspektionens tillståndsgivning enligt 6 § kungörelsen den 3 juni 1955 (nr 422) om sparbanker i fråga om sparbankernas förvaring och förvaltning av värdehandlingar. Regler av samma innehåll har fördenskull upptagits i tredje stycket av förevarande paragraf. Jag vill i tydlighetens intresse tillägga, att kreditkassorna — liksom sparbankerna — bör äga hålla kassafack utan tillstånd av myndighet. Erforderlig kontroll över kassor-

nas kassafackrörelse får upprätthållas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

I departementsförslaget har 30 § avfattats så att den till sitt innehåll överensstämmer med vad jag här anført.

31 och 32 §§.

Dessa två paragrafer, som motsvarar 24 och 25 §§ utredningsförslaget, avser att reglera *rättsförhållandet mellan centralkassa och insättare*.

I *gällande lagstiftning* finnes regler med i stort sett motsvarande innehåll i 30 § jordbrukskasseförordningen samt 3 och 4 §§ lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit.

Utredningen har vid överföringen av dessa stadganden avpassat deras lydelse efter lydelsen av motsvarande bestämmelser i den nya banklagstiftningen (67 och 70 §§ 1955 års lag om bankrörelse). I sak innebär förslaget ändring i förhållande till gällande lagstiftning för jordbrukets kreditkassor såtillvida, att maximibeloppet för insättning på sparkasseräkning ökats från 8 000 kronor enligt 30 § jordbrukskasseförordningen till 15 000 kronor, vilket överensstämmer med vad som enligt 67 § andra stycket 1955 års lag om bankrörelse skall gälla för affärsbankerna. Utredningen har vidare framhållit, att den ej funnit anledning att i jordbrukskasselagstiftningen angiva, vilka former av inlåning centralkassa skall få ägna sig åt, i vidare mån än att det skall röra sig om »räkning som av bank allmänligen begagnas» (17 § andra stycket lagförslaget). Uppräkningen i 30 § jordbrukskasseförordningen av dessa inlåningsräkningar har alltså ej motsvarighet i utredningsförslaget. Slutligen påpekar utredningen, att den vidtagit en redaktionell jämkning i det stadgande som från 3 § sista stycket lagen den 26 juni 1936 överförts till 24 § andra stycket utredningsförslaget. Stadgandet avser efterlysning och dödande av förkommen motbok med centralkassa och innehåller en hänvisning till »vad därom är särskilt stadgat». Det stadgande, vartill det hänvisas, återfinnes i 12 § lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling. Där begagnas ordet »bank» som en samlingsbeteckning för kreditinrättningar. Det anses omfatta bl. a. sparbank. Enligt utredningens mening bör lagrummet utan särskild förklaring anses avse också centralkassor och det bör alltså vara direkt tillämpligt på dessa.

24 och 25 §§ utredningsförslaget har efter allenast några redaktionella jämkningar upptagits i departementsförslaget såsom 31 och 32 §§. Med hänsyn till att höjningen av insättningsmaximum på sparkasseräkning för affärsbankernas del skall tillämpas från den 1 januari 1956, då den nya banklagstiftningen träder i kraft, ämnar jag förordna, att 31 § andra stycket, som innehåller regeln om insättningsmaximum på sparkasseräkning med centralkassa genom en särskild övergångsbestämmelse i 92 § sättes i kraft tidigare än lagen om jordbrukskasserörelsen i övrigt.

33 §.

I denna paragraf, som har sin motsvarighet i utredningsförslaget 26 §, meddelas dels *förbud för kredittkassa att utfärda vissa löpande förbindelser* dels såvitt gäller *förlagsbevis undantag från förbudet*. I gällande lagstiftning saknas motsvarighet till paragrafen.

Utredningen. I betänkandet föreslås, att paragrafens första stycke skall stadga, att centralkassa ej må utfärda tryckta eller graverade, till innehavaren eller till viss man eller order ställda förbindelser eller ikläda sig ansvarighet för sådana förbindelser.

I andra stycket medges det undantaget från bestämmelserna i första stycket, att centralkassa skall äga utställa till innehavaren eller viss man eller order ställda förskrivningar som medför rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (*förlagsbevis*). Sådant bevis skall lyda på minst etthundra kronor och löpa med högst sex procent årlig ränta.

Förslaget innebär en anpassning av jordbrukskasselagstiftningen efter den nya lagstiftningen om bankrörelse, där liknande bestämmelser finnes upptagna i 66 §, och den nya lagstiftningen om sparbanker, som har dylika bestämmelser i 26 §.

I den del förslaget innebär rätt för centralkassa att utfärda förlagsbevis, är dess mening, enligt vad utredningen uppger, att ge anvisning på en lösning av frågan på vilket sätt kasserörelsen vid föreliggande behov skall kunna dra till sig inlåningsgrundande kapital.

Utredningen upplyser, att centralkassa, som är i behov av att stärka sitt inlåningsunderlag, enligt nu gällande ordning måste lita till frivilliga insatser från de egna medlemmarna och från medlemmar i anslutna jordbrukskassor. Denna utväg är emellertid, sedan kasserörelsen nått nuvarande omfattning och fått nuvarande bankmässiga karaktär, enligt utredningens mening icke helt tillfredsställande.

Utredningen framhåller vidare, att affärsbankerna enligt 1911 års banklagstiftning ej haft möjlighet att öka sitt inlåningsgrundande kapital på annat sätt än genom att höja aktiekapitalet. Enligt 1955 års banklagstiftning skall bankerna emellertid beredas möjlighet att, under förutsättning av Kungl. Maj:ts tillstånd, räkna förlagsbevis såsom inlåningsunderlag intill ett belopp motsvarande bankens halva aktiekapital.

I fråga om sparbankerna meddelar utredningen, att de enligt 1923 års sparbankslagstiftning kan stärka sitt inlåningsunderlag genom att ta emot bidrag till s. k. säkerhetsfond. Enligt 1955 års sparbankslagstiftning skall sparbankerna fortsättningsvis kunna anskaffa inlåningsgrundande kapital *dels* genom att ta emot bidrag till garantifond — denna benämning skall ersätta benämningen säkerhetsfond — *dels* genom att utställa förlagsbevis. Förlagsbevis skall med Kungl. Maj:ts tillstånd kunna räknas såsom inlåningsgrundande kapital intill ett belopp motsvarande högst hälften av sparbankens reservfond.

Utredningen förklarar, att den icke ansett det lämpligt att för kreditkassornas del föreslå motsvarighet till systemet med garantifond. Däremot har utredningen funnit förlagslåneformen lämplig för centralkassorna redan av den anledningen, att denna form att stärka det inlåningsgrundande kapitalet skulle bli tillgänglig för båda de typer av kreditinstitut med vilka jordbrukets kreditkassor närmast är att jämföra. Några tekniska hinder för centralkassorna att utställa förlagsbevis torde enligt utredningens mening ej föreligga. Enligt de regler som skall gälla för centralkassas inlåning — reglerna har i utredningsförslaget upptagits under 27 § — skall vidare gälla, att centralkassas förlagsinlåning får räknas såsom inlåningsgrundande intill belopp motsvarande högst hälften av det belopp vartill centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital uppgår. Förlagsinlåningen skall bli inlåningsgrundande endast i den mån Kungl. Maj:t det medger.

Yttrandena. Bestämmelserna i förevarande paragraf har i princip tillstyrkts eller lämnats utan anmärkning av samtliga remissinstanser. *Svenska jordbrukskreditkassan* har emellertid framställt den detaljanmärkningen, att i paragrafen ej bör upptagas bestämmelse om högsta ränta på förlagsbevis. Sådan bestämmelse ingår nämligen icke i den nya sparbankslagstiftningen och anledning finnes ej att den skall ingå i jordbrukskasselagstiftningen.

Departementschefen. Den form att stärka centralkassas inlåningsunderlag, som öppnas genom bestämmelsen om rätt för centralkassa att utställa förlagsbevis, har godtagits av remissinstanserna. Även jag vill ansluta mig till förslaget. Emellertid anser jag, att den föreslagna lagtexten bör jämkas så att den får samma ordalydelse som i motsvarande lagrum i 1955 års lag om bankrörelse och lag om sparbanker. I paragrafens första stycke har upptagits ett i enlighet härmed formulerat förbud för kreditkassa, d. v. s. såväl centralkassa som jordbrukskassa, att utfärda tryckta eller graverade förbindelser av löpande natur. Andra stycket innehåller en bestämmelse att vad i första stycket stadgats dock ej skall gälla av centralkassa utställda räntebärande förlagsbevis som lyder på minst etthundra kronor. Bestämmelsen innehåller, som framgår av dess här återgivna text, lika litet som sina motsvarigheter i bank- och sparbankslagstiftningen något stadgande om högsta ränta på förlagsbevis. — En allmän regel om befogenhet för centralkassa att utfärda förlagsbevis har i departementsförslaget upptagits i 17 §.

Efter de ändringar, som framgår av vad här anförts, har 26 § utredningsförslaget upptagits i departementsförslaget såsom 33 §.

34 och 35 §§.

Av dessa lagrum, som motsvarar 27 och 28 §§ i utredningsförslaget, upptar 34 § regler om *centralkassas inlåning* och 35 § regler om *centralkassas*

kassareserv. Ifrågavarande regler har utförligt behandlats tidigare i denna framställning. Här torde få hänvisas till vad som då anfördes.

36 §.

I denna paragraf anges i första stycket *de former i vilka kredit må beviljas* av kreditkassa och i andra stycket *de tider som skall gälla* för de olika formerna av kredit. Bestämmelserna i paragrafen överensstämmer med vad som i jordbrukskassaförordningen stadgas i 35 § första och andra styckena samt de därmed likalydande 58 § andra och tredje styckena. En allmän föreskrift i 58 § fjärde stycket om tiden för låns beviljande har såsom överflödig ej överförts till lagförslaget. De överförda bestämmelserna har från 35 och 37 §§ utredningsförslaget upptagits i 36 § departementsförslaget.

37 §.

Denna paragraf, som motsvarar 36 § utredningsförslaget, innehåller den allmänna bankmässiga regeln att kredit skall beviljas mot *säkerhet* jämte vissa undantag från regeln.

Gällande lagstiftning. Enligt 35 § tredje stycket och det därmed likalydande 58 § femte stycket jordbrukskassaförordningen gäller att kredit må beviljas endast mot säkerhet som finnes fullt betryggande. Säkerheten skall utgöras av pant eller borgen. Mot in-teckning i jordbruksinventarier eller förlagsin-teckning får kredit ej lämnas, men kreditkassa äger mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet.

Utredningen. I utredningsförslaget upptar paragrafens första stycke stadganden som överensstämmer med de gällande, så när som på att utredningen slopat förbudet att godtaga förlagsin-teckning såsom säkerhet för lån. Utredningens motivering för att göra åtskillnad mellan in-teckning i jordbruksinventarier och förlagsin-teckning, vilka bådadera — liksom fartygsin-teckning — är säkerhetsrätter med förmånsrätt enligt 17 kap. 7 § handelsbalken, är att förlagsin-teckning, i högre grad än in-teckning i jordbruksinventarier, i praktiken visat sig kunna ge godtagbar säkerhet. Enligt nuvarande bestämmelser måste förlagsin-teckning alltid kompletteras med annan, i lagens mening »fullgod», säkerhet t. ex. borgen av styrelseledamöter i det företag som söker kredit, oavsett att en omsorgsfull bedömning ger vid handen att förlagsin-teckningen ensam skulle kunna accepteras såsom säkerhet. Det lär enligt utredningens mening allmänt sett ej kunna sägas, att förlagsin-teckning i och för sig behöver ge sämre säkerhet än borgen och inte heller att bedömningen av förlagsin-tecknings värde såsom säkerhet för kredit i allmänhet ställer sig svårare än motsvarande bedömning av erbjuden borgen. Att vid angivna förhållanden generellt underkänna förlagsin-teckning såsom säkerhet för kredit har förefallit utredningen olämpligt.

Paragrafens andra stycke öppnar möjlighet för jordbrukets kreditkassor att lämna s. k. blancokredit, d. v. s. kredit utan särskild säkerhet, till staten,

kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet ävensom allmän kassa eller inrättning, vars reglemente blivit fastställt av Kungl. Maj:t, så ock bankaktiebolag och sparbank. Beträffande tolkningen av uttrycket »annan därmed jämförlig samfällighet» hänvisar utredningen till förarbetena till den nya banklagstiftningen (prop. 3/1953 s. 77—78).

Paragrafens tredje stycke medger att kredittransaktioner får äga rum mellan jordbrukets kreditkassor inbördes utan att särskild säkerhet ställes. Närmare bestämmelser om ordningen för sådana transaktioner förutsättes jordbrukskasserörelsens riksorganisation meddela.

Yttrandena. Förslaget att förlagsinteckning skall kunna gälla såsom kreditsäkerhet har godtagits av *alla remissinstanser utom statskontoret*. *Bank- och fondinspektionen* vill dock modifiera förslaget på så sätt att jordbrukskassa icke skall få lämna kredit mot förlagsinteckning såsom enda säkerhet utan medgivande av centralkassans styrelse. Inspektionen anför.

Enligt jordbrukskasseförordningen må förlagsinteckning endast godtagas som fyllnadssäkerhet till pant eller borgen. Sparbankslagen står på samma ståndpunkt och den nya sparbankslagstiftningen gör ingen ändring härutinnan. Beträffande affärsbankerna innehåller lagstiftningen intet förbud mot godtagande av förlagsinteckning som enda kreditsäkerhet, men enligt de instruktioner som fastställes med stöd av 56 § 1911 års banklag (74 § nya banklagen), skall krediter av ifrågavarande slag prövas av bankens styrelse. Inspektionen, som funnit denna ordning ändamålsenlig, vill under hänvisning härtill föreslå, att kredit mot förlagsinteckning som enda säkerhet ej må utlämnas av kreditkassa utan medgivande för varje särskilt fall av centralkassas styrelse. En sådan begränsning synes befogad även av det skälet att prövningen av förlagsintecknings värde som kreditsäkerhet ofta inrymmer juridiskt-tekniska överväganden, som icke gärna kan anförtros en jordbrukskassa.

Statskontoret motiverar sitt avstyrkande av utredningsförslaget på följande sätt.

Utredningen menar att förlagsinteckning icke i och för sig behöver ge sämre säkerhet än borgen och att bedömningen av dess värde i allmänhet icke ställer sig svårare än beträffande borgen. I detta avseende kan statskontoret icke biträda utredningens förslag. Väl kan riktigheten av utredningens resonemang i många fall icke i och för sig bestridas. Statskontoret har dock för sin del alltid fäst särskild vikt vid att en borgensförbindelse av styrelseledamöter i ett företag vittnar om deras personliga intresse för företaget och utgör ett incitament för att bevaka företagets skötsel på ett helt annat sätt än om någon omedelbar ekonomisk ansvarighet icke föreligger. Enligt ämbetsverkets mening bör därför även framdeles förlagsinteckning kompletteras med annan säkerhet, företrädesvis borgen.

Bank- och fondinspektionen samt *svenska bankföreningen* betecknar det såsom en brist i utredningsförslaget, att där saknas regler om lån mot säkerhet av aktier eller förlagsbevis. Båda instanserna föreslår, att jordbrukskasselagstiftningen skall kompletteras med regler i detta hänseende. *Bank- och fondinspektionen* anför i denna fråga.

I jordbrukskasseförordningen finnes inga bestämmelser om lån mot säkerhet av aktier eller förlagsbevis och inte heller utredningsförslaget upp-tager sådana. 1923 års sparbankslag åter liksom också den nya sparbanks-lagen (26 § respektive 28 §) begränsar sparbanks rätt att utlämna dylika krediter till ett sammanlagt belopp motsvarande hälften av sparbanks fon-der. I nämnda förslag har vidare den restriktionen införts att sparbank icke må som pant mottaga aktie i s. k. investmentbolag eller förlagsbevis som sådant bolag eller sparbanken själv utställt. Vad slutligen angår affärsban-terna innehåller den nyss antagna banklagen — liksom för övrigt 1911 års lag i ämnet — vissa allmänna regler som inskräper vikten av särskild för-siktighet vid aktiebelåning, och vidare råder förbud mot belåning av aktier och förlagsbevis som utställts av investmentbolag eller av banken själv.

Lån mot säkerhet av aktier eller förlagsbevis torde vara tämligen säll-synta hos jordbrukets kreditkassor och det synes knappast finnas anledning tro att frekvensen av sådana lån skall ökas mera avsevärt hos kassorna. Å andra sidan synes det oriktigt att man skulle lämna kassorna rätt att bevilja sådana krediter helt oreglerad. Inspektionen vill för sin del föreslå, att de för sparbankerna föreslagna bestämmelserna efterbildas i jordbrukskas-selagstiftningen och att de kompletteras med en föreskrift rörande förbud för kreditkassa att belåna sådana aktier eller förlagsbevis som utgivits av jordbrukets bank.

Svenska jordbrukskreditkassan konstaterar med beklagande, att utred-ningsförslaget icke lämnar möjlighet för jordbrukets kreditkassor att i sär-skilda fall lämna **blanco-kredit** åt **enskild låntagare**. Jord-bruuskreditkassan framhåller, att såväl den nya sparbankslagen som den nya lagen om bankrörelse lämnar utrymme för sådan blanco-kreditgivning. Kassan hemställer, att lagförslaget i varje fall måtte kompletteras med bestämmelse som medger centralkassa rätt att i likhet med affärsbank bevilja affärsidkare (jordbruksorganisation) kortvarig kredit i och för af-färsrörelsen utan särskild säkerhet, därest med hänsyn till omständigheterna trygghet för förbindelsens fullgörande ändock kan anses föreligga.

Sparbanksinspektionen uttalar den uppfattningen att frågan om säkerhet för **kredit mellan kassor** i **n b ö r d e s** bör slutgiltigt regleras i la-gen och icke genom föreskrifter av jordbrukskasserörelsens riksorganisa-tion.

Departementschefen. Vad beträffar frågan i vad mån **f ö r l a g s i n t e c k -****n i n g** skall kunna godtagas såsom säkerhet har enligt min mening utred-ningsförslaget fog för sig. Emellertid är det givet, att kreditgivning mot sä-kerhet i förlagsinteckning ofta ställer stora krav på den personal som hand-har prövningen av säkerheten och att särskild försiktighet bör iakttagas vid sådan kreditgivning. Med hänsyn därtill synes det lämpligt, att dylika kre-ditfrågor underställas en särskilt kvalificerad instans inom kasserörelsen. Förslag av denna innebörd har vid remissbehandlingen ställts av bank- och fondinspektionen, som förordat att fråga om beviljande av sådan kredit skall underställas styrelsen i vederbörande centralkassa. Jag kan ansluta mig till detta förslag. Tekniskt synes förslaget böra genomföras så att i la-gen stadgas att jordbrukskassa ej må bevilja kredit av det slag som här av-

ses utan medgivande för varje särskilt fall av centralkassan. På riksorganisationen får sedan ankomma att tillse att föreskrifter utfärdas, enligt vilka centralkassas prövning av kredit mot säkerhet i förlagsinteckning, såväl då det gäller underställd fråga om kredit som lämnas av ansluten jordbrukskassa som då det rör sig om kredit som begäres hos centralkassan själv, skall handhavas av centralkassans styrelse och icke av annat organ för centralkassan.

Frågan i vad mån bl a n c o k r e d i t skall kunna meddelas av jordbrukets kreditkassor har i utredningsförslaget fått den lösningen att sådan kredit kan ges till staten, kommun och därmed jämförliga samfälligheter, vissa allmänna inrättningar samt banker och sparbanker. Jag kan godtaga förslaget i denna del. Då det icke torde bli aktuellt för kreditkassa att lämna kredit till staten har emellertid staten icke medtagits bland ifrågasvarande kredittagare. Däremot har i departementsförslaget upptagits en bestämmelse att föreskrifterna om särskild säkerhet icke skall gälla lån, för vars fulla gäldande staten eller kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig. Lagen kommer icke att lämna möjlighet för kreditkassa att bevilja enskild låntagare blancokredit. Jag anser, att denna avgränsning visserligen är snäv men att den har fog för sig med hänsyn dels till de tidigare berörda allmänna synpunkterna på spörsmålet om gränsdragningen för de olika kreditinstitutens verksamhet dels till kreditkassornas kooperativa karaktär. Den kooperativa karaktären innebär ju nämligen att låntagarna är medlemmar antingen direkt i den kassa, som skall ta ställning till frågan om beviljande av kredit, eller i en till sistnämnda kassa ansluten kassa. Låntagaren kommer genom sitt medlemskap i kreditkassa och därmed sitt deltagande i jordbrukskasserörelsen i ett annat och närmare förhållande till långivaren än låntagare i affärsbanker och sparbanker. På grund därav torde riskerna för ett alltför välvilligt bedömande av låntagares vederhäftighet få anses vara något större i fråga om kreditkassa än i fråga om bank eller sparbank. Det finnes därför skäl att fasthålla kravet på säkerhet för lån till enskilda låntagare i kreditkassa även i fall där man ansett sig kunna eftergiva det för låntagare i bank eller sparbank.

Jag delar den av ett par remissinstanser anförda uppfattningen, att utredningsförslaget bör kompletteras med föreskrifter om kreditkassas utlåning mot s ä k e r h e t a v a k t i e r o c h f ö r l a g s b e v i s. I fråga om hur dessa föreskrifter bör avfattas kan jag ansluta mig till bank- och fondinspektionens förslag att anknyta till de bestämmelser som enligt 28 § i den nya sparbankslagstiftningen skall gälla för sparbankerna. Detta innebär för kreditkassornas del att rätten att bevilja lån mot säkerhet i aktie eller förlagsbevis skall begränsas. För sparbank gäller såsom gräns ett belopp, motsvarande hälften av sparbankens fonder. För kreditkassa torde gränsen lämpligen kunna sättas till ett belopp motsvarande hälften av den långivande kassans eget kapital. Med hänsyn till denna utlånings karaktär torde det vara lämpligt att beträffande kredit från jordbrukskassa kräva centralkassans medgivande. Föreskrift härom synes böra upptagas i lagen. Vidare tor-

de i lagen böra upptagas förbud mot belåning av aktie eller förlagsbevis i s. k. investmentbolag ävensom förbud mot att såsom pant mottaga aktie, som utgivits av jordbrukets bank, eller förlagsbevis som utställts av banken eller av centralkassa. Förbudet torde därjämte böra omfatta bevis om andel i eller tillskott till kreditkassan själv eller till annan kreditkassa.

Enligt min mening föreligger icke behov av den bestämmelse rörande kreditgivningen mellan kreditkassor inbördes som utredningen föreslagit. Till centralkassa må kreditkassa lämna lån utan säkerhet på den grund att centralkassa är inrättning, vars reglemente blivit fastställt av Kungl. Maj:t. Jordbrukskassas medelsanskaffning bör enligt lagförslaget ske i den centralkassa, vartill jordbrukskassan är ansluten, och mot säkerhet av jordbrukskassas fordringsbevis. Anledning torde ej föreligga att öppna möjlighet för riksorganisationen att medge jordbrukskassa undantag från denna bestämmelse eller att eljest tillåta jordbrukskassa att upptaga lån från kreditkassa utan att ställa säkerhet. De transaktioner mellan jordbrukskassa och centralkassan som är förbundna med den av dem i gemenskap drivna rörelsen — t. ex. jordbrukskassas förseende med kontanta medel från centralkassan — lärer ej vara att betrakta som kreditgivning.

På grund av vad jag här anfört har såsom första och tredje stycken i 37 § departementsförslaget upptagits 36 § första och andra styckena utredningsförslaget med vissa jämkningar och tillägg. Såsom andra stycke har i departementsförslaget införts de regler rörande belåning av aktier och förlagsbevis för vilka jag här redogjort.

38 §.

Denna paragraf, som överensstämmer med 38 § utredningsförslaget, innehåller *allmänna bestämmelser om begränsning av kreditgivning åt samma låntagare.*

Gällande lagstiftning. 59 § jordbrukskassaförordningen upptager detaljerade föreskrifter om de kreditmaxima som skall gälla vid jordbrukskassas utlåning. Sålunda uppställs för medlem i jordbrukskassa högsta lånebelopp i förhållande till värdet av den fastighet han äger eller brukar. Därjämte skall emellertid gälla begränsning av utlåningen till en och samma medlem i förhållande till jordbrukskassans hela utlåning. Sistnämnda gräns är satt till en tiondel eller, efter medgivande av centralkassans styrelse, en femtedel. Vissa undantag skall gälla. Sålunda skall jordbrukskassa oavsett maximibestämmelserna äga till medlem utlämna lån, för vars fulla gäldande staten är ansvarig.

I 34 § jordbrukskassaförordningen ges stadganden om maximering av centralkassas krediter till jordbruksorganisationer (jordbruksekonomiska föreningar). Dessa stadganden är uppställda efter samma system som reglerna för jordbrukskassorna. Sålunda skall för jordbruksorganisation gälla ett högsta lånebelopp, bestämt efter föreningens ekonomiska ställning enligt vissa i förordningen angivna grunder. Därjämte uppställs i förordningen be-

stämmelser om maximering av jordbruksorganisationernas krediter i förhållande till centralkassas hela utlåning. Därutinnan stadgas *dels* att den sammanlagda utlåningen till jordbruksorganisationer får uppgå till högst en tiondel *dels* att utlåningen till en och samma jordbruksorganisation får uppgå till högst en tjugufemtedel av centralkassas hela utlåning.

Utredningen. Frågan om maximering av centralkassas kreditgivning till jordbruksorganisationer i förhållande till centralkassornas hela utlåning har utredningen behandlat i sin kommentar till 29 § utredningsförslaget. Detta lagrum har sin motsvarighet i 24 § departementsförslaget, för vilket tidigare redogjorts.

Utredningen föreslår, att i jordbrukskasselagstiftningen skall stadgas skyldighet för kreditkassa att tillse, att icke åt samma medlem eller åt medlemmar som är förbundna med varandra i väsentlig intressegemenskap beviljas kredit i sådan omfattning att därav kan uppkomma fara för kassornas säkerhet. Vidare stadgas, att borgen eller annan garantiförpliktelse till kassan liksom också av kassan ingången garantiförpliktelse till kredittagare skall räknas såsom kredit.

Utredningens förslag innebär att det hittillsvarande systemet med fixering av högsta medgivna kredit i förhållande till värdet av jordbrukskassemedlems fastighet eller i förhållande till jordbruksorganisations ekonomiska ställning slopas helt. Vidare slopas de i jordbrukskasseförordningen fastställda gränserna för kreditgivning till en och samma medlem i förhållande till vederbörande kassas hela utlåning — en tiondel eller i undantagsfall en femtedel för jordbrukskassas kredit till enstaka medlem. Utredningen hade föreslagit att begränsningen till en tjugufemtedel av hela utlåningen för centralkassas kredit till enstaka jordbruksorganisation skulle kvarstå, men i departementsförslaget har, såsom framgår av vad jag yttrat vid 24 §, även denna begränsning slopats.

De allmänna bestämmelser som enligt förslaget skall träda i stället för de enligt jordbrukskasseförordningen gällande har utredningen avfattat efter mönster av banklagstiftningen, där liknande bestämmelser återfinnes i 47 § 1911 års lag om bankrörelse och i 61 § 1955 års lag om bankrörelse.

Yttrandena. *Bank- och fondinspektionen* har funnit utbytet av de för jordbrukskassa gällande spärreglerna i 59 § jordbrukskasseförordningen mot de allmänna bestämmelserna i 38 § utredningsförslaget motiverat. Inspektionen anför.

Enligt inspektionens erfarenhet har spärreglerna i 59 § jordbrukskasseförordningen utgjort ett stöd för jordbrukskassemännen då det gällt att motverka alltför stora engagemang på en hand. På grund av sin schablonartade utformning har emellertid ifrågavarande bestämmelser medfört en del olägenheter, i det att tillbörlig hänsyn ej kunnat tagas till de lånesökandes rättmätiga och ur säkerhetssynpunkt godtagbara kreditanspråk. Systemet har sålunda ibland nödgat låntagare hos jordbrukskassa att anlita även annan kreditinrättning för att fylla sitt lånebehov. Antalet flerbanksgåldenärer har

därigenom något ökats. På grund därav har inspektionen kommit till den uppfattningen att utbytet av bestämmelserna i 59 § jordbrukskasseförordningen mot regeln i 38 § utredningsförslaget är motiverat.

Beträffande inspektionens mening rörande de för centralkassa gällande spärreglerna i 34 § jordbrukskasseförordningen torde här få hänvisas till redogörelsen i denna framställning för 24 § departementsförslaget.

Svenska jordbrukskreditkassan framhåller, att förevarande bestämmelse måste tillämpas på jordbrukskassa med beaktande av att jordbrukskassan regelmässigt återbelånar de krediter den lämnar i centralkassan. Jordbrukskassa är icke ett fristående och självständigt kreditföretag. Denna omständighet, liksom det faktum att centralkassan bär andrahandsrisken för jordbrukskassas utlåning, är utslag av att kasserörelsen är konstruerad på annat sätt än de affärsbanker, för vilka förevarande säkerhetsregel hittills gällt.

Departementschefen. Bortsett från den speciella regel som upptagits i 24 § departementsförslaget, synes jordbrukskasseförordningens spärregler för kreditkassornas långivning icke vidare vara påkallade ur de säkerhetssynpunkter, som ursprungligen motiverat deras införande. Dessa torde numera kunna tillgodoses bättre genom allmänna bestämmelser av det slag som redan gäller för affärsbankerna och som nu i utredningsförslaget förordas också för jordbrukets kreditkassor. Med bestämmelser av detta slag vinner man tillika att kasserörelsen får vidgade möjligheter att betjäna sina medlemmar och att kassemedlemmarna icke onödigtvis drives att bli flerbanksägdenärer. Slopandet av de gamla spärreglerna och deras ersättande med allmänna bestämmelser kommer att ge kassornas utlåning en mera bankmässig prägel. Kraven på bankmässig bedömning av föreliggande låneansökningar kommer därigenom också att stegras. Dessa krav bör, såsom framgår redan av vad jag tidigare uttalat, kunna tillgodoses bl. a. genom att riksorganisationen och, i mån av behov, centralkassorna i instruktioner och anvisningar meddelar föreskrifter om skyldighet för jordbrukskassorna att i lämplig utsträckning underställa centralkassan frågor om beviljande av kredit, i den mån dessa frågor på grund av kreditens storlek eller beskaffenhet får anses kräva ett särskilt kvalificerat bedömande.

Jag har uppmärksammat, att det lagrum, 61 §, i den nya banklagstiftningen som är förebild till förevarande paragraf i utredningsförslaget, uppger en bestämmelse om begränsning med hänsyn till affärsbanks säkerhet av dess långivning mot säkerhet av aktier i samma aktiebolag eller flera aktiebolag som är förbundna med varandra i väsentlig ekonomisk intressegemenskap. Denna bestämmelse saknar motsvarighet i utredningsförslaget. Med hänsyn till att aktiebelåning i jordbrukskasserörelsen förekommer i mycket begränsad omfattning och till att behov av en dylik bestämmelse för kassornas del ej föreligger och ej torde bli aktuellt inom överskådlig tid anser jag att motsvarighet till ifrågakvarande bestämmelse kan undvaras.

I övrigt vill jag i detta sammanhang endast uttala, att tillämpningen av förevarande bestämmelser på jordbrukets kreditkassor givetvis får anpassas efter kasserörelsens speciella förhållanden. Sålunda bör kreditkassas kreditgivning till en och samma låntagare bedömas med hänsyn tagen till att kassan inte arbetar ensam utan ingår i den större enhet inom jordbrukskasserörelsen, som centralkassa jämte anslutna jordbrukskassor utgör.

Efter dessa överväganden och efter att ha vidtagit vissa, väsentligen redaktionella jämkningar, har jag låtit överföra 38 § i utredningsförslaget till 38 § i departementsförslaget.

39 §.

Paragrafen, som motsvarar 14 § andra stycket utredningsförslaget, upp-
tar de stadganden som för kreditkassornas del skall gälla beträffande *jäv i kreditförhållanden*.

Gällande lagstiftning. Enligt 58 § sjätte stycket jordbrukskasseförordningen erfordras medgivande av centralkassas styrelse för att jordbrukskassa skall äga bevilja kredit till eller godtaga borgen av styrelseledamot eller styrelsesuppleant eller tjänsteman som är anställd i jordbrukskassan. Någon bestämmelse om motsvarande jäv i kreditförhållanden beträffande kredit som meddelas av centralkassa finnes däremot icke. Det är därvid att märka, att centralkassa meddelar kredit till jordbrukskassor och jordbruksorganisationer, icke till enskilda personer.

Förutom specialregeln i 58 § sjätte stycket jordbrukskasseförordningen gäller vid behandlingen av fråga om kredit till styrelseledamot i kreditkassa de allmänna jävsbestämmelserna i 27 § föreningslagen.

Utredningen. Enligt utredningsförslaget skall den nuvarande bestämmelsen rörande jäv i kreditförhållanden kompletteras på det sättet att revisor och revisorssuppleant skall inordnas bland de funktionärer i jordbrukskassa för vilka bestämmelsen skall gälla. Vidare skall medgivande till funktionärskredit enligt lagförslaget lämnas av centralkassan såsom sådan, d. v. s. av det organ inom centralkassan som enligt instruktion eller andra särskilda föreskrifter är behörigt, ej såsom f. n. nödvändigtvis av centralkassans styrelse. Vissa redaktionella jämkningar i de gällande bestämmelserna har därjämte vidtagits.

Utredningsförslaget upp-
tar ej några jävsregler i fråga om kredit som meddelas av centralkassa.

Utredningen säger i motiveringen till sitt förslag, att den övervägt att införa mera restriktiva bestämmelser för funktionärskrediter efter exempel av banklagstiftningen (48 § 1911 års lag om bankrörelse, 58 § 1955 års lag om bankrörelse) och sparbankslagstiftningen (28 § 1923 års lag om sparbanker, 30 § 1955 års lag om sparbanker). Emellertid har utredningen kommit till den uppfattningen, att det för jordbrukskassornas del ej finnes skäl för lika stränga bestämmelser som i bank- och sparbankslagarna. Jordbruks-

kassorna har, förklarar utredningen, i sin egenskap av kooperativa kreditinrättningar en särställning i förhållande till de andra nämnda kreditinstituten. Denna särställning gör det motiverat, att bestämmelserna är lindrigare för jordbrukskassorna. De hittillsvarande bestämmelserna har därför bibehållits med de nyss angivna jämkningarna. Några menliga verkningar av den hittills tillämpade ordningen har, enligt vad utredningen kunnat utröna, ej visat sig. — Utredningen har icke diskuterat frågan om särskilda jävsbestämmelser för centralkassornas funktionärskrediter.

Yttrandena. Jordbrukskasseutredningens förslag till reglering av frågan om jäv i kreditförhållanden har ej rönt kritik från någon remissinstans. *Bank- och fondinspektionen*, som uttryckligen biträtt förslaget, har emellertid, såsom anmälts vid redogörelsen för 23 § departementsförslaget, påpekat, att centralkassa efter övergång till tvåledssystem enligt 23 § kommer att bevilja kredit till enskilda personer och att fråga om centralkassas kredit till funktionär, mot vilken jäv skulle gälla vid tillämpning av förevarande bestämmelser, efter övergången synes böra prövas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

Departementschefen. Den avvägning som ligger till grund för de av utredningen föreslagna reglerna om jäv i kreditförhållanden har ej väckt gensagor vid remissbehandlingen. Även jag finner den lämplig och jag kan ansluta mig till den. Såsom jag tidigare uttalat bör av grunderna till förevarande stadgande följa, att vid förordnande enligt 23 § föreskrift meddelas om att kredit till centralkassas funktionärer skall underställas riksorganisationens prövning.

40 §.

Paragrafen, som svarar mot 39 § utredningsförslaget, innehåller bestämmelser om *vad kreditkassa skall äga förvärva*.

Gällande lagstiftning. Enligt 36 § första och andra styckena jordbrukskasseförordningen äger centralkassa ej förvärva fast egendom, såvitt fråga ej är om fastighet som är avsedd för kassas inrymmande. Fråga om fastighetsförvärv skall behandlas på föreningsstämma och för beslut om förvärv erfordras kvalificerad majoritet samt godkännande av jordbrukskreditkassan. Vad angår lös egendom gäller att centralkassa icke har rätt förvärva annan lös egendom än penningar, obligationer, av rörelsen betingade fordringar samt sådana inventarier, som anskaffas för rörelsen eller till fastighet som kassan äger.

Enligt 60 § jordbrukskasseförordningen skall bestämmelserna i 36 § äga motsvarande tillämpning på jordbrukskassas rätt att förvärva fast och lös egendom.

Utredningen. Enligt 39 § utredningsförslaget skall vad beträffar förvärv som syftar till att bereda kassa lokaler gälla att kreditkassa för sådant ändamål får förvärva, förutom fast egendom, även tomträtt, bostadsrätt till lägenhet samt aktie i bolag, som uteslutande har till syfte att förvalta för detta ändamål förvärvad fast egendom eller tomträtt och vars aktiekapital uppgår till minst en tredjedel av fastighetens bokförda värde, eller förlagsbevis som dylikt bolag utfärdat. Förvärv, som sålunda avses, skall få göras ej endast för att bereda den förvärvande kassan lokaler för dess inrymmande utan jämväl för att inrymma ansluten kassa. — I övrigt skall enligt utredningsförslaget kreditkassa få förvärva *dels* inventarier, vilka anskaffas för rörelsen eller till fastighet, som kassan äger, eller till lokaler, som kassan i övrigt innehar, *dels* in- och utländskt mynt, växlar, checkar och anvisningar samt obligationer och av rörelsen betingade fordringar även som, intill ett belopp motsvarande högst hälften av kassans eget kapital, aktier eller andelar i sammanslutning, som har till uppgift att tillgodose för kreditkassa gemensamma intressen.

Utredningen uppgiver i motiveringen till paragrafen att lagtexten utarbetats med beaktande av motsvarande stadganden inom banklagstiftningen (45 § 1911 års lag om bankrörelse, 54 § 1955 års lag om bankrörelse) och sparbankslagstiftningen (30 § 1923 års lag om sparbanker, 32 § 1955 års lag om sparbanker). Beträffande reglerna om förvärv för kassas inrymmande förklaras i betänkandet, att dessa är så avfattade, att de skall medge t. ex. att centralkassa köper fastighet för att inrymma såväl centralkassan som en eller eventuellt flera anslutna jordbrukskassor eller t. o. m. bara för att inrymma ansluten jordbrukskassa. Jordbrukskassaförordningens bestämmelser om att fråga rörande förvärv av fastighet skall behandlas på stämman m. m. har utredningen slopat på den grund att bestämmelser av detta slag ansetts ej höra hemma i lag utan i stadgar.

Utredningen anför vidare, att den velat vidga kassas rätt att förvärva lös egendom något. Den viktigaste jämkningen gäller rätten för kassa att placera medel, motsvarande högst hälften av det egna kapitalet i aktier eller andelar i vissa sammanslutningar. De sammanslutningar som avses är i första hand jordbrukskasserörelsens riksorganisation och jordbrukets bank. Formuleringen avses emellertid medge förvärv av andelar också i andra sammanslutningar, t. ex. Sveriges lantbruksförbund såsom huvudorganisation för sammanslutningarna inom jordbrukets föreningsrörelse.

Yttrandena. Mot förevarande paragraf i utredningsförslaget har till en början erinran framställts beträffande redigeringen av paragrafen. *Bank- och fondinspektionen* anför därom, att en jämförelse mellan utredningsförslaget samt 54 § nya banklagen — vilken enligt vad utredningen meddelar tjänat som förebild vid avfattandet av utredningsförslaget — visar att det föreligger vissa tekniska olikheter vilka ej synes helt oviktiga. I 54 § banklagen har nämligen åtskillnad gjorts mellan begreppen »driva handel med» och »förvärva». Vidare är den egendom som kan förvärvas exklusivt

angiven i texten; genom detta skrivsätt har man *dels* markerat skillnaden mellan bankernas omsättnings- och anläggningstillgångar *dels* klart angivit var gränsen för bankverksamheten i förevarande hänseenden går. Dessa distinktioner har gått förlorade i 39 § utredningsförslaget som därför synes böra omarbetas.

Mot reglerna om fastighetsförvärv och andra förvärv som syftar till att anskaffa lokaler för kassas inrymmande anmärker *sparbanksinspektionen* att kreditkassornas förvärv i sådant syfte bör ställas under viss kontroll. Sparbanksinspektionen erinrar om att beslut om förvärv av detta slag enligt gällande lagstiftning skall fattas på stämman med kvalificerad majoritet och att jordbrukskreditkassans godkännande erfordras. Vid sparbanks motsvarande förvärv skall såväl enligt gällande sparbankslag som enligt den nya sparbankslagstiftningen iakttagas åtskilliga i lagen upptagna försiktighetsmått, medan utredningsförslaget synes betyda, att kreditkassa vid antagandet av stadgar själv skall äga bestämma i vad mån några försiktighetsmått skall gälla för dess vidkommande. Inspektionen erinrar, att det finnes skäl till kontroll av att placeringarna i bankbyggnader icke blir större än som betingas av jordbrukskasserörelsens krav och som är förenligt med dess resurser. Sådan placering bör ej vara så stor att den verkar hämmande på kreditkassans egentliga uppgift.

Mot förslaget om rätt för kreditkassa att förvärva vissa aktier och andelar intill ett belopp motsvarande högst hälften av kassans eget kapital har *fullmäktige i riksbanken, bank- och fondinspektionen* samt *sparbanksinspektionen* med skärpa vänt sig.

Fullmäktige i riksbanken och *sparbanksinspektionen* framhåller, att jordbrukets kreditkassor enligt utredningsförslaget medgivits förvärv av aktier och andelar, varom här är fråga, med väsentligt mindre restriktioner än de som skall gälla för affärsbanker och sparbanker. Båda remissinstanserna förordar, att kreditkassornas förvärv — i likhet med affärsbankernas — skall göras beroende av Konungens medgivande. Fullmäktige i riksbanken anför.

Enligt 39 § i utredningens förslag till lag om jordbrukskasserörelsen föreslås, att kreditkassa intill ett belopp motsvarande högst hälften av kassans eget kapital skall kunna förvärva aktier eller andelar i sammanslutning, som har till syfte att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen. För affärsbankernas del gäller att liknande aktieförvärv förutsätter Konungens medgivande. Sparbanker kan till ett belopp motsvarande högst en tiondel av sina fonder förvärva aktier eller andelar i sammanslutning som med Konungens godkännande bildats för att tillgodose för sparbankerna gemensamma intressen. Utredningens förslag innebär alltså, att kreditkassorna skulle få rätt att förvärva aktier eller andelar i större omfattning än sparbanker och utan den föregående prövning av ändamålet med förvärvet, som gäller både för affärsbanker och sparbanker. Enligt fullmäktiges mening bör — utan att någon gräns för förvärvets storlek behöver sättas — kreditkassas förvärv av aktier och andelar i sammanslutning som har till uppgift att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen, göras beroende av Konungens medgivande.

Bank- och fondinspektionen kritiserar den föreslagna femtio-procentkvoten för aktieförvärv ur riskfördelningssynpunkt. Inspektionen förordar, att kvoten skall begränsas till tio procent, d. v. s. att samma regel skall gälla som för sparbankerna. Ämbetsverket anför.

Enligt förslaget skulle hälften av kasserörelsens totala inlåningsgrundande kapital kunna bindas för att täcka en enda risk. Även om en dylik placering i verkligheten icke kommer att uppgå till fulla 50 procent av det egna kapitalet är det på grund av motiveringen till förevarande förslag tydligt att centralkassorna avses komma ganska nära denna gräns. Meningen är ju att bestämmelsen främst skall utnyttjas för tecknande av aktier i den blivande jordbrukets bank.

Ur riskfördelningssynpunkt måste det anses aldeles otillfredsställande att en kreditinrättning skulle få binda upp till hälften av sina inlåningsgrundande fonder i ett enda aktieengagemang. Denna princip har kommit till klart uttryck i t. ex. sparbankslagen, vars 30 § medger aktieplacering in till ett belopp motsvarande högst en tiondel av sparbanks fonder. Regeln föreslås bibehållen i den nya sparbankslagen 32 §. Uttryck för liknande tankegångar finnes i banklagen — och även i jordbrukskasseutredningens lagförslag, vars 38 § ålägger kreditkassa att tillse, att icke åt samma medlem eller åt medlemmar som är förbundna med varandra i väsentlig intressegemenskap beviljas kredit i sådan omfattning att därav kan uppkomma fara för kreditkassas säkerhet.

Inspektionen kan på grund av det anförda icke biträda förslaget om en femtio-procentkvot för aktier och andelar. Med beaktande av det intresse som bär upp förevarande förslag synes det naturligt att man här följer den regel som gäller — och föreslås gälla — för sparbankerna, d. v. s. begränsar kvoten till 10 procent.

Bank- och fondinspektionen ifrågasätter i sitt uttalande vidare, att förevarande paragraf skall kompletteras med bestämmelser om rätt för kreditkassa att förvärva förlagsbevis. Härom anför inspektionen.

Det kan ifrågasättas om icke lagförslaget borde kompletteras med en bestämmelse som reglerar kreditkassas rätt att förvärva förlagsbevis. Enligt inspektionens mening kan det sålunda knappast vara motiverat att helt förbjuda dylika förvärv. Både 1911 och 1955 års banklagar samt förslaget till ny sparbankslag förutsätter att förlagsbevis undantagsvis må förvärfvas. Under hänvisning härtill föreslår inspektionen, att kreditkassa erhåller samma rätt att förvärva förlagsbevis som i fråga om sparbank föreslagits beträffande aktier och andelar. Den totala kvoten för ifrågavarande förvärv bör dock vara maximerad till belopp motsvarande en tiondel av kassans eget kapital. — Skulle kreditkassa förvärva sådana av jordbrukets bank utgivna förlagsbevis som konstituerar inlåningsrätt hos banken bör emellertid, liksom i fråga om aktier i banken, fonderna minskas med ett belopp motsvarande värdet av dessa förlagsbevis.

Departementschefen. Vad som anförts vid remissbehandlingen beträffande förevarande paragraf i utredningsförslaget har föranlett mig att överarbeta paragrafen i såväl formella som sakliga avseenden.

Vad angår anmärkningen, att kreditkassas fastighetsförvärv och liknande förvärv bör vara underkastade viss i lagen föreskriven kontroll, så att tillbörlig försiktighet iakttages, har jag funnit anmärkningen böra beaktas

på så sätt att i lag föreskrives, att, i likhet med vad nu gäller, fråga om fastighetsförvärv skall behandlas av kreditkassas stämma och att kvalificerad majoritet med två tredjedelar av samtliga röstande skall erfordras för beslut. Vidare förordar jag, att kreditkassa skall få göra dylikt förvärv endast under förutsättning av riksorganisationens godkännande. Det är enligt min mening rimligt, att genom föreskrifter i lag garantier skapas för att kassa inhämtar sådant tillstånd med hänsyn till att fastighetsförvärv genomgående får beräknas vara så kapitalkrävande att en viss kontroll över förvärven erfordras för att hindra att de på ett besvärande sätt inkräktar på kasserörelsens resurser. Däremot kan jag ej finna, att anledning föreligger att i lag uppställa detaljerade föreskrifter om viss relation mellan det belopp som får användas för fastighetsförvärv samt den förvärvande kassans eget kapital eller andra liknande detaljföreskrifter.

Vad som anförts mot förslaget att lämna kreditkassa möjlighet till förvärv av aktier i jordbrukets bank m. m. intill belopp motsvarande hälften av kassans eget kapital synes vara värt beaktande. De bestämmelser som skall upptagas i lagstiftningen bör, av de skäl remissinstanserna anført, enligt min mening göras väsentligt restriktivare än de som utredningen föreslagit. När man skall ta ställning till hur bestämmelserna bör avfattas erbjuder sig *dels* möjligheten att följa lagstiftningen för affärsbanker och föreskriva att Kungl. Maj:ts tillstånd till aktieförvärv skall inhämtas *dels* möjligheten att följa lagstiftningen för sparbanker och i lagen fixera den kvot som skall gälla för kreditkassas förvärv av här ifrågavarande slag till högst en tiondel av kassans eget kapital. I valet mellan dessa två alternativ har jag stannat för det sistnämnda. Därvid har jag särskilt fäst mig vid att frågan om rätt till förvärv av dessa aktier m. fl. handlingar har ett nära samband med bestämmelserna om centralkassas inlåning. Dessa bestämmelser har jag strävat efter att få i sak så lika sparbankernas som möjligt. Det har förefallit mig riktigt att fullfölja strävandena och söka åvägabringa största möjliga likhet även i nu förevarande hänseende. Jag har sålunda stannat för att förordna samma kvot, en tiondel, för kassas aktieförvärv som för sparbanks. Jag har därjämte stannat för att dylikt förvärv bör få göras allenast av centralkassa och att kvoten skall beräknas på centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital, d. v. s. att samma beräkningsgrund skall användas som vid bestämmandet av centralkassas inlåningsrätt. Vidare vill jag förordna att centralkassa, förutom aktier och andelar i de sammanslutningar varom är fråga, i likhet med sparbank också skall äga inom den angivna kvoten förvärva förlagsbevis, vilket utställts av sådan sammanslutning. Anledning synes däremot ej föreligga att driva samordningen ända därhän att i lagen upptages föreskrift att i lagrummet avsedd sammanslutning skall verka med Kungl. Maj:ts godkännande. Av de sammanslutningar, som enligt betänkandet kan komma i fråga, skall jordbrukets bank vara bankaktiebolag för vilket erfordras kunglig oktroj. Centralkassa skall vara godkänd av Kungl. Maj:t medan för riksorganisationen kräves att dess stadgar skall vara stadfästa av Kungl. Maj:t. Dessa samman-

slutningar fyller alltså kravet på Kungl. Maj:ts godkännande. Det synes emellertid lämpligt att centralkassa beredes möjlighet att vara ansluten till och inneha andel i Sveriges lantbruksförbund, som ej skall ha godkännande eller stadfästelse av Kungl. Maj:t. Såsom topporganisation för hela jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse har detta förbund otvivelaktigt till uppgift att bl. a. tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen. De restriktioner i fråga om medelsplaceringar som denna paragraf innehåller skall givetvis ej hindra jordbrukskassa från att erlægga föreskrivna insatser och avgifter i centralkassa.

I övrigt har, i samband med att paragrafen omarbetats ur formella synpunkter, beträffande kreditkassas förvärv av lösegendom stadgats, att annat ej skall få förvärvas än penningar, obligationer, skattkammarväxlar, av rörelsen betingade fordringar samt inventarier.

Efter de omredigeringar och jämkningar som föranledes av dessa överväganden har 39 § utredningsförslaget upptagits i departementsförslaget såsom 40 §.

41 §.

Såsom 41 § har i departementsförslaget upptagits 40 § utredningsförslaget, sedan däri vidtagits vissa jämkningar av formell natur. Paragrafen innehåller bestämmelser enligt vilka kreditkassa skall äga förvärva egendom utan hinder av 40 § för att skydda sig mot förlust på fordran, som blivit nödlidande. Paragrafen överensstämmer i sak med 36 § tredje stycket jordbrukskassaförordningen. Emellertid har två tillägg gjorts. Det ena innehåller en särskild begränsning i kassas rätt att förvärva egendom enligt förevarande paragraf. Det andra stadgar, att tillsynsmyndigheten skall underlättas, när kassa förvärvat egendom i den ordning paragrafen beskriver.

42 §.

Denna paragraf, som motsvarar 42 § utredningsförslaget, reglerar kreditkassas rätt att öppna *avdelningskontor eller filial* av annat slag.

Gällande lagstiftning. Enligt 41 § jordbrukskassaförordningen äger centralkassa icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd utöva verksamhet vid avdelningskontor på annan ort än där huvudkontoret är beläget. Tillstånd kan meddelas, när verksamheten finnes kunna vara till nytta för det allmänna. För jordbrukskassas del gäller inga författningsmässiga inskränkningar i rätten att driva verksamhet vid filial.

Utredningen. Enligt utredningsförslaget skall beträffande jordbrukskassa gälla, att avdelningskontor eller filial av annat slag ej må öppnas utan medgivande av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Vad angår centralkassa stadgas, att avdelningskontor ej må öppnas på annan ort än där huvudkontoret är beläget utan tillstånd av Konungen eller myndighet Konungen förordnar. Villkoret att inrättandet av avdelningskontor skall befinnas vara till »nytta för det allmänna» har ej medtagits.

I sin motivering till förslaget meddelar utredningen, att bank- och fondinspektionen tillställt utredningen en promemoria, vari ämbetsverket fäst uppmärksamheten på att ett icke ringa antal jordbrukskassor funnit det lämpligt att inom sitt verksamhetsområde inrätta filialkontor, stundom benämnda avdelningskontor, ibland expeditjonskontor, och att filialbildningen påskyndas av det stora antalet fusioner av jordbrukskassa. Bank- och fondinspektionen har i promemorian ifrågasatt om icke jordbrukskassas rätt att öppna filialkontor borde på något sätt regleras i lagstiftningen.

Utredningen har i fråga om jordbrukskassa och dess filialbildning kommit till den uppfattningen, att tillståndsgivning av statlig myndighet icke är påkallad. Det allmänna kan nämligen, enligt vad utredningen med åberopande också av bank- och fondinspektionen förklarar, enligt utredningens mening knappast ha något direkt intresse att ingripa i jordbrukskassas bestämmanden över hur den till medlemmarnas tjänst vill ordna med etableringen av kontor, utan detta synes enligt utredningens mening vara en för kasserörelsen intern fråga. Emellertid har utredningen funnit det lämpligt att jordbrukskasserörelsens riksorganisation såsom samordnande organ, i lag tilldelas uppgiften att i sista hand bestämma över jordbrukskassas filialbildning. Därigenom bör viss garanti vinnas för att filialbildningen kommer att följa ett något så när enhetligt system och för att rörelsens organisationskostnader ej onödigtvis fördyras.

I fråga om centralkassa har utredningen ej funnit skäl föreslå annan ändring än att det stadgande skall slopas, vilket sätter som villkor för tillstånd att öppna avdelningskontor att kontoret skall prövas bli till nytta för det allmänna. Detta stadgande synes enligt utredningens mening i förevarande sammanhang knappast ha någon uppgift att fylla. Utredningen har ej funnit anledning till jämkningar av det slag, som enligt den nya banklagstiftningen skall genomföras för bankernas del och ej heller till detaljbestämmelser liknande dem som skall genomföras för sparbankerna. För den kooperativa jordbrukskasserörelsen med dess system av jordbrukskassor, centralkassor och topporgan synes den här förordade bestämmelsen tillfyllest. Det må anmärkas, att öppnandet av annan filial till centralkassa än avdelningskontor ej torde komma i fråga. Särskilda bestämmelser som inskränker rätten att anlita ombud, liknande vad som stadgas i 69 § nya banklagen, har utredningen ej ansett erforderliga.

Yttrandena. *Svenska jordbrukskreditkassan* har uttryckt sitt gillande av förslaget. Kassan har fäst uppmärksamheten på att jordbrukskassorna verkar var och en inom sitt fastställda område och att någon inbördes konkurrens dem emellan sålunda ej kan förekomma.

Svenska bankföreningen menar, att det inte finnes någon saklig grund för att behandla affärsbanker och kreditkassor olika i fråga om rätten till filialbildning. Trots detta har kreditkassorna fått fullständig frihet att öppna filialer under det att affärsbankernas rätt att öppna avdelningskontor är ingående reglerad i lag.

Sparbanksinspektionen anser, att såsom villkor för tillstånd till centralkassa att öppna avdelningskontor alltjämt, liksom för banker och sparbanker, bör gälla att kontoret skall prövas bli till nytta för det allmänna. Sparbanksinspektionen kan för sin del icke finna, att tillståndsprövningen över huvud taget har annan funktion att fylla än att tillgodose det allmännas intresse.

Departementschefen. Jag delar utredningens uppfattning, att frågan om kontroll över kreditkassornas filialbildning bör bedömas med hänsyn till att kassorna i första hand betjänar medlemmar i jordbrukskasserörelsen. Mot bakgrunden därav torde det vara berättigat att göra åtskillnad mellan kreditkassornas filialbildning, å ena, samt bankernas och sparbankernas, å andra sidan. Enligt min mening föreligger vidare viss skillnad mellan de grunder efter vilka frågan om inrättande av en ny centralkassa bör prövas och de grunder som böra avgöra om existerande centralkassa skall äga öppna avdelningskontor. För prövning av den förstnämnda frågan bör, såsom framgår av 18 § departementsförslaget, avgörande vikt fästas vid »nyttan för det allmänna». Bedömandet av om en centralkassa för att inom sitt verksamhetsområde effektivt och på ett ur ekonomisk synpunkt lämpligt sätt skall kunna betjäna sina kunder bör öppna ett avdelningskontor, torde emellertid i högre grad vara en för kasserörelsen intern angelägenhet. Enligt min mening bör därför utredningens förslag i denna del godtagas.

42 § utredningsförslaget har efter dessa överväganden med viss redaktionell jämkning upptagits i departementsförslaget.

Styrelsens årsredovisning

Jordbrukskasseförordningen innehåller inga särskilda regler för den årsredovisning som skall avgivas av styrelse i kreditkassa. Reglerna i föreningslagstiftningen samt bokföringslagen skall alltså gälla. 1911 års föreningslagstiftning saknade praktiskt taget regler om periodisk redovisning för de ekonomiska föreningarna. I 1951 års lag om ekonomiska föreningar upptages emellertid i ett särskilt avsnitt, omfattande 38—44 §§, ganska detaljerade stadganden härom. Vid lagens tillkomst förutsattes emellertid, enligt vad jordbrukskassoutredningen meddelar i sitt betänkande, att de däri upptagna reglerna för styrelsens årsredovisning kunde visa sig mindre lämpade för jordbrukets kreditkassor med hänsyn till dessas egenskap av kreditinrättningar. På den grund infördes genom en ändring i 69 § första stycket jordbrukskasseförordningen den ordningen, att bank- och fondinspektionen såsom tillsynsmyndighet tillades befogenhet att i fråga om kreditkassors årsredovisning meddela bestämmelser som avviker från de för ekonomiska föreningar i allmänhet gällande.

Vid avfattningen av de regler om styrelsens årsredovisning som ingår i utredningsförslaget har utredningen efter vad som framgår av betänkandet ganska nära anslutit till motsvarande regler i den nya banklagstiftningen

(89—94 §§). Därvid har utredningen tillika hänvisat till den motivering som åberopas i förarbetena till den nya banklagstiftningen. I samband med att jordbrukskasselagstiftningen sålunda tillförts stadganden om kreditkassas årsredovisning har bestämmelsen om tillsynsmyndighetens befogenhet att meddela särskilda föreskrifter ändrats till att avse sättet att föra räkenskaperna, förvaring av värdehandlingar och inventering av sådana handlingar (72 § utredningsförslaget). Att märka är emellertid att tillsynsmyndigheten givetvis är oförhindrad att enligt bestämmelserna i övrigt i tillsynskapitlet meddela de erinringar och föreskrifter, som en ofullständig eller eljest mindre lämplig resultatredovisning kan påkalla.

Utredningsförslaget har i här ifrågavarande del ej utsatts för kritik vid remissbehandlingen. Någon saklig ändring har ej gjorts i departementsförslaget. Emellertid har vissa formella jämkningar skett. I 1 § tredje stycket departementsförslaget har, som jag tidigare nämnt, upptagits en generell bestämmelse om att lagen om ekonomiska föreningar skall lända till efterrättelse i fråga om kreditkassorna och riksorganisationen, såvitt ej annat följer av denna lag. Då 43 § i utredningsförslaget helt motsvarar 38 § lagen om ekonomiska föreningar, har jag ansett att paragrafen bör utgå. För att göra lagen mera lättläst har jag emellertid funnit lämpligt, att såväl detta avsnitt som de följande avdelningarna om »Revision», »Likvidation och upplösning» samt »Straffbestämmelser» inledes med en paragraf, vari anges vilka stadganden i lagen om ekonomiska föreningar som i tillämpliga delar skall gälla, samt vilka stadganden i nämnda lag som ersatts med föreskrifter i denna lag. Vidare har i förevarande liksom andra avsnitt formella jämkningar gjorts för att vinna bättre överensstämmelse med motsvarande stadganden i 1955 års banklag eller lagen om ekonomiska föreningar.

Jag vill i förevarande sammanhang upplysa, att jag förutsätter, att en ofentlig redovisning av kasserörelsens ställning alltjämt skall ske genom publicering av statistiska uppgifter om rörelsen. Publiceringen kan ske antingen, på liknande sätt som nu, genom rörelsens egen riksorganisation, eller genom tillsynsmyndighetens försorg.

43 §.

Denna paragraf utgör en inledning till de detaljbestämmelser som följer i 44—48 §§.

44 §.

Denna paragraf, som oförändrad överförts från 45 § utredningsförslaget, innehåller föreskrifter om *värderingen av kreditkassas tillgångar*. Föreskrifterna svarar mot dem som ges i 91 § 1955 års banklag och ersätter 40 § föreningslagen. Utredningen har i sin motivering till paragrafen, med hänvisning till banklagens förarbeten, uttalat, att sådan uppskrivning av värdet på anläggningstillgång, som enligt paragrafen må ske under villkor av tillsynsmyndighetens medgivande, torde finnas motiverad väsentligen för att möjliggöra avskrivning av värdet på andra tillgångar. Utredningen har till-

lagt, att detaljerade uppgifter om uppskrivning skall lämnas i förvaltningsberättelsen enligt stadgande i 48 § tredje stycket utredningsförslaget (47 § tredje stycket departementsförslaget) och att särskilt uttalande skall göras i revisionsberättelsen enligt stadgande i 56 § andra stycket utredningsförslaget (55 § andra stycket departementsförslaget).

45 §.

Under denna paragraf (46 § i utredningsförslaget) upptages föreskrifter om *balansräkning*. Lagrummet bör jämföras med 92 § 1955 års banklag och har viss motsvarighet i 41 § föreningslagen.

46 §.

Denna paragraf (47 § i utredningsförslaget) handlar om *vinst- och förlusträkning*. Den överensstämmer med 93 § 1955 års banklag och ersätter 42 § föreningslagen.

47 §.

I denna paragraf (48 § i utredningsförslaget) meddelas föreskrifter om kreditkassas *förvaltningsberättelse*. Lagrummets första och tredje stycken överensstämmer med motsvarande stycken i 94 § 1955 års banklag. I paragrafens andra och fjärde stycken har i förhållande till 94 § 1955 års banklag skett vissa jämkningar. Dessa har föranletts av innehållet i 43 § 1 mom. tredje stycket och 43 § 2 mom. tredje stycket föreningslagen.

48 §.

Paragrafen (49 § i utredningsförslaget) innehåller specialföreskrifter om skyldighet för kreditkassas styrelse att hålla redovisningshandlingar m. m. tillgängliga för allmänheten. Paragrafen motsvaras i föreningslagen av 44 §. Den ersätter därjämte 45 § jordbrukskasseförordningen.

Revision

Jordbrukskasseförordningen upptager vissa bestämmelser om antalet revisorer m. m. Dessa bestämmelser, som kompletterar föreningslagstiftningens regler i ämnet (45—51 §§ 1951 års föreningslag), meddelas för varje kasseled särskilt, för Svenska jordbrukskreditkassan i 16 §, för centralkassorna i 38 och 45 §§, för jordbrukskassorna i 63 §.

I jordbrukskasseutredningens lagförslag har bestämmelserna om revision sammanförts i ett särskilt avsnitt. De däri upptagna paragraferna 50—56 avviker i åtskilliga stycken från föreningslagens motsvarande regler. Jordbrukskasseutredningen har sålunda ansett, att stadgandet i 46 § 2 mom. föreningslagen om rätt att anlita juridisk person såsom revisor ej bör gälla kreditkassa liksom ej heller stadgandet i 49 § föreningslagen om rätt för revisor att anlita biträde. Utredningen har vidare från tillämpning på jordbrukets kreditkassor undantagit bestämmelserna i 48 § föreningslagen om minoritetsrevisor. Sådan revisor anses nämligen obehövlig med hänsyn till att kreditkassorna står under offentlig tillsyn. I övrigt har utredningen före-

slagit bestämmelser som i åtskilliga hänseenden påminner om dem som gäller enligt banklagstiftningen.

Föreningen auktoriserade revisorer har avgivit det allmänna omdömet om de i utredningsförslaget upptagna revisionsreglerna, att de är väl ägnade att ligga till grund för lagstiftning.

Utredningsförslagets bestämmelser har med vissa jämkningar, vilka strax kommer att redovisas, upptagits i departementsförslaget under §§ 49—55.

49 §.

Denna paragraf, som motsvarar 50 § i utredningsförslaget, utgör en inledning till detaljbestämmelserna om revision och anger i vilken utsträckning reglerna i lagen om ekonomiska föreningar skall gälla.

Yttrandena. *Föreningen auktoriserade revisorer* anser, att auktoriserad revisor, om det honom åvilande granskningsarbetet är av större omfattning, bör ha rätt att i enlighet med vad som stadgas i 49 § första stycket föreningslagen anlita hos honom för biträde i revisionsverksamheten anställd lämplig person såsom medhjälpare efter vad med hänsyn till arbetets art får anses tillbörligt. Föreningen förklarar att ett sådant medgivande dels skulle underlätta för yrkesrevisor att åta sig uppdraget såsom revisor i jordbrukskassa dels bidra till att hålla nere kostnaderna för revisionen.

Departementschefen. Efter mitt bedömande måste det anses vara till nytta för kasserörelsen att yrkesrevisor, som kreditkassa anlitar, i de fall och i den mån som angives i 49 § första stycket föreningslagen äger anlita »hos honom för biträde i revisionsverksamhet anställd, lämplig person» såsom medhjälpare i revisionsarbetet. En sådan befogenhet för yrkesrevisor torde, såsom det heter i förarbetena till föreningslagen (prop. 34/1951 s. 159), kunna befordra en grundlig och effektiv revision.

Också de i 49 § andra stycket föreningslagen meddelade reglerna om rätt för revisor att efter särskilt samtycke anlita medhjälpare torde enligt min mening utan men kunna tillämpas på jordbrukets kreditkassor. Däremot har jag ej ansett det påkallat, att kreditkassorna skall underkastas bestämmelserna i tredje stycket om länsstyrelses befogenhet att tillåta revisor att anlita medhjälpare även mot föreningens önskan.

Jag har fördenskull jämkat den av utredningen föreslagna lydelsen av 50 § på sådant sätt att 49 § första och andra styckena men ej tredje stycket föreningslagen förklarats skola gälla för jordbrukets kreditkassor. Vidare har redaktionella ändringar vidtagits.

50 §.

I 51 § utredningsförslaget, som motsvarar 50 § departementsförslaget, stadgas *dels* att antalet revisorer i jordbrukskassa skall vara lägst två och i centralkassa lägst tre *dels* att av revisorerna i centralkassa en skall utses av jordbrukskasserörelsens riksorganisation varjämte en skall ha den sär-

skilda kvalifikationen att vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor.

Bestämmelsen att minimiantalet revisorer i centralkassa skall vara minst tre har överförts från 38 § jordbrukskasseförordningen. Detta lagrum innehåller också bestämmelse att Svenska jordbrukskreditkassan skall utse en av centralkassas revisorer. Där stadgas vidare, att i centralkassa skall utses lika många suppleanter som revisorer och att jordbrukskreditkassan skall äga utse suppleant för den revisor kassan utser. Utredningsförslaget upptar ej några bestämmelser om suppleanter. Utredningen anmärker med anledning därav, att den utgått från att jordbrukskasserörelsens riksorganisation utan särskilt stadgande i lag skall bli berättigad utse suppleant för den revisor organisationen skall tillsätta i centralkassa.

Utredningen meddelar, att den har diskuterat frågan om att efter förebild av den ordning som gäller för affärsbankerna (68 § 1911 års banklag, 95 och 149 §§ 1955 års banklag) införa ett lagstadgande, att bank- och fondinspektionen såsom tillsynsmyndighet skall utse en revisor i centralkassa. Utredningen har emellertid funnit övervägande skäl tala emot en sådan ordning och avvisat tanken därpå.

Yttrandena. *Föreningen auktoriserade revisorer* anser, att förevarande paragraf bör kompletteras med bestämmelse att för auktoriserad revisor i centralkassa skall finnas suppleant som jämväl är auktoriserad revisor.

Bank- och fondinspektionen yrkar *dels* att i jordbrukskasselagstiftningen skall meddelas förbud mot att ledamot i jordbrukskassas styrelse eller befattningshavare hos jordbrukskassa utses till revisor i centralkassan *dels* att inspektionen såsom tillsynsmyndighet skall tilldelas befogenhet att utse en revisor i centralkassa. Ämbetsverket anför.

Det är inte lämpligt att en jordbrukskassafunktionär — styrelseledamot eller befattningshavare — fungerar som revisor i centralkassan, d. v. s. utövar kontroll över det organ som samtidigt skall ha ledande befogenheter gentemot honom själv i hans egenskap av representant för jordbrukskassan. Sådana för revisionsetiken klart stötande fall har förekommit på några håll. Inspektionen vågar påstå att de ingalunda varit till gagn för rörelsen. Det kan tilläggas, att inspektionen icke iakttagit något härmed analogt fall inom affärsbanksväsendet. Inspektionen tror sig kunna påstå att bankerna står främmande för tanken att låta t. ex. en lokalstyrelseledamot tillika fungera som revisor för banken. På grund härav måste inspektionen, under hänvisning jämväl till föreskriften i 97 § 1 mom. tredje stycket nya banklagen, påyrka att jordbrukskasselagstiftningen kompletteras med en bestämmelse att ledamot i jordbrukskassas styrelse eller befattningshavare hos kassan ej må utses till revisor i vederbörande centralkassa.

I detta sammanhang vill slutligen inspektionen uttala, att den måste finna det egendomligt om centralkassorna, i motsats till både affärsbanker och sparbanker, skulle undandragas den kontroll som består däri att en representant för det allmänna ingår bland revisorerna. Enligt 69 § fjärde stycket jordbrukskasseförordningen äger inspektionen vid behov utse ombud för övervakning av en centralkassa med tillhörande jordbrukskassor. Denna bestämmelse föreslås slopad av utredningen. I och för sig kan inspektionen

biträda detta förslag, men härvid förutsätter ämbetsverket att det i stället tillerkännes befogenhet att utse en revisor för varje centralkassa.

Departementschefen. Vad som anförts i de två remissyttranden, som här berörts, är enligt min mening värt beaktande. Förslaget, att tillsynsmyndigheten skall äga utse revisor i centralkassa finner jag befogat, särskilt som det allmänna skall äga utse revisor såväl i affärsbank som i sparbank. Såsom framgår av den föregående framställningen utser nämligen bank- och fondinspektionen såsom tillsynsmyndighet revisor i affärsbankerna. Enligt 51 och 81 §§ 1955 års lag om sparbanker skall länsstyrelsen — som jämte sparbanksinspektionen skall utöva sparbankstillsyn — utse revisor i sparbank. Anledning torde ej föreligga att sätta centralkassorna i annat läge än de två andra slagen av kreditinrättningar. Förslaget att lagen skall innehålla stadgande, att suppleant för auktoriserad revisor jämväl skall vara auktoriserad, finner jag likaledes motiverat. Vad angår förslaget att i lagen skall intagas förbud för vissa förtroendemän och befattningshavare i jordbrukskassa att vara revisor i centralkassan, så är detta förslag enligt min mening motiverat. Jag förordar alltså, att ett sådant förbud skall upptagas i lagen.

Sedan de ändringar och tillägg vidtagits i den av utredningen föreslagna 51 §, vartill vad jag här anfört föranleder, samt en formell jämkning skett har jag upptagit paragrafen som 50 § i departementsförslaget.

51 §.

Denna paragraf (52 § i utredningsförslaget) är en motsvarighet till 47 § första stycket föreningslagen. Den upptar föreskrifter om anmälningsskyldighet till myndighet i fall då revisorer ej utsetts i tillräckligt antal eller då utsedd revisor saknar stadgad kompetens. Anmälan skall enligt lagförslaget ställas till tillsynsmyndigheten, ej till länsstyrelsen såsom i föreningslagen. Tillsynsmyndighetens handläggning av dylik anmälan behandlas i 71 § departementsförslaget.

52 §.

Paragrafen (53 § i utredningsförslaget) upptager anvisningar om vad revisor skall iakttaga vid fullgörande av sitt uppdrag. Den ansluter med vissa jämkningar till 99 § nya banklagen och ersätter 50 § första stycket föreningslagen.

53 §.

I denna paragraf (54 § utredningsförslaget) regleras revisorerernas ställning till kassans stämma och styrelse. Den motsvaras av 100 § nya banklagen samt 50 § andra och tredje styckena föreningslagen.

54 §.

Paragrafen (55 § utredningsförslaget) innehåller vissa stadganden om revisorerernas skyldighet att upprätta revisionsberättelse. Den motsvarar 101 § nya banklagen och 51 § första stycket föreningslagen.

55 §.

I denna paragraf (56 § utredningsförslaget) lämnas regler för vad revisionsberättelse skall innehålla. Den ansluter med vissa jämkningar till 102 § nya banklagen och överensstämmer därjämte i stora delar med 51 § andra, tredje och fjärde styckena föreningslagen. Beträffande det i paragrafen upptagna stadgandet om skyldighet för revisorerna att göra särskilt uttalande beträffande uppskrivning av tillgång torde jag få hänvisa till vad som yttrades i kommentaren till 47 §.

Likvidation och upplösning

Kreditkassas likvidation och upplösning regleras enligt den nu gällande lagstiftningen väsentligen av föreningslagstiftningen, kompletterad med ett fåtal särbestämmelser i jordbrukskassaförordningen. Särbestämmelserna upptas för Svenska jordbrukskreditkassan i 19 §, för centralkassorna i 46—48 §§ och för jordbrukskassorna i 67 §. De innehåller bl. a. föreskrifter att tvångslikvidation av Svenska jordbrukskreditkassan och centralkassa skall ske om förlust av viss storleksordning inträffat ävensom att centralkassa och jordbrukskassa obligatoriskt skall likvidera om deras medlemsantal sjunkit under det i författningen stadgade.

Utredningen uttalar i betänkandet, att likvidationsförfarandet för jordbrukets kreditkassor även fortsättningsvis väsentligen bör vara detsamma som för andra ekonomiska föreningar. Vissa jämkningar i föreningslagstiftningens regler erfordras emellertid med hänsyn till att kassorna är kreditinrättningar. Utredningen anser sålunda, att reglerna om likvidation bör byggas ut något utöver de allmänna reglerna i föreningslagstiftningen. Vidare bör enligt utredningens mening vissa av tillsynsmyndighetens funktioner i samband med kreditkassas likvidation angivas i förevarande kapitel.

Om alltså några av föreningslagstiftningens regler bör utbyggas, så kan andra enligt utredningens bedömande undvaras. Dit hör de genom 1951 års lag om ekonomiska föreningar nyinförda föreskrifterna om förenklat likvidationsförfarande för förening utan tillgångar (91 § föreningslagen) samt föreskrifterna om avförande ur föreningsregistret av förening beträffande vilken anmälan till föreningsregistret ej inkommit till registret under de senaste tio åren (74 § föreningslagen). Till stadganden som ej bör gälla kreditkassorna hänför utredningen också det i 94 § föreningslagen upptagna om rätt för förening, som varit i konkurs men därvid visat överskott, att i visst fall fortsätta rörelsen. Enligt jordbrukskassautredningen bör det ej komma i fråga att kreditkassa efter konkurs skall äga fortsätta sin verksamhet.

Utredningen har disponerat förevarande avsnitt så att däri upptagits elva paragrafer av vilka en är en hänvisningsparagraf som anknyter till vissa av föreningslagens stadganden. Utredningen säger sig vid utformningen av jordbrukskasselagstiftningens likvidationsregler i viss mån ha vägletts av den metod som använts i lagen den 30 april 1948 om sambruksföreningar.

De av jordbrukskassautredningen föreslagna bestämmelserna om kredit-

kassas upplösning och likvidation har icke föranlett några särskilda uttalanden från remissinstansernas sida. Vid departementsbehandlingen har såsom en följd av andra ändringar i utredningsförslaget vissa jämkningar fått vidtagas i avsnittets hänvisningsparagraf (66 §). Efter vissa formella ändringar har 1 mom. i denna paragraf upptagits som 56 § och, i enlighet med den teknik som använts i de närmast föregående underavdelningarna, flyttats som inledning till detta avsnitt. 2 och 3 mom. av utredningens 66 § har upptagits som särskilda paragrafer. De i 65 § i utredningens förslag upptagna bestämmelserna motsvaras av stadganden i 80 § lagen om ekonomiska föreningar och har därför ej upptagits i departementsförslaget. I övrigt har de föreslagna likvidationsreglerna undergått huvudsakligen formella jämkningar, varvid utredningsförslagets 64 § i departementsförslaget upptagits som 66 §. 57—63 och 67 §§ har oförändrad paragrafnumrering.

56 §.

I denna paragraf, som motsvarar 66 § 1 mom. i utredningsförslaget, ges en översikt av samtliga bestämmelser som skall gälla i fråga om likvidation och upplösning av kreditkassor, varvid hänvisningar skett till vissa stadganden i lagen om ekonomiska föreningar.

57 §.

Denna paragraf innehåller i sitt första stycke det grundläggande stadgandet om *frivillig likvidation*. Stadgandet överensstämmer i sak med 70 § första stycket föreningslagstiftningen — och 118 § 1955 års lag om bankrörelse — med den skillnaden från stadgandet i föreningslagen att för beslut om kreditkassas likvidation ej fordras, att någon av de två stämmor som erfordras för giltigt beslut skall vara ordinarie.

I paragrafens andra stycke finnes en särskild regel, som innebär att kreditkassa skall ha möjlighet bestämma, att likvidation skall inträda först viss tid efter likvidationsbeslutet. Utredningen har ansett, att denna möjlighet skall visa sig gagnelig. Framför allt torde det enligt utredningens mening kunna vara lämpligt att bestämma att likvidation skall inträda den dag då räkenskapsåret slutar. Detta stadgande, som är en nyhet för kreditkassornas del har förebilder i 118 § andra stycket 1955 års lag om bankrörelse, 140 § andra stycket aktiebolagslagen samt 134 § andra stycket och 223 § andra stycket lagen den 17 juni 1948 om försäkringsrörelse.

58 §.

Under denna paragraf behandlas de fall då kreditkassa skall upplösas genom *tvångslikvidation*. Därjämte ges vissa föreskrifter om rättens medverkan för att en likvidation som är obligatorisk verkligen skall komma till stånd. Grund för tvångslikvidation av kreditkassa är enligt lagrummet 1) att rörelsen ej öppnats inom ett år från godkännandet, 2) att hela rörelsen överlåtits till annan, 3) att godkännandet återkallats, 4) att medlemsantalet nedgått under det lägsta medgivna antalet.

Stadgandena i denna paragraf kan jämföras med 71 § föreningslagen och 119 § 1955 års lag om bankrörelse.

59—66 §§.

Dessa paragrafer upptar de särskilda regler som skall gälla för likvidationsförfarandet i fråga om jordbrukets kreditkassor. Förfarandet har, med vissa modifikationer utformats på samma sätt som för andra föreningar. Jordbrukskassautredningen har i betänkandet anmält, att den vid avfattningen av stadgandena beaktat såväl föreningslagstiftningens som den nya banklagstiftningens stadganden om likvidation och upplösning. Som jag i inledningen till detta avsnitt nämnt har ett flertal ändringar av främst redaktionell art vidtagits vid upprättandet av departementsförslaget. I sak har 59 § ändrats så att, i likhet med vad som gäller enligt 123 § nya banklagen, minst två likvidatorer skall utses. Vidare vinnes överensstämmelse med stadgandet i 27 §, att centralkassas firma skall tecknas av minst två personer i förening. Av betänkandet framgår att förevarande paragrafer bör jämföras, 59 § med 70 § andra stycket föreningslagen och 123 § nya banklagen, 60 § med 75 § föreningslagen och 124 § nya banklagen, 61 § med 76 § föreningslagen och 125 § nya banklagen, 62 § med 77 § föreningslagen och 126 § nya banklagen samt 63 § med 79 § föreningslagen och 127 § nya banklagen. 64 § (66 § 2 mom. utredningsförslaget) bör jämföras med 131 § andra stycket nya banklagen och 83 § andra stycket föreningslagen. 65 § (66 § 3 mom. i utredningsförslaget) ersätter 75 § tredje stycket jordbrukskasseförordningen och har motsvarighet i 133 § andra stycket nya banklagen. 66 § (64 § i utredningsförslaget) bör jämföras med 132 § nya banklagen, men har ingen motsvarighet i föreningslagen. Bestämmelsen i 66 § avser enligt vad som angives i betänkandet att möjliggöra för likvidatorerna att fritaga sig från ansvarighet för en fortsatt likvidation, när det är ovisst huruvida konkursanledning föreligger.

67 §.

Denna paragraf behandlar bl. a. det fall, då kreditkassa varit i konkurs och konkursen slutligen visar överskott. Paragrafen har motsvarighet i 145 § nya banklagen. Den kan jämföras med 94 § föreningslagen, från vilken den avviker därigenom att upplösning genom likvidation är obligatorisk för kreditkassa som varit i konkurs, medan förening i motsvarande situation ibland kan få fortsätta sin verksamhet.

Bestämmelser om offentlig tillsyn

Rubriken över detta avsnitt har jämkats såtillvida att i departementsförslaget ordet »offentlig» tillagts. Rubriken har därjämte fått högre valör, beroende på att tillsynen skall omfatta även jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Avsnittet går alltså i departementsförslaget ej in i den avdelning som endast berör kreditkassorna.

Gällande lagstiftning m. m. Av den redogörelse som i betänkandet lämnas för den offentliga tillsynen över jordbrukets kreditkassor framgår, att sådan tillsyn utövats alltsedan år 1936. Tillsynsmyndighet är bank- och fondinspektionen. Inspektionens skyldigheter och befogenheter gentemot kassorna regleras, förutom av ämbetsverkets instruktion, av bestämmelserna i ett särskilt avsnitt av jordbrukskassoförordningen (68—77 §§). I stort sett är dessa bestämmelser av samma innebörd som de vilka reglerar inspektionens befogenheter över bankerna.

Jordbrukskassoförordningens tillsynsregler innebär, att bank- och fondinspektionen skall övervaka lagligheten av kassornas verksamhet och att den i allmänhet skall följa verksamheten, såvitt angår förhållanden som kan inverka på kassornas säkerhet (69 § första och andra styckena jordbrukskassoförordningen).

Inspektionsverksamheten utövas med ledning av handlingar, som kasserörelsen tillhandahåller bank- och fondinspektionen samt genom undersökningar på platsen (69 § tredje stycket samt 70 § jordbrukskassoförordningen).

Inspektionen kan förordna ombud att biträda vid tillsynen av viss centralkassa och till denna anslutna jordbrukskassor (69 § fjärde stycket jordbrukskassoförordningen) och den har rätt att påkalla styrelsesammanträde och extra föreningssammanträde i vilken som helst av jordbrukets kreditkassor (71 § jordbrukskassoförordningen).

När inspektionen finner anledning till anmärkning mot kreditkassas åtgärder eller beslut, kan den inskrida på olika sätt. Den kan, om ett olagligt beslut träffats, förbjuda att det verkställs, eller, om det redan är verkställt, förelägga styrelsen för kassan att göra rättelse. I fråga om olagliga beslut och åtgärder har inspektionen rätt att ge särskilt eftertryck åt sina förelägganden och föreskrifter genom att sätta ut vite. Den kan också fälla till vitet (72 § första och andra stycket jordbrukskassoförordningen).

Mot beslut och åtgärder, som ej är olagliga men ändå olämpliga, kan inspektionen framställa erinringar (72 § tredje stycket jordbrukskassoförordningen).

Skulle centralkassa eller jordbrukskassa inte rätta sig efter förbud och förelägganden som inspektionen meddelat eller skulle sådan kassa eljest handha sina angelägenheter på ett sätt som är ägnat att rubba förtroendet för den, kan inspektionen anmäla förhållandet hos Kungl. Maj:t respektive länsstyrelsen och begära att godkännandet för kassa skall återkallas (73 § jordbrukskassoförordningen).

Tillsynskapitlet i jordbrukskassoförordningen innehåller slutligen bestämmelser att inspektionens beslut kan överklagas i vanlig ordning (74 § jordbrukskassoförordningen), varjämte den reglerar inspektionens befogenheter under centralkassas eller jordbrukskassas likvidation (75 § jordbrukskassoförordningen) och stadgar straff för den som lämnar fel uppgifter till inspektionen (76 och 77 §§ jordbrukskassoförordningen).

Av betänkandet framgår vidare, att jordbrukskassetillsynen inom bank-

och fondinspektionen handhas av en särskild byrå, som förestås av en byråchef. I tillsynsarbetet deltar en byrådirektör, som ägnar ungefär halva sin tid åt kassetillsynen och återstoden åt banktillsyn. Undersökning av centralkassan sker rutinmässigt minst en gång vartannat år. Samtidigt med att centralkassan undersökes brukar ett antal av de därunder lydande jordbrukskassorna bli undersökta. Undersökning av jordbrukskassa sker ej efter någon tidsbestämd rutin utan efter en ordning, där hänsyn tas till kassans storlek, tillgängliga uppgifter om hur kassan skötes o. s. v. Undersökningsfrekvensen kan alltså variera inom vida gränser. Den är genomsnittligt åtskilligt mindre för jordbrukskassa än för centralkassa.

Undersökningarna av centralkassorna och jordbrukskassorna avser väsentligen kreditkontroll, men kan beröra också räkenskaperna och då särskilt sättet på vilket de föres. Kreditkontrollen omfattar undersökning både ur säkerhetssynpunkt och legalitetssynpunkt.

Förutom av det statliga tillsynsorganet kontrolleras jordbrukets kreditkassor av Svenska jordbrukskreditkassan, som för ändamålet har en särskild revisionsavdelning. Revisionsavdelningen förestås av en chef, som under sig har tio reserevisorer och några deltidsanställda siffergranskare. Chefen och en reserevisor är stationerade hos jordbrukskreditkassan i Stockholm. De andra nio reserevisorerna är placerade vid centralkassorna. Jordbrukskreditkassans reserevisorer kontrollerar givetvis såväl centralkassorna som jordbrukskassorna. De besöker varje jordbrukskassa i regel minst en gång om året. Besöken planeras i samråd med Svenska jordbrukskreditkassans revisionsavdelning i Stockholm. Över varje besök upprättar reserevisorn en promemoria. Denna tillställs sedermera jordbrukskreditkassan, centralkassan, den besökta jordbrukskassan samt bank- och fondinspektionen.

Utredningen. I betänkandet föreslår jordbrukskassautredningen, att i jordbrukskasselagstiftningen skall fastslås att tillsyn över jordbrukets kreditkassor skall utövas såväl av en statlig tillsynsmyndighet som av jordbrukskasserörelsen själv. Den tillsyn som skall ankomma på rörelsen själv skall handhavas av riksorganisationen genom en särskild avdelning för central jordbrukskasserevision.

Utredningen menar, att dess förslag innebär ett lagfästande av det system som faktiskt råder. Den förklarar, att den tillsyn som enligt utredningsförslaget skall ägnas kassorna i allt väsentligt kommer att bli av samma omfattning och innebörd som den vilken hittills faktiskt förekommit. De materiella tillsynsreglerna har därför inte ändrats mycket. Men formerna för utövningen av tillsynen jämkas enligt förslaget något. Sålunda skall tillsynsarbetet på fältet i stor utsträckning läggas på kasserörelsen själv både formellt och reellt. Tillsynsmyndigheten skall i allmänhet ej behöva gå in på räkenskapskontroll och dess kreditkontroll skall i regel, i den mån den ej verkställs med ledning av handlingar, utövas efter undersökningar allenast av centralkassor. Obligatoriskt samarbete skall äga rum mellan den statliga tillsynsmyndigheten och jordbrukskasserörelsens riksorganisation

såsom utövare av central jordbrukskasserevision. Samarbetet skall syfta till att få det erforderliga tillsynsarbetet utträttat på det mest ändamålsenliga och rationella sättet. Bl. a. bör dubbelarbete i möjligaste mån undvikas. Vissa mera grundläggande regler för kasserörelsens andel i samarbetet skall fastställas i en instruktion eller liknande handling som skall upprättas av riksorganisationen efter samråd med tillsynsmyndigheten.

I sin motivering till förslaget uttalar utredningen bl. a. att det statliga tillsynsarbetet och rörelsens egen tillsyn f. n. griper i varandra på ett sätt som ibland synes föranleda ett ej alldeles nödvändigt dubbelarbete. I betänkandet anföres härom.

Tillsyn av jordbrukets kreditkassor utövas såväl av den statliga tillsynsmyndigheten som av kasserörelsens egen topporganisation genom dess revisionsavdelning. I det statliga tillsynsarbetet ligger tyngdpunkten på kreditkontrollen även om åtskilliga moment av räkenskapskontroll också inrymmes däri. Kasserörelsens egen tillsyn får väl därför kanske, såsom kompletten till den statliga, anses ha sin största betydelse i fråga om räkenskapskontrollen. Men det är att märka, att rörelsens egen tillsyn omfattar också en kreditgranskning ur säkerhets- och legalitetssynpunkt, d. v. s. en kontroll av samma slag som den bank- och fondinspektionen är särskilt inriktad på. Ett visst faktiskt samarbete mellan bank- och fondinspektionen och kasserörelsens eget tillsynsorgan är därför naturligt och förekommer också. Men detta samarbete kan i nuvarande läge inte hindra, att den statliga tillsynen och rörelsens egen tillsyn griper i varandra på ett sätt som ibland synes föranleda ej alldeles nödvändigt dubbelarbete. Med nuvarande lagstiftning måste man räkna med dubbelarbete och andra organisatoriska olägenheter i fråga om tillsynen. Enligt jordbrukskasseförordningen förutsättes ju nämligen att allt centralt tillsynsarbete — begreppet använt för att utmärka motsats till den vanliga lokala revisionen — utföres av bank- och fondinspektionen. Inspektionen har författningsmässiga befogenheter att företa praktiskt taget all slags kontroll. Den i jordbrukskasseförordningen angivna inriktningen av tillsynsverksamheten på sådant som inverkar på kassas säkerhet ställer nämligen ej i och för sig räkenskapskontroll utanför vad inspektionen skall syssla med. Det kan tvärtom sägas att kassas sätt att föra räkenskaperna kan ha stor betydelse ur säkerhetssynpunkt.

Utredningen finner det naturligt, att en ganska stor organisation för tillsyn av kreditkassorna vuxit fram inom jordbrukskasserörelsen utan att särskild föreskrift därom givits i författning. Rörelsen själv måste nämligen enligt utredningens mening ha ett mycket stort intresse av tillsyn med bl. a. just de syften som den statliga tillsynsmyndigheten enligt jordbrukskasseförordningen skall tillgodose. För rörelsen själv är det ett livsvillkor, att kassornas verksamhet är sund och rationell ur olika synpunkter och att gällande lagstiftning iakttages, så att rörelsen kan skapa och vidmakthålla allmänhetens förtroende. Ur dessa synpunkter blir det naturligt att just topporganisationen tar sig an tillsynsuppgifter och att dessa fullgöres i kombination med en rådgivning, som syftar till rationell samordning av verksamheten och till stimulans av kassornas aktivitet.

Från utgångspunkten att arbetet med central tillsyn av jordbrukets kreditkassor i stort sett har samma syfte och inriktning vare sig det utföres

av en statlig tillsynsmyndighet eller av organ för rörelsen själv samt att dubbelarbete bör undvikas har utredningen diskuterat olika möjligheter att ordna tillsynen.

En möjlighet som särskilt synes ha intresserat utredningen är att lämna hela tillsynen åt jordbrukskasserörelsen själv efter mönster av den ordning som råder i Finland. Härom anföres i betänkandet.

Man kan tänka sig, att kasserörelsen accepteras såsom tillsynsorgan även för det allmännas räkning och ensam, under formellt överinsende av statlig tillsynsmyndighet, får svara för hela det direkta tillsynsarbetet. Den linjen har man, med gott resultat, följt i Finland sedan länge i fråga om andelskassorna — finska motsvarigheter till jordbrukets kreditkassor. Från och med ingången av år 1954 har man infört tillsyn efter ett sådant system också för de finska sparbankerna. Inom utredningen har yppats sympatier för en sådan lösning av tillsynsfrågan för den svenska kasserörelsens del. Emellertid har utredningen tvekat att föreslå en omedelbar övergång till en sådan för svenska förhållanden ovanlig ordning. Bl. a. har det sagts, att det är av värde för rörelsen att kunna peka på att statlig myndighet utövar tillsyn över kassorna. Vidare har det framhållits, att förslag att införa ett sådant, i Sverige okänt system, säkerligen skulle väcka åtskillig kritik ur principiella synpunkter och att det skulle kunna bli svårt att gendriva denna kritik innan man här under en övergångstid vant sig vid de tankegångar som uppbär systemet i Finland.

Yttrandena. Svenska jordbrukskreditkassan hälsar i sitt yttrande med tillfredställelse utredningens förslag rörande tillsynen. Förslaget öppnar enligt kassans mening möjlighet till en rationell övervakning. Jordbrukskreditkassan uttalar förhoppningen, att övervakningen i fortsättningen i största möjliga utsträckning skall överlätas åt jordbrukskasserörelsens egna kontrollorgan.

Av de remissinstanser, som eljest berört utredningsförslaget i den del det rör tillsynen, har *Mälardalens län* uttalat sig positivt. Hypoteksföreningen anser sålunda, att det allmännas intresse av säkerhet och offentlig kontroll i penningförvaltningen synes ha blivit tillbörligt tillgodosett. Länsstyrelsen har inte något att erinra mot uppdelningen av tillsynsuppgifterna mellan den statliga tillsynsmyndigheten och jordbrukskasserörelsens eget tillsynsorgan. Med hänsyn till de befogenheter som skall tillkomma tillsynsmyndigheten att om och när så kräves ingripa, synes enligt länsstyrelsens mening tillräckliga garantier har skapats för att systemet med uppdelning, som redan tillämpas i praktiken, utan risk även skall kunna lagfästas.

De två inspektionsmyndigheterna, *bank- och fondinspektionen* samt *sparbanksinspektionen*, har däremot icke godtagit utredningsförslaget. Båda inspektionsmyndigheterna hävdar att sträng åtskillnad bör göras mellan offentlig tillsyn och intern kontroll. Den offentliga tillsynen bör utövas av statlig tillsynsmyndighet och formerna för den bör regleras genom bestämmelser i förevarande avsnitt av jordbrukskasselagstiftningen. Lagregler om den interna kontroll, som

skall ankomma på kasserörelsen själv, bör däremot icke förekomma bland tillsynsbestämmelserna utan i stället eventuellt upptagas i lagstadgandena om jordbrukskasserörelsens riksorganisation eller i revisionskapitlet.

Bank- och fondinspektionen har bestämt avrått från en uppdelning av tillsynsuppgifterna i enlighet med utredningens förslag. Detta syftar till ett tillbakaträngande av den offentliga tillsynen och måste enligt inspektionens mening inverka i hög grad menligt på tillsynens effektivitet. Inspektionen har vidare kraftigt understrukt, att offentlig tillsyn och inre kontroll är två skilda begrepp som ej bör sammanblandas. Den offentliga tillsynen har sin särskilda motivering i det skydd den bereder det allmänna och insättarna. Den inre kontrollen däremot är väsentligen en rörelsens egen angelägenhet. Sätillvida måste dock tillsynsmyndigheten bära ansvaret även därför att den tillser, att kontrollen fungerar tillfredsställande. Hur djupt myndigheten behöver engagera sig för denna uppgift beror på omständigheterna. I allmänhet torde det vara tillfyllest med allmänna anvisningar och stickprov. Frågan är emellertid en omdömes- och förtroendefråga som det enligt inspektionens mening måste ankomma på myndigheten att lösa själv. Inspektionens inställning till tillsynsfrågan behandlas utförligare i det följande.

Sparbanksinspektionen har beträffande förhållandet mellan offentlig tillsyn och intern kontroll anfört bl. a. följande.

Det torde vara till begreppsmässig fördel därest i all banklagstiftning be-teckningen tillsyn reserverades för den övervakning, som skall äga rum från det allmännas sida. Vilka uppgifter denna tillsyn skall tilldelas får i någon mån bero av, hur den rörelse som skall övervakas själv har löst sina kontroll- och övervakningsproblem. Rent principiellt bör emellertid gälla, att rörelsen själv icke skall anse den offentliga tillsynen som en utbyggnad av sitt eget kontrollsystem. Dess kontrollsystem bör ges den omfattning och den inriktning, som bedömes erforderliga med hänsyn till rörelsens egna krav. Tillsynen bör sålunda icke vara en komplettering av sistnämnda övervakning och framförallt icke innebära något avlyftande av det ansvar för förvaltning och revision, som skall vila på rörelsens ledare, utan tillsynen bör vara ett organ för en självständig utifrån verkställd bedömning av verksamhetens förenlighet med det allmännas intressen.

Bank- och fondinspektionen, som ingående uppehållit sig vid hithörande frågor, framhåller i sitt yttrande, att utredningsförslaget ingalunda lagfäster bestående ordning. I stället innebär det såväl i fråga om sin principiella uppläggning som till sina praktiska konsekvenser en genomgripande omläggning av den offentliga tillsyn som nu utövas över jordbrukskasserörelsen. — Inspektionen hänför till den interna kontrollen sådana åtgärder som räkenskapsgranskning, kassakontroll, inventering m. m. En sådan kontroll måste varje ekonomiskt företag i eget intresse utföra och företaget måste vara utrustat med särskilda organ för ändamålet. Kontrollens närmare gestaltning beror på verksamhetens art och omfattning. När det gäller verksamhet, som är av betydelse för det allmänna eller berör andra viktiga enskilda intressen, kan därutöver, fortsätter in-

spektionen, särskilda kontrollåtgärder erfordras. Är verksamheten föremål för laglig reglering, måste efterlevnaden av lagstiftningen kontrolleras på ett eller annat sätt. Man kan diskutera om även denna kontroll bör anföras företagets egna organ eller offentlig myndighet. Jordbrukskassautredningen har, påpekar bank- och fondinspektionen, med hänvisning till förhållandena i Finland, varit inne på tanken att låta rörelsen själv handha även kontroll av detta slag. Inspektionen avvisar för egen del den finska ordningen och åberopar därvid särskilt de betänkligheter som kan anföras i fråga om dess effektivitet. Ämbetsverket konstaterar att jordbrukskassautredningen visserligen ej funnit tiden mogen för denna ordning. Inspektionen ifrågasätter emellertid om utredningen icke, med den utformning förslaget fått, skulle handlat mera i konsekvens med sin allmänna syn på problemet offentlig tillsyn, om den tagit steget fullt ut och föreslagit en övergång redan nu till det finska systemet. Inspektionen anför om vådorna av en kontroll endast genom kasserörelsens egna organ följande.

Såvitt inspektionen förstår måste en kontroll uteslutande genom kreditinstitutens egna organ alltid vara behäftad med vissa svagheter, som sammanhänger med kontrollorganens beroende ställning till uppdragsgivarna, d. v. s. ledningen för instituten eller deras sammanslutningar. Då denna ledning genom instruktioner, direktiv eller direkta ingripanden kan vara i betydande omfattning medansvarig i den verksamhet, som skall kontrolleras, blir en kritik av denna en kritik även mot ledningen. Att detta kan försätta de kontrollerande i en obehaglig situation och dämpa kritiklusten, är tydligt. Man får i detta sammanhang icke glömma, att lagstiftningen rörande kreditinstituten innefattar starka begränsningar av dessas rörelsefrihet. Situationen kan därför lätt bli den, att ledningen finner en åtgärd böra vidtagas eller en handlingslinje böra följas såsom nyttig för kreditinstitutet eller dess kunder, medan hänsynen till insättarna eller det allmänna kräver en annan. Att i en sådan situation med kraft hävda en ståndpunkt, som strider mot ledningens — och måhända även avviker mot den allmänna opinionen inom kreditinstituten eller deras sammanslutningar — blir en svår uppgift för revisionsorgan, som icke har en fullt oberoende ställning. Och även om man i fall, då intressena klart bryter sig mot varandra, skulle kunna förvänta en korrekt och självständig hållning från revisionsorganens sida, visar erfarenheten, att i andra fall, då läget icke är fullt lika klart, dylika organ lätt låter sig påverkas av en kraftfull ledning eller en allmän opinion inom instituten i fråga till att överse med enstaka åtgärder eller tendenser som strider mot lagstiftarens intentioner. Inspektionen kan ur sitt omfattande undersökningsmaterial hämta fram talrika exempel, som bekräftar riktigheten av det sagda.

Man har sålunda enligt inspektionens mening all anledning att ställa sig skeptisk till tanken på en överföring av den offentliga tillsynen över kreditinstituten i allmänhet till dessa instituts egna organ. I fråga om jordbrukets kreditkassor kan emellertid anföras vissa speciella omständigheter, som gör det mera angeläget än i fråga om andra kreditinstitut, att insättarnas och det allmännas intressen tillvaratages av fullt självständiga organ.

Till en början vill inspektionen sålunda än en gång erinra om kasserörelsens organisatoriska uppbyggnad, som innebär, att de beslutande organen rekryteras huvudsakligen bland kredittagarna. I detta avseende skiljer

sig kasserörelsen från både banker och sparbanker. Då det ligger i sakens natur, att kredittagar- och insättarintressena delvis går isär, finnes det i fråga om jordbrukskasserörelsen särskild anledning att slå vakt om de senare. Att härvid en fristående offentlig kontrollmyndighet utgör en säkrare balansfaktor mot låntagariintressen än rörelsens egna revisionsorgan ligger i sakens natur.

En annan omständighet, som i detta sammanhang förtjänar omnämnas, är att statens representantskap i det nuvarande topporganets styrelse föreslås avvecklat. Visserligen har detta förhållande en särskild, i och för sig godlagbar motivering, men avvecklingen skulle — under förutsättning att den offentliga tillsynen överfördes till rörelsens egna organ — innebära, att rörelsen helt frigjorde sig från insyn och inflytande från det allmännas sida.

Ytterligare anser sig inspektionen böra erinra om att jordbrukskasserörelsen enligt det remitterade förslaget avses få väsentligt utvidgade befogenheter. I själva verket framträder rörelsen numera med anspråk på att få driva en i stort sett fullständig bankrörelse. Därmed kompliceras verksamheten och ökas riskerna, något som också talar mot införandet av ett system med kontroll, uteslutande genom rörelsens egna organ. Ätminstone under en övergångstid måste ju dessas erfarenheter i fråga om åtskilliga bankmässiga detaljer förbli mycket begränsade.

Bank- och fondinspektionen konstaterar därefter att jordbrukskasseutredningen, ehuru på andra grunder än inspektionen, också kommit till slutsatsen, att en statlig tillsyn över jordbrukskasserörelsen fortfarande är önskvärd. Det naturliga hade då enligt inspektionens mening varit, att utredningen hade närmare bestämt tillsynsmyndighetens uppgifter och gränserna för dess verksamhet. Så har emellertid icke skett utan utredningen har föredragit att lösa frågorna om den inre kontrollen och den statliga tillsynen i ett sammanhang. Avsaknaden i lagtexten av bestämmelser, som klart avgränsar de olika tillsynsorganens kompetensområden utgör enligt bank- och fondinspektionens mening en betänklig svaghet. Oklarheten i fråga om ansvarsfördelningen kan befaras leda till kompetensvister och slitningar.

Inspektionen förklarar vidare, att jordbrukskasseutredningen tydligen åsyftar ett tillbakaträngande av den offentliga tillsynen. Som skäl härför har av utredningen särskilt åberopats att det skulle förekomma »ej alldeles nödvändigt dubbelarbete». Inspektionen vänder sig med skärpa mot påståendet om *onödigt* dubbelarbete. Ämbetsverket påpekar, att tillsynen av kreditkassorna, som innefattar förutom topporganet, elva centralkassor och över 600 självständiga jordbrukskassor, f. n. fullgöres av en byråchef samt en byrådirektör på halvtid. Vidare framhålles, att jordbrukskasserörelsens eget revisionsorgan endast i ringa mån ägnat sig åt annat än inre kontroll och därmed sammanhängande frågor. Bank- och fondinspektionen har visserligen i någon mån ägnat intresse även åt den inre kontrollen, men endast i den mån så varit påkallat ur säkerhetsynpunkter. Inspektionen menar, att det snarast skulle varit till nytta för kasserörelsen om inspektionen kunnat öka sina insatser i fråga om granskning av kontorsrutinen. Emellertid är inspektionen inställd på att, om den

inre kontrollen inom jordbrukskasserörelsen effektiviseras, avpassa sin verksamhet därefter. Ämbetsverket har i dessa frågor anfört bl. a. följande.

Svenska jordbrukskreditkassans revisionsavdelning har i betänkandet givits en så framträdande plats, att man kanske frestas tro, att förekomsten av en dylik avdelning vore något för jordbrukskasserörelsen utmärkande. Så är emellertid ingalunda fallet. Ett särskilt organ för den inre kontrollen måste finnas och finnes också i varje kreditinrättning, som står under inspektionens tillsyn. Särskilt uttalat blir behovet därav tydligen i en inrättning med stort filialnät; som exempel må nämnas, att den organisation, som för ifrågavarande ändamål inrättats hos en av våra största banker, sysselsätter 65 personer under ledning av en tjänsteman i direktörs ställning. Revisionsavdelningens uppgifter är, såvitt inspektionen kunnat finna, i det väsentliga likartade dem som åvilar bankernas motsvarande organ. Att döma av de till inspektionen inkommande revisionspromemoriorna har avdelningens revisorer sålunda i huvudsak ägnat sig åt den inre kontrollen och därmed sammanhängande frågor. Endast i begränsad omfattning synes deras granskning ha omfattat en prövning av krediterna ur säkerhetssynpunkt. I de fall, där reserevisorerna — av andra skäl än legalitetsskäl — anmärkt på säkerheten för någon kredit, har det merendels gällt brister som legat i öppen dag. Då utredningen uttalar, att rörelsens egen tillsyn delvis omfattar en kontroll av samma slag som den inspektionen är särskilt inriktad på, är detta därför endast i ringa utsträckning en realitet; revisorernas insatser i detta avseende har i varje fall icke varit av den omfattning eller beskaffenhet att den av inspektionen verkställda granskningen kunnat ens i någon mån begränsas.

Å andra sidan har inspektionen ingalunda sett som sin uppgift att själv utföra någon del av det arbete, som sammanhänger med den inre kontrollen. Det är riktigt, som i betänkandet anföres, att kassas sätt att föra räkenskaper och andra dylika detaljer i kontorsrutinen kan vara av stor betydelse även ur säkerhetssynpunkt. Härav får emellertid icke dragas annan slutsats, än att det måste ankomma på tillsynsmyndigheten att tillse, att en effektiv inre kontroll organiseras inom rörelsen. För detta ändamål erfordras överläggningar med rörelsens ledning om kontrollverksamhetens uppläggning i stort och stickprov för att konstatera hur verksamheten fungerar. Något annat har i princip heller icke förekommit. Om tillsynsmyndigheten likväl ägnat mera intresse åt den inre kontrollen inom jordbrukskasserörelsen än vad som under senare år varit fallet i fråga om motsvarande verksamhet inom bankerna, har detta sin enkla förklaring däri, att kontorsrutinen inom kreditkassorna ännu icke på alla håll motsvarar de krav, som måste ställas på en kreditinrättning. Detta är kanske i och för sig icke så anmärkningsvärt med tanke på att flertalet jordbrukskassetjänstemän fortfarande är ur bankteknisk synpunkt lekmän och på att rörelsen under sin korta tillvaro undergått en så kraftig utveckling att den helt ändrats till sin struktur. Förhållandet kräver emellertid ständig uppmärksamhet — det visar icke minst erfarenheterna från de senast verkställda undersökningarna, som blottat allvarliga brister även i fråga om den inre kontrollen.

Inspektionen kan sålunda för sin del icke vitsorda att något *onödigt* dubbelarbete förekommit. Tvärtom vågar inspektionen hysa den uppfattningen, att om tillgången på arbetskraft medgivit ökade insatser från inspektionens sida i fråga om granskningen av kontorsrutinen, detta skulle varit till betydande nytta för jordbrukskasserörelsen. Tilläggas bör här endast, att om den inre kontrollen inom jordbrukskasserörelsen skulle effektiviseras och kontorsrutinen förbättras, något som man har anledning hoppas, inspektionen självfallet kommer att anpassa sin verksamhet härefter.

Ytterligare har bank- och fondinspektionen kritiserat jordbrukskassautredningens förslag i den del detta avser tillsynens bedrivande genom övervakning i huvudsak med ledning av handlingar och genom undersökningar huvudsakligen i centralkassorna. Ämbetsverket anför, att undersökningar som grundas på skriftligt material visat sig vara betydligt mindre effektiva och tillförlitliga än undersökningar på platsen. De torde dessutom vara sämre ur arbets- och kostnadssynpunkt. Därtill kommer, att en begränsning av tillsynen till att avse endast centralkassorna kan ha menliga verkningar på jordbrukskassornas känsla av ansvar för sin kreditgivning. Inspektionen utvecklar den sist återgivna synpunkten sålunda.

Från centralkassehåll har man under de senare åren upprepade gånger framhållit, att prövningen av krediterna, även de större, i första hand måste verkställas av jordbrukskassorna, vilka har den lokala och personliga kännedom om låntagarna, som centralkassorna saknar och som aldrig kan helt ersättas av skriftliga upplysningar. Man har också framhållit att det skulle vara till stort men för kasserörelsen om jordbrukskassornas känsla av ansvar för kreditgivningen försvagades i och med att denna väsentligen förledes till centralkassorna.

Inspektionen som ansett sig böra respektera denna kasserörelsens ståndpunkt vill i anslutning till det anförda framhålla vikten av att inspektionen icke genom särskilda föreskrifter betages sin möjlighet att, i den utsträckning inspektionen själv finner lämplig, förrätta undersökningar även av jordbrukskassor.

Departementschefen. Det system för tillsyn över jordbrukets kreditkassor som f. n. faktiskt tillämpas innebär, kort uttryckt, att bank- och fondinspektionen såsom statlig tillsynsmyndighet utövar säkerhetskontroll och legalitetskontroll medan räkenskapskontroll och annan liknande kontroll väsentligen utföres av jordbrukskasserörelsens egna organ med bank- och fondinspektionen såsom övervakande instans.

Jordbrukskassautredningen har diskuterat möjligheten, att tillsynen skulle helt handhas av kasserörelsen själv genom ett särskilt kontrollorgan. Så har tillsynen över jordbrukskassornas motsvarighet i Finland — andelskassorna — sedan länge varit ordnad. Från och med år 1954 tillämpas i Finland dessutom en liknande ordning för tillsynen över sparbankerna. Emellertid har utredningen icke velat föreslå en omedelbar övergång till en sådan för svenska förhållanden ovanlig ordning. I stället har den förordat ett system som skulle kunna beskrivas så, att kasserörelsen själv väsentligen skall utöva räkenskapskontrollen och vad därtill hörer medan den egentliga tillsynen skall uppdelas mellan bank- och fondinspektionen såsom offentlig tillsynsmyndighet samt jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

Mot den av utredningen föreslagna ordningen har, utom annat, andragits att fördelningen av tillsynsuppgifterna mellan tillsynsmyndigheten och riksorganisationen icke är reglerad genom lagbestämmelser och att oklarheten i fråga om ansvarsfördelningen kan befaras leda till kompetensvister och slitningar. Denna anmärkning är tvivelsutan vägande. En klar ansvarsfördelning mellan olika på samma område eller angränsande områden verk-

samma instanser erfordras regelmässigt för att verksamheten skall bli effektiv. För den verksamhet det här gäller med dess speciella syfte att genom inspektion och kontroll skapa garantier för att insättarmedel handhavas på ett ur säkerhetssynpunkt betryggande sätt måste detta vara ett alldeles oeftergivligt krav. Emellertid torde det icke vara lyckligt att genom bestämmelser i lag fixera en uppdelning av uppgifterna och ansvaret mellan tillsynsmyndigheten och riksorganisationen. Det torde knappast kunna undvikas att en sådan uppdelning blir stel och osmidig och dessutom skulle tolkningen av lagbestämmelserna ibland möjligen kunna föranleda tvekan och därmed fara för effektiviteten i tillsynen. Jag vill därför ogärna förordna en ordning som synes förutsätta lagbestämmelser om ansvarsfördelningen. Bättre än att i lag göra en uppdelning torde vara, antingen att lägga ansvaret för tillsynen på tillsynsmyndigheten och låta den bestämma i vad mån vissa kontrolluppgifter kan utföras av kasserörelsen ensam eller, eventuellt, att införa det finska systemet och låta kasserörelsen själv svara för alla kontrolluppgifter, inberäknat de egentliga tillsynsuppgifter som nu ankommer på statlig myndighet.

Väljer man utvägen att lägga ansvaret på tillsynsmyndigheten så måste man enligt min mening godtaga bank- och fondinspektionens på utförlig argumentering stödda uppfattning att tillsynen över kasserörelsen för att fylla skäligen krav på effektivitet måste bedrivas efter samma principer som hittills. Ordningen skulle då bli att tillsynsmyndigheten ensam kommer att ansvara för den egentliga tillsynen medan kasserörelsen själv, under tillsynsmyndighetens överinseende, kommer att ansvara för och utöva det mesta av — men inte all — räkenskapskontroll och annan intern kontroll, med möjlighet för kasserörelsen att efter hand som kreditkassornas kontorsrutin utvecklas helt få utföra sistnämnda kontrollverksamhet. Jag vill även i detta sammanhang uttala, att jordbrukskasserörelsens riksorganisation givetvis skall vara oförhindrad att gå utöver denna ram och, i den mån så finnes påkallat, för rörelsens egen räkning utöva även legalitetskontroll och kreditkontroll.

En övergång till det finska systemet torde icke kunna komma i fråga i nu förevarande sammanhang. Jordbrukskassautredningen har icke velat föreslå en omedelbar övergång och vid remissbehandlingen har betänkligheter av olika slag uttalats mot detta system. Frågan om tillämpning av det finska systemet har för övrigt framförts även vid remissbehandlingen av förslaget till den nu antagna lagen om sparbanker. Dåvarande chefen för finansdepartementet uttalade i propositionen med förslag till lag om sparbanker (prop. 151/1955 s. 184), att denna fråga för sparbankernas del borde bli föremål för överväganden i särskild ordning, eventuellt också med avseende på tillsynen över andra institut inom kreditväsendet. Chefen för finansdepartementet ämnade därför sedermera ta initiativ till en utredning för närmare prövning av denna fråga. Vid denna utredning borde också kunna upptas spörsmål av annan art, vilka sammanhänger med tillsynen över sparbanker och jämförliga kreditinrättningar. För min del vill jag, för

kreditkassornas del, instämma i uppfattningen att frågan om övergång till det finska systemet för tillsyn — jämte andra tillsynsfrågor — bör närmare övervägas i särskild ordning. Jag förutsätter att så kommer att ske vid den utredning, varom chefen för finansdepartementet varskott.

Vad här anförts har föranlett mig välja utvägen att låta den statliga tillsynsmyndigheten liksom hittills förbli ensam ansvarig för tillsynen. Jag har i konsekvens därmed i förevarande avsnitt av departementsförslaget uteslutande upptagit bestämmelser om tillsynsmyndighetens uppgifter och utmönstrat de av utredningen föreslagna bestämmelserna om jordbrukskasserörelsens riksorganisation såsom tillsynsorgan och de befogenheter som skulle tillkomma riksorganisationen i denna egenskap. Bestämmelserna, som alltså är grundade på samma principer som de hittills gällande, avviker i vissa hänseenden såväl sakligt som formellt från dessa. Jag torde nu få lämna en redogörelse för de olika paragrafer vari de upptagits.

68 §.

Paragrafen innehåller *allmänna bestämmelser* om tillsynsarbetets anordnande och inriktning. Den ersätter 69 § första och andra styckena jordbrukskasseförordningen.

68 § *utredningsförslaget* stadgar att övervakning av jordbrukets kreditkassor och dessas verksamhet skall ankomma på tillsynsmyndigheten samt på jordbrukskasserörelsens riksorganisation såsom utövande den centrala jordbrukskasserevisionen. Beträffande tillsynens inriktning föreskriver stadgandet, att tillsynen skall syfta till att kassorna skall ställa sig till efterrättelse förevarande lag om jordbrukskasserörelsen, andra författningar, såvitt de har särskilt avseende på kassorna, ävensom andra för kassorna gällande föreskrifter. En legalitetskontroll skall alltså ske. Men även kontroll ur andra synpunkter skall äga rum. Tillsynsorganen skall nämligen »jämväl i övrigt» med uppmärksamhet följa kassornas verksamhet. Tillsynsmyndigheten skall därvid inrikta sig på att få kännedom om förhållanden som kan inverka på kassas säkerhet.

I departementsförslaget har endast tillsynsmyndighetens uppgifter medtagits. Bestämmelserna om dessa har fått en avfattning, som nära ansluter till motsvarande bestämmelser för affärsbankerna i 147 § 1955 års lag om bankrörelse. Av de sakliga förändringar i förhållande till utredningsförslaget, som vidtagits, torde jag få framhålla att icke endast jordbrukets kreditkassor utan även jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall vara underkastad tillsyn. Detta har nämnts redan i mitt yttrande över 5 § departementsförslaget. Vidare torde jag här få nämna, att departementsförslaget innehåller den från banklagstiftningen hämtade bestämmelsen att tillsynsmyndigheten icke skall vara pliktig övervaka iakttagande av bestämmelser som angår jordbrukskasserörelsens inre angelägenheter. Däri får bl. a. anses ligga en antydning om att de uppgifter som avser inre kontroll kan överlämnas åt kasserörelsen att svara för ensam, i den mån tillsynsmyndigheten bedömer att så kan ske utan fara ur säkerhetssynpunkt. Jag torde vidare i

detta sammanhang få uttala såsom min mening, att förevarande paragraf i fråga om innebörden av den tillsyn som skall ägnas riksorganisationen bör tolkas så, att övervakningen icke utan särskilda skäl bör gälla annat än den verksamhet som skall ankomma på riksorganisationen enligt 28 § andra stycket första, andra och fjärde punkterna departementsförslaget.

Ytterligare torde här få nämnas, att 78 § utredningsförslaget, som innehåller en allmän bestämmelse om de befogenheter jordbrukskasserörelsens riksorganisation såsom utövare av central jordbrukskasserevision skulle ägt gentemot kassorna, slopats och ej har motsvarighet bland departementsförslagets tillsynsbestämmelser.

69 §.

I denna paragraf ges anvisningar om *formerna för tillsynens utövande*. Den ersätter 69 § tredje stycket jordbrukskasseförordningen.

Enligt 69 § första stycket *utredningsförslaget* skall tillsynen utövas med ledning av kassornas handlingar eller med ledning av upplysningar som inhämtas vid undersökning eller annorledes. Enligt andra stycket bör tillsynsmyndigheten i huvudsak utöva sin tillsyn med ledning av handlingar och helst förlägga de undersökningar den önskar företa till centralkassorna. I tredje stycket ges en bestämmelse, att tillsynsmyndigheten skall verka för en lämplig och ändamålsenlig fördelning av tillsynsarbetet.

I 69 § *departementsförslaget* har andra och tredje styckena av utredningsförslaget slopats och endast första stycket bibehållits, sedan däri vidtagits vissa formella jämkningar. Paragrafen ansluter nära till 148 § 1955 års lag om bankrörelse. Jag torde särskilt få påpeka, att stadgandena i paragrafen visserligen endast tar sikte på jordbrukskassorna och centralkassorna men att vad i denna och vissa andra paragrafer stadgas, enligt 79 § departementsförslaget, skall äga motsvarande tillämpning på jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

70 §.

Enligt 50 § departementsförslaget gäller, att *en av revisorerna i centralkassa utses av tillsynsmyndigheten*. Denna ordning bekräftas genom förevarande paragraf, vilken också innehåller vissa ordningsföreskrifter om entledigande av sådan revisor, utseende av annan i hans ställe samt om instruktion för revisorn. Bestämmelsen har ej någon motsvarighet vare sig i jordbrukskasseförordningen eller utredningsförslaget. I 1955 års lag om bankrörelse motsvaras den av 149 §.

I detta sammanhang torde få nämnas att samtidigt som tillsynsmyndigheten fått den nya befogenheten att utse revisor i centralkassa, så har myndigheten i enlighet med vad jordbrukskassautredningen föreslagit avhänt befogenheten enligt 69 § fjärde stycket jordbrukskasseförordningen att förordna allmänt ombud att biträda vid tillsynen av viss centralkassa och till denna anslutna jordbrukskassor. Jordbrukskassautredningen motiverar slopandet av denna bestämmelse om allmänt ombud med att den ej längre torde

vara av någon praktisk betydelse och att den ej har motsvarighet i fråga om andra kreditinstitut. Utredningens förslag har ej föranlett erinran.

71 §.

Denna paragraf, som överensstämmer med 70 § utredningsförslaget, kompletterar 51 § departementsförslaget. Förevarande paragraf innehåller bestämmelse att tillsynsmyndigheten, om obehörig person utsetts till revisor eller om för få revisorer utsetts, skall förordna behörig person i den obehöriges ställe, respektive förordna revisorer så att antalet blir fullt. Paragrafen bör jämföras med 47 § andra stycket föreningslagen, enligt vilken här ifrågavarande uppgift skall ankomma på länsstyrelsen.

72 §.

I denna paragraf, som i sak överensstämmer med 71 § utredningsförslaget, tillägges *tillsynsmyndigheten befogenhet att kalla kreditkassas verkställande och beslutande organ att sammanträda*. Den motsvarar 71 § jordbrukskasseförordningen och ansluter vidare nära till 150 § 1955 års lag om bankrörelse.

73 §.

Denna paragraf, som överensstämmer med 72 § utredningsförslaget, ersätter den punkt i 69 § första stycket jordbrukskasseförordningen, som ger tillsynsmyndigheten befogenheten att meddela särskilda bestämmelser om kreditkassas årsredovisning. I den nya jordbrukskasselagstiftningen skall emellertid årsredovisningen regleras genom lagstadganden. Förevarande bestämmelse har i samband därmed ändrats till att avse *föreskrifter om sättet att föra räkenskaper*. Paragrafen innehåller dessutom bestämmelse, att tillsynsmyndigheten skall äga ge föreskrifter om förvaring och inventering av värdehandlingar. Den ansluter nära till 151 § 1955 års lag om bankrörelse.

74 §.

Denna paragraf, som i sak överensstämmer med 70 § utredningsförslaget, upptar i första och tredje styckena, vilka ersätter gällande föreskrifter i 70 § jordbrukskasseförordningen och i 1955 års banklag motsvaras av 152 §, stadganden om skyldighet för kassas styrelse att hålla kassatillgångar, böcker och handlingar tillgängliga för tillsynsmyndigheten för kontroll och att i allmänhet gå myndigheten tillhanda med äskade upplysningar. Utredningen har enligt vad som framgår av betänkandet förutsatt, att det rutinmässiga tillhandagåendet med översikter, rapporter, årsredovisningar och liknande handlingar från kassorna kommer att ske genom jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Paragrafens andra stycket innehåller ett nytt stadgande om skyldighet för kassa att i visst fall, då större förlust inträffat, upprätta balansräkning. Det ersätter i viss mån 46 § jordbrukskasseförordningen och har motsvarigheter i 152 § sista attsatsen 1955 års lag om bankrörelse samt 84 § sista attsatsen 1955 års lag om sparbanker.

75 §.

Denna paragraf, som i sak överensstämmer med 74 § utredningsförslaget, ersätter 72 och 73 §§ jordbrukskasseförordningen. Den reglerar alltså *tillsynsmyndighetens möjligheter att ingripa mot olagliga eller eljest olämpliga beslut och åtgärder*. Den motsvaras i nya banklagen av 153, 154 och 157 §§.

76 §.

I denna paragraf, som motsvarar 75 § utredningsförslaget och 75 § första, andra och fjärde styckena jordbrukskasseförordningen, behandlas *tillsynsmyndighetens befogenheter vid kreditkassas likvidation*. Paragrafens fjärde stycke medger tillsynsmyndigheten att förordna likvidationsrevisor. Denna befogenhet, som är en nyhet i förhållande till nu gällande lagstiftning, för-
anledes av 1951 års lag om ekonomiska föreningar genom vilken den nya ordningen med särskilda likvidationsrevisorer införts. Paragrafen ansluter till 158 § 1 mom. 1955 års lag om bankrörelse.

77 §.

Denna paragraf, som motsvaras av 76 § utredningsförslaget, stadgar skyldighet för tillsynsmyndigheten att vid *centralkassas konkurs utse allmänt ombud*.

F. n. gäller enligt 5 § lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit att för centralkassas konkurs samma bestämmelser skall gälla som för sparbanks konkurs. Och i 1 § lagen den 18 september 1903 angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs stadgas, att länsstyrelsen skall förordna ett allmänt ombud i sparbanks konkurs. I 2 och 3 §§ av samma lag meddelas ytterligare stadganden om det allmänna ombudet. Samtliga dessa stadganden har emellertid upptagits i 82 § 2 mom. 1955 års lag om sparbanker. Liknande stadganden finnes jämväl i 158 § 2 mom. 1955 års lag om bankrörelse. 1903 års lag har, med anledning av att stadgandena om allmänt ombud upptagits direkt i banklagen och sparbankslagen, ändrats så att lagens 1 § innehåller en hänvisning till dessa lagar (se vidare prop. nr 3/1955 s. 230 och prop. nr 151/1955 s. 278).

Förevarande paragraf i departementsförslaget ansluter till motsvarande lagrum i banklagstiftningen och sparbankslagstiftningen. Den har med vissa jämkningar överförs från utredningsförslaget. Senare kommer, med anledning bl. a. av att bestämmelserna om allmänt ombud i centralkassas konkurs föreslås upptagna direkt i jordbrukskasselagstiftningen, att föreslås att 1903 års lag skall ersättas med en ny lag om vissa kreditinrättingars konkurs.

78 §.

Förevarande paragraf, som motsvaras av 77 § utredningsförslaget, fastslår skyldighet för jordbrukets kreditkassor att betala *kostnaderna för den of-fentliga tillsynen*.

Gällande bestämmelser. Jordbrukets kreditkassor skall redan enligt den nu gällande ordningen svara för de kostnader som den offentliga tillsynen över dem medför. Skyldigheten därtill grundar sig på ett principbeslut som fattades när den nuvarande ordningen för tillsyn infördes (prop. nr 249/1936 s. 69; sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1/1936 s. 12; rskr. nr 340/1936). Kasserörelsen har därefter årligen genom beslut av Kungl. Maj:t påförts det belopp, vartill kostnaderna för tillsynen beräknats. Detta belopp har gäldats av Svenska jordbrukskreditkassan för hela rörelsens räkning.

För affärsbanker och sparbanker gäller motsvarande skyldighet enligt lag (239 § 1911 års lag om bankrörelse, 159 § 1955 års lag om bankrörelse, 63 § 1923 års lag om sparbanker, 85 § 1955 års lag om sparbanker).

Utredningen. Enligt 77 § första stycket utredningsförslaget lagfästes kreditkassornas skyldighet att gälda årliga bidrag till bestridande av kostnaderna för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet. Något maximumbelopp för bidraget angives icke i lagen utan frågan om bidrags fastställande och erläggande skall regleras genom föreskrifter som utfärdas av Kungl. Maj:t.

Paragrafens andra stycke stadgar skyldighet för kassa att själv betala ersättning till ombud eller revisor, som förordnats av tillsynsmyndigheten.

Beträffande de i första stycket upptagna bestämmelserna har utredningen anfört.

Utredningen har ansett ett lagfästande av kreditkassas skyldighet att gälda årliga bidrag för den offentliga tillsynen lämpligt, särskilt med hänsyn till att motsvarande bidragsskyldighet fastslagits i lag för banker, sparbanker, fondkommissionärer (41 § lagen den 16 maj 1919 om fondkommissionärsrörelse och fondbörsverksamhet) och hypoteksaktiebolag (15 § lagen den 14 juni 1946 om hypoteksaktiebolag). För alla dessa gäller ett i lag fastställt maximum för bidragsskyldigheten. Utredningen har övervägt en maximering också för kassornas del, men har avstått från att framlägga förslag därom. Anledningen därtill är bl. a., att kassorna, i motsats mot övriga till tillsynsmyndigheterna bidragsskyldiga, är förenade i en och samma rörelse. Bidraget har betalats av rörelsens topporgan för alla kassorna gemensamt. Därför finnes i deras fall ej så stort behov av en regel som garanterar att betalningsskyldigheten blir rättvist fördelad mellan de bidragsskyldiga kassorna inbördes. Utredningen har fördenskull nöjt sig med att anmärka, att Kungl. Maj:t meddelar närmare föreskrifter om fastställande av bidrag och bidrags erläggande. Utredningen vill blott tillägga, att den utgått från att de jämkningar i fråga om tillsynen som föreslagits skall kunna medge lättnader i kasserörelsens bidragsskyldighet och att kasserörelsen skall få tillfälle att framföra sin mening om hur stort bidrag som bör utgå.

Yttrandena. *Bank- och fondinspektionen* har förklarat, att utredningens förväntningar om lättnader i skyldigheten att bidraga till tillsynsmyndighetens kostnader torde visa sig illusoriska. Inspektionen hänvisar till att tillsynen av kreditkassorna — förutom topporganet, elva centralkassor och över 600 jordbrukskassor — f. n. fullgöres av en byråchef och en byrådirektör på halvtid.

Departementschefen. Jag förordar att vad utredningen föreslagit genomföres. Jag vill dock, i anledning av ett uttalande från utredningens sida, framhålla, att den av mig föreslagna ordningen för tillsynen icke torde kunna medföra några lättnader i fråga om kasserörelsens skyldighet att bidra till kostnaderna för denna. En jämkning erfordras i paragrafens andra stycke med anledning av att tillsynsmyndigheten enligt 71 § skall äga utse revisor i centralkassa. Även ersättningen till denne revisor bör nämligen betalas av centralkassa. Sedan jämkningen i fråga vidtagits har 77 § utredningsförslaget upptagits i departementsförslaget såsom 78 §.

79 §.

I denna paragraf upptages de särskilda tillsynsregler som skall gälla för *jordbrukskasserörelsens riksorganisation*.

Paragrafen stadgar att vissa för kreditkassorna gällande bestämmelser skall äga motsvarande tillämpning på jordbrukskasserörelsens riksorganisation nämligen 69 § om formerna för tillsyn, 72 § om befogenhet för tillsynsmyndigheten att kalla styrelse och stämma att sammanträda, 74 § första och tredje styckena om skyldighet för styrelse att tillhandagå med handlingar och upplysningar, 75 § första, andra och fjärde styckena om tillsynsmyndighetens befogenhet i fall då olagligt eller olämpligt beslut fattats av den kontrollerade kassan, 76 och 77 §§ om vissa befogenheter för tillsynsmyndigheten vid likvidation eller konkurs samt 78 § andra stycket om skyldighet att ersätta kostnaderna för ombud eller likvidationsrevisor som förordnats av tillsynsmyndigheten. Vidare stadgas uttrycklig skyldighet för riksorganisationen att tillhandagå tillsynsmyndigheten med översiktliga uppgifter beträffande jordbrukskasserörelsen i dess helhet.

Enligt utredningsförslaget skulle riksorganisationen ej vara underkastad tillsyn. Den enda lagbestämmelse, som utredningen föreslog med avseende på förhållandet mellan tillsynsmyndigheten och riksorganisationen, finnes i 79 § utredningsförslaget. Denna skulle gälla den situationen att tillsynsmyndigheten funnit, att riksorganisationen utövat central jordbrukskasserrevision på ett uppenbart otillfredsställande sätt. I sådant fall skulle tillsynsmyndigheten ofördröjligen anmäla förhållandet för Kungl. Maj:t var- efter Kungl. Maj:t skulle förordna om erforderliga åtgärder. Lagrummet har ej motsvarighet i departementsförslaget.

80 §.

Denna paragraf motsvarar 80 § utredningsförslaget samt 160 § första stycket första punkten 1955 års lag om bankrörelse och 48 § kungörelsen den 3 juni 1955 om sparbanker. Den innehåller liksom dessa förbud för ledamot och befattningshavare hos tillsynsmyndigheten att vara styrelseledamot eller inneha anställning hos kreditkassa eller jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Därjämte upptar den förbud för ledamot och befattningshavare hos tillsynsmyndigheten att vara revisor i kreditkassa.

81 §.

Paragrafen, som överensstämmer med 82 § utredningsförslaget, stadgar att *bank- och fondinspektionen skall vara tillsynsmyndighet*, som avses i lagen om jordbrukskasserörelsen. Genom att i lagtexten genomgående använts beteckningen tillsynsmyndigheten undviks, att eventuella förändringar av bank- och fondinspektionens namn skall komma att föranleda ändringar på ett flertal ställen i lagen om jordbrukskasserörelsen. Samma metod har använts i 1955 års lag om bankrörelse (se 162 §; jämför prop. nr 3/1955 s. 149—150 och s. 231).

82 §.

Paragrafen, som handlar om *klagan över tillsynsmyndighetens beslut*, motsvarar 81 § utredningsförslaget, ersätter 74 § jordbrukskasseförordningen och har motsvarighet i 175 § 1955 års lag om bankrörelse.

Straffbestämmelser

83—86 §§.

Utredningen har vid utformandet av avsnittet om straffbestämmelser utgått från den principen att straffbestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar skall tillämpas utom där särbestämmelser erfordras. Denna princip har emellertid lett till vissa oklarheter vid avgörandet om de allmänna reglerna i föreningslagen eller om särbestämmelserna i denna lag skall tillämpas. För vissa förseelser torde enligt förslaget straffbestämmelser i båda lagarna bli tillämpliga. I anledning härav har i departementsförslaget avsnittet om straffbestämmelser omarbetats så, att däri införts samtliga bestämmelser som skall gälla med avseende på jordbrukets kreditkassor. I fråga om riksorganisationen, som ej har bankmässiga uppgifter, skall däremot de i föreningslagen givna bestämmelserna helt tillämpas, varjämte en särskild straffbestämmelse upptagits beträffande överträdelse av ett stadgande, som ej har motsvarighet i föreningslagen. I enlighet med denna princip har i 83 §, varmed avsnittet inledes, utsagts att med avseende på jordbrukets kreditkassor skall i stället för vad i 110—112 §§ lagen om ekonomiska föreningar stadgas, gälla de straffbestämmelser, som upptagits i 84—86 §§, medan i fråga om riksorganisationen skall gälla, förutom nyssnämnda bestämmelser i föreningslagen, stadgandet i 84 § 3. Vid angivandet av de därefter i 84 och 85 §§ upptagna straffbestämmelserna har förebild hämtats ur såväl 1955 års banklag som föreningslagen. Motsvarighet till bestämmelserna i 86 § finnes ej i banklagen men väl i 111 § föreningslagen.

I 84 § första stycket har upptagits ansvarsbestämmelser för sådana förseelser, vilka kan anses vara av särskilt allvarlig art. Under 1 och 2 har sålunda straff stadgats för styrelseledamot eller likvidator, som vid upprättande av vissa viktigare redovisningshandlingar uppsåtligen förfar i strid med givna bestämmelser. Dessa punkter motsvaras av 183 § 4 och 5 nya banklagen samt 110 § 2 och 3 föreningslagen. Under 3 har införts straffbestäm-

melser för styrelseledamot, likvidator eller befattningshavare, som uppsåtligt eller av vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift till tillsynsmyndigheten. Detta stadgande, som motsvaras av 184 § 1 nya banklagen och 110 § 1 föreningslagen, gäller även med avseende på riksorganisationen, vilket angivits i 83 §. Under 4 stadgas straff för revisor eller likvidationsrevisor, som uppsåtligt eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i revisionsberättelse eller vissa andra handlingar eller som underlåter att göra anmärkning beträffande förvaltningen, ändå att anledning därtill föreligger. Detta stadgande motsvaras av 183 § 6 nya banklagen och 110 § 4 föreningslagen. I de fall, som nu sagts, föreslås straffet vara dagsböter eller fängelse. Har gärning som avses i 84 § första stycket 1 och 2 icke skett uppsåtligt men väl av vårdslöshet föreslås enligt *andra stycket* att straffet skall vara dagsböter. Viss motsvarighet till stadgandet i andra stycket finnes i 185 § 1 och 2 nya banklagen samt 110 § 1 och 3 föreningslagen.

I 85 § stadgas straff för vissa positiva gärningar, för vilka jag anser att fängelsestraff ej bör komma i fråga. Punkt 1 avser förseelse mot stadgandet i 4 § andra stycket och motsvaras av 182 § andra stycket nya banklagen samt 110 § 7 föreningslagen. Punkterna 2 och 3 har viss motsvarighet i 183 § 1 och 2 nya banklagen och 110 § 1 föreningslagen. Punkt 4 har viss motsvarighet i 183 § 3 nya banklagen och 110 § 1 föreningslagen. Punkt 5, vari stadgas straff för styrelseledamot som deltagit i beslut om åtgärd som strider mot 9 eller 19 §, saknar motsvarighet i banklagen och föreningslagen. Motsvarighet till stadgandet i punkt 6 återfinnes i 184 § 4 nya banklagen och 110 § 5 föreningslagen. Stadgandet i punkt 7 har motsvarighet i 184 § 5 nya banklagen och 110 § 6 föreningslagen.

I 86 § har införts bestämmelser om straff för styrelseledamot, likvidator eller revisor, vilken underlåter att iakttaga vissa föreskrifter, som meddelats i föreningslagen eller denna lag. Straffet föreslås vara dagsböter. Paragrafen motsvaras av 111 § föreningslagen.

Jag har ej funnit anledning att i departementsförslaget intaga någon motsvarighet till åtalsbestämmelsen i 112 § föreningslagen. Denna paragraf kommer därför att gälla med avseende på riksorganisationen men ej i fråga om kreditkassorna. Denna åtskillnad har jag funnit motiverad, då kreditkassorna i motsats till riksorganisationen fullgör bankmässiga funktioner och förseelse av styrelseledamot eller likvidator i kreditkassa därför bör falla under allmänt åtal.

Särskilda bestämmelser

87 §.

Denna paragraf, som motsvarar 86 § utredningsförslaget, innehåller vissa regler för fall då kreditkassor förändras genom *uppdelning* eller *sammanslagning*. Paragrafen har ej motsvarighet i gällande lagstiftning. Den motsvaras i viss mån av 254 § och 254 a § 1911 års lag om bankrörelse samt av 189 och 190 §§ 1955 års lag om bankrörelse.

Utredningen. Stadgandet i 86 § 1 mom. innebär, att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar skall ha lämnat tillstånd till uppdelning av centralkassa innan åtgärden får äga rum. Tillstånd kan lämnas om åtgärden, vilken i lagförslaget betecknas såsom övertagande av kreditkassas rörelse eller del därav, prövas icke vara till hinder för det allmänna. Motsvarande åtgärd i fråga om jordbrukskassa förutsätter för sitt genomförande medgivande av jordbrukskasserörelsens riksorganisation men däremot ej särskild prövning av organ för det allmänna. Utredningen framhåller i sin kommentar till 86 § 1 mom. att reglerna i 8 och 18 §§ utredningsförslaget (7 och 18 §§ departementsförslaget) om godkännande av nybildad kassa, om stadfästelse av kassas stadgar och om stadgeändringar skall äga tillämpning också vid nybildning av kassa och vid stadgeändringar i samband med uppdelning och sammanslagning. Utredningen tillägger att tillstånd enligt 86 § 1 mom. samt godkännande och stadfästelse ibland torde kunna lämnas efter ett gemensamt förfarande t. ex. vid uppdelning av en centralkassa i två.

86 § 2 mom. utredningsförslaget innehåller en föreskrift, vilken är att betrakta såsom en tilläggsbestämmelse till 39 och 40 §§ (40 och 41 §§ departementsförslaget) att tillämpas vid fall av sammanslagning och uppdelning av kreditkassor. Den motsvaras i banklagstiftningen av 254 § 7) 1911 års lag om bankrörelse och 189 § 5. 1955 års lag om bankrörelse.

86 § 3 mom. innebär, att när del av kreditkassas rörelse skall övergå till annan kassa, den förra kassan med riksorganisationens medgivande skall äga besluta att dess reservfond skall nedsättas med skäligt belopp. Stadgandet, som anknyter till reglerna om reservfond i 34 § (29 § departementsförslaget), utgör ett undantag från den allmänna regeln att reservfond får nedsättas endast för att täcka förlust.

I betänkandet anföres i övrigt följande beträffande förfarandet vid uppdelning och sammanslagning av kreditkassor.

Sammanslagning och uppdelning av kreditkassor förekommer ganska ofta. Därvid är tillvägagångssättet i stort sett detsamma som vid motsvarande åtgärder med banker. Det f. n. tillämpade förfarandet vid sammanslagning av jordbrukskassor kan i korthet beskrivas så, att den upphörande kassan överlåter sina tillgångar och skulder, d. v. s. hela sin rörelse, till den övertagande kassan, varjämte medlemmarna i den förstnämnda kassan överföres till den sistnämnda. Den upphörande kassans rörelse fortsättes av den övertagande medan den upphörande likviderar. Uppdelning av kreditkassa tillgår på motsvarande sätt, nämligen så att medlemmarna inom viss del av verksamhetsområdet för den kassa, som skall uppdelas beslutar bilda en ny kassa och att övergå till denna och att till den nya kassan överföres tillgångar och skulder, som skäligen belöper därpå och som erfordras för att den nya kassan skall kunna fortsätta rörelsen inom det område som blivit den tilldelad. Den inom kasserörelsen tillämpade metoden för sammanslagning och uppdelning av kreditkassor har befunnits enkel och praktisk. Den torde icke innebära några vådor för vederbörande kassors medlemmar eller borgenärer. Inom kasserörelsen är man enligt vad som uppgivits för utredningen angelägen att få ha den kvar. Man har således önskat, att lagregler i ämnet skall utformas så, att lagliga

hinder för fortsatt tillämpning av metoden ej skall uppkomma. Utredningen har funnit skäl tillgodose dessa önskemål och har utformat förevarande paragrafer med hänsyn till dem. Därvid har det varit naturligt att vad banklagstiftningen innehåller beaktats, eftersom den ifrågasatt metod tillämpas med bankerna såsom förebild.

Yttrandena. *Bank- och fondinspektionen* har i sitt yttrande förklarat sig ej ha något att erinra mot innehållet i denna paragraf. Vad beträffar 3 mom. anser inspektionen emellertid att den däri avsedda befogenheten att godkänna nedsättning av kreditkassas reservfond bör ankomma på tillsynsmyndigheten i stället för på jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Ämbetsverket anför därom.

86 § 3 mom. möjliggör uppdelning av reservfond i samband med att viss del av kreditkassas rörelse överföres till annan. Sakligt sett är en sådan regel lämplig. Enligt inspektionens mening kan det dock av principiella skäl ifrågasättas om rörelsen själv, låt vara dess topporganisation, anförtros uppgiften att bestämma, hur reservfonden skall fördelas; det är ju dock fråga om det kapital som skall skydda rörelsens borgenärer från förluster. Då det gäller överföring av reservfond mellan jordbrukskassor som är medlemmar av samma centralkassa har dock frågan härom underordnad betydelse, eftersom det överförda kapitalet fortfarande är inlåningsgrundande hos centralkassan. Om emellertid reservfondsmedel överföres från en centralkassa till en annan eller från en jordbrukskassa till centralkassa vari jordbrukskassan ej är medlem, har borgenärerna intressen att tillvarataga. I princip är det mest tillfredsställande att dessa intressen bevakas av opartisk myndighet, förslagsvis bankinspektionen.

Sparbanksinspektionen har, liksom bank- och fondinspektionen, förordat att tillstånd till nedsättning av reservfonder skall meddelas av tillsynsmyndigheten. Sparbanksinspektionen anser därjämte att tillstånd jämlikt 86 § 1 mom. för jordbrukskassa att övertaga annan jordbrukskassa eller del därav skall lämnas av tillsynsmyndigheten i stället för av jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

Departementschefen. De bestämmelser rörande kreditkassas uppdelning och rörande sammanslagning av kreditkassor, som jordbrukskassautredningen under denna paragraf föreslagit synes mig praktiska och ändamålsenliga. De har vid remissbehandlingen kritiserats endast såtillvida, att två remissinstanser önskat, att tillsynsmyndigheten skall få större inflytande än utredningen föreslagit. Jag finner dessa önskemål böra beaktas såtillvida att tillsynsmyndighetens tillstånd jämte riksorganisationens bör erfordras för nedsättning av kreditkassas reservfond i samband med uppdelning av kreditkassa såvitt ej gäller uppdelning som endast berör jordbrukskassor inom samma centralkassas verksamhetsområde. Med en sådan ordning tillgodoses såväl det allmännas intresse av kontroll över åtgärder som inverkar på insättares säkerhet som kasserörelsens eget intresse att ha översikt över ändringar i rörelsens organisation och ekonomiska transaktioner i samband därmed. Något allmänt intresse av sådan betydelse att tillsyns-

myndighetens tillstånd skall vara påkallat för jordbrukskassas övertagande av annan kassas rörelse eller del därav föreligger enligt min mening icke.

86 § utredningsförslaget har med den jämkning som föranledes av vad jag här yttrat och efter viss annan jämkning av redaktionell art överförs till departementsförslaget såsom 87 §.

88 §.

Enligt denna paragraf, som upptar utredningsförslagets 87 § med oförändrad lydelse, skall fusionsreglerna i 96—98 §§ föreningslagen ej tillämpas på jordbrukets kreditkassor. I betänkandet förklaras, att dessa regler i oförändrat skick ej torde kunna tillämpas på jordbrukets kreditkassor. Utredningen har ej heller funnit skäl framlägga fusionsregler, liknande dem som skall gälla för sparbankerna enligt 78 och 79 §§ 1955 års lag om sparbanker.

89 §.

Denna paragraf, som upptar utredningsförslagets 88 § med oförändrad lydelse, innebär att beträffande enskildas förhållanden till kreditkassa skall gälla *banksekretess*. Sekretessregel saknas i jordbrukskasseförordningen men finnes i kassornas stadgar. Den i utredningsförslaget upptagna regeln har motsvarighet i banklagstiftningen (258 § 1911 års lag om bankrörelse, 198 § 1955 års lag om bankrörelse) och i sparbankslagstiftningen (70 § 1923 års lag om sparbanker och 98 § 1955 års lag om sparbanker).

89 § utredningsförslaget innehåller ett stadgande att reglerna i lagen om ekonomiska föreningar beträffande *skadeståndsskyldighet* för förtroendemän och medlemmar skall äga motsvarande tillämpning på jordbrukets kreditkassor.

Paragrafen har ansetts såsom överflödigt kunna utgå och saknar motsvarighet i departementsförslaget.

90 §.

Denna paragraf, som överförs till departementsförslaget efter viss redaktionell jämkning, innebär, att medlem eller styrelseledamot i kreditkassa skall kunna bli personligen ansvarig för förbindelse som uppkommer i anledning av åtgärd som kassan vidtager innan den anslutits till jordbrukskasserörelsen på sätt i 9 och 19 §§ lagförslaget stadgas. Bestämmelsen har viss anknytning till 3 § andra stycket föreningslagen.

91 §.

Denna paragraf, vilken oförändrad upptagits i departementsförslaget, medger åt Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga *tillämpningsföreskrifter* till förevarande lagstiftning. Enahanda befogenhet tillkommer Kungl. Maj:t i fråga om affärsbanker (194 § 1955 års lag om bankrörelse) och sparbanker (99 § 1955 års lag om sparbanker).

Övergångsbestämmelser

92—97 §§.

Jordbrukskassautredningen har samlat de bestämmelser som erfordras i samband med förevarande lagstiftnings ikraftträdande i ett särskilt avsnitt som innehåller övergångsbestämmelser.

92 § utredningsförslaget stadgar att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1957 och att gällande lagstiftning skall upphävas från och med denna dag, dock med viss i övergångsbestämmelserna angiven begränsning.

93 § första stycket möjliggör för kreditkassa att redan från och med den 1 juli 1956 antaga stadgar, vilka står i överensstämmelse med lagen om jordbrukskasserörelsen, att gälla från det lagen trätt i kraft. Sådana stadgar skall också kunna stadfästas och registrering verkställas under senare halvåret 1956. I andra stycket upptages tiden intill den 1 januari 1958 såsom längsta frist för ändring av kreditkassas stadgar till överensstämmelse med nya lagen, dock med möjlighet för kassa att i särskilt fall få fristen förlängd. Påföljden för kassa som underlåter att iakttaga tidsfristen, blir att kassans godkännande återkallas. Återkallandet medför enligt 58 § att kassan blir skyldig träda i likvidation.

Beträffande de i första och andra styckena avsedda stadgefrågorna anföres i betänkandet följande.

Utredningsförslaget förutsätter en genomgripande omarbetning av samtliga kreditkassors stadgar. Utredningen har ansett det vara av betydelse för kassorna själva att de får möjlighet att ordna det så, att nya stadgar blivit antagna och stadfästa att tillämpas samtidigt som nya lagen träder i kraft. Detta är grunden till bestämmelsen om möjlighet till antagande och stadfästelse av nya stadgar före lagens ikraftträdande.

För de kassor som vid utredningsförslagets ikraftträdande ej antagit nya stadgar utan har kvar de gamla blir, vid kollision mellan stadgarna och nya lagens regler, de sistnämnda gällande i den mån de är tvingande och undantag ej meddelas i övergångsbestämmelserna. Vad beträffar dessa delar av stadgarna liksom de delar som rör kassas firma och ändamål m. m. är omarbetning av stadgarna påkallad huvudsakligen ur ordningssynpunkt. Införandet av utredningsförslaget förutsätter emellertid omreglering av åtskilliga förhållanden, som ej alls beröres i utredningsförslaget eller för vilka utredningsförslaget endast upptar rambestämmelser medan detaljutformningen lämnats åt kassorna att upptagas bl. a. i stadgarna. Såsom exempel därpå må nämnas frågorna om insatser och avgifter, om medlemskap, om rösträtten på stämma för olika kategorier medlemmar. Vad beträffar de delar av stadgarna som berör frågor av detta slag är det ur sakliga synpunkter av behovet påkallat, att erforderliga stadgeändringar genomföres så snart ske kan. I 93 § andra stycket har fristen härför bestämts till den 1 januari 1958, d. v. s. till ett år, dock med möjlighet för kassa att i särskilt fall få fristen förlängd. Vid sitt bestämmande av längden för tidsfristen har utredningen räknat med att normalstadgar kommer att utarbetas för kassorna och att detta kommer att underlätta övergången.

93 § tredje stycket utredningsförslaget lämnar en tidsfrist för omorganisationen av Svenska jordbrukskreditkassan till den riksorganisation för

jordbrukskasserörelsen som utredningen föreslagit. Tidsfristen har satts till den 1 januari 1958 med möjlighet för Kungl. Maj:t att medge förlängning.

94 § utredningsförslaget innehåller ett särskilt övergångsstadgande, som föranledes av att kreditkassorna redan vid lagens ikraftträdande skall övergå från att vara föreningar m. b. p. a. till att vara föreningar u. p. a. Stadgandet innebär, att om kreditkassa träder i likvidation eller går i konkurs på grund av framställning som skett före den 1 januari 1958 — d. v. s. inom ett år från lagens ikraftträdande — kassans medlemmar skall vara ansvariga för dess förbindelser enligt nu gällande bestämmelser om begränsad personlig ansvarighet. Härom anföres i betänkandet.

Stadgandena i 94 § föranledes av att kassorna skall omvandlas från föreningar med begränsad personlig ansvarighet till föreningar av gängse typ, d. v. s. utan sådant ansvar. Detta är en förändring av sådant slag, att den måste föranleda särskild hänsyn till borgenärernas rätt. När en förening av egen drift vill genomföra en dylik förändring av sin ställning genom stadgeändring, gäller enligt 44 § tredje stycket 1911 års föreningslag och 68 § tredje stycket 1951 års föreningslag att beslutet om stadgeändringen ej får gå i verkställighet förrän ett år förflutit från det beslutet registrerades. Enligt utredningens mening bör det personliga ansvaret för jordbrukets kreditkassor i princip kunna avlysas i och med att den nya lagen om jordbrukskasserörelsen träder i kraft. I annat fall blir hela övergången fördröjd. Kassorna kan inte byta firma, vissa nya regler kan ej tillämpas o. s. v. förrän kassorna blivit föreningar u. p. a. Emellertid bör det ansvar, som enligt jordbrukskasseförordningen åvilar kassemedlemmarna, kunna utkrävas för den händelse att kassan inom viss tid efter nya lagens ikraftträdande träder i likvidation eller försättes i konkurs. Det är vid likvidation och konkurs som personligt ansvar kan göras gällande enligt äldre lagstiftning. Tidrymden torde lämpligen kunna sättas till ett år, d. v. s. den tid som anges i de nyss omförmälda lagrummen i föreningslagstiftningen. Avgörande vikt torde böra fästas vid att den framställning som leder till likvidation eller konkurs gjorts inom ettårstiden. Denna övergångsbestämmelse torde i sak ge samma resultat som reglerna i föreningslagstiftningen. Och den torde innebära ett tillfredsställande hänsynstagande till borgenärerna.

95 § utredningsförslaget stadgar, att styrelseledamöter, revisorer och suppleanter som valts före den 1 januari 1957 skall äga fortsätta att utöva sina uppdrag under den tid för vilken de äro valda utan hinder av nya lagen.

96 § innehåller en specialregel om straffpåföljden i fall då äldre lag är tillämplig enligt 94 och 95 §§.

97 § slutligen stadgar, att avvecklingen av Svenska jordbrukskreditkassans och centralkassans grundfonder skall ske efter vad som föreskrives i särskild ordning. Utredningen har förutsatt, att formerna för avvecklingen kommer att tas upp vid överläggningar mellan Kungl. Maj:t och Svenska jordbrukskreditkassan och att Kungl. Maj:t kommer att förelägga riksdagen förslag i ämnet samtidigt med förslag om ny lagstiftning.

Yttrandena. Svenska jordbrukskreditkassan har ifrågasatt, att den nya lagen skall träda i kraft den 1 juli 1956 i stället för den 1 januari 1957. Kassan har vidare i fråga om avvecklingen av jord-

brukskreditkassans och centralkassornas grundfonder förklarar sig beredd medverka till att jordbrukskreditkassans grundfond om 25 miljoner kronor återställes till staten i samband med att jordbrukets bank övertager den bankmässiga delen av kassans verksamhet samt till att centralkassornas grundfonder om vardera en miljon kronor avvecklas efter skälig övergångstid.

Departementschefen. Enligt min mening är den 1 januari 1957 en lämplig dag för nya lagens ikraftträdande och jag förordar liksom utredningen att lagen skall sättas i kraft då. Emellertid har jag velat tillmötesgå kasserörelsens önskemål om tidigare ikraftträdande såtillvida att jag vill förorda, att det i 31 § andra stycket departementsförslaget stadgade maximum för insättning på sparkasseräkning, 15 000 kronor, skall tillämpas redan från och med den 1 juli 1956. Detta torde lämpligen kunna ske så att i 92 § departementsförslaget föreskrives, att 31 § andra stycket från och med nämnda dag skall gälla i stället för 30 § tredje stycket jordbrukskassaförordningen, som innehåller bestämmelser om nuvarande insättningsmaximum, 8 000 kronor.

Vad beträffar avvecklingen av de till kasserörelsens förfogande ställda grundfonderna, kan jag för min del förorda, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att godtaga jordbrukskreditkassans erbjudande att till staten återlämna den till kassans förfogande ställda grundfonden om 25 miljoner kronor vid den tidpunkt då jordbrukets bank börjat sin verksamhet. Så bör, enligt vad ledningen för kasserörelsen upplyst, om ej oförutsedda hinder yppas, kunna ske under år 1957. Vad gäller centralkassornas grundfonder får jag, efter överläggningar med jordbrukskreditkassan, förorda att för riksdagen framläggas förslag om den ordningen för avvecklingen av dessa, att de skall återlämnas under loppet av fem år med en femtedel varje år, på så sätt att den första femtedelen lämnas senast den 31 december 1957 och den sista femtedelen senast den 31 december 1961, med rätt för centralkassorna att återställa grundfonderna tidigare än sålunda sagts.

I övrigt torde jag beträffande övergångsbestämmelserna till nya lagen få tillägga, att jag låtit vidtaga en redaktionell ändring i 93 § och att jag i 96 § låtit slopa hänvisningen till 95 § såsom opåkallad. Jag har övervägt frågan, huruvida de i 35 § departementsförslaget upptagna, skärpta bestämmelserna om kassareserv bör föranleda övergångsbestämmelse, men jag har kommit till den uppfattningen att så ej är fallet med hänsyn till att centralkassorna utan större svårigheter torde kunna hålla den i nyssnämnda lagrum föreskrivna kassareserven redan vid tiden för lagens ikraftträdande.

De av utredningen föreslagna övergångsbestämmelserna har, med de jämförelser som framgår av vad jag sålunda anfört, upptagits i departementsförslaget.

Förslaget till lag om vissa kreditinrättnings konkurs

Jämlikt 1 § lagen den 18 september 1903 (nr 101 s. 61) angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs i lagrummets lydelse intill utgången av år 1955 skall allmänt ombud utses i affärsbanks och sparbanks konkurs. Vissa bestämmelser rörande det allmänna ombudet ges i 2 och 3 §§ nämnda lag. Från och med ingången av år 1956 skall bestämmelserna i 1903 års lag rörande allmänt ombud upphöra att gälla enligt lag den 3 juni 1955 (nr 418) om ändring i nämnda lag och ersättas med en hänvisning till lagen om bankrörelse och lagen om sparbanker. 158 § 2 mom. 1955 års lag om bankrörelse och 82 § 2 mom. 1955 års lag om sparbanker, vilka båda träder i kraft den 1 januari 1956, innehåller nämligen motsvarighet till de nu i 1903 års lag upptagna bestämmelserna om allmänt ombud i banks och i sparbanks konkurs.

Även centralkassa är, enligt 5 § lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassa för jordbrukskredit, underkastad bestämmelserna i 1903 års lag och för centralkassa skall således vid konkurs utses allmänt ombud. Lagrummet stadgar beträffande centralkassas konkurs, att utöver vad som i allmänhet gäller i fråga om ekonomisk förening, de särskilda bestämmelser som är meddelade beträffande sparbanks konkurs skall äga motsvarande tillämpning.

Såsom framgår av vad jag tidigare anført har i 77 § departementsförslaget upptagits regler om allmänt ombud i centralkassas konkurs av alldeles samma slag som gäller beträffande affärsbank och sparbank enligt 1955 års lagstiftning.

Jordbrukskassautredningen har föreslagit, att 1903 års lag skall upphävas och ersättas med en ny lag, som skall gälla såväl för banker och sparbanker som för centralkassor. Lagen som av utredningen rubricerats »lag om vissa kreditinrättnings konkurs» innehåller, med redaktionella jämkningar, samma bestämmelser som 1903 års lag i dess nuvarande lydelse. Vid remissbehandlingen har ingen erinran häremot framställts. För min del har jag, efter blott några formella ändringar, godtagit utredningens lagförslag.

I enlighet med vad nu anförts föreligger förslag till

- 1) lag om *jordbrukskasserörelsen* och
- 2) lag om *vissa kreditinrättnings konkurs*.

Föredraganden hemställer härefter att lagrådets utlåtande över lagförslagen av den lydelse *bilagorna A och B* till detta protokoll utvisar¹, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Malte Olsson

¹ Det under 2) anmärkta, i bilaga B upptagna förslaget vilket är likalydande med motsvarande vid propositionen fogade lagförslag, har här uteslutits.

Förslag
till
Lag
om jordbrukskasserörelsen

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Jordbrukskasserörelsens huvudsakliga ändamål är att tillgodose jordbrukets kreditbehov samt att främja sparverksamhet.

I jordbrukskasserörelsen ingå dels jordbrukets kreditkassor, vilka utgöras av jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit, dels en riksorganisation.

Kreditkassorna och riksorganisationen skola registreras såsom ekonomiska föreningar. Vad om sådana föreningar är i lag stadgat skall lända till efterrättelse i fråga om kreditkassorna och riksorganisationen, såvitt ej annat följer av vad nedan förordnas.

2 §.

Jordbrukskassa skall bestå av minst tjugu medlemmar.

3 §.

Till centralkassa skola, där ej för särskilt fall Konungen annat medgiver, minst tio jordbrukskassor vara anslutna.

4 §.

Jordbrukskassas firma skall innehålla ordet »jordbrukskassa». Centralkassas firma skall innehålla uttrycket »centralkassa för jordbrukskredit». Varken jordbrukskassas eller centralkassas firma behöver innehålla orden »ekonomisk» och »förening» eller förkortningen »ek. för.».

Ej må annan än förening som avses i denna lag i sin firma eller eljest vid beteckning av rörelsen använda ordet jordbrukskassa eller uttrycket centralkassa för jordbrukskredit eller ordet jordbrukskreditkassa.

5 §.

Jordbrukskasserörelsen skall stå under tillsyn av en för hela riket gemensam tillsynsmyndighet varom förmäles i 81 §.

Närmare bestämmelser om organisationen

Jordbrukskassorna

6 §.

Jordbrukskassa har till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt medlemmarna.

7 §.

Sedan beslut fattats att bilda jordbrukskassa och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos länsstyrelsen. I ärendet skall tillsynsmyndigheten höras samt tillfälle beredas riksorganisationen och den centralkassa, vari jordbrukskassan skall bliva medlem, att avgiva yttrande.

Finner länsstyrelsen att stadgarna överensstämma med denna lag samt lag och författning i övrigt ävensom att stadgarna innehålla föreskrifter som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter, skall länsstyrelsen stadfästa stadgarna och godkänna kassan. Stadfästelse skall ock sökas på beslut om ändring i jordbrukskassas stadgar.

8 §.

Registrering av jordbrukskassa såsom ekonomisk förening må ej ske med mindre kassan godkänts och stadfästelse meddelats på dess stadgar. Ej heller må registrering ske av ändring i stadgarna med mindre stadfästelse meddelats på ändringsbeslutet.

9 §.

Jordbrukskassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i centralkassa.

10 §.

Jordbrukskassas verksamhetsområde fastställs av riksorganisationen. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra jordbrukskassors.

11 §.

Jordbrukskassa är ansvarig för centralkassans förbindelser i enlighet med vad därom stadgas i 21 §.

12 §.

Till medlem i jordbrukskassa må antagas den som äger eller brukar jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde,

den som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen annan fastighet än jordbruksfastighet, om han själv idkar jordbruk eller därtill hörande binäring eller fiske eller ock med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet,

bolag, förening eller annan sammanslutning, som har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller intressen som äro gemensamma för utövare av sådana näringar (*jordbruksorganisation*), samt

kommun vars förvaltningscentrum är beläget inom kassans verksamhetsområde.

Annan än i första stycket sägs må antagas till medlem i jordbrukskassa om vid särskild prövning hinder däremot funnits ej föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål.

Riksorganisationen äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i jordbrukskassa. Prövning som sägs i andra stycket skall verkställas i den ordning riksorganisationen bestämmer.

13 §.

Jordbrukskassa må ej utan centralkassans tillstånd förskaffa sig kredit av annan än centralkassan.

Såsom ombud för centralkassan har jordbrukskassa att, i den ordning riksorganisationen bestämmer, förmedla inlåning för centralkassans räkning samt att i övrigt biträda centralkassan i dennas verksamhet.

14 §.

Jordbrukskassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar.

Jordbrukskassans sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer må ej överstiga en tiondel av kassans hela utlåning. Samma lag vare i fråga om den sammanlagda utlåningen till kommuner.

15 §.

Jordbrukskassa skall ställa sig till efter rättelse de instruktioner och anvisningar för verksamheten som meddelas av riksorganisationen och centralkassan, giva behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassan tillgång till jordbrukskassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt tillhandagå dem med de upplysningar som de begära angående verksamheten.

16 §.

Jordbrukskassas styrelse skall bestå av minst fem och högst sju ledamöter. Riksorganisationen äger dock efter hörande av centralkassan, om särskilda skäl därtill äro, medgiva jordbrukskassa att för viss tid, ej över fem år, utse högst nio styrelseledamöter.

Kassans firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Centralkassorna

17 §.

Centralkassa för jordbrukskredit har till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att hereda kredit åt medlemmarna.

Centralkassa äger från allmänheten mottaga inlåning på räkning som av bank allmänneligen begagnas ävensom upptaga lån mot sådana för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar som medföra rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (*förlagsbevis*).

Det åligger centralkassa att, i den mån så erfordras, meddela instruktioner och anvisningar för de anslutna jordbrukskassornas verksamhet samt att öva kontroll och tillsyn över dessa kassor.

18 §.

Sedan beslut att bilda centralkassa fattats och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos Konungen. Konungen prövar stadgarnas överensstämmelse med denna lag samt lag och författning i övrigt ävensom att stadgarna eljest innehålla föreskrifter som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter. Finnes den tillämnade rörelsen vara nyttig för det allmänna, stadfäster Konungen stadgarna och godkänner kassan.

På beslut om ändring i centralkassas stadgar skall ock sökas Konungens stadfästelse. Konungen må uppdraga åt tillsynsmyndigheten att i Konungens ställe meddela stadfästelse på ändringsbeslut.

Registrering av centralkassa såsom ekonomisk förening må ej ske med mindre kassan godkänts och stadfästelse meddelats på dess stadgar. Ej heller må registrering ske av ändring i stadgarna med mindre stadfästelse meddelats på ändringsbeslutet.

19 §.

Centralkassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i riksorganisationen.

20 §.

Centralkassas verksamhetsområde skall angivas i dess stadgar. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra centralkassors.

21 §.

Kunna centralkassas förbindelser icke infrias med anlitan­de av dess egna medel, äger centralkassan infor­dra tillskott från de anslutna jordbrukskassorna. Därvid skall beloppet av jordbrukskassas tillskott bestämmas i förhållande till jordbrukskassans låneskuld till centralkassan vid utgången av räkenskapsåret närmast före det då tillskott infor­dras. Kan jordbrukskassa icke utgiva infor­drat tillskott, skola övriga till centralkassan anslutna jordbrukskassor efter den angivna fördelningsgrunden ansvara för bristen.

22 §.

Till medlem i centralkassa må allenast antagas jordbrukskassa vars styrelse har sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde, samt jordbruksorganisation som sägs i 12 §.

Riksorganisationen äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i centralkassa.

23 §.

Konungen må lämna centralkassa tillstånd att inom hela sitt område eller del därav själv utöva den verksamhet som eljest ankommer på jordbrukskassa. Har sådant tillstånd lämnats, äger centralkassan, såvitt gäller det område som avses med tillståndet, antaga medlemmar enligt samma bestämmelser som jordbrukskassa. I samband med att tillstånd lämnas äger Konungen meddela de särskilda föreskrifter beträffande kassans organisation och verksamhet som må prövas erforderliga.

24 §.

Centralkassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar samt åt jordbruksorganisation eller kommun som är medlem i ansluten jordbrukskassa.

Kreditgivningen till jordbrukskassor skall företrädesvis ske mot säkerhet av jordbrukskassornas fordringsbevis med tillhörande säkerheter.

Centralkassans sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer må ej överstiga en tiondel av kassans hela utlåning. I fall som sägs i 23 § äger dock Konungen på begäran bestämma att centralkassas sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer må uppgå till viss kvotdel, överstigande en tiondel men ej en sjättedel av hela utlåningen.

Vad i tredje stycket stadgas skall gälla jämväl i fråga om den sammanlagda utlåningen till kommuner.

25 §.

Centralkassa skall ställa sig till efterrättelse de instruktioner och anvisningar för verksamheten som meddelas av riksorganisationen, giva behöriga företrädare för riksorganisationen tillgång till centralkassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt tillhandagå dem med de upplysningar som de begära angående verksamheten.

26 §.

Centralkassas styrelse skall bestå av minst fem och högst nio på kassans stämna valda ledamöter. Dessa styrelseledamöter skola utse verkställande direktör att under styrelsens inseende leda verksamheten. Utses annan än styrelseledamot till verkställande direktör, skall denne ingå som ledamot i styrelsen. Styrelsen äger därjämte förordna ställföreträdare för verkställan-

de direktören. Därest till ställföreträdare utses annan än styrelseledamot eller suppleant, skall ställföreträdaren ingå som suppleant i styrelsen. Verkställande direktör eller annan befattningshavare i centralkassan må icke vara ordförande i styrelsen.

Av styrelseledamöterna må högst en eller, om antalet styrelseledamöter överstiger fem, högst två vara befattningshavare i jordbrukskassa, som är ansluten till centralkassan.

Styrelsen åligger att i en för ett år i sänder fastställd instruktion meddela föreskrifter angående den befogenhet i olika avsenden, som skall tillkomma verkställande direktören. Uppdrag som meddelas i instruktion för verkställande direktör må när som helst återkallas eller inskränkas. Utan hinder av uppdrag åger styrelsen själv avgöra varje slag av ärende.

27 §.

Centralkassas firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Riksorganisationen

28 §.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation är ett organ för central ledning, samordning och kontroll av jordbrukets kreditkassor och deras verksamhet. Annan än centralkassa för jordbrukskredit kan ej antagas såsom medlem i riksorganisationen.

I riksorganisationens verksamhet ingår

att meddela instruktioner och anvisningar för centralkassornas och jordbrukskassornas verksamhet,

att följa och, i mån av behov, genom undersökning eller på annat sätt övervaka kassornas verksamhet,

att främja sparverksamhet, samt

att fullgöra de särskilda uppgifter som eljest enligt denna lag ankomma på riksorganisationen.

Registrering av riksorganisationen såsom ekonomisk förening må ej ske med mindre Konungen meddelat stadfästelse på dess stadgar. Ej heller må registrering ske av ändring i stadgarna med mindre stadfästelse meddelats på ändringsbeslutet.

Allmänna bestämmelser för kreditkassorna

Reservfond

29 §.

I stället för bestämmelserna i 17 § lagen om ekonomiska föreningar skall gälla följande.

Av kreditkassas årsvinst, efter avdrag för vad som åtgår till täckande av möjligen förefintlig förlust från föregående år, skola minst femtio procent avsättas till reservfond. Då reservfonden uppgår till belopp som motsvarar tio procent av kassans utlåning vid utgången av det senast förflutna räkenskapsåret, må vidare avsättning till fonden upphöra. Nedgår fonden under vad sålunda stadgats, skall avsättning ånyo vidtaga.

Till reservfonden skola alltid läggas inträdesavgifter samt vad medlem vid avgång ur kassan icke återfår av sina insatser.

Nedsättning av reservfonden må, förutom i fall som avses i 87 § 3 mom., beslutas allenast för täckande av förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått på kassans verksamhet i dess helhet och som icke kan ersättas av befintliga, till framtida förfogande avsatta medel.

Rörelsen

30 §.

Jordbrukskassa må utlåna penningar samt anskaffa medel för utlåningen i den ordning denna lag föreskriver ävensom idka verksamhet som står i samband med utlåningen och medelsanskaffningen.

Centralkassa må in- och utlåna penningar samt idka verksamhet som därmed står i samband,

ingå garantiförbindelser med iakttagande i tillämpliga delar av de regler för beredande av kredit som meddelas i denna lag, samt förmedla inhemska obligations- och kommunlån.

Ej må kassa idka annan bankmässig verksamhet än sådan som enligt vad ovan stadgas är medgiven, med mindre Konungen eller myndighet som Konungen förordnar efter ansökan meddelat tillstånd därtill. I fråga om tillstånd att mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning skall därvid gälla, att tillstånd ej må meddelas med mindre sådan verksamhet prövas, med hänsyn till kassans organisation och förvaringsanordningar samt fonder, kunna med trygghet anförtros åt kassan. Tillstånd må återkallas, då förutsättningarna för tillståndets meddelande finnas icke vidare föreligga.

31 §.

Insätts penningar hos centralkassa för att där innestå viss tid, mot eller utan ränta, skall bevis, som kassan därom utfärdar, ställas till viss man och innehålla, att överlåtelse må ske endast till viss man samt att överlåtelsen bör till nye ägarens säkerhet anmälas hos kassan.

En och samma insättares tillgodohavande på sparkasseräkning eller därmed likartad räkning må icke annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver femtontusen kronor. Då, efter vad i 32 § stadgas, för samma person utfärdats flera motböcker, skall dock vad nyss är sagt gälla i fråga om tillgodohavandet enligt varje särskild motbok.

Centralkassa må icke ikläda sig skyldighet att annorledes än viss tid, minst en vecka, efter uppsägning återbetala på sparkasseräkning insatta medel; kassan dock obetaget att, då sådant prövas kunna ske utan olägenhet, medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång. Insättning på sparkasseräkning antecknas i motbok som utlämnas till räkningshavaren. Då medel på sådan räkning lyftas, skall anteckning därom göras i motboken. Ej må kassan träffa förbehåll som skulle medföra att betalning till annan än rätt innehavare av motboken kunde åberopas av kassan.

I fråga om efterlysning och dödande av förkommen motbok gäller vad därom är stadgat beträffande motbok med bank.

32 §.

Omyndig må utan särskild tillåtelse av förmyndaren förfoga över medel, som den omyndige, efter det han fyllt sexton år, själv insatt hos centralkassa. Sådana medel må ej av kassan utbetalas till förmyndaren utan den omyndiges samtycke. Har förmyndaren erhållit överförmyndarens tillstånd att omhändertaga medlen och därom hos kassan företett bevis, äger den omyndige ej längre förfoga över medlen. I fall varom nu är sagt skall anteckning, att den omyndige ej äger förfoga över innestående medel, verkställas på bevis eller i motbok, som av kassan utlämnats, när beviset eller motboken företes hos kassan.

I fråga om medel, som stå under förvaltning av förmyndare eller god man efter vad i föräldrabalken är stadgat, må, utom såvitt angår ränta som innestått kortare tid än ett år, uttag utan överförmyndarens tillstånd göras allenast såframt förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren äger när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Har sådant förordnande meddelats, skall anteckning därom verkställas på bevis, som utfärdats om insättningen, eller i motbok som utlämnats av kassan. Överförmyndare, förmyndare och god man äga på begäran erhålla bevis angående beloppet av de medel, som insättas eller inestå, så ock, om meddelat tillstånd icke blivit använt, intyg därom.

Utän hinder därav, att motbok rörande insättning på sparkasseräkning eller därmed likartad räkning förut utfärdats, må ny motbok utfärdas för den, till vilkens förmån medel insättas med förbehåll som i andra stycket avses, så ock för omyndig, som fyllt sexton år, för vilken utfärdats motbok på medel, varöver den omyndige ej äger själv förfoga. Inestå medel, som förvaltas av förmyndare eller god man, på motbok med sådant förbehåll, må annan motbok utfärdas för insättning av medel utan förbehåll.

33 §.

Kreditkassa må ej utfärda tryckta eller graverade, till innehavaren eller till viss man eller order ställda förbindelser eller ikläda sig ansvarighet för sådana förbindelser.

Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla av centralkassa utställda räntebärande förlagsbevis som lyda på minst etthundra kronor.

34 §.

Centralkassa äger mottaga inlåning med dels ett belopp motsvarande summan av

a) hos centralkassan och de anslutna jordbrukskassorna ineliggande kontanta medel;

b) vad för centralkassans räkning inestår hos Sveriges riksbank, riksgäldskontoret eller postsparbanken eller på postgiro eller hos inländskt bankaktiebolag, sparbank eller annan centralkassa;

c) centralkassan och de anslutna jordbrukskassorna tillhöriga, på inländsk penninginrättning dragna checkar samt av inländsk bank eller av sparbank eller av annan centralkassa utställda egna växlar, betalbara vid anfordran;

d) marknadsvärdet, dock högst nominella värdet, på centralkassan tillhöriga av svenska staten utfärdade skattkammarväxlar, på sådana centralkassan tillhöriga obligationer, vilka utfärdats av svenska staten, Sveriges allmänna hypoteksbank eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt på andra centralkassan tillhöriga inhemska obligationer, vilka äro av fullgod beskaffenhet;

e) fordringar på grund av lån, för vilkas fulla gäldande staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig; samt

f) fordringar, för vilka säkerheten utgöres av fullgoda inhemska obligationer, beräknade till marknadsvärdet, dock högst nominella värdet,

inteckning i jordbruks-, bostads- eller affärsfastighet inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet, eller

inteckning i tomträtt till bebyggd fastighet, såvida den eller de byggnader, som finnas uppförda därpå, äro avsedda väsentligen för bostadsändamål, inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet på byggnaderna;

dels ock därutöver ett belopp av högst tolv och en halv gånger centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital.

I intet fall må dock inlåningen med avdrag av ett belopp, motsvarande de medel som upptagits under a)—c) i första stycket ävensom, i den mån återstående löptid utgör högst ett år, skattkammarväxlar samt statens, Sveriges allmänna hypoteksbanks och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer, överstiga femtio gånger centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital.

Såsom inlåning anses *dels* centralkassans samtliga skuldförbindelser utom vad som må vara uttaget av krediter i räkning, som kassan beviljat, *dels* beloppet av de garantiförbindelser, som centralkassan iklätt sig, i den mån dessa förpliktelser icke täckas av hos kassan insatta, till kassan pantförskrivna medel, *dels ock* anslutna jordbrukskassors förbindelser till annan än centralkassan.

På ansökan av centralkassa äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret samt tillsynsmyndigheten, medgiva att av centralkassan utställda förlagsbevis icke skola anses såsom inlåning samt att med eget kapital må likställas, intill ett belopp motsvarande högst hälften av det belopp vartill centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital uppgår, nominella värdet på förlagsbevis, utställda av centralkassan.

35 §.

Centralkassa är skyldig att hålla en med hänsyn till rörelsens art och omfattning tillräcklig kassareserv, bestående av tillgångar som kunna med lätthet förvandlas i penningar.

Kassareserven skall jämte ineliggande kontanta medel minst uppgå till belopp lika med summan av

a) tjugufem procent av de förbindelser, som det åligger kassan att fullgöra vid anfordran eller efter uppsägning inom kortare tid än en månad, garantiförbindelser och inlåning på sparkasseräkning undantagna;

b) fyra procent av sådana kassans förbindelser, som ej skola motsvaras av kassareserv enligt a), garantiförbindelser samt förlagsbevis eller därmed jämförliga förbindelser undantagna.

Nedgår kassareserv under vad nu är sagt, skall den, så snart det kan ske, åter uppbringas till föreskrivet belopp.

Pantsatt sådan tillgång, som i första stycket sägs, må icke inräknas i kassareserven; dock att, där tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit, som ej av centralkassan till fullo begagnats, den må beräknas till det belopp, som centralkassan enligt avtalet är berättigad vid anfordran ytterligare utbetomma.

36 §.

Kredit från kreditkassa skall lämnas mot revers eller i räkning eller genom växeldiskontering. Om jordbrukskassa beviljar kredit i räkning, skall räkningen genom jordbrukskassans förmedling öppnas i vederbörande centralkassa.

Reverslån må beviljas på högst ett år eller, om pant av fastighetsinteckning eller obligationer blivit ställd, på viss tid, högst tre månader, efter uppsägning. Kredit i räkning må beviljas på högst ett år. Växel må diskonteras på högst sex månader. Omsättning av kredit må kunna medgivas.

37 §.

Kreditkassa må icke bevilja kredit, utan att säkerhet som av kassan prövas betryggande ställes antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den, åt vilken krediten beviljas. Mot in-teckning i jordbruksinventarier må kredit ej beviljas, kassan dock obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet. Jordbrukskassa må bevilja kredit mot förlagsinteckning allenast om annan i och för sig fullgod säkerhet ställes eller centralkassan för varje särskilt fall lämnat medgivande.

Lån mot pant av aktier eller förlagsbevis må utlämnas av centralkassa eller av jordbrukskassa efter centralkassans medgivande högst till sammanlagt belopp motsvarande hälften av den långivande kassans eget kapital; dock att kassa icke må såsom pant mottaga aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse eller har till uppgift att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen, eller förlagsbevis, som sådant bolag eller central-kassa utställt. Ej heller må kreditkassa såsom pant godtaga bevis om andel i eller tillskott till kreditkassan själv eller annan jordbrukets kreditkassa.

Utän hinder av vad i första stycket stadgas må kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet ävensom allmän kassa eller inrättning, vars reglemente blivit fastställt av Konungen, så ock bankaktiebolag eller sparbank kunna erhålla kredit utan särskild säkerhet. Vad i första stycket stadgas skall ej heller avse lån, för vars fulla gäldande staten eller kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig.

38 §.

Kreditkassa skall tillse, att icke åt samma kredittagare eller åt kredittagare som äro förbundna med varandra i väsentlig ekonomisk intresse-gemenskap beviljas kredit i sådan omfattning att därav kan uppkomma fara för kassans säkerhet. Med kredit skall härvid jämställas borgen och annan garantiförpliktelse till kassan ävensom av kassan ingången garantiförpliktelse för kredittagaren.

39 §.

Jordbrukskassa må ej, med mindre centralkassan därtill lämnat medgivande, utlämna lån mot skuldförbindelse, för vars uppfyllande ledamot av jordbrukskassans styrelse, revisor i jordbrukskassan eller suppleant för styrelseledamot eller revisor eller ock befattningshavare i kassan svarar i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman.

40 §.

Kreditkassa må ej förvärva fast egendom eller tomträtt, såframt ej med fånget åsyftas att bereda kassan eller ansluten kassa lokaler för dess inrymmande. För samma ändamål må jämväl förvärvas bostadsrätt till lägenhet, aktie i bolag, som uteslutande har till syfte att förvalta för omförmälda ändamål förvärvat fast egendom eller tomträtt och vars aktiekapital uppgår till minst en tredjedel av egendomens bokförda värde, eller förlagsbevis, utfärdadt av sådant bolag. Vill kreditkassa göra förvärv som här sägs skall frågan härom upptagas på stämma. Åtgärden må ej vidtagas, om ej minst två tredjedelar av samtliga röstande uttalat sig för densamma samt beslutet tillika godkänts av riksorganisationen.

Av lös egendom må kreditkassa i övrigt ej förvärva annat än penningar, obligationer, skattkamarväxlar, av rörelsen betingade fordringar samt sådana inventarier, som anskaffas för rörelsen eller till fastighet eller lokal,

som kassan innehar. Dock må centralkassa använda ett belopp motsvarande högst en tiondel av kassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital till förvärv av andel i sådan ekonomisk förening eller aktie i sådant bolag, som tillgodoser för kreditkassor gemensamma intressen, eller av förlagsbevis, som utgives av föreningen eller aktiebolaget, eller såsom tillskott i övrigt till föreningen eller aktiebolaget.

41 §.

Utän hinder av vad i 40 § stadgas må kreditkassa, för att skydda fordran, på offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom som är för fordringen utmätt eller pantsatt, så ock såsom betalning för fordran övertaga för fordringen pantsatt eller annan egendom, därest det är uppenbart att kassan eljest skulle lida avsevärd förlust, dock icke i någotdera fallet bevis om andel i eller tillskott till kreditkassan själv eller annan jordbrukets kreditkassa.

Egendom, som kassan förvärvat med stöd av bestämmelserna i denna paragraf, skall åter avyttras, så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

Förvärv enligt denna paragraf skall ofördröjligen anmälas hos tillsynsmyndigheten.

42 §.

Jordbrukskassa må ej utöva verksamhet vid avdelningskontor eller filial av annat slag utan medgivande av riksorganisationen.

Centralkassa äger icke utan tillstånd av Konungen eller myndighet Konungen förordnar öppna avdelningskontor inom annan kommun än där huvudkontoret är beläget.

Styrelsens årsredovisning

43 §.

Jämte vad i bokföringslagen föreskrives om inventarium, balansräkning samt vinst- och förlusträkning skall i fråga om styrelsens årsredovisning gälla vad i 38 och 39 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 40—44 §§ sistnämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 44—48 §§ nedan.

44 §.

Kreditkassas tillgångar må, såframt ej nedan annorlunda stadgas, icke upptagas vare sig över verkliga värdet eller till högre belopp än det vartill kostnaderna för deras anskaffning uppgått.

Andra tillgångar än sådana, som äro avsedda till stadigvarande bruk för kassan, må, såframt upplysning om förhållandet lämnas i förvaltningsberättelsen, upptagas till högre belopp än som motsvarar kostnaderna för deras anskaffning, dock ej över verkliga värdet.

Hava under räkenskapsåret kostnader nedlagts för förbättring på tillgång avsedd till stadigvarande bruk för kassan eller hava sådana kostnader balanserats från tidigare räkenskapsår, må de inräknas i anskaffningskostnaderna. Tillgång varom nu sagts må ej eljest upptagas till högre belopp än det vartill den var uppförd i närmast föregående balansräkning. Dock må tillgång, vilken måste anses äga ett bestående värde väsentligt överstigande nämnda belopp, upptagas till högst detta värde, såframt tillsynsmyndighe-

ten medgivit uppskrivningen. I fråga om fast egendom må ej i något fall uppskrivning ske över senast fastställda taxeringsvärdet.

Osäkra fordringar skola upptagas högst till det belopp varmed de beräknas komma att inflyta. Värdelösa fordringar må icke upptagas såsom tillgång.

Förvaltningskostnader må icke upptagas såsom tillgång.

45 §.

I balansräkningen skola tillgångar och skulder fördelas i poster på sätt som må anses påkallat med hänsyn till verksamhetens art och allmänna bokföringsgrunder.

Fordran på insats må icke upptagas såsom tillgång. Redovisningen av inbetalda insatser må ske sålunda att i balansräkningen hela insatskapitalet anmärkes med angivande av vad härav icke är guldet samt skillnaden utföres såsom särskild skuldpost. Ej må medelsredovisning ske under benämningen pensionsfond eller understödsfond eller under annan benämning, som utmärker att fonden bildats för tryggnad av pension eller eljest för anställdas eller deras anhörigas välfärd.

Inom linjen skall anmärkas sammanlagda beloppet av kreditkassans borgens- och övriga ansvarsförbindelser, i den mån de icke upptagits bland skulderna. Tillika skall inom linjen upptagas av kassan ställda panters sammanlagda bokförda värde.

Inom linjen skall ock angivas sammanlagda beloppet för år av pensioner, utgående på grund av förpliktelser, vilka ej upptagits såsom skuld i balansräkningen. Pensionsförpliktelse, som i närmast föregående balansräkning upptagits såsom skuld, må ej redovisas inom linjen.

46 §.

Vinst- och förlusträkning skall så uppställas att en tillfredställande redovisning erhålles för huru vinsten eller förlusten för räkenskapsåret uppkommit. Därvid skall iakttagas att intäkter och kostnader fördelas i lämpliga poster.

47 §.

I förvaltningsberättelsen skall, i den mån det finnes kunna ske utan förfrågning för kreditkassan, upplysning lämnas om sådana för bedömningen av kassans ställning och resultatet av dess verksamhet samt styrelsens förvaltning viktiga förhållanden, vilka ej framgå av balansräkningen eller vinst- och förlusträkningen, så ock om händelser av väsentlig betydelse för kassan, jämväl där de inträffat efter räkenskapsårets slut.

Där medelantalet i kassans tjänst under räkenskapsåret anställda överstiger tio, skall i förvaltningsberättelsen uppgivas medelantalet anställda. För sådant fall skall ock, i den mån motsvarande uppgifter ej lämnas i vinst- och förlusträkningen, i särskilda poster upptagas sammanlagda beloppet av utbetalda löner och ersättningar under räkenskapsåret dels till styrelsen och andra personer i ledande ställning, dels ock till övriga befattningshavare hos kassan.

Har uppskrivning av tillgång, avsedd till stadigvarande bruk för kassan, verkställts för räkenskapsåret, skall redogörelse lämnas för grunden till uppskrivningen, för det belopp varmed uppskrivning skett och för användningen av beloppet. Att i förvaltningsberättelsen skall lämnas upplysning, därest andra tillgångar upptagits till högre belopp än kostnaderna för deras anskaffning, stadgas i 44 § andra stycket.

Styrelsen skall i förvaltningsberättelsen framställa förslag om avsättning till reservfond, därest sådan avsättning skall ske, så ock i övrigt förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen.

48 §.

Styrelsen skall senast sju månader efter räkenskapsårets utgång i huvudskrift eller avskrift hålla redovisningshandlingarna för året jämte revisionsberättelsen hos kassan tillgängliga för envar som vill taga kännedom om desamma. Skulle stämmans beslut i anledning av den framlagda balansräkningen innebära ändring däri, skall jämväl protokoll eller annan handling, som utvisar beslutet, hållas tillgängligt på sätt nyss sagts.

Centralkassas redovisningshandlingar och revisionsberättelsen skola hållas tillgängliga såväl inom kassans och dess avdelningskontors som inom anslutna jordbrukskassors expeditiionslokaler.

Revision

49 §.

I fråga om revision av styrelsens förvaltning och kreditkassas räkenskaper skall i tillämpliga delar gälla vad i 45 §, 46 § 1 mom. och 49 § första och andra styckena lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 46 § 2 mom., 47 §, 48 §, 49 § tredje stycket, 50 § och 51 § nämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 50—55 §§ nedan.

50 §.

Antalet revisorer skall i jordbrukskassa vara lägst två och i centralkassa lägst tre.

Till revisor i centralkassa må ej utses styrelseledamot i eller befattningshavare hos ansluten jordbrukskassa.

Av revisorerna i centralkassa utses en av tillsynsmyndigheten enligt vad i 70 § är stadgat och en av riksorganisationen. Minst en av centralkassas revisorer skall vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor. För auktoriserad revisor skall finnas suppleant som jämväl är auktoriserad revisor.

51 §.

Hava revisorer ej utsetts till föreskrivet antal eller hava revisorer utsetts utan iakttagande av bestämmelserna i 46 § 1 mom. lagen om ekonomiska föreningar eller 50 § andra eller tredje stycket denna lag, åligger det styrelsen och styrelseledamot att ofördröjligen göra anmälan om förhållandet hos tillsynsmyndigheten. Anmälan må göras även av medlem i kreditkassan eller borgenär.

52 §.

Det åligger revisorerna vid fullgörandet av sitt uppdrag

att granska kassans böcker och andra räkenskaper;

att taga del av styrelsens och stämmans protokoll samt av de instruktioner, anvisningar eller andra föreskrifter rörande kreditgivningen, som utfärdats av styrelsen eller verkställande direktören;

att verkställa inventering eller kontrollera verkställd inventering av de hos kreditkassan inneliggande kontanta medlen och övriga tillgångar;

att tillse huruvida kassans organisation av och kontroll över bokföringen och medelsförvaltningen är tillfredsställande; samt

att, sedan de årliga redovisningshandlingarna avgivits, granska nämnda handlingar.

Minst en gång varje halvår skola revisorerna

granska större krediter och andra större placeringar av kassans medel;

granska av styrelsen vidtagna åtgärder i fråga om förvaltning och avyttring av egendom, som kassan inköpt eller övertagit jämlikt 41 §;

taga del av de förelägganden och erinringar, som av tillsynsmyndigheten kunna hava gjorts till kassan; samt

taga del av rapporter över inspektioner och undersökningar rörande kassan.

I övrigt skola revisorerna vidtaga de åtgärder som må vara erforderliga för ett behörigt fullgörande av revisionsuppdraget.

53 §.

De på stämman valda revisorerna hava att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som meddelas av stämman och ej innefatta inskränkning i deras i lag stadgade skyldigheter eller eljest strida mot lag eller författning eller mot stadgarna.

Styrelsen skall giva revisor tillgång till kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt i övrigt det biträde, som av honom påkallas för uppdraget. Av revisor begärd upplysning angående förvaltningen må ej av styrelsen vägras.

Revisorerna skola skriftligen delgiva styrelsen de erinringar i fråga om kassans verksamhet, till vilka deras granskning må giva anledning.

54 §.

Revisorerna skola för varje räkenskapsår avgiva en av dem undertecknad revisionsberättelse, som skall överlämnas till styrelsen minst två veckor före kassans ordinarie stämman. Revisorerna skola ock inom samma tid till styrelsen återställa de till dem överlämnade redovisningshandlingarna.

Revisorerna i centralkassa skola därvid på balansräkningen samt vinst- och förlusträkningen hava tecknat påskrift med yttrande, huruvida dessa handlingar överensstämmer med kassans av dem granskade böcker eller icke, och skall påskriften i övrigt beträffande granskningen innefatta hänvisning till revisionsberättelsen.

55 §.

Revisionsberättelsen skall innehålla redogörelse för resultatet av revisorernas granskning samt uttalande, huruvida anmärkning i avseende på de till revisorerna överlämnade redovisningshandlingarna, kassans bokföring eller inventeringen av dess tillgångar eller eljest beträffande förvaltningen av kassans angelägenheter föreligger eller icke. Föreligger anledning till anmärkning, skall denna angivas i revisionsberättelsen. Revisorerna äga ock i berättelsen meddela erinringar, som de anse böra komma till medlemmarnas kännedom.

Revisionsberättelsen skall innehålla särskilt uttalande angående omfattningen av den av revisorerna verkställda granskningen;

kreditkassans förvaltningsutgifter;

den inre kontrollen inom kassan;

fastställelse av balansräkningen;

ansvarsfrihet för styrelseledamöterna; samt

styrelsens förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen, därvid skall angivas huruvida förslaget omfattar stadgad avsättning till reservfonden.

Har tillgång upptagits till högre värde än i senaste fastställda balansräkning eller har tillgång som anskaffats under räkenskapsåret upptagits till högre värde än anskaffningskostnaden, skall särskilt uttalande därom göras i revisionsberättelsen.

Revisor, som hyser från de i revisionsberättelsen gjorda uttalandena skiljaktig mening eller eljest finner särskilt uttalande påkallat, äger till revisionsberättelsen foga yttrande därom, såframt han ej avgiver särskild revisionsberättelse.

Likvidation och upplösning

56 §.

I fråga om likvidation och upplösning av kreditkassa skall i tillämpliga delar gälla vad i 80—82 §§, 83 § första och tredje styckena, 84—90, 92, 93 och 95 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt, i stället för bestämmelserna i 70—79 §§, 83 § andra stycket, 91 § och 94 § nämnda lag, de föreskrifter som meddelas i 57—67 §§ nedan.

Vid tillämpningen av nämnda bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar skall iakttagas

att i 80 § hänvisningarna till 46 §, i vad den avser 46 § 2 mom., och till 49 §, i vad den avser 49 § tredje stycket, ej skola gälla samt att hänvisningarna till 47 och 50 §§ i stället skola avse 51—53 och 71 §§ samt 78 § andra stycket denna lag,

att i 81 § hänvisningarna till 40—44 §§ i stället skola avse 43—48 §§ denna lag, hänvisningen till 49 §, i vad den avser 49 § tredje stycket, ej skall gälla, samt att hänvisningarna till 50 och 51 §§ i stället skola avse 52—55 §§ denna lag,

att i 87 och 89 §§ hänvisningarna till 51 § i stället skola avse 54 och 55 §§ denna lag,

samt att anmälan och meddelande varom sägs i 92 och 93 §§ skola ske, förutom för registrering, jämväl till tillsynsmyndigheten.

57 §.

Kreditkassas stämma äger besluta att kassan skall träda i likvidation. I annat fall än i 58 § sägs är sådant beslut icke giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande stämmor och på den sista stämman biträts av minst två tredjedelar av samtliga röstande. Är för giltighet av beslutet något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, länder det till efterrättelse.

Föreligger ej fall som i 58 § sägs, må kassans stämma kunna i beslutet föreskriva, att likvidationen skall inträda först viss kommande dag högst två månader därefter, dock senast första dagen av nästa räkenskapsår.

58 §.

Har kreditkassa icke öppnat sin rörelse inom ett år från det kassan godkändes,

eller har kassans hela rörelse överlåtits till annan kassa,

eller har godkännandet för kassan återkallats,

eller har antalet medlemmar nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader,

och har ej på grund av anmälan inom sex veckor därefter enligt 63 § i föreningsregistret blivit infört att kassan trätt i likvidation, skall rätten, på ansökan av styrelseledamot eller medlem av kassan eller på anmälan av tillsynsmyndigheten och efter kassans hörande förklara, att kassan skall träda i likvidation; och skall rätten förelägga kassan att inom viss tid, ej understigande sex veckor, till rätten ingiva bevis, att registrering skett enligt 63 §, vid äventyr att eljest en eller flera likvidatorer förordnas av rätten.

Genom rättens försorg skall ofördröjligen avsändas dels till länsstyrelsen

för registrering meddelande om beslut att kassan skall träda i likvidation, dels ock till tillsynsmyndigheten underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress.

59 §.

Beslutar stämman att kassan skall träda i likvidation, skall stämman välja två eller flera likvidatorer; dock må i stadgarna kunna bestämmas, att en eller flera likvidatorer skola tillsättas i annan ordning att jämte de på stämman valda deltaga i likvidationen.

Har rätten enligt 58 § förklarad att kassan skall träda i likvidation, åligger det styrelsen att genast sammankalla stämman för val av likvidatorer, ändå att ändring sökes i beslutet.

Då likvidatorer utsetts på stämman eller förordnats av rätten, skall kassan anses hava trätt i likvidation, såframt ej stämman, efter vad i 57 § andra stycket sägs, beslutat att likvidationen skall inträda först senare dag.

60 §.

Utser kreditkassa ej likvidatorer, ehuru antalet medlemmar i kassan nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader, äro de, som med vetskap om förhållandet deltaga i beslut om fortsättande av kassans verksamhet eller handla på dess vägnar, ansvariga för uppkommande förbindelser en för alla och alla för en såsom för egen skuld. Därest efter utgången av nämnda tid om tre månader tillräckligt antal medlemmar inträder, äger dock ej ansvarighet rum för förbindelse, som uppkommer sedan det föreskrivna lägsta medlemsantalet sålunda uppnåtts.

61 §.

Likvidator skall vara myndig här i riket bosatt svensk medborgare.

Uppdraget att vara likvidator gäller intill dess likvidationen blivit avslutad, men den som meddelat uppdraget må när som helst entlediga likvidatorn och utse annan i hans ställe. Kreditkassas stämman äger ock utse likvidator i stället för likvidator, som förordnats av rätten i annat fall än nedan i fjärde stycket sägs.

Om likvidator, som är vald på stämman, entledigas eller eljest avgår eller avlider eller hinder för honom att vara likvidator uppkommer enligt första stycket och suppleant ej finnes, åligger det övriga likvidatorer att ofördröjligen sammankalla stämman för val av ny likvidator.

Visar likvidator uppenbarligen motvilja eller försummelse vid fullgörande av sitt uppdrag, äger rätten, på anmälan av tillsynsmyndigheten eller likvidationsrevisor och efter likvidatorns hörande, entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Har rätten entledigat likvidator och i hans ställe förordnat annan, skall underrättelse därom med angivande av dennes fullständiga namn och postadress genom rättens försorg ofördröjligen avsändas till tillsynsmyndigheten.

Vad i denna paragraf är stadgat om likvidator skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant för likvidator.

62 §.

Finnes kreditkassa, som enligt verkställd registrering trätt i likvidation, sedermera sakna till föreningsregistret anmälda behöriga likvidatorer, skall rätten på ansökan av medlem, borgenär eller annan, vars rätt kan vara beroende av att någon finnes som äger företräda kassan, eller på anmälan av länsstyrelsen eller tillsynsmyndigheten förordna likvidatorer.

Genom rättens försorg skall till tillsynsmyndigheten ofördröjligen avsändas underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress.

63 §.

Likvidatorerna skola ofördröjligen för registrering anmäla att kassan trätt i likvidation eller, om likvidationen efter vad i 57 § andra stycket sägs skall inträda viss kommande dag, att kassan träder i likvidation den dagen. Anmälningen skall innehålla uppgift om likvidatorerna samt, där suppleanter för dem utsetts, om dessa. Skall befogenhet att teckna kassans firma ej tillkomma allenast likvidatorerna gemensamt, skall vidare uppgivas av vilka och hur firman skall tecknas.

Sker ändring i avseende på de till likvidatorer eller suppleanter utsedda personerna eller i fråga om rätten att teckna kassans firma eller ändras kassans postadress, skola likvidatorerna därom ofördröjligen göra anmälan för registrering. Rätt att göra anmälan tillkommer den som beröres av anmälningen.

I övrigt skall beträffande anmälan, varom i första och andra styckena sägs, vad i 9 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat för där avsedda fall äga motsvarande tillämpning; anmälningen skall innehålla uppgift om dagen för val eller rättens förordnande.

64 §.

I inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation skola upp- tagas kassans tillgångar och skulder, tillgångarna till verkliga värdet. Insatskapitalet skall i balansräkningen upptagas inom linjen. I övrigt skall beträffande inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation gälla vad i 7 och 8 §§ bokföringslagen är stadgat.

65 §.

Har i anledning av kreditkassas likvidation ombud förordnats av tillsynsmyndigheten enligt 76 §, må kassans egendom ej avyttras under hand utan ombudets samtycke. Finnes han hava utan skäl vägrat sitt samtycke, äger myndigheten på ansökan av likvidatorerna tillåta försäljningen. Samtycke, som nu är sagt, är ej av nöden då likvidatorerna vilja till gällande börspris överlåta på fondbörs noterat värdepapper.

66 §.

Hava under likvidationen kreditkassas tillgångar så nedgått i värde, att fara är för handen, att de ej fullt förslå till skuldernas gäldande, och är ej ställningen sådan, att kassans egendom genast bör avträdas till konkurs, skola likvidatorerna om ställningen, så snart det kan ske, lämna meddelande på stämman och till denna kalla jämväl de kända fordringsägare, vilka ännu icke erhållit betalning.

67 §.

Där efter avslutande av kreditkassas konkurs överskott ej finnes, anses kassan upplöst, då konkursen avslutades.

Finnes överskott skall likvidation verkställas och skall i avseende därpå vad eljest gäller om likvidation äga motsvarande tillämpning, dock ej 81 § lagen om ekonomiska föreningar. Har ej inom en månad efter konkursens avslutande för registrering anmälts, att kassan trätt i likvidation, skall rätten, på ansökan av styrelseledamot, medlem eller borgenär eller på anmälan

av tillsynsmyndigheten, förklara, att kassan skall träda i likvidation. I fråga om ärendets handläggning och om beslutet skall i tillämpliga delar gälla vad i 58 § är stadgat.

Hade kassan, i fall som avses i andra stycket, trätt i likvidation, innan dess egendom avträdde till konkurs, skall gälla vad som i 92 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat.

Bestämmelser om offentlig tillsyn

68 §.

Tillsynsmyndigheten skall övervaka, att jordbrukets kreditkassor och riksorganisationen i sin verksamhet ställa sig till efterrättelse denna lag och andra författningar, såvitt de hava särskilt avseende på jordbrukskasserörelsen, ävensom de för riksorganisationen och kassorna gällande stadgar samt de föreskrifter, som med stöd av bestämmelse i lag eller stadgar meddelats av stämma eller styrelse.

Det åligger tillsynsmyndigheten att jämväl i övrigt med uppmärksamhet följa jordbrukskasserörelsen i den mån så erfordras för kännedom om de förhållanden som kunna inverka på kreditkassas säkerhet eller eljest äro av betydelse för en sund utveckling av rörelsen.

Tillsynsmyndigheten är icke på grund av vad här föreskrivits pliktig att övervaka iakttagandet av sådana bestämmelser, som angå jordbrukskasserörelsens inre angelägenheter.

69 §.

Tillsynen över jordbrukets kreditkassor utövas med ledning av handlingar, vilka jämlikt lag eller eljest från kassorna insändas till tillsynsmyndigheten, ävensom upplysningar, som inhämtas vid undersökning eller annorledes. Undersökning skall anställas så ofta sådan av myndigheten anses erforderlig eller av Konungen anbefalles.

70 §.

Tillsynsmyndigheten skall förordna en revisor att med övriga revisorer deltaga i granskningen av centralkassas räkenskaper och styrelsens förvaltning. Myndigheten äger när som helst återkalla förordnande som här avses och i stället utse ny revisor. För revisor, varom i denna paragraf stadgas, skall myndigheten utfärda instruktion.

71 §.

På anmälan varom sägs i 51 § skall tillsynsmyndigheten, i fall då revisorer icke utsetts till föreskrivet antal, förordna revisor eller revisorer. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid med vad i 46 § 1 mom. andra stycket lagen om ekonomiska föreningar stadgas, skall på anmälan därom tillsynsmyndigheten förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. Har anmälan ej gjorts av kreditkassans styrelse, skall före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet. Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Tillsynsmyndigheten äger när som helst återkalla förordnandet och i stället utse ny revisor.

72 §.

Tillsynsmyndigheten äger sammankalla kreditkassas styrelse, när sådant prövas nödigt. Har styrelsen icke efterkommit av myndigheten framställd

begäran om utfärdande av kallelse till extra stämma, må kallelse utfärdas av myndigheten.

Den som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har befogenhet att företräda myndigheten äger närvara vid stämma eller av myndigheten utlyst styrelsesammanträde och deltaga i överläggningarna.

73 §.

Därest tillsynsmyndigheten så finner erforderligt, må myndigheten meddela närmare föreskrifter om sättet att föra kreditkassas räkenskaper, om förvaring av värdehandlingar samt om inventering av dessa handlingar.

74 §.

Kreditkassas styrelse åligger

att när som helst för den befattningshavare hos tillsynsmyndigheten, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda myndigheten, samt för den särskilda undersökning, Konungen kan finna för gott anställa, hålla de hos kreditkassan inneliggande kontanta medlen och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning, samt

att jämväl i övrigt tillhandahålla myndigheten eller sådan befattningshavare därstädes, som ovan sagts, de uppgifter eller upplysningar rörande kassan som äskas.

Yppas anledning till antagande att centralkassa gjort sådana förluster att rubbning uppstått i det förhållande, som enligt 34 § skall förefinnas mellan centralkassas inlåning samt kassans och anslutna jordbrukskassors eget kapital, skall centralkassans styrelse ofördröjligen låta upprätta särskild balansräkning enligt 45 § för utvisande av centralkassans ställning samt, där est balansräkningen bekräftar antagandet i fråga, ofördröjligen avsända meddelande härom till tillsynsmyndigheten.

Centralkassas styrelse åligger därjämte att på den tid och i den ordning tillsynsmyndigheten bestämmer tillhandahålla myndigheten de redovisningshandlingar, översikter och övriga handlingar, rörande kassans och de anslutna jordbrukskassornas ställning som av tillsynsmyndigheten äskas.

75 §.

Har kreditkassas styrelse eller stämma fattat beslut, vilket står i strid med lag eller stadgarna, må tillsynsmyndigheten förbjuda verkställighet av beslutet. Myndigheten må ock förelägga styrelsen att, om beslut som nyss sagts gått i verkställighet, göra rättelse där så kan ske samt att fullgöra vad styrelsen åligger enligt lag eller stadgarna. Sådant föreläggande må dock, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, icke av myndigheten meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

Ändå att avvikelse från lag eller stadgar icke skett, äger tillsynsmyndigheten meddela de erinringar beträffande kassans verksamhet, som myndigheten kan finna påkallade.

Underlåter kassa att ställa sig till efterrättelse av myndigheten meddelat förbud eller föreläggande eller handhar kassan eljest sina angelägenheter på sätt, som är ägnat att rubba förtroendet till kassan, har tillsynsmyndigheten att göra anmälan därom hos den myndighet, som godkänt kassan; och äger den myndigheten återkalla godkännandet.

Tillsynsmyndigheten äger förelägga vite vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna lag.

76 §.

Träder kreditkassa i likvidation, äger tillsynsmyndigheten förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet, samt att i övrigt övervaka likvidationen.

Likvidatorerna skola bereda ombudet tillfälle att när som helst inventera kreditkassans ineliggande kontanta medel och övriga tillgångar samt granska kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar; och må av ombudet begärd upplysning angående förvaltningen ej av likvidatorerna förvägras.

Tillsynsmyndigheten äger under likvidationen i avseende på likvidatorer och stämma enahanda befogenhet som, innan kassan trätt i likvidation, enligt denna lag tillkommer myndigheten beträffande styrelse och stämma.

Tillsynsmyndigheten må, därest så prövas erforderligt, förordna likvidationsrevisor. Beträffande denne skall vad om revisor i 70 § sägs äga motsvarande tillämpning.

77 §.

Har centralkassas egendom avträtts till konkurs, förordnar tillsynsmyndigheten ett allmänt ombud att såsom konkursförvaltare deltaga i konkursboets förvaltning med övriga konkursförvaltare.

Utän hinder av beslut, som kan vara fattat om delning av förvaltningen av boet, äger allmänna ombudet deltaga i förvaltningen i alla dess delar. Ombudet äger beträffande medförvaltare göra sådan anmälan, som sägs i 80 § konkurslagen.

Om arvode till ombud gäller vad i konkurslagen är i allmänhet stadgat beträffande arvode till konkursförvaltare.

78 §.

Till bestridande av kostnaden för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet skall jordbrukskasserörelsen årligen erlægga bidrag. Närmare föreskrifter om fastställande av bidrag och bidrags erläggande meddelas av Konungen.

Till revisor, likvidationsrevisor eller ombud som förordnas enligt 70, 71 eller 76 § skall ersättning med belopp som tillsynsmyndigheten bestämmer utgivas av den kassa som avses med förordnandet.

79 §.

Vad i 69 §, 72 §, 74 § första och tredje styckena, 75 § första, andra och fjärde styckena, 76 §, 77 § samt 78 § andra stycket stadgas skall i tillämpliga delar gälla jämväl med avseende på tillsynen över riksorganisationen. På riksorganisationen skall särskilt ankomma att, på den tid och i den ordning tillsynsmyndigheten äskar, tillhandahålla översiktliga uppgifter beträffande jordbrukskasserörelsen i dess helhet.

80 §.

Ledamot av eller befattningshavare hos tillsynsmyndigheten må ej vara ledamot i styrelsen för eller revisor i eller anställd hos kreditkassa eller riksorganisationen.

81 §.

Tillsynsmyndighet som avses i denna lag är bank- och fondinspektionen.

82 §.

Över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, må klagan föras hos Konungen, men beslutet går ändock i verkställighet, om icke Konungen annorlunda förordnar.

Straffbestämmelser

83 §.

Med avseende på jordbrukets kreditkassor skola, i stället för vad i 110—112 §§ lagen om ekonomiska föreningar stadgas, gälla de straffbestämmelser som nedan upptagas i 84—86 §§. I fråga om riksorganisationen skall, förutom nyss nämnda bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar, gälla stadgandet i 84 § 3 denna lag.

84 §.

Med dagsböter eller fängelse straffes

1. styrelseledamot, vilken vid upprättande av förvaltningsberättelse, balansräkning eller vinst- och förlusträkning som avses i 38 eller 81 § lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 43 och 56 § denna lag, eller i 74 § andra stycket denna lag, uppsåtligen förfar i strid med bestämmelserna i 43 §, 44 §, 45 § andra, tredje och fjärde styckena, 46 § eller 47 § denna lag;

2. likvidator, som vid upprättande av balansräkning, likvidationsräkning eller förvaltningsberättelse varom stadgas i 83 § första och sista styckena, 86 § eller 89 § lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 56 § denna lag, eller i 64 § denna lag uppsåtligen förfar i strid med bestämmelser i sagda lagrum;

3. styrelseledamot, likvidator eller befattningshavare, vilken uppsåtligen eller av vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift vid lämnande av upplysning som avses i 69, 74, 76 eller 79 § denna lag;

4. revisor eller likvidationsrevisor, vilken i revisionsberättelse eller annan handling, som framlägges på stämma eller annorledes hålles tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade, eller i påskrift å sådan handling uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift rörande kreditkassas angelägenheter eller uppsåtligen eller av grov vårdslöshet underlåter att göra anmärkning beträffande förvaltningen, ändå att anledning därtill föreligger.

Har gärning som avses i första stycket 1 och 2 skett av vårdslöshet, är straffet dagsböter.

85 §.

Med dagsböter straffes

1. den som bryter mot vad i 4 § andra stycket stadgas;

2. styrelseledamot, vilken uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i ansökan om stadfästelse på kassas stadgar;

3. styrelseledamot, likvidator eller annan, som i anmälan för eller ansökan om registrering eller i handling som fogas därvid eller i uppgift varom förmäles i 10 § lagen om ekonomiska föreningar uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift;

4. styrelseledamot eller likvidator, vilken, i annat fall än i 84 § första stycket 1 och 2 samt andra stycket avses, uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i handling, som hålles tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade eller framlägges på stämma, eller i påskrift å sådan handling;

5. styrelseledamot, vilken deltagit i beslut om åtgärd som strider mot bestämmelserna i 9 eller 19 §;

6. styrelseledamot eller likvidator, som uppsåtligen eller av vårdslöshet i strid med bestämmelserna i 18 § lagen om ekonomiska föreningar, jämförd

med 1 § tredje stycket denna lag, låter verkställa utdelning eller utbetalning till medlem eller annan;

7. revisor, likvidationsrevisor eller revisors eller likvidationsrevisors medhjälpare som, oaktat han insett eller bort inse, att skada därav kunnat följa, yppar något av vad vid verkställd granskning kommer till hans kännedom, utan att det med nödvändighet erfordras för fullgörande av hans uppdrag.

86 §.

Med dagsböter straffes ock

1. styrelseledamot eller likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som är meddelad i 10 § första eller andra stycket lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 1 § tredje stycket denna lag, eller i 48 § eller i 53 § andra stycket denna lag eller i 80 § sista stycket förstnämnda lag, jämförd med 53 § andra stycket och 56 § denna lag, eller i 81 § sista stycket förstnämnda lag, jämförd med 53 § andra stycket och 56 § denna lag;

2. styrelseledamot eller likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift, som beträffande anmälan för registrering är meddelad i 37 eller 68 § lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 1 § tredje stycket denna lag, eller i 90 eller i 92 § förstnämnda lag, jämförd med 56 § denna lag, eller i 63 § denna lag;

3. styrelseledamot eller likvidator, som underlåter att till revisor eller likvidationsrevisor avlämna handlingar enligt vad som stadgas i 81 § andra stycket, 83 § sista stycket, 86 § sista stycket eller 89 § första stycket lagen om ekonomiska föreningar, allt jämfört med 56 § denna lag, eller i 38 § andra stycket förstnämnda lag, jämförd med 43 § denna lag;

4. styrelseledamot eller likvidator, som försummar att fullgöra vad som finnes stadgat i 55 § sista stycket lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 1 § tredje stycket denna lag, eller i 84 § sista stycket förstnämnda lag, jämförd med 55 § sista stycket samma lag och 56 § denna lag, eller i 86 § andra stycket sista punkten förstnämnda lag, jämförd med 56 § denna lag, eller som underlåter att iakttaga föreskrift, som med avseende på framläggande av handlingar på stämma eller tillhandahållande av handlingar viss tid före stämma är meddelad i 81 § andra eller sista stycket, 87 § andra stycket eller 89 § andra stycket, allt lagen om ekonomiska föreningar och jämfört med 56 § denna lag, eller i 57 § 1 mom. förstnämnda lag, jämförd med 1 § tredje stycket denna lag;

5. revisor, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som meddelats i 54 § denna lag eller i 81 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 56 § denna lag, så ock likvidationsrevisor, som försummar att fullgöra vad i 87 § första stycket första punkten eller 89 § första stycket fjärde punkten lagen om ekonomiska föreningar, jämförda med 56 § denna lag, finnes stadgat.

Särskilda bestämmelser

87 §.

1 mom. Jordbrukskassa må övertaga annan jordbrukskassas rörelse eller del därav, såframt riksorganisationen det medgivit.

Ej må centralkassa övertaga kreditkassas rörelse eller del därav, med mindre Konungen eller myndighet Konungen förordnar prövat övertagandet icke vara till skada för det allmänna samt lämnat tillstånd därtill.

2 mom. Har kreditkassa övertagit annan kassas rörelse helt eller delvis och finnes bland sistnämnda kassas tillgångar egendom, som kreditkassa ej må förvärva, må den egendomen, även om sådant fall ej är för handen som i 40 eller 41 § sägs, förvärfvas av den övertagande kassan. Egendom som kassan på detta sätt förvärvat skall, i den mån egendomen ej, jämlikt vad i nyssnämnda lagrum stadgas, må av kassan behållas, åter avyttras så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

3 mom. Om del av kreditkassas rörelse skall övergå till annan kassa, må efter beslut av förstnämnda kassa och med godkännande av tillsynsmyndigheten och riksorganisationen eller, såvitt gäller övergång endast mellan jordbrukskassor inom samma centralkassas verksamhetsområde, med godkännande av riksorganisationen ensam reservfonden nedsättas med skäligt belopp.

88 §.

Vad i 96—98 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat om fusion skall ej gälla jordbrukets kreditkassor.

89 §.

Enskildas förhållanden till kreditkassa må ej i oträngt mål yppas.

90 §.

Driver kreditkassa verksamhet i strid med föreskrift i 9 eller 19 §, skola medlemmar i kassan så ock styrelseledamöterna eller andra ställföreträdare för kassan, i den mån de deltagit i åtgärden eller beslut därom svara för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

91 §.

De föreskrifter utöver vad denna lag innehåller som finnas erforderliga för lagens tillämpning meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

92 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957; dock skall redan från och med den 1 juli 1956, i stället för stadgandet i 30 § tredje stycket förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor, gälla vad i 31 § andra stycket denna lag stadgas.

Genom lagen upphävas, med den begränsning nedan sägs, nyssnämnda förordning samt lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit tillika med alla de särskilda stadganden, vilka innefatta ändring i, tillägg till eller föreskrifter om tillämpningen av nämnda författningar, så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot lagens bestämmelser.

Där i lag eller författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

93 §.

Från och med den 1 juli 1956 må centralkassa eller jordbrukskassa antaga stadgar, vilka stå i överensstämmelse med denna lag, att gälla från det lagen trätt i kraft. Sålunda antagna stadgar må, utan hinder av att lagen ej trätt i kraft, stadfästas enligt lagen och registrering verkställas med anteckning i

föreningsregistret, att de nya stadgarna skola gälla från dagen för lagens ikraftträdande.

Har centralkassa eller jordbrukskassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, ej före den 1 januari 1958, eller den senare dag som Konungen för särskilt fall må hava bestämt, erhållit stadfästelse av stadgarna samt registrering varom i första stycket sägs, skall det för kassan meddelade godkännandet återkallas.

Svenska jordbrukskreditkassan skall, med bibehållande så länge Konungen ej annorlunda förordnar av sin bankmässiga verksamhet enligt förordningen den 5 juni 1942, handhava uppgiften att vara jordbrukskassereörelsens riksorganisation intill dess annan förening med denna uppgift vunnit registrering eller ock jordbrukskreditkassan ombildats för detta ändamål. Ej må kassan utan att den ombildats och nya stadgar antagits och stadfästs samt registrering verkställes verka såsom riksorganisation efter den 1 januari 1958, med mindre Konungen lämnat tillstånd därtill. Så länge jordbrukskreditkassan uppehåller bankmässig verksamhet, skall jordbrukskreditkassan vid tillämpning av 34 § första stycket b) och c) jämföras med inländskt bankaktiebolag, sparbank och centralkassa.

94 §.

Träder kreditkassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, under år 1957 i likvidation eller försättes kassa under år 1957 i konkurs eller meddelas efter utgången av år 1957 beslut om likvidation eller konkurs på grund av framställning som skett före den 1 januari 1958, skola kassans medlemmar, därest dess tillgångar ej förslå att gälda skulderna, såvitt rörer borgenärernas rätt vara ansvariga för kassans förbindelser enligt äldre bestämmelser.

Hava likvidatorer för kreditkassa utsetts innan denna lag trätt i kraft, skola äldre bestämmelser i allo tillämpas med avseende på likvidationen.

95 §.

Styrelseledamöter, revisorer och suppleanter, som äro utsedda vid denna lags ikraftträdande, må utan hinder av vad i lagen stadgas utöva sitt uppdrag under den tid för vilken de äro valda.

96 §.

Skola enligt vad i 94 § sägs äldre bestämmelser gälla och är överträdelse av bestämmelserna belagd med straff, skola jämväl i fråga om straffet äldre bestämmelser lända till efterrättelse.

97 §.

Beträffande återlämnande till staten av grundfond, som sägs i 8 och 26 §§ förordningen den 5 juni 1942 om jordbrukets kreditkassor, skall gälla vad i särskild ordning föreskrives.

Bilaga C

(Jordbrukskass
utredningens
förslag)

**Förslag
till
Lag
om jordbrukskasserörelsen**

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Jordbrukskasserörelsen utgöres av dels jordbrukets kreditkassor, vilka äro jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit, dels en riksorganisation för central ledning, samordning och kontroll av kassorna och deras verksamhet.

Kreditkassorna och riksorganisationen skola vara registrerade såsom ekonomiska föreningar. Vad om sådana föreningar är i lag stadgat skall lända till efterrättelse i fråga om kreditkassorna och riksorganisationen, såvitt ej annat följer av vad nedan förordnas. Bestämmelse i lagen om ekonomiska föreningar, som hänför sig till vad i den lagen sägs, skall tillämpas såsom hänförde den sig jämväl till vad i förevarande lag är föreskrivet.

2 §.

Jordbrukskassa skall bestå av minst tjugu medlemmar.

Till centralkassa skola, där ej för särskilt fall Konungen eller myndighet Konungen förordnar annat medgiver, minst tio jordbrukskassor vara anslutna.

3 §.

Varje jordbrukskassa skall vara medlem i en centralkassa. Varje centralkassa skall vara medlem i jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

4 §.

Jordbrukskassas firma skall innehålla ordet »jordbrukskassa». Centralkassas firma skall innehålla uttrycket »centralkassa för jordbrukskredit». Varken jordbrukskassas eller centralkassas firma behöver innehålla orden »ekonomisk» och »förening» eller förkortningen »ek. för.»

Ej må annan än förening som avses i denna lag i sin firma eller eljest vid beteckning av rörelsen använda ordet jordbrukskreditkassa eller jordbrukskassa eller uttrycket centralkassa för jordbrukskredit.

5 §.

Jordbrukets kreditkassor äga driva penningrörelse i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

6 §.

Jordbrukets kreditkassor skola stå under tillsyn av en för hela riket gemensam tillsynsmyndighet, varom förmåles i 82 §.

Jordbrukskassorna

7 §.

Jordbrukskassa har till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt dem.

8 §.

Sedan beslut fattats att bilda jordbrukskassa och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos länsstyrelsen. I ärendet skall tillsynsmyndigheten höras samt tillfälle beredas jordbrukskasserörelsens riksorganisation och den centralkassa, vari jordbrukskassan skall bliva medlem, att avgiva yttrande.

Finner länsstyrelsen att stadgarna överensstämmer med denna lag samt lag och författning i övrigt ävensom att stadgarna eljest innehålla föreskrifter som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter, skall länsstyrelsen stadfästa stadgarna och godkänna kassan.

Stadfästelse skall ock sökas på beslut om ändring i jordbrukskassas stadgar.

9 §.

Registrering av jordbrukskassa såsom ekonomisk förening eller av ändring i kassans stadgar må ej ske, med mindre godkännande och stadfästelse meddelats.

10 §.

Jordbrukskassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i central-kassa.

11 §.

Jordbrukskassas verksamhetsområde fastställles av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra jordbrukskassors.

12 §.

Till medlem i jordbrukskassa må antagas den som äger eller brukar jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde,

den som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen annan fastighet än jordbruksfastighet, om han själv idkar jordbruk, därtill hörande binäring eller fiske eller ock med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet,

bolag, förening eller annan sammanslutning, som har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller för utövare av sådana näringar gemensamma intressen (*jordbruksorganisation*) samt

kommun, vars förvaltningscentrum är beläget inom kassans verksamhetsområde.

Annan än i första stycket sägs må antagas till medlem i jordbrukskassa om vid särskild prövning hinder däremot funnits ej föreligga med hänsyn

till jordbrukskassans uppgifter och ändamål enligt lag eller andra för kassan gällande föreskrifter.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i jordbrukskassa. Prövning, som sägs i andra stycket, skall verkställas i den ordning riksorganisationen bestämmer.

13 §.

Jordbrukskassa må ej utan centralkassans tillstånd förskaffa sig kredit för sin utlåning av annan än centralkassan.

Såsom ombud för centralkassan har jordbrukskassa att, i den ordning jordbrukskasserörelsens riksorganisation bestämmer, förmedla inlåning för centralkassans räkning samt att i övrigt biträda centralkassan i dennas verksamhet.

14 §.

Jordbrukskassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar.

Lån för vars uppfyllande ledamot av jordbrukskassans styrelse, revisor i jordbrukskassan eller suppleant för styrelseledamot eller revisor eller ock i kassan anställd tjänsteman svarar i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman, må beviljas endast under förutsättning av centralkassans medgivande.

15 §.

Jordbrukskassa skall ställa sig till efterrättelse instruktioner och anvisningar för verksamheten, som meddelas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation och centralkassan, giva behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassan tillgång till jordbrukskassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt tillhandagå dem med upplysningar, som de begära angående verksamheten.

16 §.

Jordbrukskassas styrelse skall bestå av minst fem och högst sju ledamöter. Jordbrukskasserörelsens riksorganisation äger dock, efter hörande av centralkassan, om särskilda skäl därtill äro, medgiva jordbrukskassa att för viss tid, ej över fem år, utse åtta eller nio styrelseledamöter.

Kassans firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Centralkassorna

17 §.

Centralkassa för jordbrukskredit har till huvudsaklig uppgift att främja sina medlemmars ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt dem.

Centralkassa äger från allmänheten mottaga inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas.

Det åligger centralkassa att, i den mån så erfordras, meddela instruktioner och anvisningar för de anslutna jordbrukskassornas verksamhet samt att öva kontroll och tillsyn över dessa kassor.

18 §.

Sedan beslut fattats att bilda centralkassa och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos Konungen.

Konungen prövar stadgarnas överensstämmelse med denna lag samt lag och författning i övrigt ävensom att stadgarna eljest innehålla föreskrifter

som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter. Finnes den tillämnade rörelsen vara nyttig för det allmänna, stadfäster Konungen stadgarna och godkänner kassan.

På beslut om ändring i centralkassas stadgar skall ock sökas Konungens stadfästelse. Konungen må uppdraga åt tillsynsmyndigheten att i Konungens ställe meddela stadfästelse på ändringsbeslut.

19 §.

Registrering av centralkassa såsom ekonomisk förening eller av ändring i centralkassas stadgar må ej ske, med mindre godkännande och stadfästelse meddelats.

20 §.

Centralkassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

21 §.

Centralkassas verksamhetsområde fastställs av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra centralkassors.

22 §.

Till medlem i centralkassa må allenast antagas jordbrukskassa, vars styrelse har sitt säte inom centralkassas verksamhetsområde samt

jordbruksorganisation som sägs i 12 §.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i centralkassa.

23 §.

Konungen må lämna centralkassa tillstånd att inom hela sitt område eller del därav själv utöva den verksamhet som eljest ankommer på jordbrukskassa. Har sådant tillstånd lämnats, äger centralkassan, såvitt gäller det område som avses med tillståndet, antaga medlemmar enligt samma bestämmelser som jordbrukskassa. I samband med att tillstånd lämnas äger Konungen meddela de särskilda föreskrifter beträffande kassans organisation och verksamhet, som må prövas erforderliga.

24 §.

Insättas penningar hos centralkassa för att där inestå viss tid, mot eller utan ränta, skall bevis, som kassan därom utfärdar, ställas till viss man och innehålla att överlåtelse må ske endast till viss man samt att överlåtelsen bör till nye ägarens säkerhet anmälas hos kassan.

En och samma insättares tillgodohavande på så kallad sparkasseräkning eller därmed likartad räkning må icke annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver femtontusen kronor. Då efter vad i 25 § stadgas för samma person utfärdats flera motböcker, skall dock vad nyss är sagt gälla i fråga om tillgodohavandet enligt varje särskild motbok.

Centralkassa må icke ikläda sig skyldighet att annorledes än viss tid, minst en vecka, efter uppsägning återbetala på sparkasseräkning insatta medel; kassan dock obetaget att, då sådant prövas kunna ske utan olägenhet, i särskilda fall medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång. Insättning på sparkasseräkning antecknas i motbok som

utlämnas till räkningshavaren. Då medel på sådan räkning lyftas, skall anteckning därom göras i motboken. Ej må kassan träffa förbehåll, som skulle medföra att betalning till annan än rätt innehavare av motboken kunde åberopas av kassan.

I fråga om efterlysning och dödande av förkommen motbok skall gälla vad därom är särskilt stadgat.

25 §.

Omyndig må utan särskild tillåtelse av förmyndaren förfoga över medel, som den omyndige, efter det han fyllt sexton år, själv insatt hos central-kassa. Sådana medel må ej av kassan utbetalas till förmyndaren utan den omyndiges samtycke. Har förmyndaren erhållit överförmyndarens tillstånd att omhändertaga medlen och därom hos kassan företett bevis, äge den omyndige ej längre förfoga över medlen. I fall varom nu är sagt skall anteckning, att den omyndige ej äger förfoga över innestående medel, verkställas på bevis eller i motbok, som av kassan utlämnats, när beviset eller motboken företes hos kassan.

I fråga om medel, som stå under förvaltning av förmyndare eller god man efter vad i föräldrabalken är stadgat, må, utom såvitt angår ränta som in-
stått kortare tid än ett år, uttag utan överförmyndarens tillstånd göras allenast såframt förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren äger när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Har sådant förordnande meddelats, skall anteckning därom verkställas på bevis, som utfärdats om insättningen, eller i motbok, som utlämnats av kassan. Överförmyndare, förmyndare och god man äga på begäran erhålla bevis angående beloppet av de medel, som insätts eller innestå, så ock, om meddelat tillstånd icke blivit använt, intyg därom.

Utän hinder därav, att motbok rörande insättning på sparkasseräkning eller därmed likartad räkning förut utfärdats, må ny motbok utfärdas för den, till vilkens förmån medel insätts med förbehåll som i andra stycket avses, så ock för omyndig, som fyllt sexton år, för vilken utfärdats motbok på medel, varöver den omyndige ej äger själv förfoga. Innestå medel, som förvaltas av förmyndare eller god man, på motbok med sådant förbehåll, må annan motbok utfärdas för insättning av medel utan förbehåll.

26 §.

Centralkassa må ej utfärda tryckta eller graverade, till innehavaren eller till viss man eller order ställda förbindelser eller ikläda sig ansvarighet för sådana förbindelser.

Vad sålunda stadgats skall dock ej utgöra hinder för centralkassa att utställa till innehavaren eller viss man eller order ställda förskrivningar, som medföra rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (*förlagsbevis*). Förlagsbevis skall lyda på minst etthundra kronor och löpa med ränta efter högst sex procent om året.

27 §.

Centralkassa jämte anslutna jordbrukskassor skall, till insättarnas säkerhet, hava eget kapital, tillhoppa uppgående till visst lägsta belopp som bestämmes med hänsyn till centralkassornas och de anslutna jordbrukskassornas medelsplaceringar.

Vid beräkningen av det lägsta belopp, vartill det egna kapitalet skall uppgå, skola medelsplaceringarna indelas sålunda:

a) hos centralkassan och de anslutna jordbrukskassorna inneliggande kontanta medel, på inländskt bankaktiebolag, sparbank eller centralkassa dragna checkar samt av sådan penninginrättning utställda egna växlar, vad för centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas räkning inestår hos Sveriges riksbank, riksgäldskontoret, inländskt bankaktiebolag, sparbank eller centralkassa eller på postgiro ävensom placeringar i svenska statens skattkammарvaxlar och obligationer med en återstående löptid av högst ett år;

b) placeringar i svenska statens skattkammарvaxlar och obligationer med en återstående löptid av mer än ett år samt i andra inhemska obligationer av fullgod beskaffenhet ävensom placeringar i lån, för vilkas fulla gäldande staten, kommun eller dylik samfällighet är ansvarig eller för vilka säkerheten utgöres av inteckning inom sextio procent av det senast fastställda taxeringsvärdet uti jordbruksfastighet eller bostads- eller affärsfastighet eller av inteckning uti tomträtt till bebyggd fastighet, såvida den eller de byggnader som finnas uppförda därpå äro avsedda väsentligen för bostadsändamål och inteckningen ligger inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet på byggnaderna; samt

c) andra placeringar.

För placering, som sägs under a), erfordras ej eget kapital. För placering, som sägs under b), erfordras eget kapital motsvarande en procent och för placering, som sägs under c), eget kapital motsvarande fem procent av det placerade beloppet.

Med eget kapital skall enligt denna lag förstås medel som svara mot inbetalat insatskapital, reservfond och annan fond. På ansökan av centralkassa äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret samt tillsynsmyndigheten, medgiva, att vid tillämpning av denna paragraf med eget kapital må likställas, intill ett belopp, motsvarande högst hälften av det belopp, vartill centralkassans jämte anslutna jordbrukskassors eget kapital uppgår, nominella värdet på förlagsbevis, utställda av centralkassan.

28 §.

Centralkassa är skyldig att hålla en med hänsyn till rörelsens art och omfattning tillräcklig kassareserv, bestående av tillgångar som med lätthet kunna förvandlas i penningar.

Kassareserven skall jämte inneliggande kontanta medel minst uppgå till belopp lika med summan av

a) tjugufem procent av de förbindelser som det åligger kassan att fullgöra vid anfordran eller efter uppsägning inom kortare tid än en månad, garantiförbindelser och medel inestående på sparkasseräkning undantagna; samt

b) två procent av sådana kassans förbindelser, som ej skola motsvaras av kassareserv enligt a), garantiförbindelser samt förlagsbevis eller därmed jämförliga förbindelser undantagna.

Nedgår kassareserv under vad nu är sagt, skall den, så snart det kan ske, åter uppbringas till föreskrivet belopp.

Pantsatt sådan tillgång, som i första stycket sägs, må icke inräknas i kassareserven; dock att där tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit, som ej av centralkassan tillfullo begagnats, den må beräknas till belopp, som centralkassan enligt avtalet är berättigad vid anfordran ytterligare utbetomma.

29 §.

Centralkassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar samt åt jordbruksorganisation eller kommun som är medlem i ansluten jordbrukskassa.

Kreditgivningen till jordbrukskassor skall företrädesvis ske mot säkerhet av de hos jordbrukskassorna belånade fordringsbevisen med tillhörande säkerheter.

Den sammanlagda utlåningen till jordbruksorganisationer må ej överstiga en tiondel av kassans hela utlåning. Till en och samma jordbruksorganisation må kredit ej beviljas till högre belopp än som tillhoppa motsvarar en tjugufemtedel av centralkassans hela utlåning.

30 §.

Centralkassa skall ställa sig till efterrättelse instruktioner och anvisningar för verksamheten, som meddelas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation, giva behöriga företrädare för riksorganisationen tillgång till centralkassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt tillhandagå dem med upplysningar, som de begära angående verksamheten.

31 §.

Centralkassas styrelse skall bestå av minst fem och högst nio ledamöter som, med undantag av en ledamot, väljas på kassans stämma. De på stämman valda ledamöterna skola utse en ledamot, som tillika skall vara centralkassans verkställande direktör. De äga därjämte utse en styrelsesuppleant och förordna honom att vara ställföreträdare för verkställande direktören, såframt de ej till ställföreträdare utse av stämman vald styrelseledamot eller suppleant.

Styrelsen åligger att i en för ett år i sänder fastställd instruktion meddela föreskrifter angående den befogenhet i olika avseenden, som skall tillkomma verkställande direktören.

32 §.

Centralkassas firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation

33 §.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall hava till uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att driva sådan ekonomisk verksamhet, i vilken medlemmarna deltaga genom begagnande av riksorganisationens tjänster.

I riksorganisationens verksamhet skall ingå

1) att för övervakning av jordbrukets kreditkassors verksamhet utöva central jordbrukskasserevision;

2) att meddela instruktioner och anvisningar för kassornas verksamhet; samt

3) att fullgöra de särskilda uppgifter, som eljest enligt denna lag ankomma på riksorganisationen.

För kassorna gemensamma bestämmelser

Reservfond

34 §.

I stället för bestämmelserna i 17 § lagen om ekonomiska föreningar skall gälla följande.

Av kreditkassas årsvinst, efter avdrag för vad som åtgår till täckande av möjligen förefintlig förlust från föregående år, skola minst femtio procent avsättas till reservfond. Till reservfonden skall alltid läggas inträdesavgifter samt vad medlem vid avgång ur kassan icke återfår av sina insatser.

Då reservfonden uppgår till belopp, som motsvarar tio procent av kassans utlåning vid utgången av det senast förlutna räkenskapsåret, må vidare avsättning till fonden upphöra. Avsättning skall ånyo vidtagas, om reservfonden nedgår under vad sålunda stadgats.

Nedsättning av reservfonden må, förutom i fall som avses i 86 § 3 mom., beslutas allenast för täckande av förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått på kassans verksamhet i dess helhet och som icke kan ersättas av befintliga, till framtida förfogande avsatta medel.

Rörelsen

35 §.

Kredit från kreditkassa skall lämnas mot revers eller i räkning eller genom växeldiskontering. Om jordbrukskassa beviljar kredit i räkning, skall räkningen genom jordbrukskassans förmedling öppnas i vederbörande centralkassa.

36 §.

Kreditkassa må icke bevilja kredit utan att säkerhet som av kassan prövas betryggande ställes antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den, åt vilken krediten beviljas. Mot inteckning i jordbruksinventarier må kredit ej beviljas, kassan dock obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet.

Utan hinder av vad i första stycket stadgas må staten, kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet ävensom allmän kassa eller inrättning, vars reglemente blivit fastställt av Konungen, så ock bankaktiebolag eller sparbank kunna erhålla kredit utan särskild säkerhet.

Mellan kassorna inbördes må, i den utsträckning och på de villkor jordbrukskasserörelsens riksorganisation bestämmer, kredit lämnas utan att särskild säkerhet ställes.

37 §.

Reverslån må beviljas på högst ett år eller, om pant av fastighetsinteckning eller obligationer blivit ställd, på viss tid, högst tre månader, efter uppsägning. Kredit i räkning må beviljas på högst ett år. Växel må diskonteras på högst sex månader. Omsättning av kredit må kunna medgivas.

38 §.

Kreditkassa skall tillse, att icke åt samma medlem eller åt medlemmar som äro förbundna med varandra i väsentlig intressegemenskap beviljas kredit i sådan omfattning att därav kan uppkomma fara för kassans säkerhet.

Såsom kredit skall även anses borgen och annan garantiförpliktelse till kassan ävensom av kassan ingången garantiförpliktelse för kredittagaren.

39 §.

Kreditkassa må förvärva

dels fast egendom eller tomträtt, såframt med fånet åsyftas att bereda kassan eller ansluten kassa lokaler för dess inrymmande, eller bostadsrätt till lägenhet för sådant ändamål, aktie i bolag, som uteslutande har till syfte att förvalta för omförmälda användning avsedd fast egendom eller tomträtt och vars aktiekapital uppgår till minst en tredjedel av fastighetens bokförda värde, eller förlagsbevis utfärdadt av bolag, som nu nämnts,

dels inventarier, vilka anskaffas för rörelsen eller till fastighet, som kassan äger, eller till lokaler, som kassan i övrigt innehaver,

dels in- och utländskt mynt, växlar, checkar och anvisningar samt obligationer och av rörelsen betingade fordringar ävensom, intill ett belopp, motsvarande högst hälften av kassans eget kapital, aktier eller andelar i sammanslutning, som har till uppgift att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen.

40 §.

För att skydda fordran må kreditkassa på offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom som är utmätt eller pantsatt för fordringen, så ock såsom betalning för fordran övertaga för fordringen pantsatt eller annan egendom, därest det är uppenbart att kassan eljest skulle lida avsevärd förlust.

Egendom, som kassan förvärvat med stöd av bestämmelserna i denna paragraf, skall åter avyttras, så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

Förvärv enligt denna paragraf skall ofördröjligen anmälas hos tillsynsmyndigheten.

41 §.

Centralkassa må

förmedla inhemska obligationslån och kommunlån,

ingå garantiförpliktelser med iakttagande av de regler för beredande av kredit som meddelas i denna lag,

ombesörja betalningsuppdrag och liknande uppdrag, samt mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning.

Jordbrukskassa må utöva verksamhet, som sägs i första stycket, i den mån jordbrukskasserörelsens riksorganisation det medgiver.

Annan särskild bankmässig verksamhet än i första stycket sägs må kreditkassa driva allenast efter tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen förordnar.

42 §.

Jordbrukskassa må ej utöva verksamhet vid avdelningskontor eller filial av annat slag utan medgivande av jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

Centralkassa äger icke utan tillstånd av Konungen eller myndighet Konungen förordnar öppna avdelningskontor på annan ort än där huvudkontoret är beläget.

Styrelsens årsredovisning

43 §.

Det åligger styrelsen att för varje räkenskapsår avgiva redovisning för förvaltningen av kreditkassans angelägenheter genom avlämnande av berättelse rörande verksamheten under året (förvaltningsberättelse) jämte redogörelse för kassans ställning vid räkenskapsårets utgång (balansräkning) samt för intäkter och kostnader under året (vinst- och förlusträkning). Redovisningshandlingarna skola vara underskrivna av samtliga styrelseledamöter.

Minst en månad före den stämman, på vilken redovisningshandlingarna och revisorernas berättelse skola framläggas, skall styrelsen till revisorerna i huvudskrift eller avskrift avlämna redovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret.

Räkenskapsår skall vara helt år, dock må räkenskapsår vid verksamhetens början ävensom vid omläggning av räkenskapsår avse del av år eller utsträckas att omfatta högst aderton månader.

44 §.

I stället för vad som föreskrives i 40—44 §§ lagen om ekonomiska föreningar skall, jämte vad i bokföringslagen är stadgat, i avseende på kreditkassans inventarium, balansräkning samt vinst- och förlusträkning gälla vad nedan i 45—49 §§ stadgas.

45 §.

Kreditkassas tillgångar må, såframt ej nedan annorlunda stadgas, icke upptagas vare sig över verkliga värdet eller till högre belopp än det vartill kostnaderna för deras anskaffning uppgått.

Andra tillgångar än sådana som äro avsedda till stadigvarande bruk för kassan må upptagas till högre belopp än som motsvarar kostnaderna för deras anskaffning, dock ej över verkliga värdet, såframt upplysning om förhållandet lämnas i förvaltningsberättelsen.

Hava under räkenskapsåret kostnader nedlagts för förbättring på tillgång avsedd till stadigvarande bruk för kassan eller hava sådana kostnader balanserats från tidigare räkenskapsår, må de inräknas i anskaffningskostnaderna. Tillgång varom nu sagts må ej eljest upptagas till högre belopp än det vartill den var uppförd i närmast föregående balansräkning. Dock må tillgång, vilken måste anses äga ett bestående värde, väsentligt överstigande nämnda belopp, upptagas till högst detta värde, såframt tillsynsmyndigheten medgivit uppskrivningen. I fråga om fast egendom må ej i något fall uppskrivning ske över senast fastställda taxeringsvärdet.

Osäkra fordringar skola upptagas högst till det belopp varmed de beräknas komma att inflyta. Värdelösa fordringar må icke upptagas såsom tillgång.

Förvaltningskostnader må icke upptagas såsom tillgång.

46 §.

I balansräkningen skola tillgångar och skulder fördelas i poster på sätt som må anses påkallat med hänsyn till verksamhetens art och allmänna bokföringsgrunder.

Fordran på insats må icke upptagas såsom tillgång. Redovisningen av inbetalda insatser må ske sålunda att i balansräkningen hela insatskapitalet anmärkes med angivande av vad härav icke är guldets samt skillnaden utföres såsom särskild skuldpost.

Inom linjen skall anmärkas sammanlagda beloppet av kreditkassans borgens- och övriga ansvarsförbindelser, i den mån de icke upptagits bland

skulderna. Tillika skall inom linjen upptagas av kassan ställda panters sammanlagda bokförda värde.

I balansräkningen skall ock anmärkas sammanlagda beloppet för år av pensioner, utgående på grund av förpliktelser vilka ej upptagits såsom skuld i balansräkningen. Pensionsförpliktelse, som i närmast föregående balansräkning upptagits såsom skuld, skall fortfarande redovisas som sådan.

47 §.

Vinst- och förlusträkning skall så uppställas att en tillfredsställande redovisning erhålles för huru vinsten eller förlusten för räkenskapsåret uppkommit. Därvid skall iakttagas, att intäkter och kostnader fördelas i lämpliga poster.

48 §.

I förvaltningsberättelsen skall, i den mån det finnes kunna ske utan förfång för kreditkassan, upplysning lämnas om sådana för bedömningen av kassans ställning och resultatet av dess verksamhet samt styrelsens förvaltning viktiga förhållanden, vilka ej framgå av balansräkningen eller vinst- och förlusträkningen, så ock om händelser av väsentlig betydelse för kassan, jämväl där de inträffat efter räkenskapsårets slut.

Där medelantalet i kassans tjänst under räkenskapsåret anställda överstiger tio, skall i förvaltningsberättelsen uppgivas medelantalet anställda. För sådant fall skall ock, i den mån motsvarande uppgifter ej lämnas i vinst- och förlusträkningen, i särskilda poster upptagas sammanlagda beloppet av utbetalda löner och ersättningar under räkenskapsåret dels till styrelsen och andra personer i ledande ställning dels ock till övriga befattningshavare i kassan.

Har uppskrivning av tillgång, avsedd till stadigvarande bruk för kassan, verkställts för räkenskapsåret, skall redogörelse lämnas för grunden till uppskrivningen, för det belopp varmed uppskrivning skett och för användningen av beloppet. Att i förvaltningsberättelsen skall lämnas upplysning, därest andra tillgångar upptagits till högre belopp än kostnaderna för deras anskaffning, stadgas i 45 § andra stycket.

Styrelsen skall i förvaltningsberättelsen framställa förslag om avsättning till reservfond, där sådan avsättning skall ske, så ock i övrigt förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen.

49 §.

Styrelsen skall senast sju månader efter räkenskapsårets utgång i huvudskrift eller avskrift hålla redovisningshandlingarna för året jämte revisionsberättelsen hos kassan tillgängliga för allmänheten. Skulle stämmans beslut i anledning av den framlagda balansräkningen innebära ändring däri, skall jämväl protokoll eller annan handling, som utvisar beslutet, hållas tillgängligt på sätt nyss sagts.

Centralkassas redovisningshandlingar och revisionsberättelsen skola hållas tillgängliga såväl inom kassans och dess avdelningskontors som inom avslutna jordbrukskassors expeditionslokaler.

Revision

50 §.

I fråga om revision av styrelsens förvaltning och kreditkassas räkenskaper skola, jämte vad nedan i 51—56 §§ föreskrives, bestämmelserna i 45 § och 46 § 1 mom. lagen om ekonomiska föreningar äga motsvarande tillämp-

ning. Vad i 46 § 2 mom. samt 47—51 §§ nämnda lag stadgas skall ej gälla i avseende på kreditkassorna.

51 §.

Antalet revisorer skall i jordbrukskassa vara lägst två och i centralkassa lägst tre.

Av revisorerna i centralkassa utses en av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Minst en av centralkassans revisorer skall vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor.

52 §.

Hava revisorer ej utsetts till föreskrivet antal eller hava revisorer utsetts utan iakttagande av bestämmelserna i 46 § 1 mom. lagen om ekonomiska föreningar eller 51 § andra stycket denna lag, åligger det styrelsen och styrelseledamot att ofördröjligen göra anmälan om förhållandet hos tillsynsmyndigheten. Anmälan må göras även av medlem i kreditkassan eller borngenär.

53 §.

Det åligger revisorerna vid fullgörandet av sitt uppdrag
att granska kassans böcker och andra räkenskaper;
att taga del av styrelsens och stämmans protokoll samt av de instruktioner, anvisningar eller andra föreskrifter som angå kreditgivningen;
att verkställa inventering eller kontrollera verkställd inventering av de hos kreditkassan inneliggande kontanta medlen och övriga tillgångar;
att tillse huruvida kassans organisation av och kontroll över bokföringen och medelsförvaltningen är tillfredsställande; samt
att sedan de årliga redovisningshandlingarna avgivits granska nämnda handlingar.

Därjämte ankommer på revisorerna.

att granska större krediter och andra placeringar av kassans medel;
att granska av styrelsen vidtagna åtgärder i fråga om förvaltning och avyttring av egendom, som kassan inköpt eller övertagit jämlikt 40 §;
att taga del av de förelägganden och erinringar, som av riksorganisationen eller tillsynsmyndigheten kunna hava gjorts till kassan; samt
att taga del av rapporter över inspektioner och undersökningar rörande kassan.

I övrigt skola revisorerna vidtaga de åtgärder som må vara erforderliga för ett behörigt fullgörande av revisionsuppdraget.

54 §.

Revisorerna hava att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som meddelas av stämman och ej innefatta inskränkning i deras i lag stadgade skyldigheter eller eljest strida mot lag eller författning eller mot stadgarna.

Styrelsen skall giva revisor tillgång till kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt i övrigt det biträde, som av honom påkallas för uppdraget. Av revisor begärd upplysning angående förvaltningen må ej av styrelsen vägras.

Revisorerna skola skriftligen delgiva styrelsen de erinringar i fråga om kassans verksamhet, vartill deras granskning må giva anledning.

55 §.

Revisorerna skola för varje räkenskapsår avgiva en av dem undertecknad revisionsberättelse, som skall överlämnas till styrelsen minst två veckor före kassans ordinarie stämma. Revisorerna skola ock inom samma tid till styrelsen återställa de till dem överlämnade redovisningshandlingarna.

Revisorerna i centralkassa skola därvid på balansräkningen samt vinst- och förlusträkningen hava tecknat påskrift med yttrande, huruvida dessa handlingar överensstämma med kassans av dem granskade böcker eller icke, och skall påskriften i övrigt beträffande granskningen innefatta hänvisning till revisionsberättelsen.

56 §.

Revisionsberättelsen skall innehålla redogörelse för resultatet av revisorernas granskning samt uttalande, huruvida anledning till anmärkning i avseende på de till revisorerna överlämnade redovisningshandlingarna, kreditkassans bokföring eller inventeringen av dess tillgångar eller eljest beträffande förvaltningen av kassans angelägenheter föreligger eller icke. Föreligger anledning till anmärkning skall denna angivas i revisionsberättelsen. Revisorerna äga ock i berättelsen meddela erinringar, som de anse böra komma till medlemmarnas kännedom.

Revisionsberättelsen skall innehålla särskilt uttalande angående omfattningen av den av revisorerna verkställda granskningen; angående kreditkassans förvaltningsutgifter; angående den inre kontrollen inom kassan; angående fastställelse av balansräkningen; angående ansvarsfrihet för styrelseledamöterna; samt angående styrelsens förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen, därvid skall angivas huruvida förslaget omfattar stadgad avsättning till reservfonden.

Har tillgång upptagits till högre värde än i senaste fastställda balansräkning eller har tillgång som anskaffats under räkenskapsåret upptagits till högre värde än anskaffningskostnaden, skall särskilt uttalande därom göras i revisionsberättelsen.

Revisor, som hyser en från de i revisionsberättelsen gjorda uttalandena skiljaktig mening eller eljest finner särskilt uttalande påkallat, äger till revisionsberättelsen foga yttrande därom, såframt han ej avgiver särskild revisionsberättelse.

Likvidation och upplösning

57 §.

Kreditkassas stämma äger besluta att kreditkassa skall träda i likvidation. Sådant beslut vare, i annat fall än i 58 § sägs, icke giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslut fattats å två på varandra följande stämmor och på den stämma som sist hålles biträts av minst två tredjedelar av de röstande. Är för giltighet av beslutet något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, lände det till efterrättelse.

Föreligger ej fall som i 58 § sägs, må kassans stämma kunna i beslutet föreskriva, att likvidationen skall inträda först viss kommande dag högst två månader därefter, dock senast första dagen av nästa räkenskapsår.

58 §.

Har kreditkassa icke öppnat sin rörelse inom ett år från det kassan godkändes,

eller har kassans hela rörelse överlåtits till annan kassa,

eller har godkännandet för kassan återkallats, eller har antalet medlemmar nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader,

och varder ej på grund av anmälan inom sex veckor därefter enligt 63 § i föreningsregistret infört att kassan trätt i likvidation, förklare rätten, på ansökan av styrelseledamot eller medlem av kassan eller på anmälan av tillsynsmyndigheten och efter kassans hörande, att kassan skall träda i likvidation; och förelägge rätten kassan att inom viss tid, ej understigande sex veckor, till rätten ingiva bevis att i registret skett införing varom ovan sagts, vid äventyr att eljest en eller flera likvidatorer förordnas av rätten.

Genom rättens försorg skall till länsstyrelsen ofördröjligen avsändas dels för registrering meddelande om beslut att kassan skall träda i likvidation, dels ock underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress. Meddelande och underrättelse varom nu sagts skall jämväl sändas till tillsynsmyndigheten.

59 §.

Har kreditkassas stämma beslutat att kassan skall träda i likvidation, välje stämman en eller flera likvidatorer; dock må i stadgarna kunna bestämmas, att en eller flera likvidatorer skola tillsättas i annan ordning att jämte de på stämma valda deltaga i likvidationen.

Har rätten enligt 58 § förklarat att kassan skall träda i likvidation, åligger det styrelsen att genast sammankalla stämman för val av likvidatorer, ändå att ändring sökes i beslutet.

Då likvidatorer utsetts på stämma eller förordnats av rätten, skall kassan anses hava trätt i likvidation, såframt ej stämman, efter vad i 57 § andra stycket sägs, beslutat att likvidationen skall inträda först senare dag.

60 §.

Utser kreditkassa ej likvidatorer, ehuru antalet medlemmar i kassan nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader, vare de, som med vetskap om förhållandet deltaga i beslut om fortsättande av kassans verksamhet eller handla på dess vägnar, ansvariga för uppkommande förbindelser en för alla och alla för en såsom för egen skuld; dock att därest efter utgången av tiden om tre månader tillräckligt antal medlemmar inträda, ansvarighet icke skall äga rum för förbindelse, som uppkommer sedan det föreskrivna lägsta medlemsantalet sålunda uppnåts.

61 §.

Likvidator skall vara myndig och här i riket bosatt svensk medborgare.

Uppdraget att vara likvidator gäller intill dess likvidationen blivit avslutad, men den som meddelat uppdraget må när som helst entlediga likvidatorn och utse annan i hans ställe. Kreditkassas stämma äger ock utse likvidator i stället för likvidator, som förordnats av rätten i annat fall än nedan i fjärde stycket sägs.

Om likvidator, som är vald på stämma, entledigas eller eljest avgår eller avlider eller hinder för honom att vara likvidator uppkommer enligt första stycket och suppleant ej finnes, åligger det övriga likvidatorer att ofördröjligen sammankalla stämma för val av ny likvidator.

Visar likvidator uppenbarligen motvilja eller försummelse vid fullgörande av sitt uppdrag, äger rätten på anmälan av tillsynsmyndigheten eller likvidationsrevisor och efter likvidatorns hörande entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Har rätten entledigat likvidator och i hans ställe förord-

nat annan, skall underrättelse därom med angivande av dennes fullständiga namn och postadress genom rättens försorg ofördröjligen avsändas till länsstyrelsen samt tillsynsmyndigheten.

Vad i denna paragraf är stadgat om likvidator skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant för likvidator.

62 §.

Finnes kreditkassa, som enligt verkställd registrering trätt i likvidation, sedermera sakna till föreningsregistret anmälda behöriga likvidatorer, skall rätten på ansökan av medlem, borgenär eller annan, vars rätt kan vara beroende av att någon finnes som äger företräda kassan eller på anmälan av länsstyrelsen eller tillsynsmyndigheten förordna likvidatorer.

Genom rättens försorg skall ofördröjligen avsändas underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress till länsstyrelsen samt tillsynsmyndigheten.

63 §.

Likvidatorerna skola ofördröjligen för registrering anmäla att kassan trätt i likvidation eller, om likvidationen efter vad i 57 § andra stycket sägs skall inträda viss kommande dag, att kassan träder i likvidation den dagen. Anmälan skall innehålla uppgift om likvidatorerna samt, där suppleanter för dem utsetts, om dessa. Skall befogenhet att teckna kassans firma ej tillkomma allenast likvidatorerna gemensamt, skall vidare uppgivas av vilka och hur firman skall tecknas.

Sker ändring i avseende på de till likvidatorer eller suppleanter utsedda personerna eller i fråga om rätten att teckna kassans firma eller ändras kassans postadress, skola likvidatorerna därom ofördröjligen göra anmälan för registrering. Rätt att göra anmälan tillkommer den som beröres av anmälingen.

I övrigt skall beträffande anmälan, varom i första och andra styckena sägs, vad i 9 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat för där avsedda fall äga motsvarande tillämpning; anmälingen skall innehålla uppgift om dagen för val eller rättens förordnande.

64 §.

Hava under likvidationen kreditkassas tillgångar så nedgått i värde, att fara är för handen, att de ej fullt förslå till skuldernas gäldande, och är ej ställningen sådan, att kassans egendom genast bör avträdas till konkurs, skola likvidatorerna så snart det kan ske lämna meddelande om ställningen på stämman och till denna kalla jämväl de kända fordringsägare, vilka ännu icke erhållit betalning.

65 §.

Likvidatorernas förvaltning och kreditkassans räkenskaper skola granskas av en eller flera likvidationsrevisorer. Angående likvidationsrevisor som förordnas av tillsynsmyndigheten stadgas i 75 §.

66 §.

1 mom. Utöver vad ovan stadgats skall i fråga om likvidation och upplösning av kreditkassa samt om avträdande av kassans egendom till konkurs, jämte bestämmelserna nedan i 2 och 3 mom. samt i 67 §, i tillämpliga delar gälla vad i 80—82 §§, 83 § första och tredje styckena, 84—90 §§ samt 92, 93 och 95 §§ lagen om ekonomiska föreningar föreskrives.

Vid tillämpningen av nämnda bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar skall iakttagas

att i 80 § hänvisningen till 46 §, i vad den avser 46 § 2 mom., ävensom hänvisningen till 49 § ej skola gälla samt att hänvisningarna till 47 och 50 §§ i stället skola avse 52—54 §§ denna lag,

att i 81 § hänvisningarna till 38—44 §§ i stället skola avse 43—49 §§ denna lag, att hänvisningen till 49 § ej skall gälla, samt att hänvisningarna till 50 och 51 §§ i stället skola avse 53—56 §§ denna lag,

att i 87 och 89 §§ hänvisningarna till 51 § i stället skola avse 55 och 56 §§ denna lag,

samt att anmälan och meddelande varom sägs i 92 och 93 §§ skola ske, förutom till länsstyrelsen, jämväl till tillsynsmyndigheten.

2 mom. I inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation skola upptagas kassans tillgångar och skulder, tillgångarna till verkliga värdet. Insatskapitalet skall i balansräkningen upptagas inom linjen. I övrigt skall beträffande inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation gälla vad i 7 och 8 §§ bokföringslagen är stadgat.

3 mom. Har i anledning av kreditkassas likvidation ombud förordnats av tillsynsmyndigheten enligt 75 §, må kassans egendom ej avyttras under hand utan ombudets samtycke. Finnes han hava utan skäl vägrat sitt samtycke, äge tillsynsmyndigheten på ansökan av likvidatorerna tillåta försäljningen. Samtycke, som nu är sagt, vare ej av nöden där likvidatorerna vilja till gällande börspris överlåta på fondbörs noterade värdepapper.

67 §.

Där efter avslutande av kreditkassas konkurs överskott ej finnes, anses kassan upplöst, då konkursen avslutades.

Finnes överskott skall likvidation verkställas och skall i avseende därpå vad eljest gäller om likvidation äga motsvarande tillämpning. Har ej inom en månad efter konkursens avslutande för registrering anmälts, att kassan trätt i likvidation, förklare rätten, på ansökan av styrelseledamot, medlem eller borgenär eller på anmälan av tillsynsmyndigheten, att kassan skall träda i likvidation. I fråga om ärendets handläggning och om beslutet skall i tillämpliga delar gälla vad i 58 § är stadgat.

Hade kassan, i fall som avses i andra stycket, trätt i likvidation, innan dess egendom avträdades till konkurs, gälle vad i 92 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat.

Bestämmelser om tillsyn

68 §.

Tillsynsmyndigheten skall, jämte jordbrukskasserörelsens riksorganisation såsom utövande den centrala jordbrukskasserevisionen, övervaka, att jordbrukets kreditkassor ställa sig till efterrättelse denna lag och andra författningar, såvitt de hava särskilt avseende på kassorna, ävensom andra för kassorna gällande föreskrifter.

Det åligger tillsynsmyndigheten och jordbrukskasserörelsens riksorganisation att jämväl i övrigt med uppmärksamhet följa kassornas verksamhet, tillsynsmyndigheten i den mån så erfordras för att myndigheten skall få kännedom om förhållanden som kunna inverka på kassas säkerhet.

69 §.

Tillsynen över kassorna utövas med ledning av handlingar, vilka på grund av lag eller eljest från kassorna insändas till tillsynsmyndigheten eller jord-

brukskasserörelsens riksorganisation, ävensom med ledning av upplysningar som inhämtas vid undersökning eller annorledes. Undersökning må anställas så ofta sådan finnes erforderlig och skall anställas om Konungen så anbefaller.

Tillsynsmyndigheten bör i huvudsak utöva sin övervakning med ledning av handlingar. I den mån tillsynsmyndigheten vill företaga undersökningar böra dessa företrädesvis verkställas i centralkassorna.

På tillsynsmyndigheten ankommer att, med iakttagande av vad i andra stycket sägs, verka för en lämplig och ändamålsenlig fördelning av arbetet med tillsynen mellan tillsynsmyndigheten och jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

70 §.

På anmälan varom sägs i 52 § skall tillsynsmyndigheten, i fall då revisorer icke utsetts till föreskrivet antal, förordna revisorer. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 46 § 1 mom. andra stycket lagen om ekonomiska föreningar stadgas, skall på anmälan därom tillsynsmyndigheten förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. Har anmälan ej gjorts av kreditkassans styrelse, skall före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet. Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Tillsynsmyndigheten äger när som helst återkalla förordnandet och i stället utse ny revisor.

71 §.

Tillsynsmyndigheten äger sammankalla kreditkassas styrelse, när sådant prövas nödigt. Har styrelsen icke efterkommit av myndigheten framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra stämma, må kallelse utfärdas av myndigheten.

Vid stämma eller av tillsynsmyndigheten utlyst styrelsesammanträde må den som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har befogenhet att företräda myndigheten närvara och delta i överläggningarna.

72 §.

Om tillsynsmyndigheten så finner erforderligt, må myndigheten meddela närmare föreskrifter om sättet att föra kreditkassas räkenskaper, om förvaring av värdehandlingar samt om inventering av sådana handlingar.

73 §.

Kreditkassas styrelse åligger

att när som helst för den befattningshavare hos tillsynsmyndigheten, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda myndigheten, samt för den särskilda undersökning Konungen kan finna gott anställa, hålla de hos kreditkassan ineliggande kontanta medlen och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning, samt

att jämväl i övrigt tillhandahålla myndigheten eller sådan befattningshavare därstädes, som ovan sagts, de uppgifter eller upplysningar rörande kassan som äskas.

Kan med anledning av att större förlust träffat centralkassa antagas, att kassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital ej uppgår till belopp, som erfordras enligt 27 §, skall centralkassans styrelse ofördröjligen låta upprätta särskild balansräkning för utvisande av centralkassans

ställning samt, därest balansräkningen bekräftar antagandet, genast avsända meddelande därom till tillsynsmyndigheten.

Centralkassas styrelse åligger därjämte, att på den tid och i den ordning tillsynsmyndigheten det äskar tillhandahålla myndigheten de redovisningshandlingar, översikter och övriga handlingar, rörande kassans och de avslutna jordbrukskassornas ställning som av tillsynsmyndigheten påkallas.

74 §.

Har kreditkassas styrelse eller stämman fattat beslut, vilket står i strid med lag eller stadgar, må tillsynsmyndigheten förbjuda verkställighet av beslutet. Myndigheten må ock förelägga styrelsen att, om beslut som nyss sagts gått i verkställighet, göra rättelse där så kan ske samt att fullgöra vad styrelsen åligger enligt lag eller stadgarna. Sådant föreläggande må dock, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, icke av myndigheten meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

Ändå att avvikelse från lag eller stadgar icke skett, äger tillsynsmyndigheten meddela de erinringar beträffande kassans verksamhet, som myndigheten kan finna påkallade.

Underlåter kassa att ställa sig till efierättelse av myndigheten meddelat förbud eller föreläggande eller handhar kassan eljest sina angelägenheter på ett sätt, som är ägnat att rubba förtroendet till den, har tillsynsmyndigheten att göra anmälan därom hos den myndighet, som godkänt kassan; och äger den myndigheten återkalla godkännandet.

Vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna lag äger tillsynsmyndigheten förelägga och utdöma vite.

75 §.

Träder kreditkassa i likvidation, äger tillsynsmyndigheten förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet samt att i övrigt övervaka likvidationen.

Likvidatorerna skola bereda ombudet tillfälle att när som helst inventera kreditkassans ineliggande kontanta medel och övriga tillgångar samt granska kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar; och må av ombudet begärd upplysning angående förvaltningen ej av likvidatorerna förvägras.

Tillsynsmyndigheten äger under likvidationen i avseende på likvidatorer och stämman enahanda befogenhet som, innan kassan trätt i likvidation, enligt denna lag tillkommer myndigheten beträffande styrelse och stämman.

När så prövas erforderligt må tillsynsmyndigheten förordna likvidationsrevisor. Myndigheten äger när som helst återkalla förordnandet och i stället utse ny likvidationsrevisor. För likvidationsrevisor som förordnats av tillsynsmyndigheten skall denna utfärda instruktion.

76 §.

Har centralkassas egendom avträtts till konkurs, skall tillsynsmyndigheten förordna ett allmänt ombud att såsom konkursförvaltare delta i konkursboets förvaltning med den eller de förvaltare, som utses på sätt i konkurslagen stadgas.

Myndigheten må när som helst entlediga ombudet och utse annan i hans ställe. Över sådant beslut må klagan ej föras.

Om arvode till ombud gäller vad i konkurslagen är i allmänhet stadgat beträffande arvode till konkursförvaltare.

77 §.

Till bestridande av kostnaden för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet skola jordbrukets kreditkassor årligen erlægga bidrag. Närmare föreskrifter om fastställande av bidrag och bidrags erläggande meddelas av Konungen.

Till revisor, likvidationsrevisor eller ombud som förordnas enligt 70 eller 75 § skall ersättning med belopp som tillsynsmyndigheten bestämmer utgivas av den kassa som avses med förordnandet.

78 §.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall såsom utövare av den centrala jordbrukskasserevisionen gentemot kassorna åga de befogenheter som angivas i denna lag, i instruktion eller anvisningar, som utfärdats med stöd därav, eller i kassornas och riksorganisationens stadgar.

79 §.

Skulle tillsynsmyndigheten finna, att den centrala jordbrukskasserevisionen utövas på ett uppenbart otillfredsställande sätt, skall tillsynsmyndigheten ofördröjligen anmäla förhållandet för Konungen; och äger Konungen förordna om erforderliga åtgärder.

80 §.

Ledamot av eller befattningshavare hos tillsynsmyndigheten må ej vara ledamot i styrelsen för eller anställd hos kreditkassa eller jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

81 §.

Över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, må klagan föras hos Konungen inom den tid som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgat, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

82 §.

Tillsynsmyndighet som avses i denna lag är bank- och fondinspektionen.

Straffbestämmelser

83 §.

1 mom. Jämte vad i 110—112 §§ lagen om ekonomiska föreningar föreskrives skall med avseende på jordbrukets kreditkassor gälla vad nedan i 2 mom. samt i 84 och 85 §§ stadgas.

2 mom. Styrelseledamot, likvidator eller befattningshavare hos kassa, vilken uppsåtligen eller av vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift vid lämnande av upplysning enligt 69 §, 73 § första stycket eller 75 §, straffes med dagsböter eller fängelse.

84 §.

Med dagsböter straffes

1. styrelseledamot, som vid upprättande av balansräkning, vinst- och förlusträkning eller förvaltningsberättelse som avses i 43 § eller 73 § andra stycket denna lag eller ock i 81 § lagen om ekonomiska föreningar, jämförd

med 66 § 1 mom. denna lag, uppsåtligen eller av vårdslöshet förfar i strid mot bestämmelserna i 45 §, 46 § andra, tredje, fjärde eller femte styckena, 47 § eller 48 § denna lag;

2. likvidator, där han vid upprättandet av balansräkning, likvidationsräkning eller förvaltningsberättelse, varom stadgas i 83, 86 eller 89 § lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 66 § 1 mom. denna lag, uppsåtligen eller av vårdslöshet förfar i strid mot bestämmelserna i förstnämnda tre lagrum;

3. styrelseledamot i kreditkassa, vilken deltagar i beslut om åtgärd som strider mot bestämmelserna i 10 eller 20 §;

4. den, som bryter mot vad i 4 § andra stycket är stadgat.

85 §.

Med dagsböter straffes ock

1. styrelseledamot, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som är meddelad i 49 § eller 54 § andra stycket;

2. likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som beträffande anmälan för registrering är meddelad i 63 eller 67 §;

3. likvidator, vilken underlåter att till likvidationsrevisorerna avlämna handlingar enligt vad som stadgas i 89 § första stycket lagen om ekonomiska föreningar, jämfört med 66 § 1 mom. denna lag;

4. likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift, som med avseende på framläggande av handlingar på stämma eller tillhandahållande av handlingar viss tid före stämma är meddelad i 81 § sista stycket lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 66 § 1 mom. denna lag;

5. revisor, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som meddelats i 55 §.

Särskilda bestämmelser

86 §.

1 mom. Jordbrukskassa må övertaga annan jordbrukskassas rörelse eller del därav, såframt jordbrukskasserörelsens riksorganisation det medgivit.

Ej må centralkassa övertaga kreditkassas rörelse eller del därav, med mindre Konungen eller myndighet Konungen förordnar prövat övertagandet icke vara till skada för det allmänna samt lämnat tillstånd därtill.

2 mom. Har kreditkassa övertagit annan kassas rörelse helt eller delvis och finnes bland sistnämnda kassas tillgångar egendom, som kreditkassa ej må förvärva, må den egendomen, även om sådant fall ej är för handen som i 39 och 40 §§ sägs, förvärfvas av den övertagande kassan. Egendom som kassan på detta sätt förvärvat skall, i den mån egendomen ej, jämlikt vad i nyssnämnda lagrum stadgas, må av kassan behållas, åter avyttras så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

3 mom. Om del av kreditkassas rörelse skall övergå till annan kassa, må efter beslut av förstnämnda kassa och med godkännande av jordbrukskasserörelsens riksorganisation reservfonden nedsättas med skäligt belopp.

87 §.

Vad i 96—98 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat om fusion skall ej gälla jordbrukets kreditkassor.

88 §.

Enskildas förhållanden till kreditkassor må ej i oträngt mål yppas.

89 §.

Beträffande skadeståndsskyldighet för styrelseledamöter, revisorer, likvidatorer, likvidationsrevisorer och medlemmar i kreditkassa skall i tillämpliga delar gälla vad i lagen om ekonomiska föreningar är stadgat.

90 §.

Driver kreditkassa verksamhet i strid mot föreskrift i 10 § eller 20 §, skola medlemmar i kassan så ock styrelseledamot eller annan ställföreträdare för kassan, vilken deltagit i åtgärden eller beslut därom, svara för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

91 §.

De föreskrifter utöver vad denna lag innehåller som finnas erforderliga för lagens tillämpning meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

92 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957; dock skall vad i 93 § första stycket stadgas gälla från dag som där sägs.

Genom lagen upphävas, med den begränsning nedan sägs, förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor samt lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit tillika med alla de särskilda stadganden, vilka innefatta ändring, tillägg till eller föreskrifter om tillämpningen av nämnda författningar, så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot lagens bestämmelser.

Där i lag eller författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

93 §.

Från och med den 1 juli 1956 må centralkassa eller jordbrukskassa antaga stadgar, vilka stå i överensstämmelse med denna lag att gälla från det lagen trätt i kraft. Sålunda antagna stadgar må stadfästas enligt lagen och registrering verkställas med anteckning i föreningsregistret, att de nya stadgarna skola gälla från dagen för lagens ikraftträdande.

Har centralkassa eller jordbrukskassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, ej före den 1 januari 1958, eller den senare dag som Konungen för särskilt fall må hava bestämt, erhållit stadfästelse och registrering varom i första stycket sägs, skall det för kassan meddelade godkännandet återkallas.

Svenska jordbrukskreditkassan skall, med bibehållande, så länge Konungen ej annorlunda förordnar, av sin bankmässiga verksamhet enligt förordningen den 5 juni 1942, handhava uppgiften att vara jordbrukskasserörelsens riksorganisation intill dess annan förening med denna uppgift vunnit registrering eller ock jordbrukskreditkassan ombildats för detta ändamål. Ej må kassan utan att den ombildats och utan att nya stadgar antagits och registrering verkstälts, verka såsom riksorganisation efter den 1 januari 1958, med mindre Konungen lämnat tillstånd därtill. Så länge jordbrukskreditkassan uppehåller bankmässig verksamhet, skall jordbrukskreditkassan vid tillämpning av 27 § andra stycket a) jämföras med inländskt bankaktiebolag, sparbank och centralkassa.

94 §.

Träder kreditkassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, under år 1957 i likvidation eller försättes kassa under år 1957 i konkurs eller meddelas efter utgången av år 1957 beslut om likvidation eller konkurs på grund av framställning som skett före den 1 januari 1958 skola kassans medlemmar, därest dess tillgångar ej förslå att gälda skulderna, såvitt rörer borgenärernas rätt vara ansvariga för kassans förbindelser enligt äldre bestämmelser.

Hava likvidatorer för kreditkassa utsetts innan denna lag trätt i kraft, skola äldre bestämmelser i allo tillämpas med avseende på likvidationen.

95 §.

Styrelseledamöter, revisorer och suppleanter, som äro utsedda vid denna lags ikraftträdande, må utan hinder av vad i lagen stadgas utöva sitt uppdrag under den tid för vilken de äro valda.

96 §.

Skola enligt vad i 94 § eller 95 § sägs äldre bestämmelser gälla och är överträdelse av bestämmelserna belagd med straff skola jämväl i fråga om straffet äldre bestämmelser lända till efterrättelse.

97 §.

Beträffande återlämnande till staten av grundfond, som sägs i 8 och 26 §§ förordningen den 5 juni 1942 om jordbrukets kreditkassor, skall gälla vad i särskild ordning föreskrives.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 5 mars 1956.

Närvarande:

justitieråden LECH,
REGNER,
LIND,
regeringsrådet LORICHS.

Enligt lagrådet den 24 februari 1956 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 30 december 1955, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om jordbrukskasserörelsen; samt
- 2) lag om vissa kreditinrättningars konkurs.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Per-Erik Fürst.

Förslagen föranledde följande yttranden.

Förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen

5 §.

Lagrådet:

I förevarande paragraf stadgas att jordbrukskasserörelsen skall stå under myndighets tillsyn. Det lagrum vartill paragrafen hänvisar — 81 § — upptager såsom enda stadgande att bank- och fondinspektionen är tillsynsmyndighet. Lämpligast synes dock att redan i 5 § anges vilket statligt organ som har tillsynen om hand. Lagrådet hemställer därför, att förevarande paragraf gives det innehållet att jordbrukskasserörelsen skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

15 §.

Lagrådet:

Paragrafen stadgar skyldighet för jordbrukskassa att giva behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassorna tillgång till jordbrukskassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt tillhandagå dem med de upplysningar som de begära angående verksamheten. Motsvarande skyldighet åligger jämlikt 25 § centralkassa gentemot riksorganisationen. Mot nämnda stadganden svara vissa bestämmelser om centralkassas och riksorganisationens uppgifter. Enligt 17 § åligger det sålunda centralkassa

att öva kontroll och tillsyn över anslutna jordbrukskassor och enligt 28 § har riksorganisationen bland annat att följa och, i mån av behov, genom undersökning eller på annat sätt övervaka centralkassornas och jordbrukskassornas verksamhet.

Rörande de övervakande uppgifter som skola ankomma på riksorganisationen anföres i remissprotokollet att dessa skola gälla intern kontroll, d. v. s. räkenskapsgranskning, kassakontroll, inventering m. m. Centralkassornas tillsyn över anslutna jordbrukskassor skall uppenbarligen innefatta även kontroll av dylik art. Då det sålunda är avsett att riksorganisationen och centralkassa skola äga rätt och plikt att verkställa även kassakontroll och inventering hos underlydande kreditkassor, torde för dessa böra stadgas en motsvarande skyldighet att hålla inneliggande kontanta medel och övriga tillgångar tillgängliga för sådan granskning. Föreskrift härom torde böra inflyta i 15 och 25 §§ och kan lämpligen utformas i anslutning till motsvarande bestämmelse i 74 §.

Under åberopande av det ovan anförda hemställer lagrådet att 15 § kompletteras med föreskrift för jordbrukskassa att för granskning hålla hos kassan inneliggande kontanta medel och övriga tillgångar tillgängliga för behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassan.

25 §.

Lagrådet:

Under åberopande av vad lagrådet anført vid 15 § hemställes att nu förevarande paragraf kompletteras med föreskrift för centralkassa att för granskning hålla hos kassan inneliggande kontanta medel och övriga tillgångar tillgängliga för behöriga företrädare för riksorganisationen.

30 §.

Lagrådet:

Med förevarande stadgande har enligt departementschefens specialmotivering till paragrafen avsetts att giva en översiktlig bestämmelse om vilka former av bankmässig verksamhet jordbrukets kreditkassor äga bedriva. Utöver vissa särskilt för jordbrukskassa och särskilt för centralkassa angivna rörelseformer, vilka städse skola vara tillåtna, skall såväl jordbrukskassa som centralkassa under förutsättning av särskilt tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen förordnar kunna få idka även annan bankmässig verksamhet. Häri har ej stadgats annan ovillkorlig inskränkning än att tillstånd att mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning ej må meddelas med mindre sådan verksamhet prövas kunna med trygghet anförtros åt kassan. Med den avfattning paragrafen sålunda erhållit har den efter ordalagen kommit att innebära, att jordbrukskassa skulle kunna få tillstånd jämväl att för egen räkning driva inlåning från allmänheten. Då detta ej lär vara meningen, hemställes att lydelsen ändras så, att det framgår att jordbrukskassa under inga förhållanden skall få idka sistnämnda slag av verksamhet.

49 §.

Lagrådet:

I fråga om revision av styrelsens förvaltning och kreditkassas räkenskaper skall enligt förevarande paragraf med vissa angivna undantag gälla vad som är stadgat angående revision i lagen om ekonomiska föreningar.

Undantagen beträffande 47, 48, 50 och 51 §§ föreningslagen, vilka paragrafer ersättas av bestämmelser i förevarande lag, synas ej föranleda erinran.

Vad däremot angår de undantag som gjorts beträffande 46 § 2 mom. och 49 § tredje stycket kan erinras att undantag från föreningslagen, som enligt 1 § i förslaget i princip skall lända till efterrättelse i fråga om kreditkassorna, icke böra stadgas i andra fall än då det verkligen påkallas av hänsyn till kassornas särskilda organisation och uppgifter.

Enligt 46 § 2 mom. föreningslagen må, om hos sammanslutning med ändamål att handhava gemensamma uppgifter för föreningar särskilt revisionsorgan finnes inrättat, sammanslutningen eller, där revisionsorganet utgör juridisk person, denna kunna utses till revisor. Vidare stadgas, att sålunda tillsatt revisor skall till revisionens förrättande utse för uppdraget lämpad person, att i fråga om honom i tillämpliga delar skall gälla vad i föreningslagen stadgas om revisor samt att ersättningsskyldighet, som kan uppkomma för den som förrättat revisionen, skall åvila jämväl den som utsett honom. Bestämmelsen att sammanslutning eller revisionsorgan skall kunna utses till revisor innefattar undantag från regler i 45 § och 46 § 1 mom. som innebära att revisorsuppdrag skall lämnas viss fysisk person. Såsom skäl att utesluta tillämpning av 46 § 2 mom. föreningslagen anföres i utredningens motiv allenast att med hänsyn till kreditkassornas ställning av kreditinrättningar uppdraget att vara revisor borde vara rent personligt och att det ej borde ifrågakomma att juridisk person skulle kunna väljas till revisor. Det torde vara anledning förmoda att utredningen härvid särskilt beaktat önskemålet om sekretess beträffande kreditförhållandena (jfr 89 § i förslaget). Vad som vid tillämpning av föreningslagen skulle gälla är dock allenast att en kreditkassa icke förhindras att, om den så önskar och riksorganisationen samtycker därtill, lämna revisorsuppdraget till riksorganisationen att utföras av revisionsorgan som kan finnas inrättat hos denna, och det synes näppeligen finnas anledning befara att detta revisionsorgan skulle eftersätta sin sekretesskyldighet. Undantaget förefaller så mycket mindre påkallat som riksorganisationen enligt 28 § i förslaget skall äga följa och, i mån av behov, genom undersökning eller på annat sätt övervaka kassornas verksamhet, därvid undersökning kan anförtros åt person hörande till revisionsorganet.

Under återopande av att revisorsuppdrag borde vara rent personligt upptog utredningen i sitt förslag bestämmelse, varigenom från tillämpning beträffande kreditkassorna undantogs hela 49 § föreningslagen, som behandlar revisors rätt att anlita medhjälpare vid uppdragets fullgörande. I det remitterade förslaget har härutinnan skett ändring såtillvida att första och andra styckena skola gälla beträffande kreditkassorna. Enligt första stycket är re-

visor, om det honom åvilande granskningsarbetet är av större omfattning, berättigad att därtill såsom medhjälpare anlita hos honom för biträde i revisionsverksamheten anställd, lämplig person efter vad med hänsyn till arbetets art får anses tillbörligt. Enligt andra stycket må revisor med styrelsens samtycke även eljest anlita medhjälpare vid granskningen såframt det för visst fall finnes erforderligt med hänsyn till omfattningen av föreningens verksamhet och andra på revisionsuppdragets fullgörande inverkan omständigheter. I tredje stycket stadgas, att därest samtycke som avses i andra stycket ej lämnas inom två veckor efter det revisor hos styrelsen begärt att få anlita medhjälpare, revisorn äger att hänskjuta frågan till avgörande av länsstyrelsen, som skall pröva framställningen och före besluts meddelande bereda föreningens styrelse tillfälle att yttra sig i ärendet. Departementschefen har funnit det ej påkallat att kreditkassorna skola vara underkastade sistnämnda bestämmelse. Betraktas frågan ur synpunkten att onödiga avvikelser från föreningslagen böra undvikas, torde emellertid vara uppenbart att spørsmålet måste antagas ha synnerligen ringa praktisk betydelse. Även om det beaktas att vid kontrovers av ifrågavarande slag mellan kreditkassas styrelse och revisorn tillsynsmyndigheten eller riksorganisationen skulle kunna ingripa, torde tillräcklig anledning saknas att med hänsyn till kreditkassas ställning såsom kreditinrättning utesluta användning av det sätt för kontroversens lösning, som genom 49 § tredje stycket föreskrivits för föreningar i allmänhet.

Under hänvisning till det anförda förordar lagrådet att undantagen beträffande 46 § 2 mom. och 49 § tredje stycket föreningslagen få utgå.

56 §.

Lagrådet:

Därest, i enlighet med lagrådets hemställan vid 49 §, där upptagna undantag beträffande 46 § 2 mom. och 49 § tredje stycket föreningslagen få utgå, föranleder detta att ur andra stycket av förevarande paragraf böra uteslutas där angivna motsvarande undantag i fråga om hänvisningarna i 80 och 81 §§ föreningslagen.

Bestämmelser om offentlig tillsyn

Lagrådet:

Förevarande avsnitt i departementsförslaget omfattar 68—82 §§ och har erhållit följande disposition. I 68 § meddelas allmänna bestämmelser om tillsynsarbetets anordnande och inriktning. Formerna för utövande av tillsynen över kreditkassorna, tillsynsmyndighetens befogenheter med avseende å kassorna och vad som åligger kassornas styrelser för möjliggörande av tillsynen regleras i 69—77 §§. En allmän bestämmelse om skyldighet för jordbrukskasserörelsen att bidra till bestridande av kostnaden för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet meddelas i 78 § första styc-

ket, medan andra stycket i samma paragraf innehåller att kreditkassa skall utgiva ersättning till revisor, likvidationsrevisor och ombud som tillsynsmyndigheten förordnat. Därefter följa i 79 § särskilda bestämmelser om tillsynen över riksorganisationen och dennas skyldighet att ersätta i anledning av tillsynen utsett ombud eller revisor. De tre sista paragraferna i avsnittet slutligen innehålla, 80 § förbud för ledamot eller befattningshavare hos tillsynsmyndigheten mot att inneha anställning eller uppdrag som styrelseledamot eller revisor hos kreditkassa eller riksorganisationen, 81 § uppgift å vilken myndighet som skall vara tillsynsmyndighet och 82 § föreskrift om klagan över beslut av tillsynsmyndigheten.

Avsnittet skulle enligt lagrådets mening vinna i reda och överskådlighet, om de rörande kreditkassorna och riksorganisationen meddelade särskilda tillsynsreglerna och föreskrifterna om ersättning till revisor och ombud finge komma i obruten följd och den allmänna bestämmelsen om jordbrukskasserörelsens skyldighet att bidra till kostnaden för tillsynen finge sin plats närmast därefter. Genom en dylik anordning skulle också bli tydligare, att sistnämnda bestämmelse har avseende jämväl å kostnaderna för tillsynen över riksorganisationen. Beaktas vad lagrådet nu förordnat, bör första stycket i 78 § bli en särskild paragraf med placering närmast efter 79 §. Härav skulle föranledas, att 78 § komme att utgöras allenast av den nu i paragrafens andra stycke upptagna föreskriften, ävensom ändrad numrering av 80 §, varjämte ur 79 § skulle utgå orden »andra stycket». Beträffande förslaget 81 § erinras om vad lagrådet hemställt under 5 §. Bifalles ej denna hemställan, medan däremot vad lagrådet nu förordnat beaktas, tarvas tydligen omnumrering jämväl av 81 § och följande paragrafer i förslaget.

89 §.

Justitierådet Lind:

Enligt 1 § sista stycket i förslaget skall vad om ekonomiska föreningar är i lag stadgat i princip lända till efterrättelse i fråga om kreditkassorna och riksorganisationen. Härigenom kommer 57 § 2 mom. lagen om ekonomiska föreningar att bli tillämpligt. I sistnämnda lagrum stadgas viss skyldighet för styrelsen att å föreningsstämma, i den mån det av medlem äskas och kan ske utan förfång för föreningen, meddela till buds stående närmare upplysningar angående förhållanden, som kunna inverka på bedömandet av värdet av föreningens tillgångar, av dess ställning i övrigt och av resultatet av dess verksamhet samt av styrelsens förvaltning av föreningens angelägenheter.

Frågerätten är sålunda begränsad med hänsyn till föreningens — kreditkassans eller riksorganisationens — intressen, men någon ytterligare begränsning därav stadgas icke. Emellertid är att märka, att förslaget i 89 § innehåller motsvarighet till det i lagen om bankrörelse förekommande stadgandet om banksekretess. Enskildas intressen av att banksekretessen bevaras har föranlett att i sistnämnda lag frågerätten även begränsats på det sätt att

för styrelsens upplysningsplikt uppställts ytterligare den förutsättningen, att de begärda upplysningarna skola kunna meddelas utan nämnvärd olägenhet för enskild (108 § banklagen). Enligt min mening är att förorda, att en sådan begränsning av frågerätten genomföres även i nu ifrågavarande lagstiftning.

Det kan visserligen sägas, att jordbrukskasserörelsen på ett annat sätt än vad som gäller för banker bygger på medlemmarnas medverkan och att detta skulle kunna berättiga till större insyn. Å andra sidan bör emellertid bemärkas, att, såsom i fråga om banker framhållits, anordningen med offentlig tillsyn över verksamheten gör det mindre angeläget med en medlemmarnas frågerätt över huvud taget. Och ses spörsmålet ur insättarnas och låntagarnas synpunkt är det tydligt att deras erkända intresse av sekretess gör sig lika starkt gällande när det är fråga om upplysningar på stämma som eljest.

Vad nu anförts hänför sig närmast till kreditkassorna. I fråga om riksorganisationen synes en ytterligare begränsning av frågerätten mindre påkallad och torde för övrigt möta vissa lagtekniska svårigheter. För riksorganisationens del lärer därför lämpligen kunna förbliva vid förslagets reglering av frågerätten.

Därest frågerätten i enlighet med det sagda ytterligare begränsas, torde efter förebild av 108 § sista stycket lagen om bankrörelse nu ifrågavarande lag böra stadga skyldighet för styrelsen att till revisorerna lämna de upplysningar som vägrats vid stämman samt meddela motsvarande bestämmelser om revisorernas yttrande.

Eftersom förslaget icke innehåller direkta föreskrifter om stämma, erfordras upptagande dels av stadgande som reglerar frågerätten på nu angivet sätt dels ock av stadgande som hänvisar till de föreningslagens bestämmelser om föreningsstämma som skola gälla i övrigt.

Jag hemställer förty att under rubriken »Stämma» införes en särskild paragraf. I första momentet skulle stadgas att i fråga om stämma skall i tillämpliga delar gälla vad i 52—56 §§, 57 § 1 mom. och 58—62 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat samt i stället för 57 § 2 mom. föreskrifterna i den nya paragrafens andra moment. Detta andra moment skulle — med de jämkningar av lydelsen som olikheten i förhållanden föranleda — upptaga dels vad i 57 § 2 mom. föreningslagen stadgas med tillägg i första stycket av orden »eller nämnvärd olägenhet för enskild» dels ock motsvarighet till 108 § fjärde stycket banklagen.

Paragrafen synes kunna erhålla sin plats omedelbart före 56 §. För att undvika en omnumrering av följande paragrafer skulle 54 och 55 §§ — i viss likhet med föreningslagen — kunna sammanföras till en paragraf och den nu föreslagna paragrafen betecknas såsom 55 §. Sker detta erfordras mindre jämkning i 49 och 56 §§.

*Övergångsbestämmelserna**Lagrådet:*

Genom lagar den 31 maj 1940 infördes i 4 § lagen med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit samt i då gällande lagar om bankrörelse och om sparbanker i det närmaste likalydande stadganden avseende omyndigs tillgodohavande hos berörda kreditinrättningar. Samtidigt infördes i de tre lagarna övergångsbestämmelser av ungefär samma lydelse, avseende medel som vid ikraftträdandet inestodo å räkning utan villkor att de finge lyftas allenast med överförmyndarens tillstånd.

När lagarna om bankrörelse och om sparbanker år 1955 ersattes av ny lagstiftning, upptogs däri motsvarighet till nämnda övergångsbestämmelser. Behovet av att 1940 års övergångsbestämmelser erhålla fortsatt giltighet är mindre framträdande beträffande jordbrukskasserörelsen än i fråga om banker och sparbanker. Det synes emellertid mest följdriktigt att bestämmelserna givas sin motsvarighet även i förevarande lag. Lagrådet förordar därför, att bland lagens övergångsbestämmelser upptages stadgande av samma innebörd som 4 § 6 mom. lagen den 31 mars 1955 angående införande av nya lagen om bankrörelse och 6 § 7 mom. lagen den 3 juni 1955 angående införande av nya lagen om sparbanker. Stadgandet synes lämpligen kunna få sin plats i 96 §, vars innehåll enligt förslaget med någon jämkning av lydelsen skulle kunna upptagas i 94 § och där utgöra ett tredje stycke.

Förslaget till lag om vissa kreditinrättnings konkurs

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Sverker Jonsson

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
16 mars 1956.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 5 mars 1956 avgivna utlåtande över de den 30 december 1955 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag om jordbrukskasserörelsen samt
- 2) lag om vissa kreditinrättningars konkurs.

Efter redogörelse för lagrådets yttrande anför föredraganden följande.

Förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen

5 §, 78—81 §§.

I 5 § meddelas en allmän bestämmelse av innebörd att jordbrukskasserörelsen skall stå under tillsyn av central tillsynsmyndighet. I 81 § utsåges att bank- och fondinspektionen skall vara tillsynsmyndighet.

Lagrådet har hemställt, att åt 5 § skall givas det innehållet, att jordbrukskasserörelsen skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen. Lagrådet har därjämte förordat, att 81 § i den föreslagna lydelsen skall utgå ur lagtexten samt att det avsnitt av lagen, som upptar bestämmelser om den offentliga tillsynen, skall redigeras om såtillvida att 78 § skall utgöras endast av den föreskrift som upptages i paragrafens andra stycke medan första stycket skall bli 80 § och den nuvarande 80 § ingå i lagen såsom 81 § varjämte en mindre redaktionell jämkning skall vidtagas i 79 §.

Eftersom de av lagrådet föreslagna ändringarna synes innebära förbättringar ur systematisk synpunkt, har de beaktats.

15 och 25 §§.

Lagrådet har anmärkt, att 15 § bör kompletteras med stadgande om skyldighet för jordbrukskassa gentemot centralkassan och riksorganisationen att hålla ineliggande kontanta medel tillgängliga för granskning samt att 25 § bör kompletteras med stadgande om enahanda skyldighet för central-

kassa gentemot riksorganisationen. Denna anmärkning har fog för sig. Tilllägg av den angivna innebörden har därför införts i de två paragraferna. I samband därmed har vissa jämkningar vidtagits i paragrafernas utformning.

30 §.

Paragrafen har, i enlighet med lagrådets hemställan, ändrats så att därav klart framgår att tillstånd ej skall kunna meddelas jordbrukskassa att idka inlåning från allmänheten.

49 §.

I den föreslagna lydelsen innebär denna paragraf bl. a. att 46 § 2 mom. och 49 § tredje stycket föreningslagen ej skall tillämpas för jordbrukets kreditkassor. 46 § 2 mom. stadgar möjlighet för förening att till revisor välja särskilt revisionsorgan, som finnes inrättat hos sammanslutning med ändamål att handhava gemensamma uppgifter för föreningar. 49 § tredje stycket ger revisor tillfälle att i visst fall till länsstyrelsens prövning hänskjuta frågan, huruvida han skall äga anlita medhjälpare.

Lagrådet har hemställt, att de ifrågakommande två undantagen från föreningslagen skall få utgå. Då de skäl lagrådet anfört för att i angivna hänseenden likställa kassorna med andra ekonomiska föreningar synes bärande, har jag beaktat denna hemställan. 49 § har därför jämkats så att den fått det av lagrådet förordade innehållet. Vidare har vidtagits viss redaktionell jämkning i anledning av vad som anföres vid 54 och 55 §§.

54 och 55 §§.

En ledamot av lagrådet har vid 89 § upptagit spörsmålet, huruvida den skyldighet för ekonomisk förenings styrelse att lämna upplysningar på stämman, varom sägs i 57 § 2 mom. lagen om ekonomiska föreningar, för kreditkassas vidkommande bör begränsas med hänsyn till kreditkassas skyldighet jämlikt 89 § förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen att iakttaga banksekretess. Lagrådsledamoten i fråga har funnit, att för styrelsens upplysningsskyldighet, med hänsyn till nämnda bestämmelse, bör uppställas den förutsättningen att begärd upplysning skall kunna meddelas utan nämnvärd olägenhet för enskild. En sådan begränsning finnes upptagen i 108 § lagen om bankrörelse. Detta lagrum innehåller vidare föreskrift att upplysning som styrelsen vägrat vid stämman skall lämnas till revisorerna. Lagrådsledamoten har hemställt, att bestämmelser av det angivna innehållet skall inrymmas i lagen om jordbrukskasserörelsen och där upptagas i en särskild paragraf under rubriken »Stämman». Förutsatt att förslagets 54 och 55 §§ sammanfördes till en såsom 54 § betecknad paragraf, skulle de föreslagna bestämmelserna kunna upptagas i 55 §. De borde där ingå såsom ett andra moment. Av paragrafens första moment borde framgå, att i fråga om styrelsens upplysningsskyldighet bestämmelserna i andra momentet och icke reglerna i 57 § 2 mom. föreningslagen skall gälla jordbrukets kreditkassor.

Vad den ifrågavarande ledamoten av lagrådet anfört är enligt min mening värt beaktande. Jag biträder fördenskull hans förslag att i lagen skall upptagas bestämmelser med det föreslagna innehållet om styrelsens upplysningsskyldighet. 54 och 55 §§ har i enlighet därmed ändrats och utformats på det sätt lagrådsledamoten förordat.

56 §.

De ändringar som förordats vid 49 § samt 54 och 55 §§ föranleder vissa jämkningar i 56 §. Dessa har vidtagits.

Övergångsbestämmelserna

Lagrådet har hemställt om visst tillägg till departementsförslagets övergångsbestämmelser. Vad lagrådet anfört torde böra iakttagas. Förslaget har därför kompletterats i enlighet med lagrådets hemställan.

Utöver vad här angivits har vidtagits ett antal smärre redaktionella jämkningar i förslaget om lag till jordbrukskasserörelsen.

Förslaget till lag om vissa kreditinrättnings konkurs

Det framlagda förslaget till lag om vissa kreditinrättnings konkurs har av lagrådet lämnats utan erinran.

Härefter hemställer föredraganden, att de ifrågavarande lagförslagen måtte, efter jämkning i enlighet med det anförda, jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Malte Olsson

Innehållsförteckning

Proposition	
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
Lag om jordbrukskasserörelsen	4
Lag om vissa kreditinrättningars konkurs	27
Utdrag av statsrådsprotokollet den 30 december 1955	
Inledning	29
Jordbrukskasserörelsens nuvarande organisation och verksamhet	30
Huvuddragen i utredningens förslag	32
Jordbrukets bank	43
Centralkassornas inlåningsrätt	48
Kassareservskyldigheten	71
Specialmotivering	79
Förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen	79
Inledande bestämmelser 1—5 §§	79
Närmare bestämmelser om organisationen	95
Jordbrukskassorna 6—16 §§	95
Centralkassorna 17—27 §§	120
Riksorganisationen 28 §	147
Allmänna bestämmelser för kreditkassorna	152
Reservfond 29 §	153
Rörelsen 30—42 §§	157
Styrelsens årsredovisning 43—48 §§	178
Revision 49—55 §§	180
Likvidation och upplösning 56—67 §§	184
Bestämmelser om offentlig tillsyn 68—82 §§	186
Straffbestämmelser 83—86 §§	203
Särskilda bestämmelser 87—91 §§	204
Övergångsbestämmelser 92—97 §§	208
Förslaget till lag om vissa kreditinrättningars konkurs	211
Bilaga A. Vid lagrådsremissen fogat förslag till lag om jordbrukskasserörelsen	212
Bilaga C. Jordbrukskassautredningens förslag till lag om jordbrukskasserörelsen	235
Utdrag av lagrådets protokoll den 5 mars 1956	257
Utdrag av statsrådsprotokollet den 16 mars 1956	264